

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK VE ÇANAKKALE SAVAŞLARI ARAŞTIRMA MERKEZİ
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART UNIVERSITY
ATATÜRK AND GALLİPOLI CAMPAIGN RESEARCH CENTER (AÇASAM)

**GALLİPOLI IN RETROSPECT
90 YEARS ON**

**90. Yıl Dönümünde
Çanakkale Savaşlarını
Düşünürken**

PRESENTATION

When we made the decision to organize an international symposium for the 90th Anniversary of the Gallipoli Campaign, we knew it would not be easy. However, the honour of being host to so many knowledgeable participants from abroad - with their enthusiasm and commitment toward commemorating an event that was a turning point in history for many countries - was really an extraordinary feeling. As a Research Centre set up specifically to investigate the Gallipoli Campaign under the auspices of a university in the very place where the war occurred, we were fully aware of our moral responsibilities.

We knuckled down to work with limited resources; coordinating the topics to be presented, corresponding with authors, arranging a thousand and one details, and dealing with minor setbacks at the last moment... Finally, our efforts paid off, the symposium and accompanying social programme came to fruition as planned on 21-22 April 2005. We would like to believe that what was achieved on those days was of academic significance which will have long-lasting results.

Without doubt, the greatest contribution to the symposium's success was made by its participants. The informed contributions of our honourable guests from such countries as Australia, New Zealand, Israel, Poland, France, and Britain surely played a key role in its success. I wish to express my personal thanks to all of them on behalf of the Atatürk and Gallipoli Campaign Research Centre.

Of course, we were not alone in these efforts: the Rectorate of Çanakkale Onsekiz Mart University, the Çanakkale Straits and Garrison Command, Çanakkale Municipality, and Anzac House Tourism and Travel Agency did not hesitate to offer material and moral support. The owner of Anzac House Travel Agency in Çanakkale, Mr. Hanefi Araz, not only arranged tours of the Gallipoli battlefields for our participants but also sponsored publication of the Symposium Proceedings. We are indeed sincerely grateful to the institutions, individuals, and organisations that supported the symposium.

By our efforts aimed at presenting a more objective and academic appraisal of the Gallipoli Campaign to transmit to the next generation, we believe we have fulfilled our responsibility in a small way towards the thousands of Turkish, French, British and Commonwealth soldiers who died or were wounded on this sacred soil in 1915 for their flag and motherland, and for ideals and principles in which they believed.

SUNUŞ

Çanakkale Savaşları'nın 90. Yıl Dönümü nedeniyle geniş katılımlı uluslar arası bir sempozyum düzenlenme kararı alırken, bunun kolay olmayacağını biliyorduk. Ne var ki sadece ülkemiz açısından değil, çok sayıda ülkeyi yakından ilgilendiren, sonuçları bugün de tartışılıp araştırılan Çanakkale 1915 gibi büyük bir olayın 90. yılında böyle bir etkinlik yapabilmeyin heyecan ve gururu bambaşka bir duyguydu... Aslında bunun, Çanakkale Savaşları'nın geçtiği yerde kurulan üniversite ve o üniversitenin özellikle bu savaşları araştırmak amacıyla kurulmuş Araştırma Merkezi olarak, bizlere düşen manevi bir sorumluluk olduğunun da bilincindeydik.

Sınırlı olanaklarımızla işe koyulduk. Yazışmalar, haberleşmeler; tebliğ konu ve konuşmacıların belirlenmesi, son anda çıkan küçük aksilikler... Ama sonunda, 21-22 Nisan 2005 tarihleri arasında sempozyum ve diğer sosyal etkinliklerimizi tamamladık... Yararlı, önemli ve kalıcı sonuçları olan bir akademik etkinliği, başarıyla gerçekleştirdiğimize inanıyoruz.

Kuşkusuz bu başarıda en büyük pay, konuşmacı olarak gelen katılımcıdır. Avustralya, Yeni Zelanda, İsrail, Polonya, Fransa ve İngiltere gibi çok uzak ülkeler yanı sıra, Türkiye'den gelerek değerli sunuşlarıyla sempozyuma katkıda bulunan sayın konuşmacılar gerçekten de başarımızın özünü oluşturmaktadır. Kendilerine burada şahsım, Atatürk ve Çanakkale Savaşları Araştırma Merkezi ve Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi adına bir kez daha derin teşekkür ve saygılarımızı sunmak isterim.

Bu girişim ve çabalarımız da elbette yalnız değildik: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Rektörlüğü, Çanakkale Boğaz ve Garnizon komutanlığı, Çanakkale Belediye Başkanlığı ve ANZAC House Turizm Seyahat Şirketi maddi ve manevi desteklerini esirgemediler. ANZAC House Turizm Seyahat Şirketi sahibi Sayın Hanefi Araz, sadece konuklarımızın Truva ve Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli parkı'na yaptığı geziye destek olmakla kalmadı, sempozyum bildirilerinin yayımlanmasını da gerçekleştirdi. Tüm, bu kişi ve kurumlara bir kez daha teşekkürlerimizi sunarız.

Bu sempozyumu planlayıp gerçekleştirerek, Çanakkale Savaşlarının daha objektif ve bilimsel olarak anlaşılıp, gelecek kuşaklara öyle anlatılmasına katkıda bulunmaya çalıştık. Böylece, 1915'te bu kutsal topraklarda inandıkları ilke ve idealleri için, bayrak ve vatan için çarpışarak kan ve canlarını veren Türk ve yabancı yüz binlerce insana olan insanlık borcumuzu, biraz olsun yerine getirebildiğimize inanıyoruz.

İÇİNDEKİLER

ÇANAKKALE 1915'İN SÜREGELEN ÖNEMİ VE ANLAMI.....03 A. Mete Tuncoku	03
TROİA VE ÇANAKKALE SAVAŞLARI'NA ANALOJİK BİR YAKLAŞIM...33 Rüstem Aslan	33
BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI SIRASINDA FRANSA'DA ÇANAKKALE SEFERİ'NİN ALGILANIŞI ÜZERİNE51 Jean-Jacques Becker	51
ANZAK MEZARLARI.....71 Bill Gammage	71
SAVAŞ ALANINDAKİ ARAŞTIRMA İLE KARŞILAŞTIRILAN TARİH KAYNAKLARININ GÜVENİRLİĞİ.26 VE 27 ŞUBAT 1915'TE KUMKALE VE SEDDÜLBAHİR'DE YAPILAN ÇIKARMALAR ÖRNEĞİNDE KONUYA GENEL YAKLAŞIM.....95 Piotr Nykiel	95
TANIKLIĞIN ÖNEMİ: ÇANAKKALE ÜZERİNE «OSMANLI» SAVAŞ ANILARI.....107 Alexandre Toumarkine	107
YEREL DEĞERLERİN İŞLENMESİ ANLAMINDA SAVAŞ: WILLIAM MALONE VE ÇANAKKALE SAVAŞLARINDA YENİ ZELANDA TECRÜBESİ.....135 John Crawford	135
'ZORLU AMA ADİL' 11. PİYADE TABURI, AVUSTRALYA İMPARATORLUK KUVVETLERİ VE DÜŞMANLARI, 1915 GELİBOLU....155 James Hurst	155
SİLAH ARKADAŞLARI: ÇANAKKALE CEPHESİNDE SAVAŞAN TÜRK SUBAYLARI.....201 Mesut Uyar	201
ZEHİRLİ GAZ VE ÇANAKKALE SAVAŞLARI: KİMYASAL SAVAŞ YÖNTEMLERİNİN ORTADOĞU'DA KULLANIMININ BAŞLANGICI.....235 Yigal Sheffy	235

ÇANAKKALE'DE KÜÇÜK GÖSTERİ: HAVA SAVAŞLARI.....	271
Bülent Yılmaz	
ÇANAKKALE SAVAŞLARI'NDA FRANSIZ ORDUSU.....	291
Matthew Hughes	
PANEL TARTIŞMASI.....	299

CONTENTS

THE EVERLASTING SIGNIFICANCE OF GALLIPOLI.....	01
A. Mete Tuncoku	
TROIA AND GALLIPOLI CAMPAIGN: AN ANALOGICAL APPROACH.....	05
Rüstem Aslan	
THOUGHTS ABOUT THE PERCEPTION OF THE DARDANELLES EXPEDITION IN FRANCE.....	45
Jean-Jacques Becker	
THE GRAVES OF ANZAC.....	59
Bill Gammage	
CREDIBILITY OF HISTORICAL SOURCES CONFRONTED WITH BATTLEFIELD RESEARCH. OUTLINE OF THE ISSUE ON THE EXAMPLE OF TWO DEMOLITION LANDINGS IN KUMKALE AND SEDDÜLBAHIR (FEBRUARY, 26 AND 27, 1915).....	83
Piotr Nykiel	
THE STAKES OF TESTIMONIES: MEMOIRS OF "OTTOMAN" WARS IN THE DARDANELLES	101
Alexandre Toumarkine	
'WAR AS THE CULTIVATION OF DOMESTIC VIRTUES': WILLIAM MALONE AND THE NEW ZEALAND EXPERIENCE AT GALLIPOLI.....	113
John Crawford	
'TOUGH BUT FAIR' THE 11TH INFANTRY BATTALION, AUSTRALIAN IMPERIAL FORCE, AND THEIR ENEMY, GALLIPOLI 1915.....	139
James Hurst	
BROTHERS IN ARMS: TURKISH OFFICERS IN THE ÇANAKKALE (DARDANELLES) CAMPAIGN.....	169
Mesut Uyar	
ASPHYXIATING GAS AND THE GALLIPOLI CAMPAIGN: THE INTRODUCTION OF CHEMICAL WARFARE TO THE MIDDLE EAST.....	225
Yigal Sheffy	

A GALLIPOLI SIDE SHOW: THE WAR IN THE AIR.....	241
Bülent Yılmaz	
THE FRENCH ARMY AT GALLIPOLI.....	285
Matthew Hughes	
PANEL DISCUSSION.....	299

THE EVERLASTING SIGNIFICANCE OF GALLIPOLI

A. Mete Tuncoku*

This year marks a full 90 years since the battles at (Çanakkale) Gallipoli took place and thus our commemorations possess an even greater significance and meaning. Despite the long time span and the fact that those who remember the events at first hand are no longer with us, every passing year sees an increase in interest about Gallipoli, accompanied with a respect and appreciation that perhaps surpasses other conflicts. Across the globe, from Australia and New Zealand to Turkey, from Britain and Ireland to Canada, those heroes that gave their lives are remembered at ceremonies. In many universities today, scholars are writing and publishing the results of new research into the Gallipoli Campaign, which could be likened to the tip of an iceberg where new and unknown aspects are constantly being discovered below the surface, enlarging its scope and lasting significance.

This is therefore a time for reflection, and we need to look at the question of exactly what it is that distinguishes the Gallipoli Campaign from other wars.

The first thing that comes to mind is that the participants were unknown to each other. They came from diverse, distant countries, yet faced each other in opposing trenches sometimes only 8 meters apart. On one side were Turks, Albanians, Arabs, Kurds and Germans. On the other side of the parapet, were British, French, Anzacs, Irish, Indians, Scottish, Maoris and Senegalese. Hundreds of thousands of men, far from home, became entangled in a violent and bloody struggle that continued for eight long months among the steep hills and ravines, over the fields and along the narrow shoreline of the peninsula.

Furthermore, no use was made at (Çanakkale) Gallipoli of (missiles) and rockets, newly-developed weaponry and poison gas, even protective helmets. The role of aircraft was marginal. The fate of this war would be determined by human endurance and strength in hand-to-hand combat with bayonet and bare hands. Thousands upon thousands of young men would shed their blood and sacrifice their lives here in the name of some righteous belief, some glorious aim. Each side fought to the last with honesty, manliness, and heroism. In 1915, (Çanakkale) Gallipoli came to resemble a war of giants, a war the reached unimaginable proportions as more and more troops poured onto peninsula.

These were perhaps the last battles in which a sense of chivalry was present. As the two sides became more familiar with each other, a feeling of

* Prof. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart University, Atatürk and Gallipoli Campaign Research Center, President

admiration and respect developed. In letters and diaries written in the trenches, the diggers of tummies would say of the Turkish Mehmeds; "They are honest and brave; we feel not hatred towards them, but respect". In the same way, Mustafa Kemal would later describe the troops who a chivalry came to invade his country with these words, "... those heroes that shed their blood on our soil, after losing our lives, have become our sons as well..." How many battles have there been in the history of human warfare such respect was shown even while fighting each other?"

Another important aspect of this campaign was the huge number of dead and wounded, which reached about 500.000 when we include both sides. Every Turkish family had a son of whom to be said, "He went to Gallipoli and never came back." Hundreds of young doctors, teachers, engineers and other educated professionals lost their lives on this narrow stretch of land. The effect of this great bran loss is still felt today when the long-term social-political progress of the countries involved is considered.

Without doubt, this campaign created a situation where men from very different nations and roots the majority living in colonies, came together and got to know one another. Over time, fighting in unbelievably difficult conditions; they would begin to ask what they were doing over there, which they were asked to die for, and why they were fighting against the Turks, who fought with such bravery to defend their country. After World War one had ended, nationalistic trends and independence movements gained strength, leading to the collapse of the empires whose ambitions had brought about the war.

Success at Gallipoli was also the first step in the Turkish National Struggle for Independence, which began in earnest on 19th May 1919 was ultimately victorious with the founding of the Republic of Turkey on the 29th October 1923. It was on the Anzac Front that Mustafa Kemal displayed the courage that would lead his country out of its darkest days towards a brighter destiny. Considered in this light, the campaign's importance for Turks can more easily be understood.

These, therefore, are some of the reasons why interest in Gallipoli is growing and will continue to grow. Insights gained from new research will contribute to our knowledge, bring more details into the open, and thereby add to the importance, meaning, and value of the campaign, not only from national perspectives but also in all its universal aspects.

ÇANAKKALE 1915'İN SÜREGELEN ÖNEMİ VE ANLAMI

A. Mete Tuncoku*

İçinde bulunduğumuz 2005 yılı, Çanakkale Zaferinin 90. Yıldönümüne rastlamakta ve bu yönüyle ayrı bir önem ve anlam taşımaktadır. Aradan neredeyse bir asır gibi uzun bir zaman geçmesine karşın her geçen yıl daha da artan bir ilgi, takdir ve saygıyla anılan başka kaç savaş vardır bilemiyorum... Avustralya ve Yeni Zelanda'dan Türkiye'ye, İngiltere ve İrlanda'dan Kanada'ya dek uzanan çok geniş bir coğrafyada, Çanakkale Savaşlarına katılıp kan ve canlarını veren o kahraman insanlar, özel tören ve etkinliklerle anılıyorlar. Birçok ülke üniversitelerinde bugün de Çanakkale Savaşları araştırılıyor, tezler yazılıp kitaplar yayımlanıyor. Sanki bu savaşların tarihi dev bir buzdağı da insanlar, su altında kalan ve pek bilinmeyen boyutlarını yeni yeni keşfediyor; keşfedip tanıdıkça, olayın büyüklüğü ve önemi daha da artıyor...

O zaman şu soruya yanıt aramak gerekiyor: Nedir Çanakkale Savaşlarını benzerlerinden böylesine farklı ve önemli kılan özellikler?..

Üstelik füzeler, roketler, gelişmiş silahlar ve zehirli gaz kullanımı yoktur Çanakkale'de. Uçaklar bile çok sınırlı kullanılmış, savaşın kaderini, göğüs göğüse yürütülen süngü mücadelesi belirlemiştir. Binlerce genç, doğruluğuna ve evrenselliğine inandıkları ilkeler uğruna kan ve canlarını vermekten kaçınmamışlardır. Onun içindir ki, tarafların sonuna dek dürüstçe, mertçe ve kahramanca savaştığı; savaşırken de büyüyüp yüceleştiği bir devler savaşı gibidir Çanakkale 1915...

Aylarca süren ve tarihin tanık olduğu bu son şövalye ruhlu savaşlar boyunca taraflar, birbirlerini tanıyacak, tanıdıkça da takdir edip saygı duyacaktır. Öyle ki, siperlerde yazılan günlük ve mektuplarda Anzak Johnny ya da İrlandalı Tommy, Türk askeri Mehmetçikten; "Dürüst, mert, insancıl ve kahraman; Ona karşı nefret değil saygı duyuyoruz" diye bahsedecektir. Aynı şekilde Mustafa Kemal de, ülkesini işgale gelen yabancı askerleri; "... kanlarını bizim topraklarımızda döken kahramanlar, onlar öldükten sonra, bizim de çocuklarımız olmuşlardır..." diye tanımlayabilecektir... Sormak gerekir, çarpışanların birbirine kahraman deyip saygı duydukları kaç savaş vardır dünya savaş tarihinde?...

Çanakkale'de tarafların verdiği toplam kayıpların (zaiyatın) 500 bin gibi çok büyük bir sayıya ulaşması, bu savaşların bir diğer önemli yönüdür. Bizde, neredeyse her aileden bir kişi "Çanakkale'de kalmış, dönmemiştir..." Yüzlerce

* Prof. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Atatürk and Çanakkale Savaşları Araştırma Merkezi Müdürü

doktor, öğretmen, mühendis gibi, okuyup yetişmiş genç beyin, Gelibolu Yarımadası gibi daracık bir toprak parçasında ve sekiz ay gibi kısa bir sürede can vermiştir. Bu büyük beyin kaybının ilgili ülkelerin sosyo-politik gelişmesine uzun dönemdeki olumsuz etkileri, günümüzde bile hissedilmektedir...

Kuşkusuz bu savaşların önemli bir diğer uluslar arası yönü, çok farklı ulus ve etnik kökenden gelen, çoğu da sömürgelerde yaşayan yüzbinlerce insana, kendilerini tanımak için de fırsat yaratmasıdır. Bu insanlar bir yanda inanılmaz zor koşullarda, kanlı bir mücadele verirken; orada ne aradığını, kim için kanını canını verdiğini ve ülkesini kahramanca savunup mertçe çarpışan Türk'e karşı neden savaştığını da, sorgulamaya başlayacaktır. Bilindiği gibi bu sorgulayış, Birinci Dünya Savaşı sonrası güç kazanan milliyetçi akımların ve bağımsızlık hareketlerinin mayasını, özünü oluşturacaktır. Bu aynı zamanda, dönemin emperyalist devletlerinin çöküşüne varan sürecin de başlangıcıdır.

Ayrıca, 19 Mayıs 1919'da başlatılıp, 29 Ekim 1923'te Cumhuriyetin kuruluşuyla taçlandırdığımız Milli Mücadele'nin ilk temellerinin de gene, Çanakkale Savaşlarında atıldığı ve Mustafa Kemal'in ulusun karanlık kaderini aydınlatmak için ilk kez gene Çanakkale Savaşları sırasında parladığı anımsanırsa, bu savaşların etki ve sonuçlarının bizler için, neden bugün de çok büyük bir önem ve anlam taşıdığı daha iyi anlaşılabilir...

İşte bu nedenlerledir ki Çanakkale Savaşları her geçen yıl artan bir ilgi ve saygıyla anılmakta, yapılan araştırmalar süregelmektedir. Yeni belgeler ışığında yapılan çalışmalar bu savaşın sadece ulusal değil evrensel boyutlarını da daha açık bir şekilde ortaya koymakta, ona ayrı bir önem, anlam ve değer katmaktadır.

TROIA AND GALLIPOLI CAMPAIGN: AN ANALOGICAL APPROACH

Rüstem Aslan*

Troia is one of the most renowned names in western literature. Homer's tale of Troia stand at the fountainhead of epic tradition, and no traveller from the Renaissance onward who visited the Aegean shore of Turkey could approach its site without recollections of Achilles and Agamemnon, Hector, Priam and Paris welling up in his memory. To many, these heroes were almost as real as their neighbours. Not only Chateaubriand, but also Alexander the Great visited Troia with a copy of Homer conveniently accessible. The romantic attraction of Troy has produced an unusually rich crop of responses in poets, travellers and archaeologist.¹

From Neolithic times upto the present, Troia and its immediate surroundings within the "Troad" have retained great geopolitical significance, located as it is on the Straits dividing two continents and joining two seas

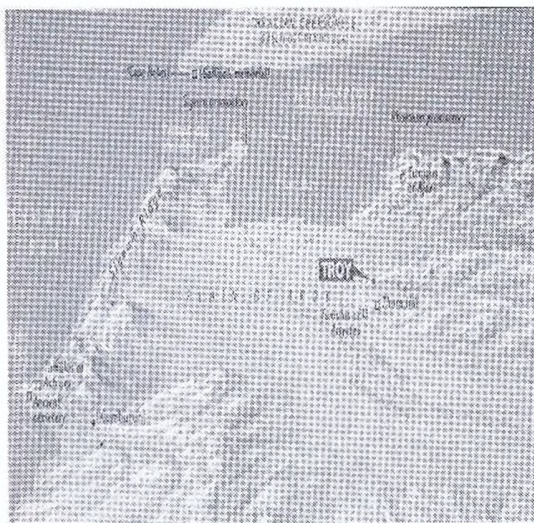

Fig. 1: Troia / Ilion and its surroundings (Troia Project)

* Tübingen University

¹ Cornelius C. Vermeule III. Neon Ilion and Ilium Novum: Kings, Soldiers, Citizens, and Tourists at Classical Troy. In: *The Ages of Homer*. Ed. J.B. Carter and S.P. Morris. 1995. Texas. 467-82.

Fig. 2: The Troad from the Spaceshuttle (NASA)

Here it is favoured by an unusual combination of winds and currents which –even in historical times– have routinely forced ships from the Aegean realm to wait at Beşik Bay at the mouth of Dardanelles for days, weeks or even months

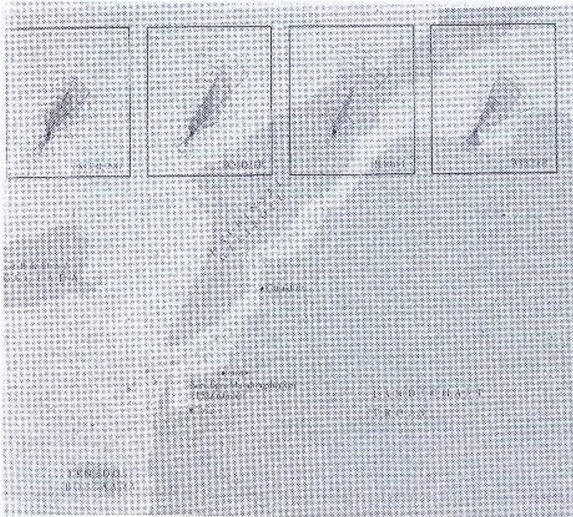

Fig. 3: Prevailing winds and currents in the Troad (M. O. Korfmann, Troia / Wilusa. 2005. İstanbul)

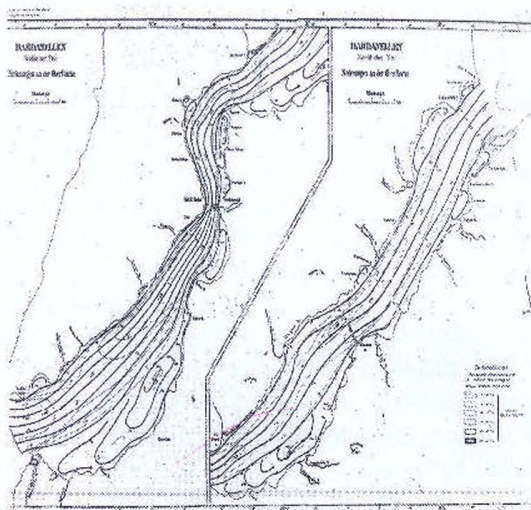

Fig. 4: Prevailing Currents in Çanakkale (Black Sea Pilot. 1908).²

This was particularly so in the summer months, from May to September.³ The hazards of sailing in the region of the Dardanelles have been reported by many travellers and navigators, from Piri Reis's *Kitab-I Bahriye*,⁴ even as late as the twentieth century. There is very interesting information in the *Black Sea Pilot*, for example, that the north wind "last sometimes so long that is not a rare occurrence to see 200 or 300 vessels in Tenedos channel and in the other anchorages, waiting for a favourable and enduring breeze. With every slightly southerly air they get underway, but only to shift from one anchorage to another, and they reach the Sea of Marmara after having accomplished the distance by short stages..."⁵ On the one hand this brought Troia wealth and power; on the other, insecurity. Troia always

² Manfred Korfmann, *Troy: Topography and Navigation*. In: *Troy and the Trojan War*. A Symposium Held at Bryn Mawr College. Ed. by: Machteld J. Mellink. 1984. Bryn Mawr. 1-17.

Manfred Korfmann, *The Citadel and Lower City of Troia at Dardanelles*. *City of War and Peace in the Region Where Seas and Continents Meet*. In: *Housing and Settlement in Anatolia a Historical Perspective*. Ed. by: Yıldız Sey. 1996. Istanbul. 83-98.

³ Jehuda Neumann, *Number of Days that Black Sea Bound Sailing Ship were delayed by Winds at the Entrance to the Dardanelles near Troy's Site*. In: *Studia Troica*. 1. 1991. p. 93-100.

⁴ *The Piri Reis Map of 1513*. Edit: Norman J. W. Thrower. 2000. New York.

⁵ *The Black Sea Pilot*, 1908. London. 7.

felt a need to protect itself. Indeed there have been many “Trojan Wars”, the last one in 1915, known to the world as the “Battle of Gallipoli”.⁶

Politically significant remain the various analogies posited between the struggle over Troia and the East-West controversy—and that between Europe and Asia. Those in history afflicted by such challenges have often recalled the epic model. Under Persian rule in Anatolia, the East was dominant; nevertheless, before crossing the straits at the Hellespont with his massive army in 480 BCE, the Persian King Xerxes stopped to pay a visit to the city of Priam, where he sacrificed a thousand head of cattle to the Athena of Ilium. The reverse occurred with the Asian invasion of Alexander the Great in 334 BCE; Alexander, then, offered sacrifices at the tomb of Achilles, where he bemoaned that he had no bard such as Homer to glorify his own deeds. In Alexander’s honour his followers later rebuilt the downtrodden Ilium and erected a magnificent temple to Athena, only scattered remnants of which are visible today.⁷

Montaigne added a new dimension when he mentioned in “Essays” that the Ottoman king, Mehmed the Conqueror, wrote in his letter to Pope Pius II that Turks were from the race of Trojan and therefore responsible for taking the revenge of Hector.⁸ The Byzantine historians Kritovoulos described the king’s visit to Troy and his commemoration of the Trojan heroes, Achilles and Ajax. Kritovoulos reported to have said, shaking his head a little. “God has reserved for me, throughout so long period of years, the right to avenge this city and its inhabitants. For I have subdued their enemies and have plundered their cities and made them the spoils of the Mysians. It was the Greeks and Macedonians and Thessalians and Peloponnesians who ravaged this place in the past, and whose descendants have now through my efforts paid the just penalty, after a long period of years, for their injustice to us Asiatians at that time and so often in subsequent times”.⁹ So in sacking Constantinople Mehmet had avenged the fall of Troia!¹⁰

According to Melih Cevdet Anday, Mustafa Kemal Atatürk, the victorious commandant of Çanakkale battle (in sense, the last Trojan war), said that the Trojans were finally avenged by the Turkish victory over the Greeks.

⁶ Manfred Korfmann 1996, p. 83.

⁷ Manfred Korfmann. Troia / Wilusa. General Background and a Guided Tour. İstanbul.2005.

⁸ The Essays of Montaigne. Edit. Michel de Montaigne. London. 2002. 88.

⁹ Kritovoulos History of Mehmed the Conqueror. Trans. Charles T. Riggs. Princeton-New Jersey. 1954. 72-73.

¹⁰ Melih Cevdet Anday. Akan Zaman Duran Zaman. Cumhuriyet Gazetesi. 29 Nisan 1983.

It is possible, that neither Fatih Sultan Mehmet nor Mustafa Kemal had uttered these words

Fig. 5: 1915 / Gallipoli. Mustafa Kemal, with the rank of Colonel, fought the Entene Powers in the Dardanelles Campaign (E. Turgut. Atattürk / Turkey. 2000. Paris).

Fig. 6: Mehmed the Conqueror (Troia: Traum und Wirklichkeit. 2001. Stuttgart).

But that's not very important. What important is, is that the spirit of this war over thousands of years continues to live on.

But why?

Is there something about the "wars" that has not change from Trojan War¹¹ to the Battle of Gallipoli:

1-Reasons of both wars:

a) The Trojan War: Recent Homeric scholarship has shown that the Iliad is the culmination of a protracted oral transmission of past events, transmitted by epic poetry improvised and performed by singers.¹² Mycenaean Greeks were closely involved in the political and military affairs of western Anatolia, particularly in the thirteenth century

¹¹ According to the archaeological and historical findings of the past decade especially, it is now more likely that there were several armed conflicts in and around Troia at the end of the Late Bronze Age (Manfred Korfmann, 2005). They do not contradict the state of modern Homeric scholarship seems to be suggesting that there is a "historic core" with in the Iliad –however one may choose to define this core- such that Troia for instance, was an important city for which it was well worth fighting over a long period of time (Joachim Latacz, 2005).

¹² Joachim Latacz. Troy and Homer. Towards a Solution of an Old Mystery. 2004. Oxford University Press.282.

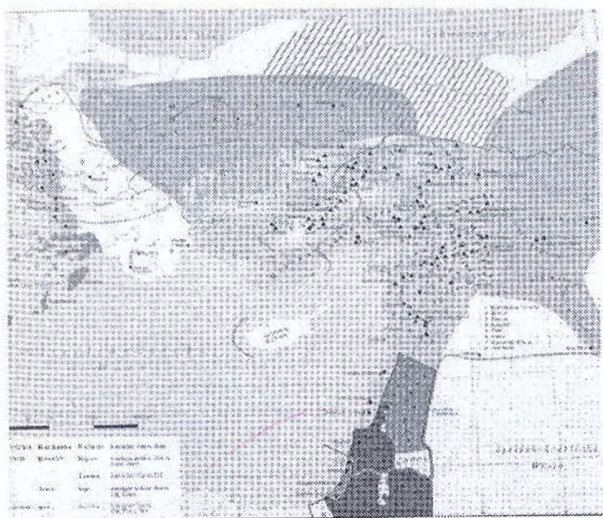

Fig. 7: Hittites and its neighbours in the 12th century BCE (M. Korfmann. Troia in Light of New Resarch. 2003. Trier)

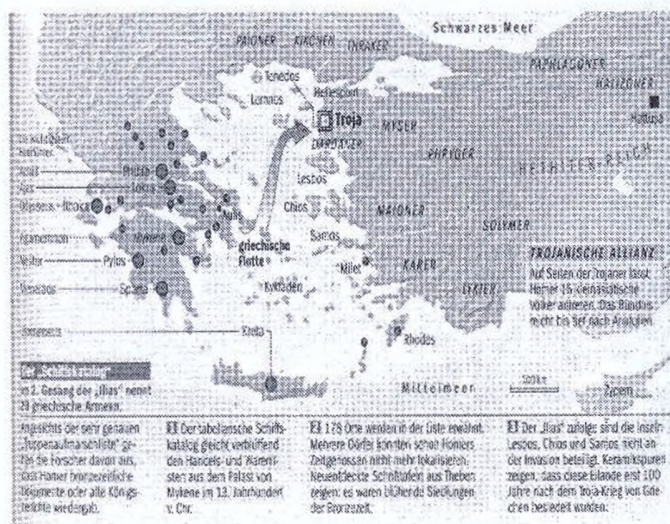

Fig. 8: Aegean in the 13th Century BCE (Der Spiegel. 2004/ 1).¹³

During this period the Hittite vassal state Wilusa was the subject of a number of attacks in which Mycenaean may have been directly or indirectly involved. On one occasion, its territory was occupied by the enemy; on another

¹³ Trevor Bryce. The Kingdom of the Hittites. 1998. p. 392-404.

occasion its king was dethroned. Wilusa lay in north-western Anatolia in the region of the classical Troad. In philological terms, Wilusa can be equated with the Greek (W)lios, or Ilion.¹⁴ Despite this evidence it is considered a series of Achaean attacks on Troia to be more likely than a single campaign. What was actually a series of attacks over time would then have merged in the course of time into one great event in the bardic poetry of the Greeks, these thrusts by their ruling stratum across the sea to the longed-for “Promised Land” being naturally a topic of consuming interest.¹⁵ In the Bronze Age, in the 3rd as well as the 2nd millennium, the chief metals, such as copper and gold, which came from the Balkans and the southern and northern Black Sea region, as well as from the Caucasus, and especially tin, which had to be brought from a great distance, must have been transported passing this place, the Troad, of all places in the then known world, by land or by sea

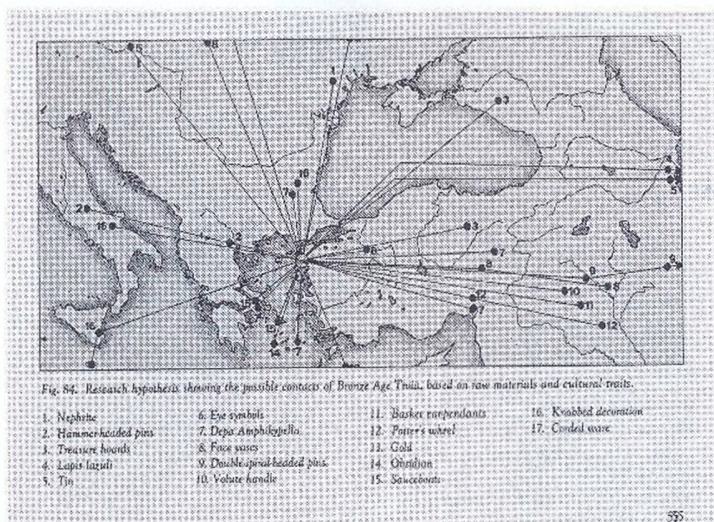

Fig. 9: Research hypothesis showing the possible contacts of Bronze Age Troia, based on raw materials and cultural traits (M.O. Korfmann. Troia/Wilusa. 2005. İstanbul)

¹⁴ Trevor Bryce, 1998. s. 399.

¹⁵ Joachim Latacz. Troy and Homer. Towards a Solution of an Old Mystery. p. 282

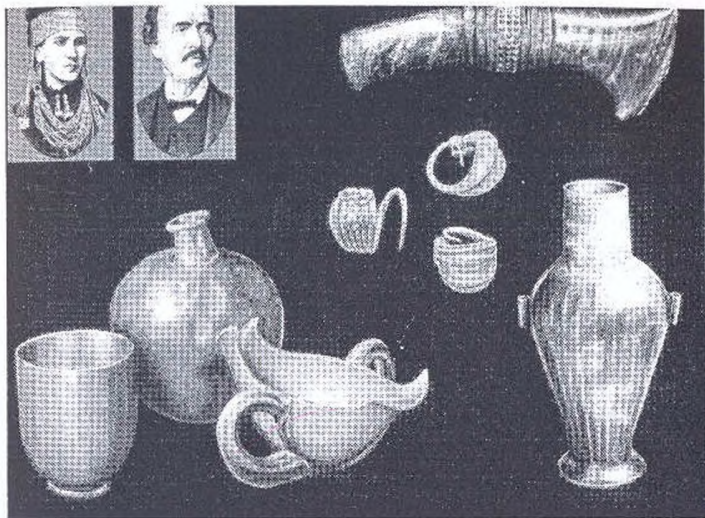

Fig. 10: Heinrich und Sophie Schliemann and "Priam's Treasure (Postcard)¹⁶

Troia was a trading center, strategically placed at the entrance to the Dardanelles, the narrow waterway between the Mediterranean and the Sea of Marmara, which led to the Black Sea. Troia controlled the important water route between Asia and central Europe.¹⁷ In other words the wars, were fought for commercial interests and power, not for a woman named Helen.

b) Battle of Gallipoli: In World War I the original scheme for forcing the Dardanelles was drawn up by Colonel Hankey, secretary of the *Committee of Imperial Defence*, who included the following gem in his *Memorandum*: "The Hellespont has always been the key to history. That is what makes the Trojan War the most modern of all wars and the Iliad the best manual for modern strategy".¹⁸

The essential purpose of the Dardanelles expedition was to capture Constantinople and thereby defeat Ottoman Empire, an ally of Germany.¹⁹ It was

¹⁶ Manfred Korfmann. Troia in Light of New Research. Keynote lecture Universität Trier. 2003. Trier. 42.

¹⁷ Machtelt Johanna Mellink. Ed. Troy and the Trojan War. A Symposium Held at Bryn Mawr College. 93-101.

¹⁸ John Victor Luce. Celebrating Homer's Landscapes: Troy and Ithaca revisited. 1998. Yale University. 41.

¹⁹ Jenny Macleod. Reconsidering Gallipoli. 2004. Manchester University. 3.

also hoped that this strategy would protect Egypt from Turkish attack, and that it would aid Russia and bring the Balkan nations into the war on the side of the allies.²⁰ The strategy was initiated by First Lord of the Admiralty Winston Churchill. That it was accepted by the War Council had much to do with, on the one side, Churchill's vigorous enthusiasm and, on the other, Secretary of the State for War Kitchener's and Prime Minister Asquith's passivity. Initially an attempt was made to force a way by sea alone through the narrow Dardanelles Straits that lead to the Sea of Marmara, the Bosphorus and Constantinople.²¹ On the 12th March 1915 Admiral von Tirpitz was writing: "The question of the Dardanelles excites the Balkans. It is a dangerous situation: the capsizing of on little State may affect fatally the whole course of the war". Again on 21st of March he wrote: "The forcing of the Dardanelles would be a severe blow to us... We have no trumps left". And in General Ludendorff's War Memories, that eminent soldier explained: "If the enemy fleets by occupying the Straits, had commanded the Black Sea, Russia could have been supplied with the war material of which she stood in need. The fighting in the East would then have assumed a much more serious character. The Entente would have had access to the rich corn supplies of Southern Russia and Rumania, and would have persuaded that kingdom to yield to their wishes even sooner than it actually did... These details clearly show the importance of the Straits, and therefore of Turkey, for the Eastern Front and for our whole position".²²

Essentially main goal was very clear: The control of the Dardanelles and Bosphorus Straits, in this manner controll the Black Sea.²³

For the both of wars was the strategic position of the Dardanelles was very important. And that was the real reason.

2-Partys of the wars:

a) Trojan War: For politics it was crucial that the Trojan war –also another war in the Dardanelle- could be viewed as a battle of the West against East, of Europe against Asia. The story of the war, according to Homer's Iliad and other ancient sources, involves two principal opponents: the united cities of Mycenaean Greece with the King Agamemnon against Troy and its allies (the Amazons, and Lycians among them).

²⁰ History of the Great War. Military Operation. Compiled By General C. F. Aspinall-Oglander. 1929. London.vi-vii.

²¹ Jenny.Macleod. 2004. 3.

²² History of the Great War. 1929. vii.

²³ Ahmet Altıntaş. Belgelerle Çanakkale Savaşları. COMU. Atatürk ve Canakkale Savaşlarını Araştırma Yayınları. 1997. Canakkale. 17.

The Iliad contains an extensive enumeration of the ships in which the Achaeans sailed to Troy and the places of origin of their crew. The poet embeds this list in his tale of Achilles before the Achaeans advance to their first battle. Twenty-nine contingents attackers are listed, each forming a geographical and political entity

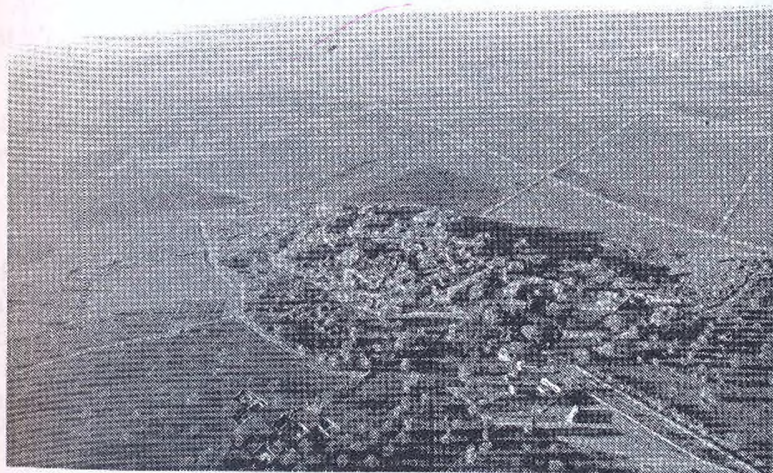

Fig. 11: Aerial view of Troia from the SE (Hakan Öge / Atlas)

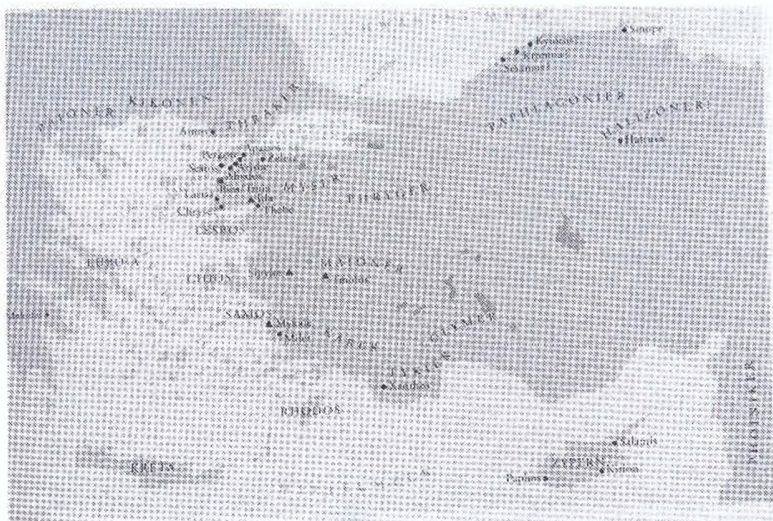

Fig.12: Troia and its allies named in the Iliad (Troia Project).²⁴

Agamemnon will assume overall command of the expedition. The fleet sails to the Hellespont by way of the island of Lemnos and Tenedos and lands on the coast of the Troad. Once a first attempt to storm the city fails, as had initial negotiations, a siege begins, which, against all expectations, drags on from year to year because of the dogged resistance of the citizens and their allies among the neighbouring peoples of Asia Minor (Anatolia):

“ ...

Of those of Caria, people of rude tongue,
 And of Miletos, and the Hill Phtherion,
 And of the Towns that feated are among
 The winding of Meander, and upon
 Mount Mycale, and Nalstes carry'd Gold
 Unto the Battle, like a Child or Sot;

²⁴ Joachim Latacz. 2005. p. 219.

Wherewith his life he did not buy but sold.
For plain he was; his Gold Achilles got,
And left him lying at the River dead.
Succours by the Lycians sent to Troy,
By Glacus were and King Serpadon led.
Far off they dwelt, and a long march had they.
(Iliad II, 866-878)²⁵

After a series of battles spanning ten years, the city was destroyed, with a colossal wooden horse serving as the Greeks' means of entry into the city.

Soon after the fall of Troy, Mycenaean civilization collapsed. The population crashed at the end of the thirteenth century and the great palaces disappeared; nothing like them was ever built again.²⁶

b) Battle of Gallipoli:

It was thus struggle between the east and west. After thousands of years, nearly the same fate occurred: The Gallipoli Campaign is full of contradictions: the world scale versus restricted size of the battlefields, limited total duration time versus the great amount of casualties; the easy looking target versus the unexpected results. The Dardanelles naval and Gallipoli battles were peculiar indeed. The strategic targets and political expectation from these battles were peculiar also. Capturing Constantinople an age-old dream, would open supply route to Russia and creating a new front at the Dardanelles. It would divert Ottoman attention and energy away from the Suez Canal and Persian Gulf regions. In other words, the Gallipoli Campaign was a cross between a 20th century version of "a New Crusade"²⁷ and a brilliant strategic undertaking with high stakes.²⁸

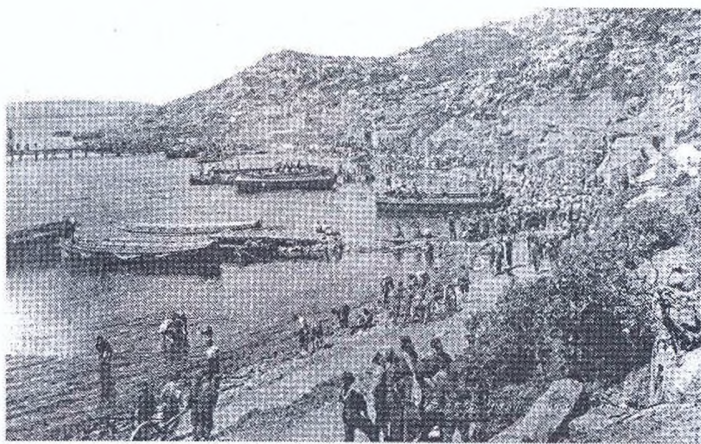
On 19th February, 1915, the British attacked the Turkish forts at the Dardanelles

²⁵ The Iliads and Odysseys of Homer. Translated by T Hobbes. London. 1677.

²⁶ A. M. Snodgrass. Metal-works as Evidence for Immigration in the late Bronze Age. In: R.A. Crossland A. Bichall. Edit. Bronze Age Migration in the Aegean. Archeological and Linguistic Problems in the Greek Prehistory. 1972. Park Ridge. 209-213.

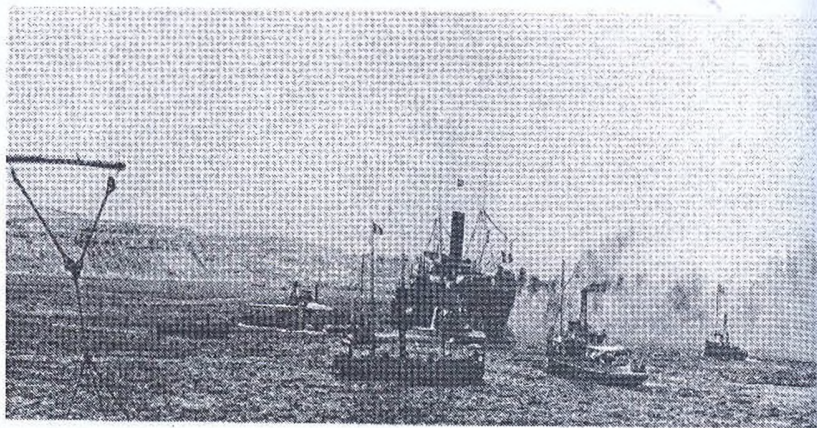
²⁷ Jenny Macleod. 2004, s. 159.

²⁸ Gallipoli Peninsula Peace Park International Ideas and Design Competition. Edit. Raci Bademli. 1997. III 47.

The scene on the Anzac beach a few days after the landing. "Animals, goats, ammunition and stores of every kind were dumped together in confusion on the sand."
(Radio Times Hulton Picture Library)

Fig. 13: The scene of the Anzac beach a few days after the landing (Alan Moorehead. Gallipoli. 1975. Sydney)

*A French troopship hit on the Asiatic side of the Straits.
Support vessels are going to the rescue.*
(Australian War Memorial)

Fig. 14: A French troopship hit on the Asiatic side of the Straits (Alan Moorehead. Gallipoli. 1975. Sydney)

The assault started with a long range bombardment followed by heavy fire at closer range. As a result of the bombardment the outer forts were abandoned by

the Turks. The minesweepers were brought forward and managed to penetrate six miles inside the straits and clear the area of mines.²⁹

On 18th March eighteen battleships entered the straits. The fleet included Queen Elizabeth, Lord Nelson, Agamemnon³⁰, Inflexible, Ocean, Irresistible, Prince George and Majestic from Britain and the Gaulois, Bouvet and Suffren from France. Most of the men in these two ships Irresistible and Ocean were rescued but by the time the Allied fleet retreated, over 700 men had been killed. Overall, three ships had been sunk and three more had been severely damaged.³¹

Leaders of the Greek Army informed Kitchener that he would need 150,000 men to take Gallipoli. Lord Kitchener concluded that only half that number was needed. Kitchener sent the experienced British 29th Division to join the troops from Australia, New Zealand and French colonial troops on Lemnos.³²

The attack that began on the 25th April, 1915 established two beachheads at Helles and Gaba Tepe. Another major landing took place at Sulva Bay on 6th August. However, attempts to sweep across the peninsula ended in failure. By the end of August the Allies had lost over 40,000 men. General Ian Hamilton asked for 95,000 more men, but although supported by Winston Churchill, Kitchener was unwilling to send more troops to the area.³³

On 14th October, Hamilton was replaced by General Munro. After touring all three fronts Munro recommended withdrawal. Lord Kitchener, who arrived two weeks later, agreed that the 105,000 men should be evacuated. The operation began at Suvla Bay on 7th December. The last soldier of the allied forces Helles on 9th January, 1916.³⁴

After Turkish victory in Suvla, Mustafa Kemal became a hero. For the Turkish people from every corner of Anatolia,³⁵ who fought in the Dardanelles, his name meant morale and courage. The Allied soldiers without knowing his name

²⁹ Nigel Stell. *The Battlefields of Gallipoli*. 1990. London. 5-11.

³⁰ I don't know if this name from the Trojan War (King of Mycenaea) was used deliberately or not, but it is nevertheless very curious striking.

³¹ Peter Liddle. *Men of Gallipoli*. New York. 1976. s 32-58.

³² Nigel Stell. 1990. 5.

³³ Jenny Macleod. 2004. 2.

³⁴ Peter Liddle. 1976. 261-271.

³⁵ A Brief History of the Çanakkale Campaign in the First World War (June 1914-January 1916). Edit: The Turkish General Staff Ankara. 2004. Ankara, 236.

³⁵ The role of Germans in the Battle of Gallipoli was very ambivalent and not decisive (İsmet Görgülü. German Intent at Gallipoli. In: *The Turkish Yearbook of Gallipoli Studies*. Edit. Mete Tunçoku. March 2003. 1. s. 161-182.

appreciated Mustafa Kemal, as well. Even Ian Hamilton, in his diary wrote that the talents of the Turkish commander defending Gallipoli astonished him

Fig. 15: The blindfolded Turkish armistice envoy, Mustafa Kemal, remounting his horse after his visit to General Bridwood's dugout (Alan Moorehead, Gallipoli, 1975, Sydney)

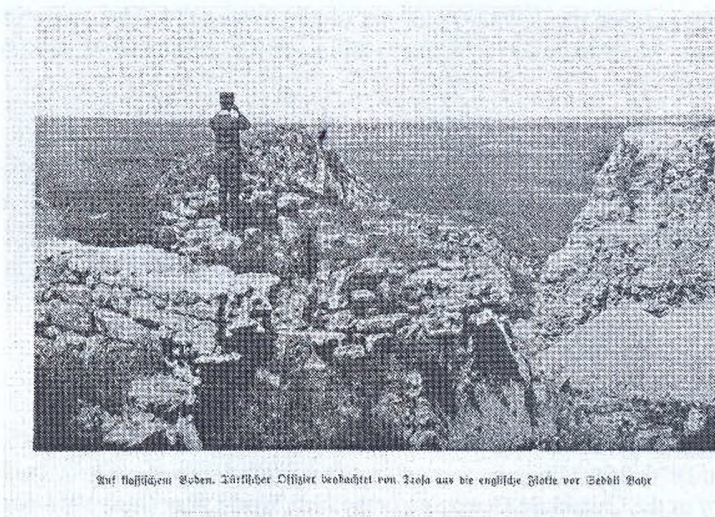

Fig. 16: Turkish officer observers from Troia the british warships in Sedd-el Bahr (Clemens Laar, Der Kampf um die Dardanellen, 1936, Berlin)

Fig. 17: An Austrian Soldier in Troia (Troia Project)

Fig. 18: Austrian Soldiers in Troia (Troia Project)

Consequences of war was dramatic: loss of lives counted by hundreds of thousands, prolonging extension of the World War by another two years, demise of Empires (Ottoman and Russian), and emergence of new nation states.

3- From the inside of the battles :

Is man capable of living without a war?

History is against us. As long as memory goes back, there has always been war. The destruction of Troia is virtually the first record of Western literacy. Troia has become the archetype of the city in flames. A city is a centre of humanity; it does not only contains government and commerce, it also protects the storehouses of memory archives, museums and libraries. However film, paper and discs, like people, do burn.³⁶ For this reason there are some similarity not only between Trojan war and battle of Gallipoli, also with other wars. As well is there some very impressive aspects to appear:

a) Failure in the Dardanelles led to a political crisis in London; a new coalition was formed and Churchill was removed as First Sea Lord. The new cabinet established a committee which decided to reinforce the Allied forces on the Peninsula which had by that time reached to a deadlock with the Turkish forces. On May 19 the Turks launched a massive counter attack along the entire Anzac front

³⁶ Oliver Taplin. *Greeks Fire*. 1989. London. 242

Fig. 19: British burial service (Alan Moorehead. Gallipoli. 1975. Sydney)

Fig.20: A Turkish trench (Alan Moorehead. Gallipoli. 1975. Sydney)

The Anzacs held onto their trenches and by evening thousands of Turkish soldiers lay dead between the trenches of two sides. The dead bodies of both sides were decomposing rapidly in the heat and on May 24 a ceasefire was called to bury

them. It was during this nine hours that the two sides realized for the first time that they were all human and a friendship grew between them.³⁷ In his diary Herbert recorded this unique occasion in considerable detail:

“Our men gave cigarettes to the Turks, and beyond the strom-centere at Quinn’s Post the feeling was all right...

The burying was finished some time before the end. There were some tricks on both sides...

Then I came to the upper end. About a dozen Turks came out. I chaffed them, and said that they would shoot me next day. They said, in a horrified chorus: God forbid! The Albanians laughed and cheered, and said: We will never shoot you. Then the Australians began coming up, and said: ‘ Ughur Ola, gule gule gidejekseniz, gule gule gelejekseniz.’ (Smiling may you go and smiling come again). Then I told them all to get into their trenches, and unthinkingly went up to the Turkish trench and got a deep salaam from it...”

(Colonel A. Herbert)³⁸

b) The Trojan gather in council and Antenor urges them to return Helen and her treasures to the Greeks because they are fighting an unlawful war, having broken the sworn truce while Paris and Menelaus fought. However, Paris will have none of this –he won’t return Helen, although he will return the treasure. Priam agrees to make this offer to the Greeks, along with a proposal for a truce to bury their dead

³⁷ Gallipoli Peninsula Peace Park International Ideas and Design Competition. 1997. III, 50.

³⁸ Nigel Steel. 1990. 137.

Fig. 21: Achilles bandages wounded Patroklos, Attic red-figure cup interior, about 500 BC (Troia: Traum und Wirklichkeit. 2001. Stuttgart)

Fig. 22: British soldier helps to Turkish soldier and give him water (Imperial War Museum. London)³⁹

³⁹ Diane P. Thompson. *The Trojan War*. 2004. 42.

“...But could not then distinguish friend from foe,
 But by and by the Sun began to guild
 Scamander Plain; then washt they off the gore
 And dust, and laid their dead men upon Carts,
 But Priam had forbidden them to roar,
 Or cry outright, though grieved at their hearts.
 When they had burnt them, back they went again.”
 (Iliad. VII. 422-429)⁴⁰

Now so many years passed after both battles, people come to visit this land of wars. History became a touristic character. We have now two national park, Troia and Gallipoli National Park. The graves from Heroes of Trojan Wars was the most important touristic attraction especially in Hellenistic and Roman times.⁴¹ Inside of Troia National Park, there are more than 20 tumuli (graves hill) from Hellenistic time, which, dedicated to Heroes of Trojan War

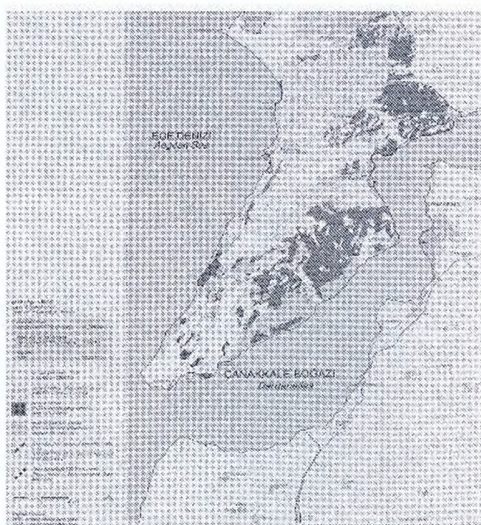

Fig. 23: Gallipoli Peninsula Peace Park (International Ideas and Design Competition. 1997. Ankara)

⁴⁰ The Iliads and Odysseys of Homer. Translated by Tho: Hobbes. London. 1677

⁴¹ Cornelius C. Vermeulle III. Neon Iliion and Ilium Novum: Kings, Soldiers, Citizens, and Tourists at Classical Troy. 1995. 462-82.

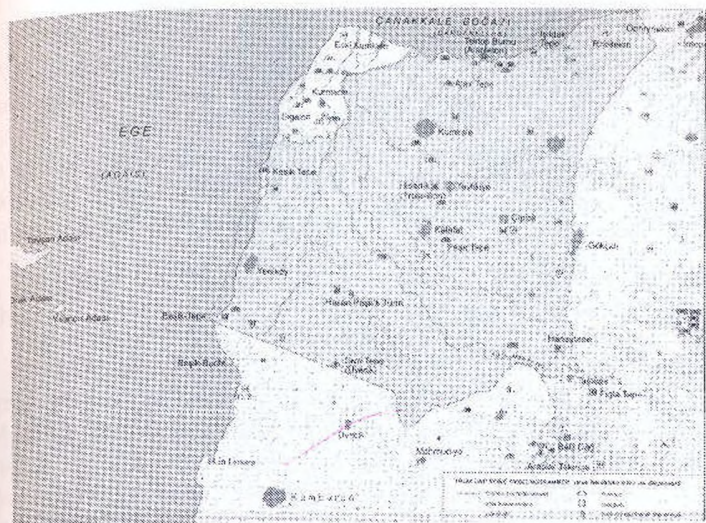

Fig. 24: The Historical National Park of Troia (Troia Project)⁴³.

There are totally 45 Turkish cemeteries and 34 cemeteries of the Allied forces, as well as memorials in Gallipoli National Park.⁴⁴ Apart from organized commemoration, there are many private and official, Turkish and foreigner group and individual commemoration visits (and even tours) are organised to particular sites in the Gallipoli National Park and also in to Troia.

In the course of the Iliad, the violent deaths of 318 heroes are described. It was the example of this poem that made warfare the subject *par excellence* for epic poetry throughout and beyond antiquity: when Virgil in Aeneid is about to begin describing the wars fought by Aeneas on arrival in Italy, he invokes the Muse afresh announces “I shall tell of terrible war” (*dicam horrida bella*, 41) and adds “I am beginning a mightier work” (*maius opus moveo*), as if he had reached, the true epic territory at last.

As it happens, several of the books of the Iliad that modern readers enjoy most contain little or no fighting (1, 6, 9 or 24, for instance). But, even in these books, the sound of battle can always be heard in the background; and one can scarcely think seriously about the epic as a whole without forming a view about the scenes of violence that are so distinctively a part of it. For Homer, clearly, they cannot merely have represented “long and tedious havoc”

⁴² Rüstem Aslan. Der letzte Kampf um Troia. Der Historische National Park. Troia: Traum und Wirklichkeit. Edit. Landes Museum BW. 2001. Stuttgart. 462-463.

⁴³ Gallipoli Peninsula Peace Park International Ideas and Design Competition. 1997. ix.

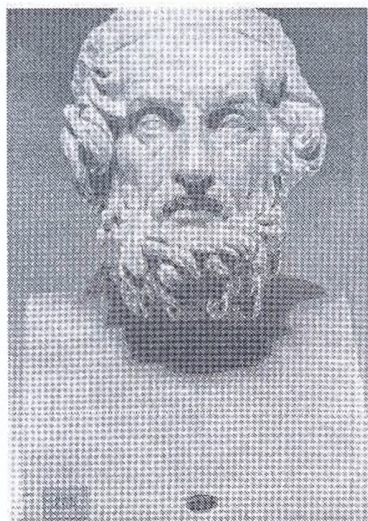

Fig. 25: The blind Homer. After an original of the second century BC (M.O. Korfmann. Troia/Wilusa. 2005. İstanbul)

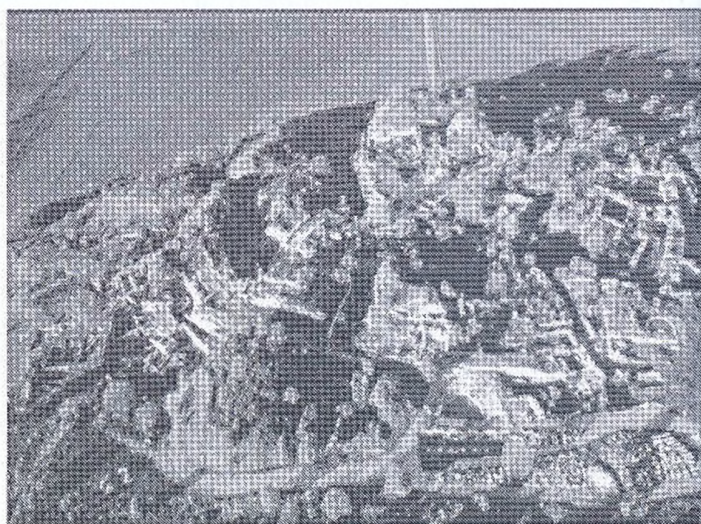

Fig. 26: Aerial view of Troia from the SE (H. Öge. Atlas)

Was such havoc perhaps for him guide the tedious? Literary critics like to talk of Homer's humanity; historians by contrast, sometimes suggest that he had a connoisseur's interest in acts of violence.

It is easy to point to values and interest in the Iliad of a wholly different kind. Perhaps the most important single fact about the poem is that it ends, not with carnage but with pity and reconciliation: in book 24 Achilles takes pity on the aged Priam and returns to him the corpse of his own arc-enemy Hector, Priam's son, for burial. And in this softened mood Achilles sees his own heroic exploits in an unexpected light: he is merely "*sitting in Troy, far from his native land*" (where his own aged father is) "*bringing pain to he (Priam) and his children*" (541-2).

The battle scenes in particular are suffused with pathos. Many of soldiers know this.

John Buchan, writing as a war correspondent with personal knowledge of the terrain, gave a more sober appraisal of the final evacuation of the Allied forces, but not even he could resist the Homeric parallels: "Across the ribbon of the Dardanelles, on the green plain of Troy, the most famous of the wars of the ancient world had been fought. If the banks of Scamander had seen men strive desperately with fate, so that the slopes of Achi Baba and the loud beaches of Helles. Had the fashion endured of linking the strife of mankind with the gods, what strange myth would not have sprung from the rescue of the British troops in the teeth of winter gales and uncertain seas? It would have been rumoured, as at Troy, that Poseidon had done battle for his children" (Episodes of War. S. 206).

Modern visitors to Troy will find that such thoughts follow naturally as they look across "the ribbon of the Dardanelles" to British, French, and Turkish war memorial on Cape Helles. And the circle of myth-history is closed by the derivation of the Dardanelles itself from Trojan Dardanos and the later Greek city that bore his names on the banks of the Hellespont

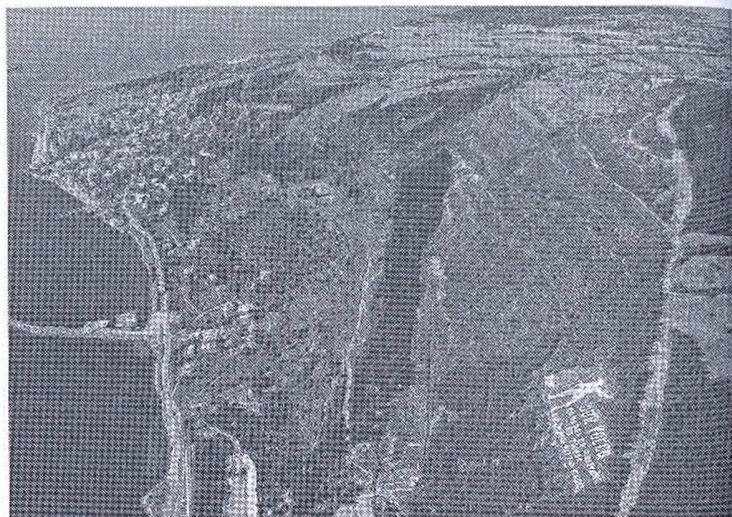

Fig. 27: One of two castles on the Dardanelles, built a fortification on opposite points of tue Narrows (Hakan Öge / Atlas)

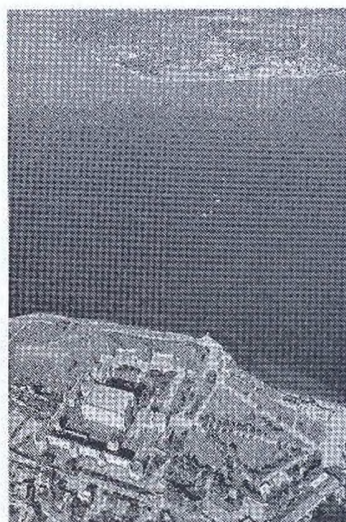

Fig. 28:Two castles on the Dardanelles: Kale-i Sultaniye und Kilitbahir (Hakan Öge/ Atlas)

“Yes, it is true, the battles of Çanakkale are a real human drama and tragedy however they are considered. The stage is set on the hills and coastlines of the Gallipoli Peninsula and the background is provided by blue waters of the Straits

of the Dardanelles and the Aegean Sea. However, this act, which is performed is such drama that its actors become epic heroes. And it is such a real play that the actors played their roles at the expense of their blood and lives until the very end".⁴⁴

⁴⁴ A. Mete Tunçoku. Anzakların kaleminden Mehmetçik : Çanakkale 1915 // Tunçoku, A. Mete. - Ankara : Atatürk Araştırma Merkezi. 1997. 195.

Fig. 27: One of two castles on the Dardanelles, built a fortification on opposite points of tue Narrows (Hakan Öge / Atlas)

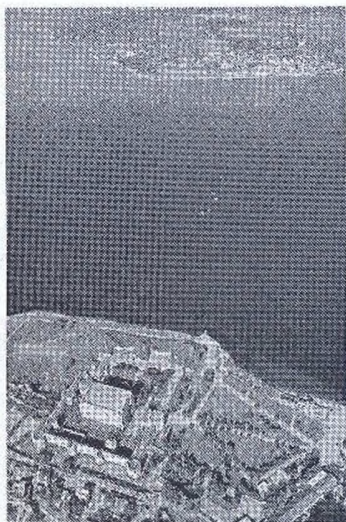

Fig. 28:Two castles on the Dardanelles: Kale-i Sultaniye und Kilitbahir (Hakan Öge/ Atlas)

“Yes, it is true, the battles of Çanakkale are a real human drama and tragedy however they are considered. The stage is set on the hills and coastlines of the Gallipoli Peninsula and the background is provided by blue waters of the Straits

of the Dardanelles and the Aegean Sea. However, this act, which is performed is such drama that its actors become epic heroes. And it is such a real play that the actors played their roles at the expense of their blood and lives until the very end".⁴⁴

⁴⁴ A. Mete Tunçoku. Anzakların kaleminden Mehmetçik : Çanakkale 1915 // Tuncoku, A. Mete. - Ankara : Atatürk Araştırma Merkezi. 1997. 195.

“Troia” Batı Edebiyatı’ndaki en çok tanınan isimlerden biridir. Homeros’un destanında geçen Troia öyküsü de epik geleneğin en temel kaynaklarından birini teşkil etmektedir. Bu nedenle; Rönesans’tan bu yana Türkiye’nin Asya kıyılarını ziyaret eden gezginler, kendi ülkelerine döndüklerinde akıllarında mutlaka Akilleus ve Agamemnon, Hektor, Priamos ve Paris’le ilgili anılar kalır. Pekçoğu için, bu kahramanlar kendi kapı komşuları kadar gerçeklerdir. Yalnızca Chateaubriand değil Büyük İskender de, elinde Homeros’un destanı ile Troia’ya gelmişlerdir. Troa’nın bu romantik çekiciliği, şairler, gezginler ve arkeologlar için zengin bir ürün olagelmıştır.¹

Neolitik dönemden günümüze, Troia ve “Troas” kapsadığı alan, iki kıtayı birbirinden ayıran ve iki denizi birleştiren boğazlar üzerinde bulunduğu için, ciddi bir jeopolitik öneme sahiptir. (Fig. 1, 2). Bu bölge—antik dönemlerden bu yana- Ege Denizi’nden gelen gemilerin Çanakkale Boğazı önlerinde Beşiğe Koyu’nda günlerce, haftalarca ve hatta aylarca beklemesine neden olan alışılmadık rüzgarlar ve akıntılılarıyla ün kazanmıştır. (Fig. 3, 4).² Bu durum; özellikle yaz aylarında, Mayıs’tan Eylül’e kadar belirginlik kazanmaktadır.³ Çanakkale Boğazı’nda seyrüsefer yapmanın zorlukları, Piri Reis’in Kitab-ı Bahriyesi⁴ de dahil olmak, üzere pek çok gezgin ve denizcinin anılarında yer alan ve hatta yirminci yüzyılın sonuna değin vurgulanan bir gerçektir. Bu konuyla ilgili olarak *Black Sea Pilot*’ta şöyle ilginç bir bilgi geçmektedir; Kuzey rüzgarı “bazen o kadar uzun sürer ki Bozcaada kanalında veya diğer limanlarda uygun bir rüzgar bekleyen 200 veya 300 gemi görmek olağan bir hadise haline gelir. Gemiler güneyden gelen rüzgarı yakalasalar bile; bununla, ancak bir limandan diğerine geçebilirler ve bu nedenle,

* Tübingen Üniversitesi

¹ Cornelius C. Vermeule III. Neon Ilion and Ilium Novum: Kings, Soldiers, Citizens, and Tourists at Classical Troy. In: The Ages of Homer. Ed. J.B.Carter and S.P. Morris. 1995. Texas. 467-82.

² Manfred Korfmann, Troy: Topography and Navigation. In: Troy and the Trojan War. A Symposium Held at Bryn Mawr College. Edit: Machteld J. Mellink. 1984. Bryn Mawr. 1-17.

Manfred Korfmann. The Citadel and Lower City of Troia at Dardanelles. City of War and Peace in the Region Where Seas and Continents Meet. In: Housing and Settlement in Anatolia a Historical Perspective. Edit: Yıldız Sey. 1996. İstanbul. 83-98.

³ Jehuda Neumann. Number of Days that Black Sea Bound Sailing Ship were delayed by Winds at the Entrance to the Dardanelles near Troy’s Site. In: Studia Troica. 1. 1991. p. 93-100.

⁴ The Piri Reis Map of 1513. Edit: Norman J. W. Thrower. 2000. New York.

Marmara Denizi'ne ancak rotalarını kısa mesafeler katederek tamamladıktan sonra ulaşabilirler...".⁵ Bu durum bir taraftan Troia'ya zenginlik ve güç getirirken; diğer taraftan da, savunma açısından bir emniyetsizlik oluşturmuştur. Bu nedenle; Troia, her zaman kendisini koruma gereksinimi duymuştur. Gerçekten de bu sebebe bağlı olarak; tarihte pek çok "Troia Savaşı" olmuştur; bunlardan birisi de 1915 tarihindeki Çanakkale Savaşları'dır.⁶

Troia ile ilgili savaşlar, Doğu-Batı arasındaki – Avrupa ve Asya arasındaki- siyasi mücadeleler de benzerlik göstermektedir. Tarihte bu tipteki mücadelelerden daha çok epik model çerçevesinde bahsedilir. Pers egemenliği dönemindeki Anadolu'da Doğu güçlü durumdadır. Bununla birlikte; Pers Kralı Kserkes M.Ö. 480'de güçlü ordusuyla Çanakkale Boğazı'nı geçmeden önce, Priamos'un kentinde İlion'un Tanrıçası Athena'ya bin adet büyükbaş hayvan kurban etmiştir. Bu durumun tam tersi, Büyük İskender'in M.Ö. 334'te Asya seferi sırasında da gerçekleşmiştir. İskender, Homeros'un destanında övülen Akhilleus'un kahramanlıklarından etkilenerek, Akhilleus'un mezarında bir kurban töreni düzenlenmiştir. Büyük İskender'in yandaşları, daha sonra kendisinin onuruna yıkılmış olan İlion'u yeniden kurmuşlar ve tanrıça Athena için de, günümüzde sadece kalıntılarına rastlayabildiğimiz Athena Tapınağını inşa etmişlerdir.⁷

Montaigne ise, "Makaleler" adlı eserinde; "Osmanlı Sultanı Fatih Sultan Mehmet, Papa II. Pius'a göndermiş olduğu mektubunda, Türklerin, Troialılar soyundan geldiklerini ve Hektor'un öcünü almanın Türklerin sorumluluğunu olduğunu yazmıştır" diyerek bu konuya yeni bir boyut kazandırmıştır.⁸ Bizanslı tarihçilerden Kritovoulus ise, Sultanın Troia'yı ziyaret ettiğini ve Troialı kahramanlardan Akhilleus ve Ajax'ı andığını vurgulamaktadır. Kritovoulus ayrıca, Sultan'ın "Tanrı, uzun yıllar sonrasında bu şehrin ve bu şehrin sakinlerinin öcünü alma görevini bana verdi. Bunun için şehirlerini yakıp yıkan düşmanlarını boyunduruğum altına alacağım. Bu düşmanlar o dönemde, Yunanalılar, Makedonyalılar, Teselyalılar ve Peloponesyalılardı, onlar bu şehri yağmaladılar, ancak onların torunları, uzun yıllar sonrasında Asyalılara yapılan bu adaletsizliğin cezasını benimle şimdi ödediler."⁹ Dediğini ifade etti. Böylece İstanbul'un fethiyle Fatih sultan Mehmet Troia'nın yıkılışının öcünü almıştır.¹⁰ Melih Cevdet Anday'a göre, "(son Troia Savaşı olarak algılanabilecek olan) Çanakkale Savaşları'nın

⁵ The Black Sea Pilot, 1908. London.7.

⁶ Manfred Korfmann 1996, p. 83.

⁷ Manfred Korfmann. Troia / Wilusa. General Background and a Guided Tour. İstanbul.2005.

⁸ The Essays of Montaigne. Edit. Michel de Montaigne. London. 2002. 88.

⁹ Kritovoulos History of Mehmed the Conqueror. Trans. Charles T. Riggs. Princeton-New Jersey. 1954. 72-73.

¹⁰ Melih Cevdet Anday. Akan Zaman Duran Zaman. Cumhuriyet Gazetesi. 29 Nisan 1983.

kahramanı, Mustafa Kemal Atatürk, Troialılar, nihayet Türklerin Yunanlıları mağlup etmeleriyle öçlerini almışlardır.” demiştir.

Ancak Mustafa Kemal'in de, Fatih Sultan Mehmet'in de bu sözleri etmemiş olmaları muhtemeldir. (Fig. 5, 6). Fakat önemli olan bu değildir. Önemli olan, Troia Savaşlarının ruhunun yüzyıllar boyunca canlı kalmasıdır.

Fakat bu ruhun neden yüzyıllarca canlı kalmıştır ?

Troia Savaşlarından,¹¹ Çanakkale Savaşları'na kadar devam eden çatışmalarını zamana içinde değişmeyen belli unsurlarının bulunması bu noktada önemlidir:

1-Her İki Savaşın Sebepleri:

a) Troia Savaşı: Son dönemde Homeros üzerine yapılan çalışmalar göstermiştir ki; İlyada Destanı geçmişte bölgede yaşanmış ve sözlü olarak aktarılan olayların toplandığı bir eserdir. Bu olaylar, dönemin ozanları tarafından epik şiir şeklinde geliştirilip , söylenerek, aktarılmıştır.¹² Mikenler, özellikle 13. yüzyılda, Batı Anadolu'nun siyasal ve askeri ilişkilerine yakın bir biçimde girmiş durumdaydılar. (Fig. 7,8).¹³ Bu dönemde, Hititlerin vassal kenti Wilusa, Mikenlerin doğrudan veya dolaylı olarak katıldıkları, çok sayıda saldırıya maruz kalmış olmalıdır. Toprakları bir seferinde düşman orduları tarafından işgal edildiğinde, diğer seferde kralı tahtan indiriliyordu. Wilusa'nın, Kuzey Batı Anadolu'da, Troas Bölgesi'nde kurulmuş bir kenti olduğu neredeyse kesinleşmiştir. Eski Çağ filoloji terminolojisinde, Wilusa (W)İlios, veya Ilios ile eşleştirilebilir.¹⁴ Bu kanıtı rağmen ortaya çıkan bir durum ise, Akaların Troia'ya saldırılarının tek bir sefer yerine, çok sayıda saldırıyı öngördüğüdür. Bu saldırılar sonradan antik Yunanistan şiirlerinde, çok önemli bir olgu olarak yer almaya başlamıştır. Hatta, Yunan yönetici sınıfı bu bölgeyi “vaat edilmiş ülke” olarak dahi değerlendirmeye ve burada bir takım tüketim çıkarları gütmeyi hedeflemeye başlamışlardır.¹⁵

¹¹ Son on yılda elde edilen arkeolojik buluntulara göre, Son Tunç Çağı'nda Troia çevresinde pekçok çatışmanın yaşandığı ortaya koymaktadır. (Manfred Korfmann. 2005). Modern Homeros araştırmacılarının büyük çoğunlu, İlyada'da tarihsel bir özü – bu öz nasıl tanımlanırsa tanımlansın-olduğunu ve Troia gibi önemli bir yere olan burası için uzun dönemlerde çatışmaların olduğu kabul edilmektedir. (Joachim Latacz. 2005).

¹² Joachim Latacz. Troy and Homer. Towards a Solution of an Old Mystery. 2004. Oxford Üniversty Press.282.

¹³ Trevor Bryce. The Kingdom of the Hittites. 1998. p. 392-404.

¹⁴ Trevor Bryce, 1998. s. 399.

¹⁵ Joachim Latacz. Troy and Homer. Towards a Solution of an Old Mystery. p. 282

Tunç Çağı'nda, 2. yüzyılda olduğu gibi 3. yüzyılda da, bakır ve altın gibi, ana metaller, Balkanlardan ve Karadeniz bölgesinin kuzey ve güneyinden ve Kafkaslardan gelmekteydi, ve özellikle kalay çok ciddi mesafeler kat edildikten sonra temin edilebiliyordu ve bu deniz veya kara ulaşımı sırasında da mutlaka Troas'tan geçmek gerekiyordu. (Fig. 9, 10).¹⁶ Troia, stratejik olarak Akdeniz ile Marmara Denizi arasındaki su yolu olan Çanakkale Boğazı'nın, girişinde yerleşik olmasıyla ve Asya ile Orta Avrupa arasındaki deniz yolunu kontrol etmesiyle, önemli bir ticaret merkeziydi.¹⁷ Bir başka deyişle, Troa Savaşları para ve güç için yapıldı, Helen isimli kadın için değil.

b) Çanakkale Savaşları: Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale Boğazı'nın zorlanması fikri ilk kez, *İmparatorluk Savunma Komitesi* sekreteri Albay Hankey tarafından ortaya konulmuştur. Kendisi bu durumu *Memorandum*'unda şu şekilde belirtmiştir; "Seddülbahir Bölgesi tarihin akışında her zaman kilit bir role sahip olmuştur. İşte bu durum Troia'yı savaşların en modern, İlyada'yı da modern stratejinin en iyi el kitabı yapmaktadır."¹⁸

Çanakkale Harekatının esas hedefi İstanbul'u ele geçirmek ve bu şekilde Almanya'nın müttefiki olan Osmanlı Devleti'ni yenilgiye uğratmaktı.¹⁹ Böyle bir hareket ile umulan, Mısır'ı muhtemel bir Osmanlı saldırısından korumak, Rusya'ya yardım etmek ve Balkan uluslarını İtilaf Devletleri yanında savaşa sokabilmektir.²⁰ Bu strateji, dönemin Birinci Deniz Lordu Winston Churchill tarafından ortaya atılmıştı. Söz konusu strateji, bir taraftan Churchill'in kuvvetli hırsları ve diğer taraftan Dışişleri Bakanı Kitchener ve Başbakan Asquith'in pasifliği sonucunda İngiliz Savaş Konseyi tarafından kabul edildi. Başlangıçta, bu saldırı sadece Marmara Denizi, İstanbul Boğazı ve İstanbul'a çıkış sağlayan Çanakkale Boğazı yoluyla, denizden yapılacaktır.²¹ 12 Mart 1915'te Amiral von Tirpitz, konuyla ilgili olarak, şunları yazmaktadır: "Çanakkale Harekatı Balkanları heyecanlandırmıştı. Bu tehlikeli bir durumdu: küçük bir devletin ele geçirilmesi belki de savaşın tüm gidişatını etkileyecekti". Yine 21 Mart'ta şunları eklemektedir: "Çanakkale Boğazı'nı zorlamak bizim için çok ciddi bir yenilgi olabilir... Hiçbir kozumuz kalmayabilir". General Lunderdorff ise Savaş Anılarında şunları açıklamaktadır:

¹⁶ Manfred Korfmann. Troia in Light of New Reseach. Keynote lecture Univerität Trier. 2003. Trier. 42.

¹⁷ Machtelt Johanna Mellink. Ed. Troy and the Trojan War. A Symposium Held at Bryn Mawr College. 93-101.

¹⁸ John Victor Luce. Celebrating Homer's Landscapes: Troy and Ithaca revisited. 1998. Yale University. 41.

¹⁹ Jenny Macleod. Reconsidering Gallipoli. 2004. Manchester University. 3.

²⁰ History of the Great War. Military Operation. Compiled By General C. F. Aspinall-Oglander. 1929. London. vi-vii.

²¹ Jenny Macleod. 2004. 3.

“Eğer düşman filoları Boğazları işgal ederek, Kara Deniz’i kumandaları altına alırlarsa, Rusya ihtiyacı olduğu savaş malzemeleriyle desteklenebilir. Doğu cephesinde savaş bundan böyle çok ciddi bir nitelik kazanır. İtilaf Devletleri bu şekilde, Güney Rusya ve Romanya’nın zengin mısır erzaklarına kavuşur ve Krallık bu şekilde eninde sonunda isteklerine kavuşur... Bu detaylar açıkça, Doğu Cephesi ve bizim topyekün durumumuz için Türk boğazlarının ve Osmanlı’nın önemini göstermektedir.”²²

Açıkçası temel amaç bellidir: Çanakkale ve İstanbul Boğazlarının kontrolünü elde etmek, ve bu şekilde Karadeniz’in komuta altına almak.²³

Her iki savaş için de Çanakkale Boğazı’nın stratejik konumu son derece önemlidir. Ve bu esas sebeptir.

2-Savaşların Tarafları:

a) Troia Savaşı: Siyasal olarak Troia Savaşı –veya Çanakkale Boğazı’ndaki diğer bir savaş- Batı’nın Doğu’ya, Avrupa’nın Asya’ya karşı bir savaşıdır. Savaşın öyküsü, Homeros’un İlyada’sına ve diğer antik kaynaklara göre, iki temel düşmanı içermektedir.: Kral Agamemnon’un yanında yer alan Miken Yunanistan’ını birleşik kentleri karşısında Troia ve müttefikleri (Bunlar arasında Amazonlar ve Lykialılar da vardır).

İlyada, Akaların, Troia’ya çıkarma yaparken aşırı sayıda geminin varlığından ve bu gemilerdeki mürettebatların anayurtlarından bahseder. Ozan bu listeyi, daha Akalar’ın ilk muharebelerinde ilerlemeleri öncesinde, Akhilleus’in öyküsünün içinde verir. Bu çerçevede 29 ayrı bölgeden gelen istilacıdan söz edilir ve her bir bölge ayrı bir coğrafi ve siyasal birim olarak verilir. (Fig. 11, 12).²⁴ Agamemnon tüm seferin baş komutanlığını almıştır. Filo Boğaz bölgesine , Gökçeada (İmroz) ve Bozcaada (Tenedos) ve Troas kıyılarına doğru hareket etmiştir. Öncelikle ilk ani ve kuvvetli saldırıyla şehir düşürülmeye çalışılacak, ilk görüşmeler yapılacak, kuşatma başlayacak, ancak tüm beklentilere rağmen Troia’nın Anadolu’daki komşu bölgelerden gelen müttefiklerinin de yardımıyla yapılan inatçı direniş sonucunda uzun yıllar sürecektir.:

“... ”

Nastes, kaba konuşan Karia’lıların başında yürür,

²² History of the Great War. 1929. vii.

²³ Ahmet Altıntaş, Belgelerle Çanakkale Savaşları. COMU. Atatürk ve Çanakkale Savaşlarını Araştırma Yayınları. 1997. Çanakkale. 17.

²⁴ Joachim Latacz. 2005. p. 219.

Miletos'ta otururlar, yaprağı bold Phthiron dağında,
Maindros kıyılarında, yüksek doruklu Mykale'nin eteklerinde.
Önderleri Amphimakhos'la Nastes'dir,
Nomion'un alımlı iki oğlu.
Amphimakhos, kızı gibi altınlarla süslenip gelmiş savaşa,
altınlar o çılgından uzaklaştıramaz ölümü,
Aiakos'un çevik ayaklı torunu ırmak başında ezecek onu.
Altınları da koca yiğit Akhilleus alacak.
Lykia'lılara Sarpedon'la kusursuz Glasukos komuta eder,
gelmişler uzak Lykia ülkelerinden,
anaforlu Ksanthos'tan gelmişler.
(İlyada II, 866-878)²⁵

10 yıl boyunca süren muharebeler sonrasında, Yunanlıların kente girmelerini sağlayan tahta at ile şehir yakılıp yıkılır.

Troia'nın düşüşünden bir süre sonra, Miken medeniyeti de çöker. 13. yüzyılın sonunda toplum geriler ve şaşalı saraylar sanki bir daha hiç inşa edilmeyeceklermiş gibi tahrib edilir.²⁶

b) Çanakkale Savaşları:

Bu savaşlar da Doğu ile Batı arasındaki mücadelenin sonucudur. Binlerce yıl sonra hemen hemen aynı kader tekrarlanmıştır: Çanakkale Savaşları pek çok gelişkiyi içinde barındırır: Dünyanın geniş yelpazesine karşı, savaş alanlarının boyutu, sınırlı çatışma süresine rağmen verilen çok büyük kayıplar; kolay görünen hedefe karşılık beklenmeyen sonuçlar. Çanakkale Deniz ve Kara Savaşları kendine özgüdürler. Bu muharebelerin siyasal beklentileri ve stratejik hedefleri de kendilerine özgüdür. Asırlık rüya olan İstanbul'u ele geçirmek, Rusya'ya bir yardım kanalı açacak ve Çanakkale'deki yeni bir cephe ile Osmanlı'nın dikkatini dağıtarak, gücünü Süveyş Kanalı ve İran Körfezi'ne yoğunlaştırmasına engel

²⁵ İlyada. Homeros. Türkçesi. Azra Erhat- A. Kadir. 3. baskı. 1975, İstanbul, 121.

²⁶ A. M. Snodgrass. Metal-works as Evidence for Immigration in the late Bronze Age. In: R.A.Crossland A. Bichall. Edit. Bronze Age Migration in the Aegean. Archeological and Linguistic Problems in the Greek Prehistory. 1972. Park Ridge. 209-213.

olacaktır. Bir diğer deyişle, Çanakkale Harekatı, “Yeni Haçlılar”ın 20. yüzyıl versiyonu ile gerçekten yüksek çıkarı hedefleyen parlak bir stratejik girişimin kesişimidir.²⁷

19 Şubat 1915 tarihinde, İngilizler Çanakkale Boğazı girişindeki kalelere saldırmışlardır. (Fig. 13, 14). Saldırı uzun mesafeden bombardıman ile başlamış daha sonra kısa mesafeden ağır top ateşiyle devam etmiştir. Bombardımanın sonucunda, Çanakkale Boğazı'nın çıkışındaki kaleler Türklerce terk edilmiştir. Mayın tarayıcılar Boğazın daha iç bölgelerine girmiş ve 6 millik bir alana kadar ilerleyerek, bu bölgeleri mayından temizlemiştir.²⁸

18 Mart günü 18 savaş gemisi Çanakkale Boğazı'na girmiştir. Filoda, İngiltere'den Queen, Elizabeth, Lord Nelson, Agamemnon²⁹, Inflexible, Ocean, Irresistible, Prince, George ve Majestic, Fransa'dan Gaulois, Bouvet and Suffren katılmıştır. Irresistible ve Ocean batır. Bu iki gemideki pek çok kişi kurtarılmış, İtilaf filosu Boğazda geri çekilirken, 700'ün üzerinde mürettebat hayatını kaybetmiştir. Saldırının sonunda, toplam 3 gemi batmış ve 3 gemi de ciddi biçimde hasar görmüştür.³⁰

Yunan ordusunun komutanları Kitchener'i bilgilendirerek Gelibolu Yarımadası'nı ele geçirmek için 150,000 askere ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir. Lord Kitchener bu talebe karşılık bu sayının sadece yarısının gerekli olduğunu bildirmiştir. Kitchener, tecrübeli İngiliz 29. Tümenini, Avustralya, Yeni Zelanda ve Fransız kolonilerinden gelen birliklerle birlikte Limni adasına sevk ettirmiştir.³¹

Saldırı 25 Nisan 1915 tarihinde Seddülbahir ve Kaba Tepe olmak üzere iki sahile yapılmıştır. Diğer bir ana çıkarma 6 Ağustos'ta Saroz körfezi'ne düzenlenmiştir. Ancak, Gelibolu Yarımadasını Türklerden temizleme çabaları başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Ağustos'un sonunda İtilaf Devletleri 40,000'in üzerinde asker kaybettiler. General Ian Hamilton 95,000 kişi daha talep etmiş, ancak, Winston Churchill de kendisini desteklemesine rağmen, Kitchener bölgeye daha fazla birlik göndermeye yanaşmamıştır.³²

²⁷ Gallipoli Peninsula Peace Park International Ideas and Disign Competition. Edit. Raci Bademli. 1997. III 47.

²⁸ Nigel Stell. The Battlefields of Gallipoli. 1990. London. 5-11.

²⁹ I don't not if it this name from Trojan War (King of Mycenaea) used by accidently or not, but anyway is very interesting.

³⁰ Peter Liddle. Men of Gallipoli. New York. 1976. s 32-58.

³¹ Nigel Stell. 1990. 5.

³² Jenny Macleod. 2004. 2.

14 Ekim'de Hamilton'ın yerine General Munro getirilir. 3 Cephenin incelemesini tamamladıktan sonra Munro Yarımadadan çekilmeyi önerir. 2 hafta sonra yarımadaya gelen Lord Kitchener de 105,000 askerin adadan çekilmesi gerektiğini belirtir. Boşaltma operasyonu Saroz Körfezi'nde 7 Aralık'ta başlar. Son asker Sedülbahir'i 9 Ocak 1916'da terk eder.³³

Saroz'daki Türk zaferinden sonra, Mustafa Kemal artık bir kahramandır. Anadolu'nun her köşesinde savaşan Türkler için³⁴ Çanakkale Savaşları'ndaki mücadelesi ve adı moral ve cesaret demektir. İtilaf askerleri adını bilmemelerine rağmen; Mustafa Kemal'i takdir etmişlerdir. Hatta Ian Hamilton bile günlüğünde, kendisini şaşkınlığa uğratan Türk komutanının yeteneklerinden bahsetmektedir. (Fig. 15, 16).

Savaşın sonuçları ise gerçekten üzücüdür: savaşta hayatlarını kaybedenler yüz binlerle ölçülmektedir, Dünya Savaşı iki yıl daha uzamıştır, İmparatorluklar sona ermiş (Osmanlı ve Rus) ve yeni ulus devletler kurulmuştur.

3- Muharebelerin İçinden :

İnsan savaşmadan durabilir mi?

Tarih bizlere karşıdır. Ne kadar geriye gidersek gidelim, mutlaka bir savaş karşımıza çıkar. Troia'nın istilası, Batı'nın ilk yazılı edebi eseridir. Troia, alevler içindeki kentlerin ilk modelidir. Kentler insanlığın merkezidir, sadece hükmetmeyi ve ticareti içermez, aynı zamanda tarih, kayıt arşivlerini, müzelerini ve kütüphaneleri de korur. Ancak, insanlar gibi filmler, kayıtlar ve diskler de yanar.³⁵ Bu nedenle; benzerlik sadece Troia ile Çanakkale Savaşları arasında değil diğer tüm savaşlar arasında da vardır. Ancak söz edilmesi zorunlu bir kaç etkileyici unsuru da vardır:

-Çanakkale Savaşları'ndaki başarısızlık, Londra'da siyasal bir krize neden olmuştur; yeni bir koalisyon hükümeti kurulmuş ve Churchill Birinci Deniz Lord'luğundan alınmıştır. Yeni kabine konu ile ilgili bir komite oluşturmuştur. Komite, Gelibolu Yarımadası'ndaki kilitlenmeyi çözmek için, İtilaf Güçlerinin arttırmasına karar vermiştir. 19 Mayıs'ta Türkler Anzak Cephesi'ne çok büyük bir karşı saldırı düzenlerler. (Fig. 17, 18). Anzaklar siperlerinde kalırken, akşam

³³ Peter Liddle. 1976. 261-271.

³⁴ The rule of German in the Battle of Gallipoli was very ambivalence and not decisive (İsmet Görgülü. German Intent at Gallipoli. In: The Turkish Yearbook of Gallipoli Studies. Edit. Mete Tunçoku. March 2003. 1. s. 161-182.

³⁵ Oliver Taplin. Greeks Fire. 1989. London. 242

olduğunda binlerce Türk askerlerinin cansız bedenleri siperler arasında kalır. İki tarafa ait ölü bedenler sıcaktan dolayı çabucak çürümeye başlarlar ve 24 Mayıs'ta ölümler gömülmesi amacıyla kısa bir ateşkes yapılır. İşte bu 9 saat boyunca iki taraf ilk kez hepsinin insan olduklarını fark ederler ve aralarında bir yakınlaşma doğar.³⁶ Herbet günlüğünde bu nadir olayı şöyle detaylandırıyor:

“Bizimkiler Türklere sigara verdi ve Kraliçe Posta merkezinin ötesindeki durum yerindeydi... Cenazelerin gömülmesi nerdeyse bitirilmişti. İki tarafta oldukça marifetliydi...”

Daha sonra ise yamacın sonuna geldim. Bir düzine Türk çıktı ortaya. Onlara selam verip, beni yarın vurabileceklerini söyledim. Bir koro gibi yüksek bir sesle: Allah göstermesin! Dediler. Arnavutlar gülererek, şaka yaptılar ve dediler ki: Sizi hiçbir zaman vurmayacağız. Daha sonra Avusturyalıları gelmeye başladılar ve dediler ki: Uğurlar olsun, güle güle gidin, güle güle gidin”. Sonra ise hepsine siperlerine gitmelerini söyledim ve hiç düşünmeden Türk siperlerine gidip, onlarla içten bir şekilde selamlaştım...”

(Colonel A. Herbert)³⁷

-Troia kenti kendi konseyini toplar ve Antenor, Helen ve Yunan hazinelerinin geri verilmesi gerektiğini, söyler. Çünkü adaletsiz bir savaş yaptıklarını ve ateşkes anlaşmasını bozduklarını vurgular. Fakat Paris bunların hiçbirini kabul etmez- hazineleri geri vermeyi kabul etmesine rağmen Helen'i geri vermeyecektir. Priamos, ölümlerini gömmeyi sağlayacak bir ateşkes önerisi ile birlikte, bu fikri Yunanlılara iletmeyi kabul eder. (Fig. 19, 20)³⁸:

“Gün yeniden vurdu tarlalar
ağır akan derin Okeanos'tan
göğe doğru yüksele yüksele.
Hepsi geldi gene karşı karşıya,
Her yiğidi bir bir tanımak çok zordu.
Yıkadılar suda kanlı bedenleri,
Sıcak göz yaşları döke döke yıkadılar,
Sonra yükledirler arabalar.

³⁶ Gallipoli Peninsula Peace Park International Ideas and Design Competition. 1997. III, 50.

³⁷ Nigel Steel. 1990. 137.

³⁸ Diane P. Thompson. The Trojan War. 2004. 42.

Ulu Priamos, Troyalıları ağlasın istemedi.

Sessiz soluksuz yığıldılar ölüleri odunların üstüne,

Acıyla doluydu yürekleri.

Ateş yakıp döndüler kutsal İlyon'a”

(İlyada. VII. 422-429)³⁹

Savaşın sona ermesinden uzun zaman sonra insanlar savaş alanlarını ziyaret etmeye başladılar. Tarih artık turistik bir nitelik kazanmaya başlar. Şu anda bu coğrafyada iki milliparkımız var: Troia ve Gelibolu Milli Parkları. Troia Savaşları'nın kahramanlarının mezarları özellikle Helen ve Roma dönemi anlamında çok önemli bir turistik çekiciliğe sahiptirler.⁴⁰ Troia Milli Parkı içinde, Helenist dönemden kalma ve Troia Savaşları'nın kahramanlarına adanan 20 den fazla tümülüs vardır. (Fig. 21, 22)⁴¹.

Gelibolu Yarımadası Milli Parkı içinde ise 45 Türk ve 34 İtilaf mezarlığı ve anıtı vardır. ⁴² Resmi kutlama törenleri haricinde, Çanakkale ve Troia Milli Parklarına, çok sayıda resmi ve özel, gruplar ve kişiler kutlama ziyaretleri düzenlemektedirler.

İlyada destanı içinde 318 kahramanın dehşet ölümlerinden bahsedilir. Bu destanın özelliği olarak savaş etik şiirin belli başlı örneği (*par excellence*) olarak işlenmektedir: Vergil, Aeneid destanın başında Aeneas'ın İtalya'ya varışına değindiği yerde savaşı anlatır, ilham perilerine yeniden bildirmesi için dua “ korkunç bir savaşı anlatacağım size” der ve ilave eder (*dicam horrida bella, 41*) ilave ederek “*Zor bir işe giriyorum*” (*maius opus moveo*), sanki sonunda gerçek epiğin alanlarına ulaştım, der.

Günümüzde İlyada'nın modern okuyucuları da anlatımda savaşın az olduğunu veya bazı yerlerde hiç olmadığını fark ederler. (örneğin 1, 6, 9 or 24 bölümler). Fakat bu kitaplar içinde dahi, savaşın sesi arka planda içten içe duyulmaktadır ve şiddet sahneleri üzerine bir görüntü oluşturmaksızın bir epik destan işlenmesi, bu eserlerin ayırt edici yönüdür. Homeros için, açıkça, bunlar “uzun ve sıkıcı bir kargaşayı” temsil etmezler. Acaba bu kargaşa onun için sıkıcılığa mı yol göstermektedir. Edebiyat eleştirmenleri, Homeros'un

³⁹ İlyada. Homeros. Türkçesi. Azra Erhat- A. Kadir. 3. baskı. 1975, İstanbul, 215-16.

⁴⁰ Cornelius C. Vermeulle III. Neon Ilion and Ilium Novum: Kings, Soldiers, Citizens, and Tourists at Classical Troy. 1995. 462-82.

⁴¹ Rüstem Aslan. Der letzte Kampf um Troia. Der Historische National Park. Troia: Traum und Wirklichkeit. Edit. Landes Museum BW. 2001. Stuttgart. 462-463.

⁴² Gallipoli Peninsula Peace Park International Ideas and Disign Competition. 1997. ix.

insancılığından bahsetmeyi severler; tarihçiler ise, bunun tersine Homeros'un şiddet eylemlerine bir uzman ilgisi olduğunu belirtirler.

İlyada içindeki değerler çok farklı şekilde de yaklaşılabilir. Şiirle ilgili olarak belki de en önemli gerçek, anlatılanların bir katliam ile değil ancak daha çok bir merhamet ve uzlaşma ile sona ermesidir: 24. Kitapta Akhilleus Priamos'a merhamet etmiş ve onun cenaze töreni için, kendi düşmanı olan Hektor'un cesediyle geri dönmesine izin vermesi anlatılır. Ve bu yumuşak tavırda Akhilleus kendi kahramanlığının beklenmedik bir ışıkla ortaya çıktığını görür: " kendi yurdumdan uzak, otururken Troia'da" (babasının olduğu durumda) " seni ve çocuklarını acılara boğarken" (541-2).

Savaş sahneleri, özellikle etkileyici bir tarzda sahiptir. Askerlerin çoğu bunu bilmektedirler.

Bölge üzerinde kişisel tecrübeye sahip olmasıyla savaş muhabiri olarak görev yapan, John Buchan, İtilaf Devletlerinin yarımadaı boşaltmalarıyla ilgili olarak daha ciddi bir değerlendirme yapmaktadır, ancak; O da Homeros'un değerlendirmeleri paraleline karşı da çıkmamaktadır: "Çanakkale Boğazı'nda, Troia'nın yeşil ovasında, antik dünya savaşlarının en ünlüsü yapıldı. Eğer Karamenderes kıyıları mücadele eden ümitsiz kaderiyle mücadele eden erkekler gördüyse, Hacı Baba tepeleri ve Helles kıyıları da gördü. İnsanların geçimsizliğini tanrılarla ilişkilendiren gelenek devam etmiş ise, İngiliz askerlerini kurtarılmasıyla ortaya çıkan mitolojiler nasıl bir mitolojiydiler? Troia'da olduğu gibi, Poseidon kendi çocukları için çarpıştığı anlatılmaktadır." (Episodes of War. S. 206).

Troia'yı bugün ziyaret edenler bu fikirleri, Çanakkale Boğazı'ndan Seddülbahir'deki İngiliz, Fransız ve Türk Savaş Anıtlarına baktıklarında hissedebilmektedirler. Ve mitoloji-tarih çerçevesi Çanakkale'nin Troia, Dardanos ve daha sonra da Seddülbahir kıyılarında kurulan Yunan kentlerini ortaya çıkmasında rol oynamıştır.

"Evet, Çanakkale Savaşları neresinden bakılırsa bakılsın, gerçekten tam anlamıyla bir insanlık dramı ve trajedisidir. Sahne, Gelibolu Yarımadası'nın kıraç tepeleri ve güzel kıyıları; arka dekor ise ışıltılı sularıyla Çanakkale Boğazı ve mavi Ege Denizi'dir. Ancak, bu sergilenen öyle bir dramdır ki, oyuncuların her biri yücelip devleşmiş, adeta birer destan kahramanlarına dönüşmüştür... Ve bu öylesine gerçek bir oyundur ki, oyuncular rollerini kanları ve canları pahasına, ama sonuna kadar büyük bir başarıyla sergilemişlerdir".⁴³

⁴³ A. Mete Tunçoku. Anzakların Kaleminden Mehmetçik : Çanakkale 1915 // Tuncoku, A. Mete. - Ankara : Atatürk Araştırma Merkezi. 1997. 195.

THOUGHTS ABOUT THE PERCEPTION OF THE DARDANELLES EXPEDITION IN FRANCE

Jean-Jacques Becker*

In the French memory of the First World War, the Dardanelles expedition always occupied an important place. Ancient soldiers of the Dardanelles were particularly eager to talk about their military campaign and many books were published on the subject over a long period. These facts could lead to think that for France the expedition has been one of the war's major moments.

The goal of this paper is to analyse its real role. A thesis could be written on the subject and hopefully will be one day. It should then use the testimonies and opinions of those directly involved, but also the ones of the politicians, the generals, the simple citizens as well as what we would nowadays call "la France profonde" and not forget to analyse the newspapers of the time. This would draw a precise and as complete as possible panorama of the French context then, which this paper can not pretend to offer. It can only be a kind of hint to a larger work on the subject. To realise it, we principally used two sources: the memoirs of the President of the French republic, Raymond Poincaré, and two newspapers, *Le Temps* and *Le Matin*.

During his life, Raymond Poincaré published 10 volumes of memoirs on his presidency of the French republic, beginning in 1913. An eleventh and last one was published much later, based on the notes he had left. The first ten volumes also based on the daily notes Poincaré used to take, but the possibility that he modified them afterwards— then knowing the end of the story — cannot unfortunately be excluded. Despite of that, being much more factual than judgmental, Poincaré's writings are a precious source for historians if taken with the necessary precautions. The useful volumes (V, VI and VII) for our topic, number correspond to the end of 1914 and to 1915; there were respectively published in 1928, 1930 and 1931.

As to the newspapers used, *Le Temps* had a great audience despite the low number of copies sold. Politically middle-right situated, it was a reference at that time. On the contrary, *Le Matin* was a very widely spread and sold newspaper with more than one million copies a day. It claimed to be apolitical, which not always corresponded to the truth, but was without a doubt what can be called a "popular"

* Professor at Paris X-Nanterre University President of the "Historial de Péronne" Research Centre on the First World War

newspaper. It has not to be forgotten that the press was censored, and that the French censorship, even not being always very coherent in its choices, was one of the most severe among the belligerents. This anyway does not affect our subject as what was written in the newspapers was what the French population could get to know and could react to.

Let us briefly remind the context of the time.

From November 1914 on, the so-called war of movement had stopped, at least on the French front. The French and English on one side, the Germans on the other were looking at each other, now stabilised in two lines of trenches going from the Northern Sea down to Switzerland. On each side the same question: what can be done to bring the war to its already expected end?

The Germans quickly found the answer. They changed their initial plan, becoming defensive on the Western front in order to beat Russia on the Oriental one. As for both England and France, the answer to the question was less easy. The generals in chief, respectively Marshall French and especially General Joffre, did not see a change of strategy with a good eye. Concentrating important new military forces, they thought it enough to break the enemy lines to start a moving war again and defeat the Germans.

Let us first place ourselves in the President's position.

Very early, since autumn 1914, he feels the impossibility of breaking the enemy front and the need to look for a new theatre of operations. Politicians such as Aristide Briand and generals like Franchet d'Esperey think the same way, and the idea spreads that the decisive action is to be looked for in Orient, in the Balkans. Thus it is never clearly formulated as Joffre is still against that strategy. He estimates that he cannot take any troop away from his front, being convinced of having a real chance to break through the German lines. His position does not change during whole 1915, the political power having no chance to convince him neither to replace him, the winner of the Battle of the Marne being much too popular. This explains why the idea of a diversion in the Orient does not hold an important place in Poincaré's memoirs for a long time.

The idea to attack on the Dardanelles was an English idea and very largely an English action too. François Bedarida in his book on Churchill does not mention any French participation in the elaboration of the idea, which is essentially due to one man, the first lord of the Admiralty, Winston Churchill himself, supported by

the future Prime Minister Lloyd George (who actually thought more of Salonique than of the Dardanelles). The plan was to force the Dardanelles in order to conquer Constantinople thanks to the Entente's and especially the British's superiority on sea. Only few thoughts were lost as to the utility of such a conquest. The idea of better contacts to Russia in order to send material and munitions to the Eastern front was developed only later, and indeed had no sense back in 1915, when France and Great-Britain could hardly equip their own troops... In addition, the conquest of Constantinople would have raised embarrassing questions. Who should benefit from it and establish its domination? The Russians thought that it was to be theirs without a doubt, and feared that once they got there, the English would not leave anymore...

Even if the idea is British, France can not stay totally disinterested, if only because in right French admirals have the command over the Mediterranean Sea. The French minister of the marine, Victor Augagneur, pays several visits to London and declares himself satisfied of the British project, but all this is in fact hardly ever discussed by the French government. According to Poincaré's memoirs, one gets not only the feeling of the need for secrecy, but also the one of indifference. Poincaré sentences are of a spectator much more than of an actor. Dated the 16th of March 1915, he writes: "We get some information on the attack that the British marine started yesterday on Chanak".

His allusions to the operation in the Dardanelles may be very few, but his judgements are severe, especially as it is not a French plan. The 25th of March he writes: "Operation badly engaged, not enough studied in London, imagined by the Admiralty and tried too quickly, without measuring the military difficulties or the diplomatic repercussions".

All in one, it is far from being a central preoccupation. The 23rd of June during a meeting at Joffre's headquarter with the President of the republic being present, he writes down that almost "incidentally" the operation in the Dardanelles is mentioned, especially to judge severely how it was conducted by Winston Churchill.

The debate only starts again when the English naval defeat opens the option of sending troops. France does the smallest possible effort by sending only one division. When a few weeks later more troops are needed, Poincaré writes down a single short and snappy sentence on the day of the 29th of April: "Millerand decides to send a second division commanded by general Bailloud to the Dardanelles and to give the command of the whole troops to general Gouraud". No further comments. The French effort was thus only the sending of these two divisions, approximately 30,000 men. From the millions of men France mobilised for the war, only a few thousands were sent to the Dardanelles.

The French interest in the Dardanelles became serious after the unsuccessful offensives on the western front in Artois and Champagne. Only on the 22nd of July a whole Ministry Council is dedicated to the Dardanelles affair, as Poincaré reports: "All members of government recognise today that the success of this operation is capital, that it would be of much greater importance than the little successes of the operations on our front; that the action of our whole diplomacy depends upon it and that it has a major military significance".

The government recognises six months later that the operation could have been important if well done, with sufficient troops and without underestimating the Turkish army. The 23rd of July, the commander of the fifth French army, General Franchet d'Esperey, tells Poincaré that he less and less believes in a breakthrough on the Western front and that at least three corps of the army would be needed in the Dardanelles, three times more than what was there already...

Against this growing tendency, Joffre does not give up: he will send troops to the Dardanelles only after a great offensive in Champagne, which he hopes to win, the attack of September being pushed to later.

Despite that, during the summer of 1915 the operation in the Dardanelles takes a more important place in Poincaré's memoirs: without the obstinate Joffre, France could leave its spectator and minor participant role behind to become a major actor in the military operations...

In addition, the situation is complicated by another conflict, the one going on between the generals Joffre and Sarrail. The two men don't like each other, and the fact that Sarrail was seen as Joffre's possible successor did not help. After taking him away from his command on the Western front – Sarrail was in charge of the third army which covered Verdun – Joffre does everything he can to prevent Serrail, nominated commander in chief of the Orient army, to develop his projects, especially the one of an offensive through the Asian part of Turkey. As a result, from September on, Poincaré starts to warn about the danger that the troops could be pushed in direction of the sea...

This imbroglio was going to be cleared by the offensive against Serbia which Germany, Austria and Bulgaria started at the beginning of October 1915. Quite paradoxically compared to his prior position, the French government estimates that Joffre, being only the commander of the North-East army, does not have anything to say about what happens in "Orient". From the 29th of September on, the government decides to withdraw troops from the Dardanelles to send them to Salonique in order to try to save Serbia...

One could reasonably think that Poincaré was going to express his feelings after the disastrous operation in the Dardanelles, especially regarding the losses in

both human lives and material... But none of that: he turns the page without looking back.

What about the newspapers?

As we already mentioned, considering them one has to take in consideration the censure which prevented bad news and critical articles to be printed. More than the content of the articles, cleaned out by the censors, it is the place accorded to an event that reveals its importance. From this point of view, the impression is almost the opposite as the one emerging from Poincaré's notes.

When the beginning of the operation is known, *Le Temps* as well as *Le Matin* give a non negligible place to it, but neither an excessive one. In *Le Temps* (February, 22nd), an article entitled "The naval situation" is discretely printed, but on the first page. *Le Matin* as well writes on its first page: "The Anglo-French marine bombs the entry of the Dardanelles".

In both cases the content is the same: every day the bombings allow the Allies to conquer some new enemy military positions, which as a matter of fact seem to be always the same. On the second of March, *Le Matin* even dares to print the following headline: « The allied flag is in the Dardanelles ». It is but difficult to announce the same victories every day. The same expressions such as "methodical progression" (*progression méthodique*) are used over and over again, clearly meaning that there is no progression at all... In fact both newspapers soon took the Dardanelles affair away from their front page.

Another point on which the emphasis is constantly put is the supposed "panic" in Constantinople, which Poincaré never mentions in his notes.

There is but no ambiguity about the goal of the operation: the conquest of Constantinople. In a newspaper like *Le Temps*, the most significant is the "Daily report" ("*Bulletin du jour*") inspired by the Ministry of Foreign Affairs. The first report dates back to the 2nd of March. It explains that all difficulties to conquer the Dardanelles have not yet been passed to stretch out the hand to the Russians, but that it only is a matter of weeks... "The consequences will be incalculable: not only the fall of the Ottoman Empire, but changes in the whole Eastern area" and "a severe defeat for the central powers unable to protect Turkey...".

New report on the 22nd of March: "The losses are important, but inferior to what was expected."; "The operation will be brought to its end and Constantinople conquered." But one more and more gets the feeling that the initial objective becomes highly unrealistic.

In the newspapers the landing of the troops is not acclaimed with much enthusiasm. The information is very discretely announced in *Le Temps*. Still every day some victories over the "Turkish army in tremendous difficulty" are celebrated, army which in fact seems to be always at the same place...

The truth is that in both newspapers news of the Dardanelles becomes fewer and fewer, hiding behind the pretext that the operation is a British one.

The second landing in August is hardly even mentioned in *Le Temps*, a little more in *Le Matin*, where the military commentator - like in every other newspaper and optimistic like them - already sees the before standing victory. In reality news of the Dardanelles becomes rare and even disappears completely at the beginning of October when the French troops land in Salonique.

The rhythm has been thus quite different in Poincaré's memoirs and in the analysed newspapers: very little importance for Poincaré at the beginning, clearly more in the newspapers, before things get inverted. When the operation starts to interest the political circles represented by Poincaré, only a measured place is given to it in the newspapers. This difference is easy to explain. At the beginning of 1915, even if some people doubt, the dominating idea for the French militaries and politicians is that only offensives on the French battle front will lead to the final victory. No great importance thus can be dedicated to other operations. This explains the lack of interest in Poincaré's memoirs, whereas the newspapers have to write about an operation in which French troops are engaged after all. At the end of 1915, the situation gets inverted. The unsuccessful strategy of breaking the enemy front in the East promotes the idea of a decisive action in Orient among the leading militaries and politicians, whereas the press less and less gives its attention to the monotonous and deceiving actions. But putting apart that difference in rhythm, what lasts is the lack of interest for the Dardanelles affair.

A book published in 1927 by Robert Davis who presents himself as a former officer of the Orient army and former under-secretary of State - representative of the Dordogne, he was under-secretary of State at the Ministry of Interior in 1920 - was entitled "The ignored drama of the Orient Army". It talks not only about the episode of the Dardanelles, but also about the one of Salonique. Contrary to what the author of these lines believed for a long time and thanks to the research needed to write this paper, this vision is not wrong. During the war the French public opinion only showed limited interest in what was happening in the Orient, which reinforced former soldiers in their will to make that episode better known. Opposition between the immediate and the later perception of an event, a frequent matter in history, is too often forgotten.

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI SIRASINDA FRANSA'DA ÇANAKKALE SEFERİ'NİN ALGILANIŞI ÜZERİNE

Jean-Jacques Becker*

Fransızlar'ın Büyük Savaş'la ilgili toplumsal hafızalarında Çanakkale seferinin hatırası her zaman büyük bir yer tutmuştur. Çanakkale'de savaşmış muharipler seferlerini anlatmaya can atarlardı ve uzunca bir süre Çanakkale üzerine birçok kitap basıldı. Öyle ki bu seferin Fransızlar için savaşın önemli anlarından biri olduğu düşünülebilirdi.

Bu tebliğin amacı bunun gerçekte ne kadar doğru olduğunu incelemeye çalışmaktır. Bu konu üzerinde bir doktora tezi yazılabilir ve bunun bir gün gerçekleşmesini arzu ederim. Böyle bir tez o dönemde yaşamış insanların, savaşın tanıklıklarını göz önünde bulundurması gerektiği gibi, bugün «Fransız halkı» olarak adlandırabileceğimiz; sadece siyaset adamlarının, generallerin değil ama aynı zamanda normal insanların düşüncelerine de yer vermeli. Bu tez gazetelerin araştırmasını da kapsamalı. Böyle bir tez, mümkün olduğunca tam, belirgin, global bir bakış açısı sunulmasını sağlayacaktır. Bu tebliğin böyle bir iddiası yoktur. Bu tebliğ sadece daha büyük bir çalışma teşvik edici olabilir. Bu çalışmayı gerçekleştirmek için temel olarak iki kaynağa başvurduk, bunlardan birincisi Cumhurbaşkanı Raymond Poincaré'nin anıları, diğeri de *Le Temps* ve *Le Matin* gazeteleri.

Raymond Poincaré'nin henüz hayattayken, 1913'te başladığı Cumhurbaşkanlığı üzerine olan anılarını 10 cilt olarak yayınlamış ve 11. cildi de çok daha sonra bıraktığı elyazması notlar ışığında yayınlamıştır.¹ İlk on cilt de Poincaré'nin her gün almış olduğu notlara göre yazılmıştır. Elbette yazarın bunları, sırf tarihin devamında ne olduğunu bildiği için bile olsa, yayınlanmaları esnasında değiştirmiş olma ihtimali vardır. Yine de, anılara karşı hep temkinli olmak gerektiğini aklımızda tutarsak, Poincaré'nin anıları, anlatımı yorumdan çok olguya dayandığı için, tarihin değerli bir kaynağı olarak kabul edilebilir. 1914 yılının sonunu ve 1915 yılının başını kapsayan, konumuz için gerekli V,VI ve VII. ciltler sırasıyla 1928, 1930 ve 1931 yıllarında basılmıştır.

* Profesör, Paris X-Nanterre Üniversitesi, "Historial de Péronne" Birinci Dünya Savaşı Araştırma Merkezi Başkanı

¹ Raymond Poincaré, *Au service de la France, neuf années de souvenirs*, 1.-10. ciltler, 1926'dan 1933'e.

11. cilt 1974'te Pierre Miquel ve Jacques Bariéty tarafından yayınlandı.

Başvurduğumuz gazetelere gelince, *Le Temps* gazetesi az tirajlıydı, ama çok etkiliydi – merkez sağda bulunuyordu ve dönemin referans gazetesi idi; *Le Matin* ise aksine, bir milyondan fazla satışla, çok büyük tirajlı, tam olarak doğru olmasa da apolitik geçinen, ve « popöler » denilen bir gazeteydi. Tabii unutmamak gerekir ki basın sıkı bir sansür altındaydı- sansür her zaman çok tutarlı olmasa da savaşı tarafların en güçlülerinden biri hatta en güçlüsüydü-, ancak bu bahsetmek istediğimiz konu açısından pek bir önem taşıyor : Fransızlar olaylardan gazetelerin anlattığı kadarıyla haberdarlar.

O günkü genel durumu kısaca hatırlayalım.

1914 kasımından itibaren, hareket savaşı en azından Fransız cephesinde sona erdi. Bir taraftan İngilizler ve Fransızlar, diğer taraftan da Almanlar Kuzey Denizi'nden İsviçre sınırına kadar karşı karşıya siper hattı boyunca toprağa gömüldüler. İki taraf için de zaten bitmiş olması gereken bir savaşı bitirmek için ne yapabilirler ?

Almanlar cevabı hemen buldular. Başta yapılan planı tersine çevirmek : batı cephesinde savunmaya geçmek ve doğu cephesinde Rusya'yı yenmek İngilizler ve Fransızlar için sorunun cevabı o kadar da basit değildir. İngiliz Mareşal French (ancak İngiliz ordusu henüz çok güçlü değildir) ama özellikle de General Joffre olmak üzere baş komutanlara göre, yeni stratejiler aramanın gereği yoktu, yeniden hareket savaşına geçmeyi ve Alman ordusunu yenmeyi sağlayacak bir yarma hareketi yapabilmek için önemli imkanları bir araya getirmek yeterliydi.

İlk olarak kendimizi Fransız Cumhurbaşkanı'nın seviyesine koyalım.

1914 sonbaharının hemen başından itibaren, karşı cepheyi yıkmanın imkansız olduğunu anlar ve başka bir savaş cephesi bulmak gerektiğini düşünür. Aristide Briand gibi siyaset adamları ya da Franchet d'Esperey gibi generaller de aynı şekilde düşünürler ve çözüm Doğu'da, yani Balkanlar'da olduğu fikri az çok dile getirilerek yayılır. Ancak, bu fikir yine de hayata geçemez çünkü General Joffre buna kesin bir şekilde karşı çıkar. Karşı cepheyi çökertebilme kapasitesine sahip olduğuna -bu şartlarda- inanmış olduğundan, en ufak bir orduyu cephesinden ayıramayacağını düşünmektedir. Tüm 1915 yılı boyunca bu düşünceden vazgeçmez ve siyasi iktidarın onu bu fikrinden caydırmak için hiçbir yolu yoktur : Marne fatihi yeri doldurulamayacak kadar popülerdir. Bu da sonuç olarak, Doğu'da bir şaşırtma hareketi fikrinin, Fransa Cumhurbaşkanı'nın anılarında uzunca bir süre neden bu kadar az yer tuttuğunu anlatıyor.

Çanakkale'ye saldırma fikri ve uygulamaya geçirilmesi büyük ölçüde İngilizler'e aittir. Öyle ki François Bédarida, Churchill üzerine olan kitabında², bu fikrin oluşmasında Fransızlar'ın en küçük bir katkısından dahi bahsetmiyor. Daha sonra başbakan olacak Lloyd George tarafından da desteklenen (o daha çok Selanik'i düşünmüştü) bu fikir, esas olarak tek bir adama aittir: Amirallik birinci Lordu Winston Churchill. Söz konusu olan «İttifak»ın ve özellikle Birleşik Krallığın donanma üstünlüğü sayesinde Çanakkale geçişini zorlamak ve İstanbul'u almaktır. Bunun temelde neye yaracağı ise hiç sorulmadı ve zaten daha sonradan geliştirilen Rusya ile ilişkileri iyileştirme fikrinin de artık pek bir anlamı yoktu. Çünkü bu sırada Fransa ve İngiltere kendi askeri birliklerine bile yeterli miktarda cephane sağlayamazken başkalarına hiç yollayamazlardı... İstanbul'un alınması birçok soruna neden olacaktı. Şehir kimin olacaktı? Ruslar şehrin hiç tartışmasız kendilerine ait olacağını hesaplıyorlardı ve İngilizler'in oraya ulaşırlarsa bir daha gitmemelerinden korkuyorlardı...

Fikir İngiliz kökenli olsa da, sadece Akdeniz'de komutanlık görevinin prensip olarak Fransız amirallerine düşmesi bile, Fransa'nın bu fikre karşı tamamen kayıtsız kalamayacağını göstergesidir. Fransız Bahriye Nazırı Victor Augagneur Londra'ya birçok seyahat yapar ve İngiliz projesinden son derece tatmin olduğunu açıklar ancak tüm bunlar Fransa Hükümeti içinde henüz tam olarak bahis konusu bile olmamıştır. Poincaré'nin anılarına bakıldığında, sadece bir gizlilik ihtiyacı değil ama aynı zamanda bir çeşit ilgisizlik de hissedilir. Poincaré tarafından kullanılan sözler bir katılımcıdan çok bir izleyicinkileri andırır. 16 Mart 1915'te şöyle yazar : "Elimize İngiliz Donanması'nın dün Çanak'taki saldırısıyla ilgili bilgiler ulaşıyor".

Poincaré Çanakkale'deki hareketlerden çok bahsetmez, bahsettiğinde de bu bir Fransız meselesi olmadığından yargıları oldukça serttir: 25 Mart'ta şöyle yazar: "Londra'da üzerine yeterince düşünülmeyen yapılmış, Amirallik hayal edip, askeri zorluklarını ya da diplomatik yansımalarını düşünmeden çok çabuk uygulamaya koyduğu iyiye gitmeyen bir girişim".

Ne şekilde olursa olsun, bu Fransızlar için milli bir dava olmaktan çok uzaktır: 23 Haziran'da Joffre'un genel karargahında Cumhurbaşkanı'nın da katılıp uzun bir dökümünü yaptığı toplantıda, Çanakkale'den sadece "tesadüfen" ve özellikle de Winston Churchill'in hareketi başlatma şeklini sert bir şekilde eleştirmek için bahsedildiğini not alır.

Harekatın tamamıyla denizcilikle ilgili kısmının başarısızlığa uğraması ve Çanakkale'ye askeri birlik gönderilmesi söz konusu olunca, sorun yeniden gündeme gelir. Fransa sadece tek tümen göndererek gösterilebilecek en küçük

² François Bédarida, Churchill, Fayard, 1999.

çabayı gösterir. Birkaç hafta sonra yeni askeri birlikler gönderilmesi gerektiğinde, 29 Nisan'da Poincaré bu olaya kısa olduğu kadar kuru da olan tek bir cümle ayırır: "Millerand Çanakkale'ye General Bailloud tarafından komuta edilen ikinci bir tümen göndermeye ve General Gouraud'ya da tüm askeri birliklerin komutasını vermeye karar verdi". Başka hiçbir yorum yok. O halde Fransız gayreti sadece yaklaşık 30 000 kişi ve kayıpların yerine geçecek takviye birliklerinden oluşan bu iki tümenin gönderilmesinden ibaret olmuştur. Fransa'nın seferber ettiği milyonlarca kişiden sadece birkaç binini Çanakkale'ye yolladığının da bu arada altını çizelim.

Esasında Çanakkale ile ciddi olarak ilgilenilmeye başlanması için batı cephesinde Artois ve Champagne'da yenilgiye uğranılmasına kadar beklemek gerekecektir. Poincaré ancak 22 Temmuz'da bir Bakanlar Kurulu toplantısının neredeyse tamamen Çanakkale davasına ayrıldığını söyler: "Hükümetin bütün üyeleri artık bu hareketin başarısının temel olduğunu ve kendi cephemizde girilmiş küçük saldırılardan çok daha önemli olacağını, tüm diplomatik hareketimizin buna bağlı olduğunu ve de birinci dereceden askeri önemi olduğunu kabul ediyorlar".

Esasında Hükümet, iyi yönetilir, gerekli imkanlar ortaya konur ve Türk ordusunun olanaklarının hafife alınmasına son verilirse hareketin gerçekten önemli olabileceğinin yaklaşık altı aylık bir gecikmeyle farkına varıyordu. 23 Temmuz'da Fransa 5. Ordu Komutanı, General Franchet d'Esperey, Poincaré'ye batı cephesini yarmanın git gide zorlaştığını ve Çanakkale'de en az üç kolordu bulundurulması gerektiğine inandığını söyler, yani orada daha önce bulunan kuvvetlerin üç katı kadarının...

Bu büyüyen hareket karşısında, Joffre adım adım boyun eğer: takviye birliklerini Çanakkale'ye Champagne'a yapacağı ve aslında bir zafer kazanmayı umduğu büyük bir saldırıdan sonra yollayacaktır ve Eylül ayı için ön görülen bu saldırı sürekli ertelenir.

Yine de, 1915 yazı boyunca, Cumhurbaşkanı'nın anılarında Çanakkale hareketine ayrılan yer gittikçe büyür: Joffre'un inatçı muhalefeti olmasaydı, seyirci ve ikinci derecede katılımcı Fransa kara hareketlerinde birinci derecede bir rol oynayabilirdi...

Doğruyu söylemek gerekirse herşey başka bir savaşla, Joffre ve Sarrail arasındaki generallerin savaşıyla da karmaşıklaşmıştır. Zaten birbirlerinden pek hoşlanmayan iki adam, Sarrail'ın Joffre'un yerine geleceği söylentileriyle iyice birbirinden uzaklaştılar. Sarrail'ı Batı cephesindeki komutasından aldıktan sonra -Verdun'u da içine alan 3. Orduya komuta ediyordu-, Joffre, Doğu Orduları Komutanı atanan Sarrail'ın özellikle de Türkiye Asya'sına yapmayı düşündüğü büyük saldırı olmak üzere kapsamlı projelerini geliştirmesini engellemek için

elinden gelen herşeyi yapar. Sonuç olarak, Eylül ayında Poincaré Çanakkale'deki kara birliklerinin denize dökülme riskiyle karşı karşıya olduklarından bahseder...

Ekim 1915 başında Sırbistan'a karşı başlattıkları saldırı ile çözülecekti. Poincaré'ye göre, Fransız Hükümeti, tuhaf bir şekilde, sadece kuzeydoğu ordularının kumandanı olan Joffre'un "Doğu"da olanlara karışamayacağını düşünüyordu. Hükümet 29 Eylül'de ordularını Çanakkale'den çekip, Sırbistan'ı kurtarmaya çalışmak için bunları Selanik'e yollamaya karar verir.

Hiçbir şey uğruna kaybedilen can ve mal düşünüldüğünde, son derece yıkıcı olan Çanakkale Harekati'nin ardından Poincaré'nin anılarında kendi duygularını ifade etmesi beklenebilirdi...Ancak bu söz konusu değildir: geriye bakılmadan yeni bir sayfa açılır.

Gazetelerin Çanakkale Seferi'ne bakışı

Elbette gazeteler incelenirken, çok eleştirel makalelerin ve kötü haberlerin takıldığı sansür de göz önünde bulundurulmalı. Öyle ki sansür baskısı nedeniyle, gazeteler tarafından bir habere verilen önem, içeriğinden çok, gazetede o habere verilen yerle ölçülür. Bu nedenle de gazeteler okunduğunda edinilen izlenim, Poincaré'nin günlüğü okunduğunda edinilen izlenimin neredeyse tersi oluyor.

Gerek *Le Temps* olsun gerek *Le Matin*, hareketin başlatıldığı haberine, çok abartılı bir sunum yapmasalar da, gözden kaçmayacak bir yer ayırırlar. *Le Temps*'da (22 şubat), makale çok dikkat çekmeyecek bir şekilde "Denizlerde durum" başlığı altında, ama ilk sayfada yer alırken, *Le Matin* de haberi yine ilk sayfada "Fransız ve İngiliz Donanması Çanakkale'nin girişini bombalıyorlar" başlığıyla duyurur.

Birkaç günlük sessizliğin ardından, büyük akşam gazetesi günden güne geliştirdiği bir başlığı benimser : "Çanakkale'nin bombalanması". *Le Matin* de birkaç günlük sessizlikten sonra, "Çanakkale saldırısı" başlığını kullanır.

Temelde içerik aynıdır: bombalar her gün kalelerin topraklarını susturmaya devam ediyor -fakat sözü edilen hep aynı toplardır-. 2 Mart'ta *Le Matin* "Müttefiklerin bayrağı Çanakkale kalelerinde dalgalanıyor" başlığına bile cesaret eder. Yine de hergün aynı zaferleri duyurmak zordur. Aynı terimler sürekli kullanılır mesela "kademeli bir ilerleme", oysa bu esasında hiçbir ilerleme olmadığı anlamına gelir... Zaten iki gazete de yakında Çanakkale olayını iç sayfalarına kaydıracaktır.

Üzerinde çok durulan ve değişmeyen bir başka söylem de, İstanbul'un paniğe kapıldığıdır. Oysa Poincaré'nin günlüğünde bundan hiç bahsedilmez.

Yine de hareketin amacı üzerine bir anlaşmazlık yoktur, amaç İstanbul'u almaktır. *Le Temps* gibi bir gazetede, en dikkat çekici olan, "*Günün Bülteni*" başlığıyla yayınlanan ve Dışişleri Bakanlığı'nın esinlendirdiği köşedir. Çanakkale'ye ayrılan ilk "*Günün Bülteni*" 2 Mart tarihlidir. Burada Çanakkale'nin fethedip Rusya'ya yardım elini uzatmak için için henüz tüm zorlukların aşılamadığı, ancak bunun birkaç haftalık bir mesele olduğu söylenir. "...sonuçları hesap dahi edilemez: sadece Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılışı değil, tüm Doğu'nun dönüşümü" ve de "Türkiye'yi korumaktan aciz olan Merkezi Güçler için ciddi bir darbe...".

22 Mart'ta "*Günün Bülteni*" şöyle yazar: "Kayıplar ağır, ama öngörülenden daha az". "Harekata sonuna kadar götürülecek ve İstanbul alınacak". Ama o ilk günlerde ilan edilen hedefin artık boş bir ümide dönüştüğü hissi vardır.

Gazetelerde kara çıkarması hiçbir çöşkuya neden olmaz. Hatta haber *Le Temps*'da haber son derece sessizce duyurulmuştur. Yine de her gün, esasında hatlarından neredeyse hiç gerilememiş, "bozguna uğramış Türkler"e karşı kazanılan zaferleri kutlamak adet olmuştur...

Esasında gazetelerde, Çanakkale haberleri gittikçe kısalır ve hareketin daha çok bir İngiliz hareketi olduğu bahanesinin ardına saklanılır.

Ağustos ayının ikinci çıkarması *Le Temps*'da belli belirsiz yer alırken, *Le Matin*'de bundan daha çok bahsedilir; gazetenin iyimser asker yorumcusu - yaklaşık tüm gazetelerde bir tane vardır ve hepsi de iyimserdir-, bu çıkarmanın zaferin ilanı olacağını söyler. Esasında Çanakkale haberleri gittikçe azalır ve Ekim başında Fransız askeri birlikleri Selanik'e çıktıklarında, bu haberler tamamıyla biter.

O halde, Poincaré'nin anılarında ve gazetelerde olaya verilen önemin zamanı son derece farklıdır: Poincaré konuya başta çok az yer verirken, gazeteler bundan gözle görülür bir şekilde daha çok bahseder, sonra bu durum terisine döner ve gazetelerde giderek daha ölçülü bir yer ayrılırken, siyasi ortamları yansıtan Poincaré'nin anılarında meseleye daha fazla önem verilir. Zaman içindeki bu kaymanın açıklaması basittir. 1915 yılının başında, bazıları bundan şüphe etse de, askeri ve siyasi ortamlarda hüküm süren düşünce, zaferin Fransız cephesine yapılacak saldırılar sonucu elde edileceği ve diğer bütün hareketlerin önemsiz ve marjinal olacağıydı.. Bundan dolayı meseleye Poincaré'nin anılarında önem verilmezken, gazeteler Fransız güçlerinin de katıldığı bir hareketi görmezden gelemezlerdi. 1915'ten sonra ise durum tersine döner. Karşı cepheyi yarmanın imkansız olacağı anlaşılınca, siyasi ve bazı askeri ortamlarda doğu stratejisi fikri

oluşur, oysa basın oldukça hayal kırıcı ve monoton olan hareketlere gittikçe daha az yer ayırmaktadır. Ancak zamanlamadaki bu fark bir yana bırakılırsa, geriye kalan genel olarak Çanakkale meselesine az ilgi gösterilmiştir.

Kendini Doğu Ordusu askeri ve eski müsteşar yardımcısı olarak tanıtan Robert David - Dordogne milletvekili olan David, 1920'de İçişleri'nde müsteşar yardımcılığı yapmıştır- tarafından 1927'de yayınlanan bir kitabına şu başlığı vermişti: " Doğu Ordusu'nun bilinmeyen dramı". Bu kitap sadece Çanakkale meselesini değil, Selanik'i de anlatır. Uzun süre inandığının aksine, bu tebliğ için yaptığım araştırma sayesinde, bu kitaba verilen başlığın yanlış olmadığı söylenebilir. Savaş sırasında, Fransız kamuoyu Doğu'da olan bitene gerçekten önem vermemiş gözükmüyor ve bu da Çanakkale'de savaşmış muhariplerin daha sonra savaşlarını duyurma isteğini anlatıyor. Bir olayın ilk anda ve daha sonra algılanması arasındaki karşıtlık, tarihin alışıldık ama maalesef sık sık unutulmuş özelliği.

THE GRAVES OF ANZAC

Bill Gammage*

Over two nights in December 1915 20,000 men evacuated Anzac undetected by the enemy. For weeks they had taken enormous trouble to pretend that all was normal. Yet one sight might have warned watching Turks: a sudden activity around Anzac cemeteries. In those last days units mapped and photographed them, and hundreds of men fenced and tidied the graves, making new crosses, re-carving names, edging mounds with white-washed stones.

The Evacuation broke an intense bond between living and dead. Since April the loss the living felt had been dulled by knowing that they too might be killed. Now they must leave, so now they grieved. "I hope *they* won't hear us marching down the *deres*", one said¹, and another wrote,

It was a sad day for us that the order for the evacuation was issued. Every man of the good old 1st division has someone, whom he honoured and respected, lying in one of those solitary graves at Anzac... having to leave these sacred spots to the mercy of the enemy made the spirit of the men revolt and cry out in anguish at the thought of it. It has even been said that some of the men broke down and cried... when they heard the order... It drives me almost to despair².

Sixty years later old men said that abandoning their dead was by far the worst aspect of the Evacuation.

Over a million Empire soldiers were killed in the Great War. Almost one in five were never found, and one in three were never identified. 774,000 known and unknown bodies remained³. Who should bury them? Until 1915 Europe was careless of its war dead. Most stayed where the chances of war left them. Britain sent thousands of crosses to the South African War (1899-1902), where they dotted both the veldt and civilian cemeteries. Outside the United States "war cemeteries"

* Professor, Australian National University

¹ CEW Bean, *Official History of Australia in the War of 1914-18*, vol 2, Sydney 1924, p.882.

² Pte AL Smith, 1 Field Ambulance, Railway signalman, of Hornsby, NSW. KIA 17/8/16, aged 25. Letter 30/12/15, in B Gammage, *The Broken Years*, Canberra 1974, p.110. See also CEW Bean, *Anzac to Amiens*, Sydney 1948, p.61; CEW Bean, *Gallipoli Mission (GM)* [1948], Sydney 1990, pp.61,385-8; KS Inglis, *Sacred Places*, Melbourne 1998, pp.89-90. I thank Ken Inglis for sources when I began studying this subject, in 1994.

³ Commonwealth War Graves Commission (CWGC), *Annual Report 2003-2004*, p.53.

were unknown, no authority was responsible for graves care⁴, and there were no pilgrimages. By 1916, a new British view prevailed: soldiers died for their country, so their country had a debt of honour to bury them, and to care for their graves. The task would be the largest and most far-ranging ever undertaken in peacetime.

It was led by Fabian Ware (1869-1949), who went to war in 1914 a Red Cross worker and ended it in 1918 a major-general and effective head of the Imperial War Graves Commission, established in 1917. In November 1918 Ware stated war graves policy: the dead could not be brought home by relatives but would lie in official war cemeteries, there would be no private memorials and except for Victoria Cross winners each soldier would have uniform headstones of similar wording irrespective of rank or civil status, the missing would be named on memorials, and larger cemeteries would have a Christian Cross of Sacrifice and a secular Stone of Remembrance. If a body was identified, relatives could word a message for the base of the headstone; otherwise the Empire would completely supplant relatives in commemorating the dead. This roused grief-filled opposition in Britain, which waned only after a House of Commons debate in May 1920 when Winston Churchill argued that the cemeteries would enshrine forever the Empire's sacrifice⁵.

The Australians disliked consolidating their dead into cemeteries. In France an Australian officer reported, "General Ware... mentioned... that great difficulty was experienced by his department in dealing with burials of Australians. He stated we had many isolated and scattered burials, where with a little organisation, the burials could have been effected in recognised burial grounds"⁶. Australia's attitude is suggested by its Western Front memorials, at least 22 of them. No other Dominion has half so many.

In France moving the dead was inevitable. On Anzac it was not. On 19 January 1916, only eleven days after Helles was evacuated, Australia's Prime Minister cabled London, "anxious that steps be taken to protect and preserve graves of Australians at Gallipoli and would be glad to learn any action possible through United States Ambassador in Constantinople." In March and July he asked for a reply, and on 15 September was told that the ambassador had been refused

⁴ Inglis pp.40-41.

⁵ CWGC Information sheets, courtesy Valda Brewer, Australian Office of War Graves, or Seumas Spark, University of Edinburgh; Inglis pp.253-7; C Lloyd & J Rees, *The Last Shilling*, Melbourne 1994, pp.178-9.

⁶ Australian War Memorial (AWM) series 38 (3DRL 8042 item 51), Major J Neale report, 1/11/18.

permission to visit on military grounds⁷. The British Government did ask that a Papal envoy inspect its Gallipoli graves, and in mid 1916 he reported them in good condition. Australia was not satisfied, and in 1917 asked that future peace treaties cede to the War Graves Commission in perpetuity all land containing Empire war cemeteries⁸. On 10 October 1918 Australia arranged for an officer to inspect its Gallipoli graves as soon as the war ended, and asked that Australia's 7th Light Horse Regiment and New Zealand's Canterbury Mounted Rifles garrison Anzac. Turkey signed an armistice on 31 October, by 10 November British and Anzac Graves Registration Units were on Gallipoli⁹.

What the British found dismayed them. "Practically all the British and French graves at Cape Helles and large numbers elsewhere have been systematically desecrated...", their commanding officer reported, "the marauding parties... must have numbered several scores of men, and... must have taken trouble to obliterate all traces of many of the Cemeteries, so as to conceal the scale upon which desecration had taken place." It was "astonishing", he wrote, that most of the cemeteries marked on the 1915 plans could not even be found. The desecration seemed official¹⁰, and may have looked even worse earlier, for on 5 November British naval officers at Helles saw Turks filling in graves¹¹.

Anzac had less damage, but all the crosses were gone, and the four largest cemeteries especially contained "numerous instances" of graves dug up¹². From a Turkish post on Walker's Ridge (Sercha Tepesi), the Australian commander, Lt Cyril Hughes, MC, learnt that Turk soldiers built cemeteries for the Papal envoy's visit. They ignored the 1915 cemeteries, simply laying out rows of dummy mounds which sometimes hid real graves and sometimes left them in the grass. In the centre of the fake cemeteries they stacked metal grave markers made from biscuit tins and the like, and cleared away most stone headstones: 24 were found buried beside Ari Burnu cemetery¹³. Most of the graves later dug up had been exposed by this work,

⁷ National Archives of Australia (NAA) series CP78/23, item 14/89/181, "Gallipoli graves", Jan-Sept 1916.

⁸ Bean, *GM*, pp.9-10.

⁹ AWM series 4, Bean Collection, "Gallipoli graves", 10,31/10,1/11/18 courtesy Bruce Scates; AWM 38, 10,11/10,16/11,11/12/18; Bean, *GM*, p.10.

¹⁰ National Archives, UK (NA) series WO32/4843, "Preservation of British soldiers graves... Turkey, c1919", Major CH Cazalet report, 28/1/19. For details of damage to each cemetery at Helles see the plan and key attached to this report. I thank Seumas Spark for all references to NA files.

¹¹ AWM 4, D.A.D. Regraves, -/11,6/12/18; Bean, *GM*, p.11.

¹² AWM 38, AIF Cairo to AIF London, 23/12/18.

¹³ NA WO32/4843, Lt CE Hughes report, 27/1/19 in Cazalet report, 28/1/19; Bean, *GM*, pp.62-3,379.

or lay in the open. "Between Anzac and Suvla", a British observer reported on 19 November 1918, "groups of isolated graves were found all of them having been desecrated"¹⁴. Most bodies lying in the open were looted.

It seemed clear that Turk garrisons took the crosses for firewood during the 1915-16 winter – understandably, considering how little firewood the Allies left. They looted some graves or let villagers do so, but largely ignored the graves until the Pope's envoy approached, when they built the dummy cemeteries. Later they left, and villagers began looting graves, including Turkish graves¹⁵. Looting was greater at Helles simply because more villagers lived nearby¹⁶. Hughes did not think any of the looting official.

On 28 December 1918, five days after Hughes' report reached London, the Australian Government instructed its official war historian, CEW Bean, to report more fully on Anzac's graves¹⁷. Bean was going to Gallipoli as head of the Australian Historical Mission. "Mission" was a word he chose. It was apt: his return was central to a personal crusade to see that Anzac was preserved forever as it was in 1915. "I am as homesick as can be for Anzac", he wrote on 3 February 1919. On reaching it he could not stay to help set up camp, but hurried forward, past the old Turkish rear defences, up to Lone Pine (Kanli Sirt) and, despite increasing rain, down to the Beach. As the familiar landmarks appeared, his heart "bounded"¹⁸. His reports on Anzac's graves in February and March 1919 did not understate the damage he saw, but his customary restraint muted its impact. The graves, he wrote, were "not systematically desecrated"¹⁹.

Bean found Hughes' unit well advanced in locating graves. It would complete its task at Anzac when work had barely begun at Helles, and had not begun at Suvla²⁰. At Helles work stopped to put graves record cards in order, or for labour or supply shortages, or because it was snowing²¹. Bean recalled a Helles officer declaring, "they're not going to get me to rough it! Not if I know it. Ask you to sleep on the ground... go down to the place on horseback - not much!"²²

¹⁴ NA WO95/4954, "Black Sea troops Graves Registration Unit [GRU] War Diary", 19/11/18.

¹⁵ NA WO32/4843, WM Hughes to Lloyd George, 3/4/19; Bean, *GM*, pp.64,380.

¹⁶ NA WO32/4843, Hughes and Cazalet reports, 24-8/1/19. These detail damage to most cemeteries at Anzac.

¹⁷ AWM 38, Australia House London to Bean, 28/12/18, 8/1/19.

¹⁸ Bean, *GM*, foreword, p.v.

¹⁹ Bean, *GM*, pp.379-84.

²⁰ Bean, *GM*, p.326.

²¹ NA WO95/4954, "HQ GRU War Diary", for example 1-10/1,5-9/2/19.

²² AMW 4, Bean to Hughes, 18/1/20.

Hughes stopped for nothing. From the 1915 plans his surveyor located the old cemeteries, even those hidden by the 1916 fakes. Then men probed with steel rifle rods to detect a grave's soft ground from its hard surrounds. By March 1919 they had located 4700 graves²³, and buried most outlying bodies, naming them where possible²⁴. They found almost every grave recorded within the old Anzac line, and some not recorded, mostly from April 1915²⁵. Hughes thought about 10,000 Australian, New Zealand, British and Indian bodies were in the Anzac area, of whom perhaps a third lay in unmarked graves, and about half lay unburied beyond the old front line²⁶.

Hughes buried the dead where they lay. The white crosses he erected, visible far off, clumped thickly in the old Anzac cemeteries, and ran like foam from a retreating sea over the ridges of Baby 700 (Kulich Bair), Battleship Hill (Dus Tepe), Chunuk Bair and Pine Ridge (Al Bairak Sirta), telling their own dramatic story of the waves of battle there. The bodies far in advance, and sometimes the piles of shells and the Turkish dead around them, were often the only evidence that men went so far and fought so well. Hughes believed that they should lie forever where they fell. Bean agreed. "If men could only be buried where they lay..." he wrote later, "no one who ever visited Anzac could fail to be impressed by their achievement"²⁷. The dead would map the battlefield.

But Commission architects chose burial sites. Led by Sir John Burnet, they inspected Gallipoli's cemeteries in April 1919, and consolidated them. By January 1921 Helles was reduced from 25 cemeteries²⁸ to six and Suvla from 26 to four. Anzac was reduced from 54 to 27²⁹, then 21³⁰. This was more consolidation than the Australians wanted. Burnet's Australian architect wanted the whole of Anzac made "consecrated ground" and its bodies buried where they lay³¹, and as late as February 1920 Bean was still urging that, and asking Hughes to keep at least the outlying graves on Baby 700, Chunuk Bair and Pine Ridge, because those were the men who went furthest on 25 April³².

²³ Bean, *GM*, pp.65,70,381.

²⁴ Bean, *GM*, p.62.

²⁵ AWM 4, Hughes to Bean, 25/3/19.

²⁶ Bean, *GM*, pp.379-84.

²⁷ Bean, *GM*, pp.68-9,325,381,383.

²⁸ NA WO32/4843, Cazalet report, 28/1/19.

²⁹ AWM 4, Vickery to Bean, 17/1/20; see also Bean, *GM*, pp.9,332.

³⁰ NAA CP78/23, item 14/89/181, 5/1/21 and map.

³¹ P Longworth, *The Unending Vigil: The History of the Commonwealth War Graves Commission* [1967], Barnsley 2003, courtesy Seumas Spark, p.112.

³² AWM 38, draft press release & Bean to Hughes, 13/2/20; AWM 4, Bean to Hughes, 18/1/20; Bean, *GM*, pp.331-2.

But Burnet decided that where erosion and looting threatened Anzac graves, they must be moved. Reluctantly the Australians yielded to geology. The outlying dead were brought in, almost all of them unknown. Into Quinns (Bomba Sirt) 79 dead were brought from Pope's and 399 from Baby 700 and further north. Fourteen cemeteries were consolidated into 7th Field Ambulance Cemetery, and five around Brown's Dip were moved up to Lone Pine³³. Still, a British chaplain noted, "The cemeteries at Suvla and [Helles] were concentrated more ruthlessly whilst at Anzac many of the smaller cemeteries were left in deference to Australian and New Zealand sentiment"³⁴. The Anzac "scheme", as Bean called it, "was modified though its principle was maintained"³⁵. No other battlefield has so many cemeteries for so few dead, and few battlefield cemeteries suggest so strongly where those who lie in them fought and died.

Burnet also saw that many Anzac graves were packed so tightly that headstones would become a wall, and chose instead what he called "headstone blocks" – today's raised plaques³⁶. Hughes' crosses would have to go. On the other hand, when Burnet proposed a single memorial to all the Empire's missing, at Helles, Australia and New Zealand objected. They agreed to share the Helles project but also built their own memorials: Australia at Lone Pine and Hill 60 (Bomba Tepe), New Zealand at Twelve Tree Copse and Chunuk Bair³⁷. Such national feeling was helped because from October 1919 Hughes was a LtColonel in charge of all Gallipoli's graves³⁸, and because, the Commission's history states, "Gallipoli was remote and uncivilised, but the Commission was helped in its work there by the Australians and New Zealanders... their sentiment about the place was peculiarly strong, so strong that they suggested that their own troops... carry out the construction work"³⁹.

Bean and Hughes went further. They wanted the entire Anzac area surrendered to the War Graves Commission. Bean envisaged the whole Anzac area as one big graveyard, which would probably be visited by thousands of Australians and others yearly... one's mind could see Anzac, the most striking battlefield of that war, being the goal of pilgrimages from Britain and the Anzac countries. Here

³³ AWM 4, Vickery to Bean, 17/1/20; NAA CP78/23, item 14/89/181, map.

³⁴ NA WO32/5640, CW de Normanville report, Sept 1920, p.32.

³⁵ Bean, *GM*, p.332.

³⁶ CWGC Archives, WG437 box 1037, "Memorials Gallipoli", 'Notes for the conference...', pp.1-5, 1919-20, courtesy Seumas Spark; Longworth p.111.

³⁷ Longworth, p.112.

³⁸ Bean, *GM*, pp.329-30.

³⁹ Longworth, p.111.

was a battlefield in which... the graves themselves would mark the front line and even the furthest lines reached in the struggle, so heroic on both sides⁴⁰.

The desecration of graves reinforced this feeling. On 3 April 1919 Australia's Prime Minister reminded his British counterpart of that desecration, and continued, "I therefore request, on behalf of the Commonwealth Government, that the whole Anzac area be vested in the Imperial Graves Commission... [The] territory actually involved at Anzac is not very great and is quite unsuitable for agricultural or other purposes. If vested in the Graves Commission it... would merely ensure the safe-keeping of graves which, to the Australian people, are very dear indeed"⁴¹.

I doubt whether any similar proposal has ever been made. Elsewhere and in other wars only cemeteries were ceded to the Commission. France and Helles were farmland whereas Anzac was "wild scrub"⁴², but Australia made no similar request for land in Sinai, also not farmland, and despite the farms at Helles it wanted Anzacs killed there to be buried where they fell⁴³. It was not the land, but what had happened on it, that generated Australian feeling. Yet that feeling prevailed. In July 1923 the Treaty of Lausanne demilitarised the Dardanelles, and under Articles 124 and 128-9 ceded to the Commission the Helles and Suvla cemeteries and the entire Anzac area, including the old Turkish front line⁴⁴. In 1936, with British and Russian support, Turkey remilitarised the Dardanelles under the Montreux Convention, but the Convention confirmed the Commission's possession of Gallipoli's cemeteries and of Anzac⁴⁵. Literally as well as emotionally, Anzac is part of Australia and New Zealand.

It is also part of Turkey. Perhaps 86,000 Turkish soldiers died defending Gallipoli. The Allies left their bones alone. That was the agreement made in November 1918, and it met Turkish sentiment that a soldier's greatest honour was that his bones lie on the soil he died to defend. From 1925 Turkey did cremate its more obvious dead, perhaps because visitors were reaching the battlefields, but in remote places it left bones where they were. They lie there still.

Bones were among the Graves Units' earliest concerns. Soon relatives would come seeking tombs. Gallipoli was in no condition to receive them. In

⁴⁰ Bean, *GM*, pp.327-8; see also AWM 4, Bean to AIF HQ Cairo, 17/2/19, p.4.

⁴¹ NA WO32/4843, WM Hughes to Lloyd George, 3/4/19.

⁴² Bean, *GM*, pp.325-6.

⁴³ Bean, *GM*, p.326.

⁴⁴ Bean, *GM*, p.340.

⁴⁵ NAA A1608/1 item D27/1/27; NA FO925/41212, map of area ceded; Bean, *GM*, pp.334-5.

March 1919 Bean cabled Australia, "Throughout Anzac Hells similarly at battlefields numerous skulls bones both sides remain surface... These sights unspeakably distressing to relations if visited prematurely... urgent complete work"⁴⁶. By November 1919 all the obvious bones were collected⁴⁷, but the careful work of trying to identify them could not be hurried. In April 1920 an old man came from Australia seeking his son's grave. Hughes "looked after him" but hurried him away⁴⁸.

In May 1920 work began on the permanent cemeteries. Hughes brought stone from a quarry in Ulgar Dere across the Strait to a pier he built on North Beach. There the stone was dressed, and carried by a 2½ mile aerial ropeway over Walker's Ridge to beyond The Nek (Jessaret Tepe), and down to Lone Pine⁴⁹. He expected to finish in 1922, but there were delays. In August 1919 workers had reported, "A great deal of trouble was caused at Suvla owing to the local inhabitants (Turks) firing at the Greek Labourers..."⁵⁰. This signalled what was to come. In 1922-3 Turkey drove out a Greek army, resisted the more extreme Allied peace demands, and secured the frontiers of modern Turkey. Old Anzacs were pleased by Turkey's success, and from 1923 Hughes' workers were Turkish, some of whom had fought at Anzac in 1915⁵¹. Among other sites they built Lone Pine cemetery and the Lone Pine and Chunuk Bair Memorials⁵². Work was officially declared complete early in 1926⁵³, although Allied bones are still being found.

Those making the cemeteries had in mind the living as well as the dead. "We do it for the sake of the people at home", New Zealand workers told a chaplain in September 1920⁵⁴. From the uttermost ends of the earth, as the New Zealand memorial on Chunuk states so memorably, they expected relatives to come. In May 1925 the first organised pilgrimage unveiled that memorial. Until the next war pilgrims came from Britain and the Anzac nations, mothers in tears, fathers in silent grief, bringing cards and flowers, taking pine cones and jars of soil. Probably most who came privately were women: an Australian pilgrimage in 1929, for example, comprised 48 women and 38 men⁵⁵. On named headstones they could read rank, name, unit, age and date of death, and at bottom the message they

⁴⁶ AWM 38, Bean cable, 8/3/19.

⁴⁷ AWM 4, Hughes to Bean, 7/11/19.

⁴⁸ AWM 4, Hughes to Bean, 28/4/20; Bean, *GM*, pp.333-4.

⁴⁹ AWM 4, Hughes to Bean, 29/12/22; Longworth, p.113.

⁵⁰ NA WO95/4954, "Black Sea troops GRU War Diary, 25/8/19.

⁵¹ Bean, *GM*, p.341.

⁵² AWM 38, Hughes to Bean, 16/7/23.

⁵³ Longworth, p.113.

⁵⁴ NA WO32/5640, de Normanville report, p.32.

⁵⁵ NAA Series A461/7, item E337/1/9 part 1, ref to Parliamentary Debates, 21/3/29.

themselves had written. In 1992 the English author Geoffrey Moorhouse, in his magnificent book on the Lancashire town of Bury after Gallipoli, wrote of those messages, "The Australian graves are the most moving of all in their unaffected eloquence... Everywhere you look in the Australian cemeteries are the marks made by broken-hearted people reaching out from ten thousand miles away"⁵⁶.

Reaching out was all most relatives could do. Few could visit. From 1916 newspaper "In Memoriam" columns filled with their longing. In Victoria Jack Fothergill's parents inserted a different message every year but one for 33 years, probably until they died. "Far and oft our thoughts do wander to a grave so far away", they wrote in 1916; in 1919, "We often think of you, dear Jack, and wonder how you died. Oh God shall we never know, for not another word can be learned, though ever hard we have tried"; in 1938, "What would I give to hear him say 'hullo Mum'"; in 1923 "Darling Jack, if only I could see your grave I would die happy." There was no grave. Jack was among those 6th Battalion men Bean thought so often of, far out on Pine Ridge on the first day, refusing to retreat, refusing to surrender, whose bones lay there still in 1919⁵⁷.

Most Empire dead do not have named graves. Official figures vary⁵⁸, but in 2004 officially 36,622 Empire men died on Gallipoli. Of these 26% (9484) have named graves, 37% (13,461) have graves marked unknown, and 37% (13,677) have never been found. Of 8709 Australian dead, 33% (2850) have named graves, 51% (4472) are named on the Lone Pine or Helles memorials, 11% (960) died at sea, and 5% (427) died in hospitals off the peninsula⁵⁹. At Helles only 12% of Australian dead have named graves⁶⁰.

Unnamed graves could not console relatives. Few would stop by them. Their headstones did not necessarily signify a burial; they might merely be "arranged in a pattern... bearing the names of soldiers known to be buried in the

⁵⁶ G Moorhouse, *Hell's Foundations*, London 1992, p.235.

⁵⁷ M McKernan, "If only I could see your grave I would die happy", unpublished conference paper, Canberra 2001, courtesy Michael McKernan.

⁵⁸ Figures also change slightly as more bodies are found. Since 1928 named Australian dead have been buried at Shrapnel Valley 21, Walker's Ridge 18, Beach 10, Baby 700 10, The Nek 5 and Ari Burnu 3. Compare HMSO, *The War Graves of the British Empire: Gallipoli*, London 1928, with CWGC Information sheets.

⁵⁹ CWGC Information sheets (some statistics inferred); Bean, *GM*, pp.61,380; see also JC Waters, *Crosses of Sacrifice*, Sydney 1932, p.22.

⁶⁰ 517 Australians were killed at the second Krithia battle in May 1915 (Bean, *Official History*, vol 2, p.41); 60 have named graves.

Cemetery”⁶¹. Scattered on Pine Ridge or Baby 700 or clumped before Quinn’s or The Nek they might have told stories; in cemetery rows they did not. A mother told Bean,

Some other mothers... have the consolation that the graves of their sons are marked by their names but with that ‘body of brave men who penetrated furthest...’ they are necessarily nameless... Will you please tell me how pilgrims may recognize that expected monument to the nameless dead ‘who penetrated furthest’. It is concerning me & I should be so gladly grateful... It would... connect them in a way with their unit ⁶².

She meant that it would connect her with her lost son. He was 22. His grave is consolidated among the unknown dead in Baby 700 cemetery. “Dear Sir”, a widow wrote to Bean in November 1919, “I had a letter from... the graves at the Dardanelles about my son... they had nothing about his grave or any whereabouts of it... I hope I am not putting you to to[o] much trouble but if you can do anything I know you will... My other son... was killed in France”⁶³. Both sons are named on memorials to the missing.

Names were all most relatives got. In 1931 an Australian journalist saw women at the Lone Pine Memorial, one with flowers from Australia, sobbing and praying below a wall of names. He had to walk away. “I could not bear their tears”, he wrote⁶⁴. Did Ataturk have such scenes in mind in 1934, when he told Anzac mothers: “You, the mothers who sent their sons from faraway countries, wipe away your tears. Your sons are now lying in our bosom and are in peace. Having lost their lives in this land they have become our sons as well”?

The words typify Turkish generosity towards Gallipoli’s graves. A draft British Cabinet paper commented in October 1945, “there has never, to my knowledge, ever been any suggestion of improper treatment or bad faith by the Turks”⁶⁵. Since 1925 Turkish officials have assisted and attended every official ceremony at Anzac, and by 1933 the Turkish Government was honoured in Australia for its care of Empire war dead. That December the 10th Battalion AIF Association wrote to thank Ataturk for that care. “We shall always remember such acts of kindness from a chivalrous nation”, the Association wrote, “May we hope

⁶¹ NAA A1608/1 D27/1/7, “Defence – Graves... Gallipoli”, 5/1/21; CWGC Archives, WG437 box 1037, “Memorials Gallipoli”, headed “Notes for the conference...”, pp.1-6. 1919-20.

⁶² AWM 4, M Kidson to Bean, -/1/20.

⁶³ AWM 4, M Wickins to Bean, 2/11/19.

⁶⁴ Waters, p.24.

⁶⁵ NA WO32/11594, draft cabinet paper, October 1945.

that from these expressions, a bond of friendship... will come about between our two nations... few of us will be able to visit the graves of our comrades, but with Your Excellency's assurance our minds will be at peace knowing that your noble people will tend to those graves..."⁶⁶.

Anzac mattered to those men because of its dead. The feeling lasted their lifetimes. In 1965 a veteran back on Anzac felt "as if the place was questioning our right to be there, that we had not qualified and were only disturbing the peace and quiet of those resting there"⁶⁷. Today, no-one knew Anzac's dead in life. Australians come now not mainly for them, but for what Anzac symbolises. In 1988 a War Graves official in London said that Anzac was the most visited of all war cemeteries, and that Australians were its most frequent visitors⁶⁸. Anzac's graves may be the most visited of all Australian graves, of peace or war, in Australia or anywhere. That so many come is made possible by our former enemy. The deeds of Turk, Australian and New Zealander in 1915, and the generosity of Turkey since, have made a shared heartland for three nations. Surely no countries, so far and so close, have ever had such a bond.

⁶⁶ NAA A1608/1, item D27/1/7, 6/12/33. The letter was not sent.

⁶⁷ KS Inglis, "Gallipoli Pilgrimage 1965", *AWM Journal*, 18, 1991, pp.26-7,24.

⁶⁸ B Gammage, "Anzac's influence on Turkey and Australia", *AWM Journal*, 18, 1991, p.19.

ANZAK MEZARLARI

Bill Gammage*

Aralık 1915'te, iki gecede 20.000 kişi Anzak saflarını düşman tarafından fark edilmeden boşalttı. Haftalarca her şey normalmiş gibi davranmak için çok çaba gösterdiler. Fakat biri Türkleri uyarmış olabilirdi: Anzak mezarlıklarında birden gelişen bir hareket. Son günlerde birlikler onların yerini tespit edip, fotoğraflamışlardı. ve yüzlerce kişi mezarları yeni haçlar yaparak, toprak yığınlarını beyaz taşlarla belirginleştirerek sınırladı ve düzenledi.

Tahliyeyi yaşayanlarla ve ölümler arasında yoğun bir bağ oluştu. Nisandan beri kayıp olanların da öldürülmüş olma olasılıkları vardı. Şimdi gitmeleri gerekiyordu ve yas tutuyorlardı. 'Umarım derelerden aşağı yürürken duymazlar' dedi biri¹, ve bir başkası şöyle yazdı:

Tahliye kararının uygulandığı gün üzüntü vericiydi. Herkesin 1. bölükte onur duyduğu ve saygı duyduğu biri Anzak mezarlığında yatıyor...Bu kutsal alanları düşmanın insafına bırakarak gitme düşüncesi insanların ruhunu isyan ettirdi ve onları keder içinde bıraktı. Hatta bazılarının ağladığı bile söylenir...emri duydukları zaman...beni çok üzdü².

Altmış yıl sonra yaşlı adamlar, tahliye emrinin en kötü yanının ölümlerini arkada bırakmak olduğunu söylediler.

Büyük savaşta bir milyondan fazla İmparatorluk askeri öldürüldü. Neredeyse beş kişiden biri bulunamadı, ve üç kişiden birinin kimliği tespit edilemedi. 774. 000 bilenen ve bilinmeyen ceset kaldı³. Onları kim gömmeli? 1915'e kadar Avrupa savaşta ölenlere karşı ilgisiz kaldı. Pek çoğu savaşta oldukları yerde kaldılar. İngiltere Güney Afrika Savaşına (1899-1902) binlerce haç gönderdi. Amerika dışında 'savaş mezarlıkları' bilinmiyordu, mezarlık bakımı için sorumlu bir otorite yoktu⁴, ve ziyaretçiler de yoktu. 1916'da yeni bir İngiliz görüşü etkili

* Professor, Australian National University

¹ CEW Bean, *Official History of Australia in the War of 1914-18*, vol 2, Sydney 1924, p.882.

² Pte AL Smith, 1 Field Ambulance, Railway signalman, of Hornsby, NSW. KIA 17/8/16, aged 25. Letter 30/12/15, in B Gammage, *The Broken Years*, Canberra 1974, p.110. See also CEW Bean, *Anzac to Amiens*, Sydney 1948, p.61; CEW Bean, *Gallipoli Mission (GM)* [1948], Sydney 1990, pp.61,385-8; KS Inglis, *Sacred Places*, Melbourne 1998, pp.89-90. I thank Ken Inglis for sources when I began studying this subject, in 1994.

³ Commonwealth War Graves Commission (CWGC), *Annual Report 2003-2004*, p.53.

⁴ Inglis pp.40-41.

oldu: ülkeleri için ölen askerlere ülkelerinin onları gömerek onurlandırma mezarlıklarına bakma borcu vardır. Bu görev barış zamanında alınmış en büyük kapsamlı karardır.

Bu görev, 1914'te savaşa Kızıl Haç çalışmanı olarak giden ve 1918'de savaş general ve etkin bir İmparatorluk Savaş Mezarları Komisyonu Başkanı olarak bitiren Fabian Ware tarafından yürütüldü (1869-1949). Kasım 1918'de Ware savaş mezarları politikasını açıkladı: ölümler akrabaları tarafından eve getirilemezler. Fakat resmi savaş mezarlıklarına gömülürler, buralarda özel anıtlar olamaz ve Viktorya Haçı kazananlar dışında her askerin rütbe ve sosyal sınıf statüsü göz önünde alınmaksızın benzer sözleri içeren tek tip bir mezar taşı olacaktır. Kayıp askerlerin anıtlara yazılacaktır, büyük mezarlıklarda Haç ve Hatıra Anıt Taşı olacaktır. Bir ölünün kimliği belirlenirse, akrabaları mezar taşına yazı yazabileceklerdir; bunun aksi durumlarda aileler yerine İmparatorluk bu işlemi kendisi yapacaktır. Bu politika; İngiltere'de Avam Kamarasının Mayıs 1920'deki tartışmasında, Winston Churchill'in mezarlıkların sonsuza kadar İmparatorluğun verdiği kurbanların kutsal olarak görüldüğü yerler olduğu söylemi sonrasında, etkisi azalan acı dolu bir muhalefet yarattı⁵.

Avustralyalılar bu fikirden hoşlanmadılar. Fransa'da bir Avustralyalı komutan şöyle belirtir: 'General Ware...Avustralyalıları gömerken bölümünün büyük zorluklar yaşadığını belirtir. Pek çok gömmenin kendi tarafımızdan yapıldığını ve küçük bir organizasyonla bunların resmi yerlerde yapılabileceğini söyler'⁶. Avustralya'nın bu tutumu Batı Saflarındaki anıtlarda görülür, en azından 22 tanesinde. Başka hiçbir hükümetin yarısı kadar sayıda bile yoktur.

Fransa'da ölümlerin yerini değiştirmek kaçınılmazdı. Anzakların ki mümkün değildi. 19 Şubat 1916'da, Helles'in tahliyesinden beş gün sonra, Avustralya Başbakanı Londra'ya telgraf çekti: 'Gelibolu'daki Avustralya mezarlarını korumak için hemen bir şeyler yapılmalı, İstanbul'daki Amerikan Büyükelçisi yoluyla bir sonuç elde edilebilir mi bunu öğrenebilirim memnun olurum'. Mart ve Temmuz aylarında yanıt istedi, ve 15 Eylül'de büyükelçinin askeri yerleri ziyaret izni reddedildi⁷. İngiliz Hükümeti Papa'nın bir elçisinin Gelibolu mezarlarını teftiş etmesini istedi ve elçi 1916 ortasında buraların iyi durumda olduğunu rapor etti.

⁵ CWGC Information sheets, courtesy Valda Brewer, Australian Office of War Graves, or Seumas Spark, University of Edinburgh; Inglis pp.253-7; C Lloyd & J Rees, *The Last Shilling*, Melbourne 1994, pp.178-9.

⁶ Australian War Memorial (AWM) series 38 (3DRL 8042 item 51), Major J Neale report, 1/11/18.

⁷ National Archives of Australia (NAA) series CP78/23, item 14/89/181, "Gallipoli graves", Jan-Sept 1916.

Avustralya bundan tatmin olmadı ve 1917'de gelecekteki barış antlaşmalarının İmparatorluk Mezarlıklarını kapsayan tüm toprakların denetimini Savaş Mezarları Komisyonuna daimi olarak bırakmasını istedi⁸. 10 Ekim 1918'de Avustralya savaş biter bitmez bir komutanı Gelibolu mezarlarını teftiş etmek üzere görevlendirdi ve bunu Avustralya'nın 7. Süvari Birliği'ne ve Yeni Zelanda'nın Canterbury'de toplanan Anzak Garnizonuna iletti. Türkiye 31 Ekimde bir ateşkes imzaladı; 10 Kasımda İngiliz ve Anzak Mezarları Kayıt Birlikleri Gelibolu'ya geldiler⁹.

İngilizlerin buldukları onları dehşete düşürdü. 'Helles Burnunda ve diğer yerlerde bulunan bütün İngiliz ve Fransız mezarları sistematik olarak bozulmuştu...', komutanları şöyle rapor etti, 'yağmacı gruplar ...bazı yerleri numaralandırmış olmalı, ve...bu saygısızlığın izlerini pek çok mezarlıktan silmek için zorluk çekmiş olmalı'. 'Şaşkınlık verici' diye yazar komutan. 1915'te planlarda gözükken pek çok mezarlık bulunamıyor bile. Bu saygısızlık resmi gözüktüyor¹⁰, önceden daha kötü bile olabilir, 5 Kasımda İngiliz deniz komutanları Helles'te Türkleri mezarları doldururken gördüler¹¹.

Anzaklar daha az zarar görmüşlerdi, fakat bütün haçlar gitmişti ve özellikle dört büyük mezarlıktaki mezarlar kazılmıştı¹². Türk tarafındaki 'Walker's Ridge'te' (Serçe Tepesi), Avustralyalı komutan, Lt. Cyril Hughes, MC, Türk askerlerinin Papalık Temsilcisi'nin ziyareti için mezarlıklar inşa ettiklerini öğrendi. Bu askerler 1915 mezarlıklarını görmezden geldiler, gerçek mezarları saklayan tepelerin sınırlarını gösteren sıraları çıkarttılar ve bazen onları çimenlerde bıraktılar. Bu sahte mezarların ortasına bisküvi kutularından yapılmış metal mezar işaretleri yerleştirdiler ve pek çok mezar taşıyı aldılar: 24 tanesi Arı Burnu mezarlığının yanında gömülmüş olarak bulundu¹³. Pek çok mezar bu yolla kazıldı, ya da açık bırakıldı. 'Anzak ve Suvla arasında', bir İngiliz gözlemci 19 Kasım 1918'de şöyle rapor eder, 'yağmalanmış mezar grupları bulundu'¹⁴. Pek çok ceset açıkta yağmalanmış olarak bırakıldı.

⁸ Bean, *GM*, pp.9-10.

⁹ AWM series 4, Bean Collection, "Gallipoli graves", 10,31/10,1/11/18 courtesy Bruce Scates; AWM 38, 10,11/10,16/11,11/12/18; Bean, *GM*, p.10.

¹⁰ National Archives, UK (NA) series WO32/4843, "Preservation of British soldiers graves... Turkey, c1919", Major CH Cazalet report, 28/1/19. For details of damage to each cemetery at Helles see the plan and key attached to this report. I thank Seumas Spark for all references to NA files.

¹¹ AWM 4, D.A.D. Regraves, -/11,6/12/18; Bean, *GM*, p.11.

¹² AWM 38, AIF Cairo to AIF London, 23/12/18.

¹³ NA WO32/4843, Lt CE Hughes report, 27/1/19 in Cazalet report, 28/1/19; Bean, *GM*, pp.62-3,379.

¹⁴ NA WO95/4954, "Black Sea troops Graves Registration Unit [GRU] War Diary", 19/11/18.

Açıkça anlaşıldığı üzere; Türk garnizonları 1915-1916 kışında haçları odun olarak kullanmak üzere aldı-anlaşılar olarak, karşı tarafın ne kadar az odun bıraktığı düşünüldüğünde. Bazı mezarları yağmaladılar ya da köylülerin yağmalamalarına izin verdiler, fakat genel anlamda Papalık Elçisinin gelişine kadar mezarları önemsemediler ve bu ziyaret için sahte mezarlıklar yaptılar. Sonra gittiler ve köylüler Türklerinki de dahil olmak üzere mezarları yağmalamaya başladılar¹⁵. Yağmalama Helles'te daha büyüktü çünkü çevrede daha çok köylü yaşıyordu¹⁶. Hughes yağmalamaların hiçbirinin resmi olduğunu düşünmedi.

28 Aralık 1918'de Hughes'un raporunun Londra'ya ulaşmasından beş gün sonra, Avustralya Hükümeti resmi savaş tarihçisi, CEW Bean'i Anzak mezarlarıyla ilgili olarak daha ayrıntılı bilgi vermek üzere görevlendirdi¹⁷. Bean Gelibolu'ya Avustralya Tarih Misyonu Başkanı olarak gidiyordu. 'Misyon' kendi seçtiği bir kelimeydi. Dönüşü Anzak mezarlarının 1915'teki haliyle sonsuza kadar korunması adına yaptığı kişisel haçlı seferi için çok önemliydi. 3 Şubat 1919'da 'bir Anzak kadar ülkemi özledim' diye yazdı. Vardığında kampın kurulmasına yardım edecek kadar kalamadı, ilerledi, kenardaki eski Türk savunma mevzilerini Kanlı Sirta kadar gezdi ve artan yağmura rağmen, Kumsala kadar gitti. Tanıdık işaretleri görünce, duygulandı¹⁸. Anzak mezarlarıyla ilgili Şubat ve Mart 1919 raporlarında gördüğü hasarı hafife almadı. Fakat mezarlar 'sistemik olarak yağmalanmamıştır' diye rapor yazdı¹⁹.

Bean Hughes'un birliğinin mezarları bulmada başarılı olduğunu gördü. Görev Helles'teki iş başladığında ve Suvla'da başlamadan önce bitebilirdi²⁰. Helles'te iş, mezarları kayıtlara sırasıyla geçirmek ve iş gücü ya da kaynak yetersizliğiyle ya da kar yağdığı için durmuştu²¹. Bean bir Helles komutanına şöyle dedi, 'bunlar beni durdurmayacak! Yerde uyumanızı istiyorum...oraya at üstünde gidin-çok değil'²². Hughes nedensiz yere durdu. 1915 planlarıyla eski mezarlıkları buldu, hatta 1916'ta yapılan sahte olanlarla gizlenen mezarlıkları bile. Mezarlar kasatura yardımıyla yumuşak toprağı sert mezarlardan ayırarak bulundu. Mart 1919'da 4700 mezar²³ bulundu ve cesetler isim verilerek gömüldü²⁴. Nisan 1915'te

¹⁵ NA WO32/4843, WM Hughes to Lloyd George, 3/4/19; Bean, *GM*, pp.64,380.

¹⁶ NA WO32/4843, Hughes and Cazalet reports, 24-8/1/19. These detail damage to most cemeteries at Anzac.

¹⁷ AWM 38, Australia House London to Bean, 28/12/18, 8/1/19.

¹⁸ Bean, *GM*, foreword, p.v.

¹⁹ Bean, *GM*, pp.379-84.

²⁰ Bean, *GM*, p.326.

²¹ NA WO95/4954, "HQ GRU War Diary", for example 1-10/1,5-9/2/19.

²² AMW 4, Bean to Hughes, 18/1/20.

²³ Bean, *GM*, pp.65,70,381.

²⁴ Bean, *GM*, p.62.

kaydedilmiş ve bazıları kayıtsız pek çok mezar bulundu²⁵. Hughes 10,000 Avustralyalı, Yeni Zelandalı, İngiliz ve Hintli cesetin Anzak çevresinde olduğunu ve bunların üçte birinin işaretlenmemiş mezarlarda ve yarısı kadarının da gömülmemiş olarak eski ön safların arkasında kaldığını düşündü²⁶.

Hughes ölüleri oldukları yerde gömdü. Çok uzaklardan bile görülen beyaz haçlar dikti. Bunlar Kilit Bayır, Düz Tepe, Conk Bayırı ve Albayrak Sırtı'ndan bile gözüküyordu ve bir köpük gibi akıp, savaş dalgalarının dramatik hikayesini anlatıyorlardı. Cesetler çok uzaklardaydı, ve bazen deniz kabukları kümeleri ve Türk cesetleri çevrelerini sarmıştı. Bunlar çoğunlukla askerlerin ne kadar ileriye gittiğinin ve ne iyi savaştıklarının tek deliliydi. Hughes askerlerin öldükleri yerde sonsuza kadar kalmaları gerektiğine inandı. Bean de hemfikirdi. 'Eğer askerler sadece öldükleri yerde gömülebiliyorlarsa...' diye yazdı sonra, 'Anzakları ziyaret eden hiç kimse bu başarı önünde etkilenmeden kalamaz'²⁷. Ölüler savaşın haritasını çıkarabilirler.

Fakat Komisyon mimarları gömülecek yerleri seçtiler. Sör John Burnet önderliğinde, Gelibolu mezarlıklarını Nisan 1919'ta teftiş ettiler ve yapıma destek verdiler. Şubat 1921'de Helles 25 mezarlıktan²⁸ altıya ve Suvla 26dan dörde indi. Anzak mezarlıkları 54ten 27ye²⁹, sonra 21e³⁰ düştü. Bu Avustralyalıların istediklerinden fazla bir başarıydı. Burnet'in Avustralyalı mimarı bütün Anzak saflarının 'Vakıf Arazisi' olmasını ve cesetlerin oldukları yere gömülmesini istedi³¹, ve Şubat 1920'de Bean hala Hughes'un en azından Kilit Bahir, Conk Bayırı ve Albayrak Sırtındaki mezarları elinde tutmasını istiyordu, çünkü bu askerler 25 Nisanda en ileri saflara gidenlerdi³².

Fakat Burnet erozyon ve yağma riskine karşı mezarları taşımaya karar verdi. İstemeye istemeye Avustralyalılar zemin incelemesi istediler. Sınırdaki neredeyse hiç bilinmeyen cesetler getirildi. Bomba Sırtına 79 kişi Pope'tan, ve 399 kişi Kilit Bahir'den ve daha kuzeyden getirildi. 14 mezarlık 7. Sahra Ambulans Mezarlığı'na dönüştürüldü ve Brown Dip etrafında beş tanesi Lone Pine'a taşındı³³.

²⁵ AWM 4, Hughes to Bean, 25/3/19.

²⁶ Bean, *GM*, pp.379-84.

²⁷ Bean, *GM*, pp.68-9,325,381,383.

²⁸ NA WO32/4843, Cazalet report, 28/1/19.

²⁹ AWM 4, Vickery to Bean, 17/1/20; see also Bean, *GM*, pp.9,332.

³⁰ NAA CP78/23, item 14/89/181, 5/1/21 and map.

³¹ P Longworth, *The Unending Vigil: The History of the Commonwealth War Graves*

Commission [1967], Barnsley 2003, courtesy Seumas Spark, p.112.

³² AWM 38, draft press release & Bean to Hughes, 13/2/20; AWM 4, Bean to Hughes,

18/1/20; Bean, *GM*, pp.331-2.

³³ AWM 4, Vickery to Bean, 17/1/20; NAA CP78/23, item 14/89/181, map.

Bununla beraber; bir İngiliz papaz, 'Suvla ve Helles'teki mezarlıkların daha yoğun bir şekilde taşındığını fakat Anzak saflarında pek çok küçük mezarlığın Avustralya ve Yeni Zelanda'nın isteği doğrultusunda yerinde bırakıldığını' not eder³⁴. Bean'ın söylediği biçimde Anzak 'şeması', 'geliştirilmiş ama prensipte aynı kalmıştır'³⁵. Başka hiçbir savaşın bu kadar az kayıp için bu kadar fazla mezarlığı yoktur ve çok az mezarlık savaşın ölenleri için bu kadar çok şey ifade eder.

Burnet ayrıca, pek çok Anzak mezarının sıkışık şekilde yerleştirildiğini ve mezar taşlarının bir duvar oluşturduğunu gördü ve onları 'mezar taşı blokları' olarak isimlendirdi-bugünün madeni levhaları³⁶. Hughes'un haçları kaldırıldı. Bunun yanında; Burnet, İmparatorluğun Helles'teki tüm kayıpları için tek bir anıt önerince Avustralya ve Yeni Zelanda bu fikre karşı çıktı. Helles'teki projeyi paylaşmayı kabul ettiler, fakat kendi anıtlarını da inşa ettiler: Avustralya Lone Pine ve Bomba Tepede, Yeni Zelanda 12 Tree Copse'ta ve Conk Bayırında³⁷. Böyle milli bir duygu yardımcı oldu çünkü Ekim 1919'dan itibaren Hughes Gelibolu mezarlarından sorumlu yarbaydı³⁸ ve Komisyon tarihinin belirttiği gibi 'Gelibolu uzaktaydı ve uygarlaşmamıştı, fakat Komisyon Avustralyalılar ve Yeni Zelandalılardan yardım aldı...bu yerle ilgili olarak duyarlılıkları çok fazlaydı, böyleki onları yapım çalışmalarını sürdüren kendi birlikleri olarak gördüler...' ³⁹.

Bean ve Hughes daha ileriye gittiler. Tüm Anzak bölgesinin Savaş Mezarları Komisyonu tarafından çevrenmesini istediler. Bean:

Bütün Anzak bölgesinin bir büyük mezarlık olduğunu düşünüyordu. Bu bölge büyük ihtimalle her yıl binlerce Avustralyalı ve başkaları tarafından ziyaret edilecekti...Anzak Koyu savaşın en çarpıcı savaş alanı olacaktı, İngiltere ve Anzak ülkelerinin hac nedeni olacaktı. Buradaki savaş alanında mezarların kendisi mücadelenin ön saflarını ve hatta en uç noktalarını belirliyordu, her iki taraf için de çok kahramancaydı ⁴⁰.

Mezarların yağmalanması bu duyguyu destekledi. 3 Nisan 1919'da Avustralya başbakanı İngiliz başbakanına yağmalanmayı hatırlattı ve şöyle devam etti: 'Bu yüzden İngiliz Milletler Topluluğu yönetimi adına, bütün Anzak

³⁴ NA WO32/5640, CW de Normanville report, Sept 1920, p.32.

³⁵ Bean, *GM*, p.332.

³⁶ CWGC Archives, WG437 box 1037, "Memorials Gallipoli", 'Notes for the conference...', pp.1-5, 1919-20, courtesy Seumas Spark; Longworth p.111.

³⁷ Longworth, p.112.

³⁸ Bean, *GM*, pp.329-30.

³⁹ Longworth, p.111.

⁴⁰ Bean, *GM*, pp.327-8; see also AWM 4, Bean to AIF HQ Cairo, 17/2/19, p.4.

bölgesinin İmparatorluk Mezar Komisyonu içinde yetkilendirilmesini istedi...Bu bölge çok büyük olmayıp tarım yapmaya müsait değildir. Eğer Mezar Komisyonunda yetkilendirilirse...Avustralyalılar için çok önemli olan mezarların güvenle korunması garantiye alınacaktır⁴¹.

Daha önce buna benzer bir önerinin yapıldığını sanmıyorum. Başka yerlerde ve diğer savaşlarda sadece mezarlıklar Komisyona devredildi. Fransa ve Helles'te çiftçilik yapılmasına rağmen, Anzak 'vahşi bir çalıktı'⁴², fakat Avustralya Sinai'deki topraklar için aynı talepte bulunmadı, Helles'teki tarım arazilerine rağmen; Anzakların öldükleri yerde gömülmesini istedi⁴³. Bu toprak yüzünden değildi, fakat orada olanlar yüzünden ortaya çıkan bir Avustralyalı duygusuydu. Bu duygu güçlendi. Temmuz 1923'te Lozan Antlaşması Gelibolu Yarımadası'nı askeri alan olmaktan çıkardı ve 124 ve 128-9. maddeleriyle Helles'i, Suvla mezarlıklarını ve eski Türk sınırlarını da içeren tüm Anzak bölgesini Komisyona devretti⁴⁴. 1936'da İngiliz ve Rus desteğiyle, Türkiye Gelibolu Yarımadasını Montrö Boğazlar Sözleşmesiyle tekrar askeri bölge yaptı, fakat Antlaşma Komisyonun ve Anzakların Gelibolu mezarlıklarına sahip çıkmasını onayladı⁴⁵. Hem gerçek anlamda hem de duygusal anlamda Anzak Koyu, Avustralya'nın ve Yeni Zelanda'nın bir parçası haline geldi."

Burası Türkiye'nin de bir parçasıydı. Belki de 86,000 Türk askeri Gelibolu'yu savunurken öldü. Müttefikler kemiklerini bıraktılar. Kasım 1918'de yapılan Türk duygusallığına da hizmet eden anlaşmaya göre; bir askerin en büyük onuru, kemiklerinin savunurken öldüğü topraklarda yatmasıdır. 1925 yılında Türkiye belki de ziyaretçiler savaş alanlarına ulaştığı için ölüleri yaktı, fakat uzak yerlerdeki oldukları yerde bırakıldı. Hala oradalar.

Kemikler Mezar Birlikleri'nin en baştaki kaygılarıydı. Yakın zamanda yakınları mezarları aramaya geldiler. Gelibolu onları karşılayacak durumda değildi. Mart 1919'da Bean Avustralya'ya telgraf çekti, 'Anzak Koyu boyunca ve diğer savaş alanlarında kafatası kemikleri yüzeyde duruyor...Bu manzara ziyaretçileri kötü etkileyebilir...hemen işi tamamlayın'⁴⁶. Kasım 1919'da kemikler toplandı⁴⁷, fakat kimliklerini bulma işi hemen yapılmadı. Nisan 1920'de yaşlı bir adam

⁴¹ NA WO32/4843, WM Hughes to Lloyd George, 3/4/19.

⁴² Bean, *GM*, pp.325-6.

⁴³ Bean, *GM*, p.326.

⁴⁴ Bean, *GM*, p.340.

⁴⁵ NAA A1608/1 item D27/1/27; NA FO925/41212, map of area ceded; Bean, *GM*, pp.334-5.

⁴⁶ AWM 38, Bean cable, 8/3/19.

⁴⁷ AWM 4, Hughes to Bean, 7/11/19.

Avustralya'dan oğlunun mezarını aramak için geldi. Hughes 'ona baktı' ve hemen uzaklaştırdı⁴⁸.

Mayıs 1920'de çalışma kalıcı mezarlıklarda başladı. Hughes boğazın karşı tarafında olan Ulgar Dere'deki bir ocaktan Kuzey Kumsalında inşa ettiği bir iskeleyle taş getirdi. Orada taş traşlandı ve 2 ½ mil uzunluğunda bir halat vasıtasıyla havadan Walker Sırtı üzerinden, Cesaret Tepe'nin arkasından Lone Pine'a getirildi⁴⁹. 1922'de bitirmeyi planladı fakat gecikmeler oldu. Ağustos 1919'da işçilerin raporlarına göre 'Suvla'da yerli halkın (Türklerin) Yunanlı işçilere ateş açması nedeniyle bir sürü sorun yaşandı...' ⁵⁰. Bu geleceğin bir sinyaliydi. 1922-23 yıllarında Türkiye Yunan ordusunu dışarı sürdü, direnç gösterdi ve modern Türkiye'nin sınırlarını güvenceye aldı. Eski Anzaklar Türkiye'nin başarısına memnun kaldılar, 1923'ten itibaren Hughes'un işçileri Türklerdi, bazıları 1915'te Anzak'ta savaşmışlardı⁵¹. Diğer yerlerin yanı sıra Lone Pine mezarlığını ve Lone Pine ve Conk Bayırı Abidelerini inşa ettiler⁵². Çalışma resmi olarak 1926 başlarında tamamlandı⁵³, buna rağmen kemikler hala bulunuyordu.

Mezarlıkları yapanların aklında ölümler kadar yaşayanlar da vardı. Yeni Zelandalı işçiler bir papaza Eylül 1920'de 'Evdekiler için yapıyoruz' dedi⁵⁴. Yeni Dünyanın en uzak ülkelerinden, Conk Bayırı'ndaki Yeni Zelanda Abidesi'ne yakınların gelmesi beklendi. Mayıs 1925'te ilk organize olmuş hacı grubu Abideyi açtı. Bir sonraki savaş hacıları İngiltere'den ve Anzak ülkelerinden geldiler. Annelerin gözleri yaşlıydı, babalar sessiz bir üzüntü içindeydi, yanlarında kartlar ve çiçekler getirmişlerdi ve çam kozalakları ve kavanozlar içinde toprak götürüyorlardı. Büyük ihtimalle özel olarak gelenlerin büyük çoğunluğu bayanlardı: Örneğin, bir Avustralyalı hacı 1929 yılında 48 bayanın ve 38 erkeğin geldiğini belirtti⁵⁵. İsimlendirilmiş taşlarda rütbeleri, isimleri, birliği, yaşı, ölüm tarihini ve aşağıda kendilerinin yazdıkları mesajları okuyabildiler. 1992'de İngiliz yazar Geoffrey Moorhouse, Gelibolu sonrası gömülmeyi içeren Lancashire kasabasını konu alan muhteşem kitabında şu mesajları yazdı, 'Avustralya mezarlıkları bozulmamış ifadeleriyle en önemli mezarlıklardır...baktığımız her yerde on binlerce uzaklıklardan ulaşan kalbi kırık insanların izini görebilirsiniz'⁵⁶.

⁴⁸ AWM 4, Hughes to Bean, 28/4/20; Bean, *GM*, pp.333-4.

⁴⁹ AWM 4, Hughes to Bean, 29/12/22; Longworth, p.113.

⁵⁰ NA WO95/4954, "Black Sea troops GRU War Diary, 25/8/19.

⁵¹ Bean, *GM*, p.341.

⁵² AWM 38, Hughes to Bean, 16/7/23.

⁵³ Longworth, p.113.

⁵⁴ NA WO32/5640, de Normanville report, p.32.

⁵⁵ NAA Series A461/7, item E337/1/9 part 1, ref to Parliamentary Debates, 21/3/29.

⁵⁶ G Moorhouse, *Hell's Foundations*, London 1992, p.235.

Ulaşmak pek çok yakının yapabildiği bir şeydi. Çok azı ziyaret edebildi. 1916'dan itibaren gazetelerin 'ithaf' sütunları onların özlemleriyle doldu. Victoria Jack Fothergill'in ailesi 33 yıl boyunca büyük ihtimalle ölene kadar her yıl değişik bir mesaj yazdı. 1916'da 'Uzakta düşüncelerimiz çok uzaktaki bir mezarı dolaşıyor' diye bir mesaj yazdılar. 1919'da 'Sık sık seni düşünüyoruz sevgili Jack ve nasıl öldüğünü merak ediyoruz. Tanrım hiç bilemeyecekmiz, o kadar çaba sarfettiğimiz halde'; 1938'de 'Merhaba anne demesi için neler vermezdim'; 1923'te 'Sevgili Jack, mezarını görebilsem mutlu öleceğim'. Mezar yoktu, Jack, Bean'in sık sık düşündüğü 6. taburdaydı, Pine Sırtlarında birinci günde geri çekilmeyi ve kuşatmayı reddetmişlerdi, 1919'da hala kemikleri orada yatıyordu⁵⁷.

Pek çok İmparatorluk ölülerinin isimli mezarları yoktu. Resmi rakamlar değişiklik gösterir⁵⁸, 2004 yılı kayıtlarına göre 36.622 İmparatorluk askeri Gelibolu'da öldü. % 26'sının (9.484) isimli mezarı, %37'sinin (13.461) bilinmiyor yazılı mezarı vardır, ve % 37'si (13.677) hiçbir zaman bulunamadı. Avustralyalıların 8.709'u öldü, % 33'ünün (2.850) isimli mezarı, % 51'inin (4.472) isimleri Lone Pine ya da Helles abidelerinde yazılıdır, % 11'i (960) denizde öldü ve % 5'i (427) yarımadanın hastanelerinde öldü⁵⁹. Helles'te Avustralyalıların sadece % 12'sinin isimli mezarları vardır⁶⁰.

İsimsiz mezarlar aileleri teselli etmedi. Pek azı bu nedenle durdu. Mezar taşları gömülmeyi işaret etmeyebilir; onlar sadece 'bir düzen içinde organize edilmişlerdi...askerlerin mezarlıkta gömüldüğünü göstermek üzere'⁶¹. Pine Sırtında ya da Baby 700 ya da Quinn ya da Nek yakınlarında hikayelerini anlatmış olabildilerdi; mezarlık sıralarında anlatamadılar. Bir anne Bean'e şöyle anlatır:

Başka anneler...oğullarının isimlerinin mezarlara yazılmasıyla teselli oldular fakat 'en uzaklara kadar ilerleyen cesurların cesetleri...' onlar isimsiz...Lütfen bana söyler misiniz hacılar en uzaklara kadar ilerleyen isimsiz

⁵⁷ M McKernan, "If only I could see your grave I would die happy", unpublished conference paper, Canberra 2001, courtesy Michael McKernan.

⁵⁸ Figures also change slightly as more bodies are found. Since 1928 named Australian dead have been buried at Shrapnel Valley 21, Walker's Ridge 18, Beach 10, Baby 700 10, The Nek 5 and Ari Burnu 3. Compare HMSO, *The War Graves of the British Empire: Gallipoli*, London 1928, with CWGC Information sheets.

⁵⁹ CWGC Information sheets (some statistics inferred); Bean, *GM*, pp.61,380; see also JC Waters, *Crosses of Sacrifice*, Sydney 1932, p.22.

⁶⁰ 517 Australians were killed at the second Krithia battle in May 1915 (Bean, *Official History*, vol 2, p.41); 60 have named graves.

⁶¹ NAA A1608/1 D27/1/7, "Defence - Graves... Gallipoli", 5/1/21; CWGC Archives, WG437 box 1037, "Memorials Gallipoli", headed "Notes for the conference...", pp.1-6, 1919-20.

cesetler için yapılmış olan anıtı nasıl tanıyabilirler'. Bu beni düşündürüyor ve çok minnettar olmalıyım...Bu...onları bir bakıma birlikleriyle bağlar⁶².

Bunun kayıp oğluyla kendisini bağlayacağını söylemek istedi. 22 yaşındaydı. Mezarı bilinmeyen ölülerin arasında Baby 700 mezarlığında. 'Bayım'diye yazdı bir dul Bean'e Kasım 1919'da, 'bir mektup aldım...oğlumum Dardanel'deki mezarı hakkında ... mezarı hakkında ya da nerede olduğu ile ilgili hiçbir şey bilmiyorlar... Umarım size çok sorun çıkartmıyorumdur ama herhangi bir şey yapabilirseniz biliyorum yaparsınız...diğer oğlum...Fransa'da öldü'⁶³. İki oğul da anıtlara kayıp olarak yazıldı.

Pek çok ailenin sahip olduğu isimlerdi. 1931 yılında bir Avustralyalı gazeteci bir kadını Lone Pine Abidesinde ve bir diğerini çiçeklerle, ağlarken ve isimlerin olduğu duvarın altında dua ederken gördü. Gitmek zorunda kaldı. 'gözyaşlarına dayanamadım' diye yazdı⁶⁴. Atatürk 1934'te Anzak annelerine seslenirken böyle sahneleri mi düşünmüştü: 'Siz, evlatlarını uzak ülkelerden yollayan anneler, göz yaşlarınızı silin. Oğullarınız şimdi bizim gönlümüzde barış içinde yatıyorlar. Bu topraklarda hayatlarını kaybederek, bizim de evlatlarımız oldular'

Bu kelimeler Gelibolu Mezarlarıyla ilgili olarak Türk cömertliğini gösterir. İngiliz Kabine gazetesinin Ekim 1945'teki bir yazısı şöyle yorum yapar, 'bildiğim kadarıyla hiçbir zaman Türkler tarafından yapılan uygun olmayan bir muamele ya da inançsızlık olmadı'⁶⁵. 1925'ten beri Türk yetkilileri her resmi Anzak törenine katıldılar ve yardım ettiler ve 1933'te Türk Hükümeti Avustralya'da İmparatorluk savaş ölülerine iyi baktığı için onurlandırıldı. Bu yılın Aralık ayında 10. müfreze AIF Birliği Atatürk'e teşekkür mektubu yazdı. 'Böyle şovalyelik ruhu taşıyan bir ulustan gelen bir nezaketi her zaman hatırlayacağız', birlik şöyle yazdı, 'Bu ifadelerden, bir dostluk bağının...iki ulus arasında oluşacağını umuyoruz...çok azımız yurttaşlarımızın mezarlarını ziyaret edebileceğiz, fakat Sizin Varlığınız sayesinde düşüncelerimiz barış içinde olacak bileceğiz ki asil insanlarımız bu mezarlara iyi bakacaklar...' ⁶⁶.

Anzak bu insanlar için verdikleri kayıplar nedeniyle anlamlıydı. Bu duygular hayatları boyunca sürdü. 1965'te bir gazi Anzakla ilgili olarak şöyle hisseder: 'Yer bizim orada olma hakkımızı sorguluyor gibiydi, bunu hakketmiyorduk ve sadece

⁶² AWM 4, M Kidson to Bean, -/1/20.

⁶³ AWM 4, M Wickins to Bean, 2/11/19.

⁶⁴ Waters, p.24.

⁶⁵ NA WO32/11594, draft cabinet paper, October 1945.

⁶⁶ NAA A1608/1, item D27/1/7, 6/12/33. The letter was not sent.

orada yatanların barışını ve sukûnetini bozuyorduk⁶⁷. Bugün Anzak kayıplarını bilenler hayatta değiller. Avustralyalılar sadece onlar için değil, fakat Anzak'ın sembolik anlamı için geliyorlar. 1988'te Londra'da bir Savaş Mezarları görevlisi Anzak'ın en çok ziyaret edilen savaş mezarlığı olduğunu ve en sık Avustralyalılar tarafından ziyaret edildiğini söyledi⁶⁸. Bu mezarlar Avustralya mezarları içinde savaş ve barışta, Avustralya'da ya da başka yerlerde en çok ziyaret edilen mezarlardır. Bunun büyük bölümü bizim eski düşmanımız sayesinde mümkün olmuştur. Türklerin, Avustralyalıların ve Yeni Zelandalıların 1915'te yaptıkları, ve Türkiye'nin o zamandan beri gösterdiği cömertlik, burayı üç ulus için paylaşılan bir gönül toprağı yapmıştır. Şüphesiz hiçbir ülkenin, böylesine uzak ve böylesine yakın, bir bağı olmamıştır.

⁶⁷ KS Inglis, "Gallipoli Pilgrimage 1965", *AWM Journal*, 18, 1991, pp.26-7,24.

⁶⁸ B Gammage, "Anzac's influence on Turkey and Australia", *AWM Journal*, 18, 1991, p.19.

**CREDIBILITY OF HISTORICAL SOURCES CONFRONTED WITH
BATTLEFIELD RESEARCH. OUTLINE OF THE ISSUE ON THE
EXAMPLE OF TWO DEMOLITION LANDINGS
IN KUMKALE AND SEDDÜLBAHIR (FEBRUARY, 26 AND 27, 1915)**

Piotr Nykiel*

The shaping of historical knowledge based solely on sources consisting of various documents and memories is a widely used and admired practice. However, many authors approach those sources uncritically, forgetting that they may present the events in a subjective way, not uncommonly even adapted to the needs of the moment. Often only the research made directly on the battlefield allow us to look at history in a more objective way. In the case of the military operations conducted in the Dardanelles in 1914-16, this kind of research has a particular value, as in some places the battlefield was preserved almost intact.

In this paper, using the example of two demolition landings we shall prove that the traces still present on the battlefield can expose the lack of objectivity in the sources. We shall point out that the truth was falsified or left unsaid to keep the soldier's morale high or to cover the evident tactical mistakes.

The first example is the demolition landing that took place on February 26, 1915 at Kumkale area. The operations aim was definitive elimination of the artillery equipment in Kumkale (Fort No. 6) and Orhaniye (Fort No. 4) Forts, which the day before fell under a hail of allied shells. The unit assigned to land in this area consisted of 50 marines under the command of Major Granville M. Heriot DSO and the same strength of sailors, commanded by the *Vengeance's* torpedo officer and also the explosives expert, Lieutenant Commander Eric Gascoigne Robinson. While entering the hostile zone the Englishmen had no idea of the enemy's strength and dislocation. At 2.30 PM Maj. Heriot and Lt. Cdr. Robinson landed with their troops. There was no enemy within sight. Thus, from Kumkale they proceeded along the Mendere River and, after passing the cemetery, were going to continue towards the hill mentioned on the British maps as "Achilles Mound" (Turkish: *A'ıl Höyük*).

Immediately after leaving the cemetery (which still exists), the landing party encountered strong enemy resistance. Robinson's people, dressed in white navy uniforms became a perfect target for the Turkish snipers. One Marine Sergeant was killed and three soldiers were wounded. The skirmish occurred

* MA, Turkish Studies Department, Jagiellonian University, Poland

within sight of the crews of ships that covered the landing. One of the *Vengeance's* officers recalled later on:

We saw them go past the cemetery, up to the semi-circular hollow, and they then signaled that they were attacked: So "Dublin" fired a salvo at Yeni Shehr mills, which downed three mills and stopped the enemy's fire from there. We also gave Yeni Shehr a few rounds: however, the Marines still remained in the hollow firing fairly hard. It appears they were attacked from Mendere on their left flank, and from hidden snipers in the cemetery; also, till the guns stopped them, by a large force from Yeni Shehr...¹

The situation appeared to be hopeless. Lt. Cdr. Robinson would have been fully excused, if in that critical moment he decided to call off the operation and return to the ship, however he did not do so. Still he continued his march towards Achilles Mound. The eyewitness who watched the action from *Vengeance* saw a movie-like scene:

When halfway up the slope (under fire all the time from Yeni Shehr) Robinson's party stopped and took cover, with the exception of one who went up to Achilles Mound, were the -Vengeance's" shells had earlier disclosed two Turkish anti-aircraft guns nearby, got inside the sort of crater at the top, walked calmly down again and, when he was just clear, we saw an explosion, and up went both anti-aircraft guns.²

This brave man seen perfectly by both fighting sides was Lt. Cdr. Robinson. In the hail of constant fire conducted by the enemy and being unsure if the anti-aircraft battery was manned or not (as it appeared, it was not), he decided to blow up the guns alone, without risking the lives of his soldiers. According to one of the Turkish monographs³ Robinson personally destroyed only one anti-aircraft gun, and the second one with the help of his people. This version has been confirmed by Fevzi Kurtoglu⁴, who writes that only one of two anti-aircraft guns that were deployed inside Achilles Mound was blown up. He also claims that the second anti-aircraft gun Robinson, with the help of his sailors, destroyed was inside the Orhaniye Fort (Fort No. 4). Who is right then – the English or the Turks? It seems the Turks. The battlefield research, which I conducted in the Kumkale area in 1995, 1997 and in 2003, allowed me to conclude that Achilles Mound still exists

¹ Quotation after: Snelling S., *VCs of the First World War. Gallipoli*, Stroud 1995, p. 3.

² *Ibidem*.

³ *Birinci Dünya Harbi'nde Türk Harbi*, V nci Cilt, *Çanakkale Cephesi Harekatı*, I nci Kitap (Haziran 1914 - 25 Nisan 1915), T. C. Genelkurmay Basım Evi, Ankara, 1993, p. 131.

⁴ "Çanakkale ve 18 Mart 1915", 336 sayılı *Deniz mecmuasının tarihi ilavesi*, Deniz Matbaası, İstanbul, 1935, p. 88.

at the place described in the British sources. When I compared its size with the archival photographs showing the Turkish anti-aircraft batteries in the Dardanelles area, I realized that the dimensions of the mound hardly enabled deployment of a single anti-aircraft gun inside. If the second one existed at all, it must have been deployed outside the mound, for example in Orhaniye Fort (Fort No. 4), as Kurtoğlu suggests. Theoretically, the charge used by Robinson and combined with the explosion of the gun's ammunition could have been strong enough to turn the mound into dust and throw the two guns into the air, as the sailors from *Vengeance* claimed. But the problem is that the structure of the mound is still intact. A huge explosion did not take place then. Just as during the other demolition landings undertaken by the British in the following days in Kumkale and Seddülbahir, Robinson most probably blew up only the gun's breech.

After having completed the anti-aircraft battery mission, he proceeded towards Orhaniye Fort (Fort No. 4), where – this time with a help of a few sailors – he managed to destroy only the carriage of a 240/35 fortress cannon⁵. While carrying out the mission, the sailors were also exposed to Turkish infantry fire until a few salvos from *Dublin* gave them moderate safety for a while.

On the way back, at Kumkale cemetery Robinson's party again encountered a group of Turkish soldiers hidden in one of Kümbet type mausoleums. The fact was immediately noticed by *Vengeance's* crew, which smashed the grave with a single accurate salvo.

All things considered, the landing in Kumkale area ended rather happily. Tactically, a minor success was the destruction of one, maybe two anti-aircraft guns and one 240/35 fortress cannon (which regardless was out of order before Robinson's arrival) achieved with the loss of only four men. In recognition of his splendid bravery, Lt. Cdr. Robinson was awarded with the highest British military distinction – the Victoria Cross. Traces left until now on the battlefield do not utterly negate Robinson's achievements but they question their spectacularity. Considering the later and more splendid actions of this officer (particularly during minesweeping in the Dardanelles at night on March 13/14, 1915 and during the mission of "finishing" the British *E15* submarine's wreckage off at night on April 18/19, 1915) we have to assume that such a high distinction was given to him "prematurely". We can only guess that for the British high command the truth had

⁵ As Snelling writes (referring to Commodore Roger Keyes), Robinson found the cannon intact and loaded. It seems it was the one with slightly damaged muzzle and the turning mechanism's race broken after the cannon fired its single round on February 25, 1915. Thus, the cannon was maybe loaded, but certainly not intact, and practically unable to fire anymore. Its barrel can be seen in the collection of Turkish Naval Museum in Beşiktaş, İstanbul.

a secondary importance. The impact of this distinction on morale of sailors and soldiers who were just going to start the military operation inside the Dardanelles was more important. In a word, it was decided to embroider the reality for some particular propaganda gains. In passing it is worth mentioning that it was not the only case of that kind of manipulation during naval operations in the Dardanelles. Lieutenant Norman Holbrook, the commander of the British submarine *B11*, which on December 13, 1914 sunk the Turkish battleship *Mesudiye*, and who for that was also awarded the VC, exaggeratedly dramatized the course of his mission. We can easily determine this when we compare his account with the navigation map of the Dardanelles, with the Turkish sources and with some, lesser known British books⁶.

The second example is the demolition landing on February 27, 1915 in Seddülbahir. At 06.00 PM a ten-man team landed there. The commander – just like during the same kind of operation that took place a day before at the same area – was Lt. F. H. Sandford. The demolition party had the cover of 80 Marines. The aim was to destroy a battery of six modern 150 mm. Krupp howitzers which was located NE of the village. After getting ashore, the British were attacked by a four times stronger unit of Turkish infantry, concealed to the West of Seddülbahir, since the defenders expected the Allies to renew the attack on Ertuğrul Fort (Fort No. 1), which a day before ended in fiasco. The Turks realized very quickly that the enemy had chosen a different target and, despite cannon fire from *Irresistible* and one of the destroyers, started a quick march towards the howitzer battery. However, Sandford's demolition party had a much shorter distance to cover than the enemy's infantry. After bursting into the battery they siezed the opportunity to take cover from the Turkish fire inside the field-works (four of six howitzers were placed on entrenched positions made on the transverse plan with the ammunition stores in between). Just like the day before, the demolition party had the explosives ready-made beforehand and fitted to the caliber of the guns to be blown up. Before the Turkish infantry's fire became really dangerous, Sandford's people managed to completely destroy all four entrenched howitzers. The other two were deployed on an open area some 360 m. away. Sandford did not want to risk his soldiers' lives. Doubtlessly, he was also still impressed with what Lt. Cdr. Robinson achieved a day before at Kumkale. Without thinking, he rushed alone towards the remaining howitzers and blew up their breeches. After having accomplished the mission, all sailors and soldiers returned safely aboard *Irresistible*, covered by her gunfire.

Despite that the above account (based on vice-admiral Cecil Vivian Osborne's "Smoke on the horizon..."⁷) seems very coherent, in fact we do not

⁶ Osborne, C. V. *Smoke on the Horizon – Mediterranean Fighting 1914-1918*, Hodder and Stoughton Limited, London 1933, pp. 7-14.

⁷ Pp. 74-75.

know what indeed happened on February 27, 1915 in Seddülbahir. While writing the above-mentioned account in 1933, Osborne gave the position of the battery much more precisely than any other Turkish source I know. What is more, the description of the battery made by this author almost exactly matches the reality, meaning the positions, which we can still see on the Northern extremes of Seddülbahir village, where just a few years ago was a small military zone. But, according to the official Turkish sources, besides the wounding of one soldier, the defenders suffered no losses on February 27. In the report prepared for the General Headquarters in Istanbul, there was no word about any damages inflicted by the British. The author of this document Mjr. Edip (acting with the authorization of the chief of military intelligence), mentioned only that a ten-person party landed in Seddülbahir but "escaped after two soldiers were wounded in the skirmish"⁸. Thus, did Osborne describe an event which in fact never happened? If so, how did he know already in 1933 where the battery was deployed, how it looked, and what was its armament? Did he personally see the place? It is quite possible, as we know that he served off the Dardanelles during WWI. Even if he was never personally at this particular spot, as a naval intelligence officer he must have had some credible information from Sandford himself or from his people. It is worth mentioning that vice-admiral Osborne published the above mentioned book only a year after he accomplished his duties as director of Naval Intelligence Division. So, if this author wrote the truth – which battlefield research seems to confirm – then he proved that the Turks made a serious tactical mistake ordering all available infantry troops in this area to defend the Ertuğrul Fort (Fort No. 1), which was already eliminated two days before, and thus leaving the battery of six modern 150 mm. howitzers without any protection.

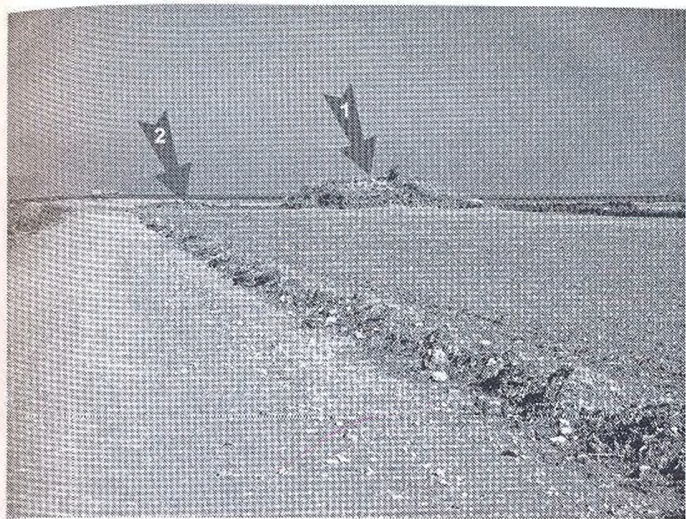
NOTE:

As Mr. Rüstem Aslan and Mr. Gün Kut claim, the mound I identified according to the British sources as the "Achilles Mound" actually appears to be another mound. The one belonging to Achilles was situated closer to the shore, and – as its remnants suggest – was indeed blown up. This however does not change two essential facts: firstly, Turkish written sources do not unambiguously confirm neither the presence nor the destruction of the second anti-aircraft gun within Achilles Mound; secondly and doubtlessly, the 240/35 fortress cannon blown up by Lt. Cdr. Robinson in Orhaniye Fort (Fort No. 4) was already destroyed by the naval artillery fire a day before his arrival.

⁸ Altıntaş, A, *Belgelerle Çanakkale Savaşları*, T. C. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Rektörlüğü, Atatürk ve Çanakkale Savaşlarını Araştırma Merkezi Yayınları No: 5, Çanakkale, 1997, p. 17

BIBLIOGRAPHY:

- Altıntaş, A, *Belgelerle Çanakkale Savaşları*, T. C. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Rektörlüğü, Atatürk ve Çanakkale Savaşlarını Araştırma Merkezi Yayınları No: 5, Çanakkale, 1997
- Birinci Dünya Harbi'nde Türk Harbi*, V nci Cilt, *Çanakkale Cephesi Harekatı*, 1 nci Kitap (Haziran 1914 - 25 Nisan 1915), T. C. Genelkurmay Basın Evi, Ankara, 1993
- "Çanakkale ve 18 Mart 1915", 336 sayılı *Deniz mecmuasının tarihi ilavesi*, Deniz Matbaası, İstanbul, 1935
- Corbett, J. S. *History of the Great War. Naval Operations*, vol. II, Committee of Imperial Defence, London, 1929
- Snelling S., *VCs of the First World War. Gallipoli*, Stroud 1995
- Usborne, C. V. *Smoke on the Horizon – Mediterranean Fighting 1914-1918*, Hodder and Stoughton Limited, London 1933

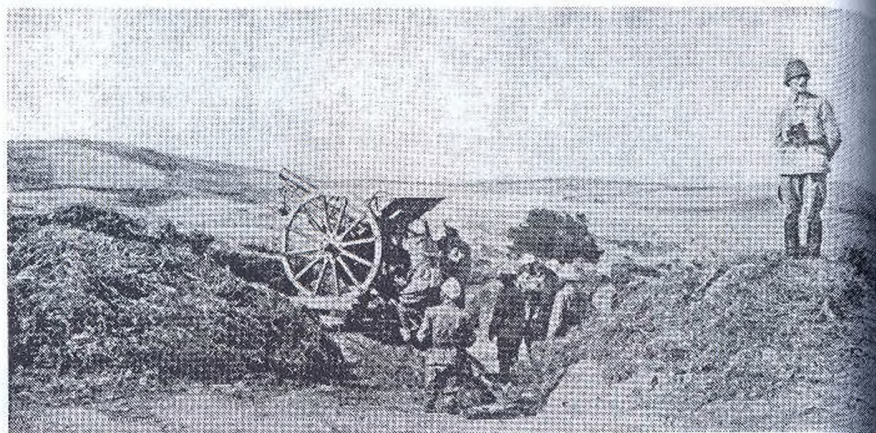

1 – Achilles Mound

2 – Kumkale Cemetery

Turkish antiaircraft gun in the Dardanelles in 1915

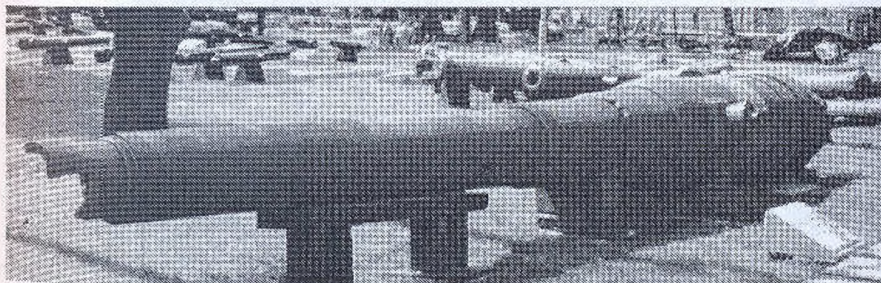
Turkish anti-aircraft gun in the Dardanelles in 1915 (the same as on the previous picture)

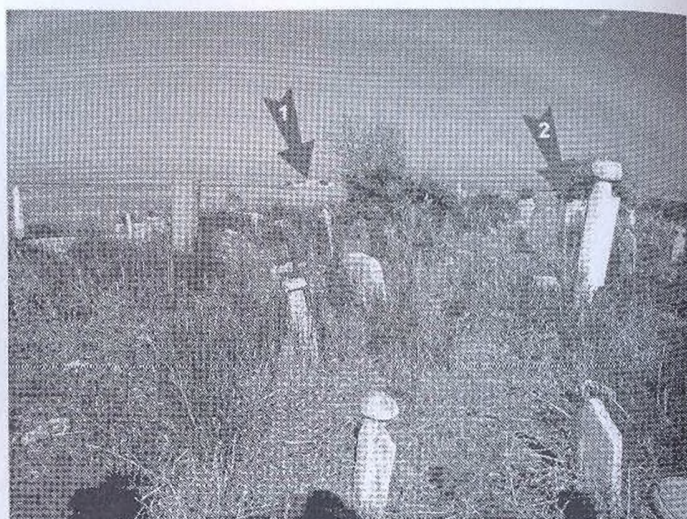
Another Turkish anti-aircraft gun in the Dardanelles in 1915

Orhaniye Fort (Fort No. 4)

240/35 cannon from Orhaniye Fort (Naval Museum in Beşiktaş / İstanbul)

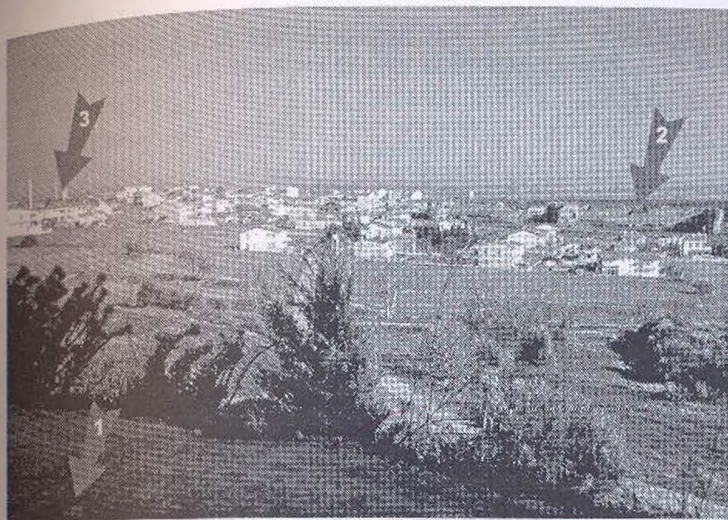
1 – Kumkale Fort (Fort No. 6)

2 – Approximate location of the “Türbe” smashed by the Allied Navy

1 – The demolition party's landing place

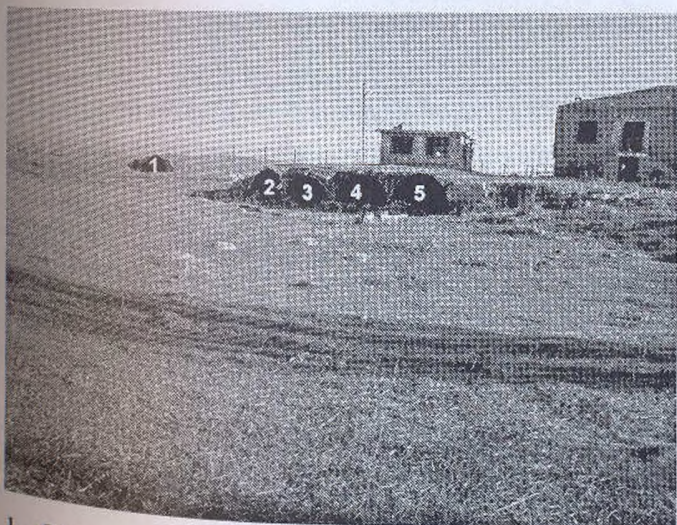
2 – Howitzer battery's position

1 – Turkish trenches on the SE flank of Ertuğrul Fort (Fort No. 1) – NW side of Seddülbahir village

2 – Seddülbahir Fort (Fort No. 3)

3 – Howitzer battery

1 – Telephone or commanding post

2-5 – Ammunition stores of the former howitzer battery

Telephone or commanding post

SAVAŞ ALANINDAKİ ARAŞTIRMA İLE KARŞILAŞTIRILAN TARİH KAYNAKLARININ GÜVENİRLİĞİ.

26 VE 27 ŞUBAT 1915'TE KUMKALE VE SEDDÜLBAHİR'DE YAPILAN ÇIKARMALAR ÖRNEĞİNDE KONUYA GENEL YAKLAŞIM

Piotr Nykiel*

Sadece çeşitli belge ve hatıratlardan ibaret olan kaynaklara dayanıp tarih bilgisini biçimlendirmek, genişçe kullanılan ve takdir edilen bir uygulamadır. Fakat, birçok tarihçi bu kaynaklara eleştirmeden yaklaşarak, söz konusu kaynakların öznel, hatta bazen o zamanki ihtiyaçlara adapte edilen bir şekilde olayları gösterdiklerini unuttur. Bazen, ancak savaş alanında yaptığımız araştırma tarihe daha öznel bakmamıza imkan açar. 1914-16 yıllarında Çanakkale'de yapılan savaş hareketlerinin taktirinde bu tür araştırmaların çok büyük önemi vardır, çünkü bazı yerlerde savaş alanı bugüne değin hemen hemen dokunulmamış bir vaziyette durur.

Bildirimizde, iki çıkarma hareketini örnek olarak alıp, arazide hala korunmuş olan bazı izlere dayanarak tarih kaynaklarındaki öznelsizliğini net bir şekilde göstereceğiz. Bununla beraber, askerlerin moralini yükseltmek, ya da belli taktik hatalarını örtmek amacıyla gerçeğin nasıl çarpıtılmış veya söylenmemiş olmasını anlatacağız.

İlk örneğimiz 26 Şubat 1915 Kumkale çıkarmasıdır. Amacı, evvelki gün Müttefik Donanması tarafından tahrip edilen Kumkale ve Orhaniye tabyalarında hala sağlam kalan topları havaya uçurtmaktı. Bu görevi gerçekleştirecek birlik bnb. Granville M. Heriot komutasındaki 50 kişilik deniz piyadesi birliği ile aynı güçte olan denizcilerden ibaretti. Denizcilerin komutanı da "Vengeance"ın torpido subayı ve aynı zamanda patlayıcı maddeler uzmanı kd. yzb. Eric Gascoigne Robinson idi. Düşman topraklarına ayak basan İngilizlerin karşı tarafının kuvveti ve bu kuvvetin konuşlandırılması hakkında hiç bilgileri yoktu. Saat 14.30'da bnb. Heriot ile kd. yzb. Robinson birlikleriyle beraber karaya çıktılar. Etrafta düşman yoktu. Bu durumda çıkarma grubu, Kumkale'den Menderes çayı boyunca devam ederek mezarlığın yanından geçip İngiliz haritalarında "Achilles Mound" (Aşil Höyük) olarak işaretlenmiş tepeye kadar ilerleyecekti.

Günümüze kadar kalan mezarlıktan çıkar çıkmaz, İngilizler Türklerin çok güçlü bir direnişle karşılaşmışlar. Beyaz donanma kıyafetlerindeki Robinson'un adamları Türk keskin nişancılarına muhteşem hedef olmuşlar. Bir deniz piyadesi çavuşu ölüp, üç asker yaralanmış. Bu çatışma, çıkarmayı koruyan gemilerin

* Jagiellon Üniversitesi Türkoloji Anabilim Dalı Asistanı, Polonya

mürettebatları tarafından seyredilmiş. “Vengeance” subaylarından biri sonradan bunu şöyle anlattı:

Onları mezarlıktan geçip, yarı yuvarlak oyuğa kadar gittiklerini gördük. Tam o zaman saldırıldıklarının işaretini verdiler. Bu durumda “Dublin” Yenişehirli değirmenlerine doğru attığı mermiyle üçünü tahrip edip bu istikametten gelen düşman ateşini susturdu. Biz de Yenişehirde birkaç mermi attık. Buna rağmen deniz piyademi halen oyukta kalarak yoğun tüfek ateşine devam ediyordu. Durum, onların sol cihetinde bulunan Menderes çayı tarafından ve mezarlıkta gizlenen keskin nişancılarca vurulmuş olmalarına benziyordu. Bir de – toplarımız onu durdurmasına kadar – Yenişehir tarafından gelen büyük bir kuvvetin ateşi altında kalıyorlardı...¹

Durum umutsuz gibi görünüyordu. Eğer bu kritik anda kd. yzb. Robinson görevini bırakıp gemiye dönme kararını verseydi affedilebilirdi, fakat o böyle bir karar vermemiş. Aşil Höyük’e doğru ilerlemeye devam etmiş. Harekatı “Vengeance” güvertesinden izleyen bir şahid, filmden alınmış bir sahneye benzer bir olay görmüş:

Yokuşun yarısına kadar tırmanıp (halen Yenişehir tarafından gelen ateş altındayken) Robinson’un birliği durdu ve sığındı. Sadece bir kişi Aşil Höyük’ün zirvesine kadar devam etti. Orada “Vengeance”ten atılan bir mermiyle açığa çıkarılmış iki tane Türk uçaksavar topu vardı. Adam krater benzeyen zirvedeki oyuğa girip birazdan sakın sakın aşağı indi. Tam uzaklaştığı an bir patlamayı gördük ve işte her iki uçaksavar topu havaya uçtu².

Çatışan iki tarafça çok net görülen bu cesur adam kd. yzb. Robinson’muş. Düşmanın devamlı ve çok yoğun ateşi altındayken ve uçaksavar toplarını mürettebatlarının yerinde olup olmadıklarını bilmeden (görüldüğü gibi yerinde değilmişler), denizcilerinin hayatlarını riske sokmak istememiş ve topları tek başına havaya uçurtmaya karar vermiş. Türk monografilerinden birine göre Robinson şahsen sadece bir tane uçaksavar topunu yok edebilmiş. İkincisinin tahribatında ona denizcileri yardımcı olmuş. Bu yorumu Fevzi Kurtoğlu⁴ da doğruladı. Ona göre Aşil Höyük’te bulunan iki topun sadece biri havaya uçurulmuş. Bu yazara göre ikinci uçaksavar topunu Robinson, denizcilerinin yardımıyla

¹ Snelling S., *VCs of the First World War. Gallipoli* adlı kitaptan bir alıntıdır (Stroud 1995, s. 3).

² a. g. e.

³ *Birinci Dünya Harbi’nde Türk Harbi*, V nci Cilt, *Çanakkale Cephesi Harekatı*, I nci Kitap (Haziran 1914 - 25 Nisan 1915), T. C. Genelkurmay Basım Evi, Ankara, 1993, s. 131

⁴ “Çanakkale ve 18 Mart 1915”, 336 sayılı *Deniz mecmuasının tarihi ilavesi*, Deniz Matbaası, İstanbul, 1935, s. 88.

Orhaniye Tabyası'nın içinde tahrip etmiş. O zaman haklı olan kimdir? İngilizler mi, Türkler mi? Galiba Türkler. 1995, 1997 ve 2003 yılında yaptığım arazi araştırmaların neticesinde Aşil Höyük'ün İngiliz kaynaklarının tarif ettiği yerde halen durduğunu tespit edebildim. Höyük'ün boyutunu Çanakkale'de kullanılan uçaksavar bataryalarının arşiv fotoğraflarıyla karşılaştırdığım an, bu tepenin içinde ancak ve zorla tek uçaksavar topunun bulunabileceğini fark ettim. Eğer ikinci top var olduysa, kesinlikle höyüğün dışında, mesela Kurtoğlu'nun yazdığı gibi, Orhaniye Tabyasında konuşlandırılmış olmalıydı. Teorik olarak Robinson'un kullandığı patlayıcı topun cephanesi infilakıyla birlikte o kadar büyük bir patlamaya neden olabilirdi ki, "Vengeance" denizcilerin gördükleri gibi, höyükten bir şey kalmamasıyla beraber iki top yukarı doğru fırlayabilirdi. Fakat bu teoride bir zayıf nokta var: höyük bugüne kadar sapsağlam duruyor. O zaman büyük bir patlama sözkonusu olamaz. İngilizlerin tıpkı izleyen günlerde Kumkale ve Seddülbahirde yaptıkları öbür çıkarmalar sırasında olduğu gibi, Robinson büyük ihtimalde sadece topun kama gövdesini tahrip etmiş.

Uçaksavar bataryasıyla işini bitirdikten sonra Robinson Orhaniye Tabyasına doğru yoluna devam etmiş. Orada - bu sefer birkaç denizcinin yardımıyla - sadece 240/35 kıyı topunun kızığını tahrip edebilmiş (Snelling'in yazdığı gibi - komodor Roger Keyes'e gönderme yaparak - Robinson bu topu sağlam ve doldurulmuş buldu. Büyük ihtimalde söz konusu top, 25 Şubat 1915 günü, namlusunun ucu hafif zarar gören ve sadece bir mermi attıktan sonra kundağı kırılmış olan toptu. Öyleyse bu top doldurulmuş olduysa bile, kesinlikle sağlam değildi, hatta işe yaramazdı. Namlusunu bugün İstanbul, Beşiktaş'taki Deniz Müzesi'nde görebiliriz). Bu görevi yapan denizciler hala Türk piyadesinin ateşi altındaydı. Ancak "Dublin" birkaç mermi atıp onlara geçici olarak ılımlı bir güvenlik sağlayabilmiş.

Dönüşte, Kumkale mezarlığında Robinson'un birliği yine, bir kümbet içinde saklanan Türk askerleriyle karşılaşmış. "Vengeance" mürettebatı durumu hemen farkedip çok isabetli tek bir atışla kümbeti yok etmiş.

Tüm olayları inceledikten sonra Kumkale çıkarmasının İngilizler için oldukça şanslı bittiğini söyleyebiliriz. Taktik açısından, sadece dört kişilik zaiyatının pahasıyla bir, belki iki uçaksavar topunun ve Robinson'un gelmesinden evvel zaten işe yaramaz olan 240/35 kıyı topunun tahribatı büyük bir başarı olarak sayılmazdı. Olağanüstü cesareti gösteren kd. yzb. Robinson İngiliz en şerefli askeri nişanı olan Victoria Cross ile ödüllendi. Günümüze kadar savaş alanında kalan izler, Robinson'un başarısını tamamen inkâr etmezler, fakat onun görkemliliğinden şüphe ederler. Bu subayın daha sonra üstlendiği ve daha da şahane olan görevlerini dikkate alarak (üstelik 13/14 Mart 1915 gecesi Çanakkale Boğazı'ndaki mayın arama-tarama operasyonu ve 18/19 Nisan 1915 gecesi Kepez burnu önünde yatan İngiliz "E15" denizaltının enkazının tamamen yok edilme hareketi) bu kadar büyük

nişanın ona biraz "zamanından önce" verildiğini düşünebiliriz. Olayların gerçek cereyanının öneminin İngiliz yüksek komutası için ancak ikinci planda olmasını tahmin edebiliriz. Boğaz içindeki harekate daha yeni başlayan askerler ve denizcilerin morallerine böyle bir nişanın verilmesinin etkisi daha önemliydi. Kısaca, belli propaganda kazançlarını sağlayabilmek için gerçekleri biraz renklendirmeye karar verilmişti. Bu fırsatta, anlattığımız olayın Çanakkale deniz harekati sırasında İngilizlerin kendi çıkarları için yaptığı kullanmanın tek örneği olmadığını söyleyelim. 13 Aralık 1914'te "Mesudiye" zırhlısını batıran İngiliz denizaltı "B11" in komutanı yzb. Norman Hobrook da başarısı için Victoria Cross aldı. Fakat o da olayları aşırı oyunlaştırmış. Anlattıklarını Çanakkale Boğazı'nın deniz haritası, Türk kaynaklarıyla ve bazı az bilinen İngiliz kaynaklarıyla⁵ karşılaştırsak bunu çok net görebiliriz.

İkinci örneğimiz de 27 Şubat 1915'te Seddülbahir'de yapılan bir başka çıkarma. Saat 18.00'de 10 kişilik tahribat kolu orada karaya çıkmış. Kumutanı – bu bölgede bir gün evvel yapılan benzer bir hareket sırasında olduğu gibi – yzb. F. H. Sandford idi. Tahribat kolunun korumasını 80 kişilik deniz piyadesi üstlenmiş. Çıkarmanın amacı, Seddülbahir köyünün kuzey-doğusunda yerleştirilmiş ve altı tane yepyeni 150 milimetrelik obüsten ibaret olan bataryayı yok etmektir. Karaya çıktıktan hemen sonra İngilizler, köyün batısında bulunan ve kendilerinden dört kat daha güçlü bir Türk piyade birliğinin ateşi altına düşmüşler; çünkü savunucular düşmanın bir gün evvel fiyaskoyla sonuçlanan Ertuğrul Tabyasına yönelik hücumü tekrarlamasını beklemişlerdi. Türkler İngilizlerin bambaşka bir hedef seçtiklerini hemen anlayıp, "İrresistible" ile bir muhribin top ateşlerine rağmen, söz konusu obüs bataryasına doğru çabuk ilerlemeye başlamışlar. Fakat Sandford grubunun geçmek zorunda kaldığı mesafe Türk piyadesinkinden çok daha kısaydı. Bataryaya giren İngilizler savunucuların tüfek ateşinden, orada bulunan sığınaklarda korunabilmişler (altı obüsün dördü, çapraz şeklinde ve aralarında cephanelikleri olan sipere benzer bir mevzideymiş). Tıpkı evvelki gün olduğu gibi, tahribat kolunun yanında, önceden hazırlanmış ve yok edilecek topların çapına tam uyum patlayıcılar varmış. Türk piyadesinin ateşi gerçekten tehlikeli olmaya başladığı zamana kadar Sandford siperli mevzide bulunan tüm dört obüsü tahrip edebilmiş. Kalan iki obüs yaklaşık 360 metrelik bir mesafede, açık mevzideymiş. Sandford askerlerinin hayatlarını riske sokmak istememiş. Şüphesiz de kd. yzb. Robinson'un bir gün evvelki başarısının etkisi altındaydı. Fazla düşünmeden tek başına obüslere doğru koşup kama gövdelerini havaya uçurtmuş. Görevi bitirdikten sonra tüm denizciler "İrresistible"nin koruma ateşi altında güvertesinde güvenli bir şekilde dönebilmişler.

⁵ Usborne, C. V. *Smoke on the Horizon – Mediterranean Fighting 1914-1918*, Hodder and Stoughton Limited, London 1933, s. 7-14.

Koramiral Cecil Vivian Osborne'ın "Smoke on the horizon..."⁶ adlı kitabına dayanarak anlattığımız yukarıdaki hikaye çok tutarlı görünmesine rağmen, 27 Şubat 1915'te Seddülbahir'de aslında neler meydana geldiğini bilemiyoruz. Yukarıda anlattığımız hikayeyi 1933 yılında yazan Osborne öbüs bataryasının mevzisini tüm bildiğim Türk kaynaklarından daha kesin belirtti. Bu da yetmiyorsa, kitabındaki bataryanın tarifi gerçeğe, yani Seddülbahir köyünün kuzeyinde bulunan, daha birkaç sene önce ufak askeri alanının olduğu yere hemen hemen tam uyar. Fakat resmi Türk kaynaklarına göre bir askerin yararlanması hariç 27 Şubatta savunucuların hiç insani veya maddi ziyanı olmamış. İstanbul'daki Başkomutanlık'a gönderilen raporda İngilizlerin yaptıkları tahribat hakkında tek kelime bile geçmiyor. Bu belgeyi hazırlayan ve askeri istihbarat müdürü adına hareket eden bnb. Edip, sadece Seddülbahir'de 10 kişilik bir keşif kolunun karaya çıkmasını ve "Vâki' olan mukabele üzerine iki mecruh vererek firar ettiğini" yazdı⁷. O zaman, Osborne meydana hiç gelmeyen bir olayı mı anlattı? Öyleyse nasıl ta 1933'te bataryanın mevzisini, şeklini ve silahlarını bildi? Kendisi o yeri şahsen görebildi mi? Bu mümkün olabilir, çünkü birinci dünya harbinde Çanakkale cephesinde görev yaptığını biliyoruz. Bahsedilen yerde kendisi şahsen bulunmadıysa bile, donanma istihbarat subayı olarak bir takım güvenilecek bilgi direkt Sandford'dan veya askerlerinden alabildi. Burada bir şeye dikkatinizi çekmek istiyorum: koramiral Osborne adı geçen kitabını Donanma İstihbarat Tümeni komutan görevini tamamladıktan sadece bir yıl sonra yazıp bastırıldı. O zaman, eğer bu yazar doğru yazdıysa - ki, savaş alanında yaptığım araştırmalar bunu konfirme eder - Türklerin, bölgedeki tüm piyadesine Ertuğrul Tabyasını savunmayı emrederken ciddi bir taktik hatası yaptıklarını kanıtlar, çünkü bir yandan adı geçen tabya zaten iki günden beri harap kahyordu, öbür yandan da altı tane yepyeni 150 milemtrelik öbüs tamamen korumasız bırakılmıştı.

NOT:

İngiliz kaynaklarına göre "Aşil Höyük" olarak teşhis ettiğim höyük, Sayın Rüstem Aslan ile Sayın Gün Kut'un iddia ettikleri gibi, başka bir höyüktür. Aşil'e ait höyük deniz kıyısına daha yakın bir yerde bulunmuş ve - kalıntılarından okunabildiği kadarıyla - hakikaten havaya uçurulmuştur. Fakat bu iddalar iki esas gerçeği değiştiremezler: ilki, yazılı Türk kaynakları Aşil Höyüğün içinde ikinci bir uçaksavar topunun ne var olduğunu ne de yok edildiğini kesin bir şekilde doğrulamazlar; ikincisi ise kuşkusuz olarak, Yüzbaşı Robinson tarafından Orhaniye

⁶ s. 74-75.

⁷ Altıntaş, A, *Belgelerle Çanakkale Savaşları*, T. C. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Rektörlüğü, Atatürk ve Çanakkale Savaşlarını Araştırma Merkezi Yayınları No: 5, Çanakkale, 1997, s. 38.

Tabyasında havaya uçurulan 240/35 istihkam topu, ki bu subayın adı geçen yere varmasından bir gün önce gemi topçusu ateşiyle zaten tahrib edilmiş durumdaydı.

KAYNAKÇA:

- Altıntaş, A, *Belgelerle Çanakkale Savaşları*, T. C. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Rektörlüğü, Atatürk ve Çanakkale Savaşlarını Araştırma Merkezi Yayınları No: 5, Çanakkale, 1997
- Birinci Dünya Harbi'nde Türk Harbi*, V nci Cilt, *Çanakkale Cephesi Harekati*, 1 nci Kitap (Haziran 1914 - 25 Nisan 1915), T. C. Genelkurmay Basım Evi, Ankara, 1993
- "Çanakkale ve 18 Mart 1915", 336 sayılı *Deniz mecmuasının tarihi ilavesi*, Deniz Matbaası, İstanbul, 1935
- Corbett, J. S. *History of the Great War. Naval Operations*, vol. II, Committee of Imperial Defence, London, 1929
- Snelling S., *VCs of the First World War. Gallipoli*, Stroud 1995
- Usborne, C. V. *Smoke on the Horizon – Mediterranean Fighting 1914-1918*, Hodder and Stoughton Limited, London 1933

THE STAKES OF TESTIMONIES: MEMOIRS OF "OTTOMAN" WARS IN THE DARDANELLES

Alexandre Toumarkine*

Introduction

The recent book of First World War specialists Jay Winter and Antoine Prost aims to show the current state of historical research on this conflict. They took the precaution to divide the testimonies of the actors into two categories: politicians in charge and militaries of high rank on one hand, simple soldiers or of lower rank on the other. In this paper, we will try to find out if this division is pertinent in the Ottoman case as well, taking in consideration a certain number of testimonies. More generally, we will ask ourselves what these sources can tell us about the war, how it was lived and perceived.

Before entering the heart of the subject, it is necessary to make some notices about both the nature and the quality of memoirs as a historical source for Turkish and Ottoman history and about the ones concerning the battle of Çanakkale. As the historian Ali Birinci perfectly demonstrated in a piece of work about the place and value of sources like memoirs in historical research, their role is central, probably even more than in Western areas because of the limited access to other sources, but their value is to be taken with distance and precautions. The reason of it is simple: most of the time the published texts do not respect the elementary rules of historical critique, being brought to the reader as cheap publications with no precisions about the used manuscript or prior editions. As a matter of fact a large number of memoirs have been published for the first time as feuilletons in the daily press without any critical comment. In addition, there is the specific problem due to the transliteration of the Ottoman language from Arabic to Latin characters and later its translation to modern Turkish, this process often altered the initial text and even producing non senses. In the end it is to be noticed that the text is often modified or cut without being mentioned. Unfortunately the publications concerning the First World War are not exempted of these regrettable practices.

We also have to underline here that a comparative analysis, even being minimal and criticable in its method and conclusions on the value of testimonies of actors of the First World War - like Norton Cru's two books published in 1929 and 1930 - was never done for the Turkish sources. If most of the memoirs of Occidental testimony-actors of the war have been published during the two decades

* Institut Français d'Etudes Anatoliennes

after its end, this was only later the case for the Ottoman ones, leading to the problem of the "putting in form" of the historical testimony, emphasised in this particular case by the fact that the republic wanted to cut sharply with the Ottoman past. The re-publication of memoirs on the battle is going on right now, but unfortunately in a most confused and savage way. Therefore, we will use these sources while having in mind all their weaknesses.

I. The Testimony of the Politicians and Militaries in charge: Macro perspective, Military Analysis and Self Justification

The memoirs published by politicians and militaries of high rank by nature contain three elements: a very large macro perspective involving the battle in its totality, a whole military campaign, a front, even a whole war.

The nowadays classical example are the memoirs of Winston Churchill, published in 1933-34. Churchill, First Lord of the Admiralty and principal instigator of the operation in the Dardanelles, only evokes it in the third and last volume of his memoirs. His vision of the battle is thus made from the point of view of the whole war, and Churchill, criticised for this campaign which ended in a fiasco, tries to justify himself, more precisely to lessen his responsibility in the tragedy in which according to him "destiny" played a role. The memoirs of the Turkish militaries in charge (like e.g. the ones of the pashas Cemil Conk, Şefik Aker, Fahreddin Altay or Esat) also present this triple dimension: large perspective, strictly military analysis and self justification. The memoirs of Esat, commandant of the North front, resituate the battle in the larger strategic debate on the Ottoman defence of the Straits. Despite of admitting that a plan was only elaborated after the arrival of the Germans in 1913, he underlines their dispatch problems to bring munitions from Germany.

Some commanders wrote real war memoirs, which are more severe than the texts of their superiors about the German help to the Ottomans. One of the stakes of their testimonies is the fact that Liman von Sanders apparently did not listen to the advices and warnings of the Turkish commanders. Furthermore, their stories want to prove that the battle of the Dardanelles was won thanks to the strong action of the Ottomans, not thanks to the German strategy. Apparently there would be a first gap between Germans and Ottomans, but the underlining of the commanders' role (see the expression "war of the commanders") contains a devaluation of the role of the ones leading them, such as Esat and Vehbi Pacha. The commanders' initiative on the battlefield is valued, whereas in his memoirs Esat writes that Mustafa Kemal, commandant at the time, asked for his advice to take some decisions.

This outstanding of the commanders over their superiors is in fact a classical element and leads back to well-known debates within the Ottoman army. The Russo-Ottoman war of 1877-78 had already been a perfect example of this dichotomy. The Dardanelles conflict is also a generation conflict, the one of superior officers having a completely different *Weltanschauung* than their predecessors, but also a completely different way of looking at the Ottoman army as an institution and at its relations with the Ottoman "nation". The Dardanelles tell us what the Revolution of the Young Turks and its young unionist officers had shown a few years earlier and which the Independence war was about to show from the point of view of the military sociology by underlining just how much the generation of the 1880's engages in the wrestling for liberating the nation.

The memoirs of the commanders are mostly focused on the events concerning their own troops, their perspective being more restricted than the one of their superiors. By reading them one understands that there have been written based on their own military reports and on their correspondence. The late publication of these memoirs explains that they can adopt a much more criticizing position than the ones of their Anglo-Saxon counterparts, mainly published in the two decades following the war.

But all the commanders are not placed on the same level. Paradoxically it is the one not publishing anything whose military genius is going to be underlined and this from a very early date on, as it can be traced back to the interview of Mustafa Kemal by Ruşen Eşref for the magazine *Yeni Mecmuas* which published a special edition on the Dardanelles in 1918. When the commanders evoke the men under their orders, it is almost always only underlining their heroism and patriotism.

II. The Testimonies of Lower Rank Soldiers in the Army: Micro perspective and the Everyday War, Lived from the Inside

In fact the texts which can be referred to are not written by simple soldiers, many being illiterate. Their testimonies are brought to us through the memoirs of their warrant officers who by definition were the closest to them.

At this point it is necessary to make the difference between the "youth of the schools" which some memoirs represent, and the others. Münim Mustafa, law student in Istanbul whose memoirs were published in 1935, explains that the mobilisation of the educated youth was made in a euphoric climate, the younger classes even preceding the enrolment calls. Other sources having the same analysis show us how much the educated youth had integrated the Ottoman patriotism. But what about the simple soldiers? Here the sources become much fewer and do not

permit to animate debates such as the one going on between French historians of the First World War about the dialectic constraint versus free will.

On the other hand, some testimonies similar to the ones of non-participants in the fights allow us to understand how and why the battle of the Dardanelles took even during the war itself a significance setting it aside from other battles and turning it into a nationwide matter. This particularity of the Dardanelles can be measured in the memoirs of military actors who fought on different battlefronts: the way of relating the episode of the Dardanelles, point of no-return for so many Ottoman soldiers, shows its terrific and early reputation.

The memoirs of the warrant officers also show an essential point for the perception of the battle: its echo outside the army. Münim Mustafa, before going to the Dardanelles front, stops in Istanbul: he writes about the ships bringing back wounded soldiers in a terrible state. The intellectual Hamdullah Suphi (Tanrıöver), seeing the same spectacle, confirms this impression. This Dardanelles front is like the battle of Verdun, swallowing men and divisions. The testimonies tell about the fear of the families while waiting for news and the incredulity of mothers when their sons come back from the front. Despite the military censure and the lack of information concerning this battlefront until the middle of 1915, the home front "knows".

The other merit of these testimonies is to give information about the daily life on the front, in the trenches, and about the soldiers' mixed feelings. Militaries of higher rank also write about the violence of the fights, their horror, and the astonishing ability of men to get used to it, but they do not refer to the lack of hygiene and the living conditions, neither do they give information about some moments of rest – sometimes taking place in the middle of a battle – like the preparation and smoking of a cigarette or pipe, of a tea or Turkish coffee. Invitations from one trench to the other to drink something, little gifts exchanged: a whole series of small rituals that humanise the picture.

The testimonies also tell about the contacts with the home front, through letters and often not up-to-date newspapers. They tell about the difficulties the soldiers have to communicate with the ones they love but who are so far from the hell they are living in. For many there is also the wish not to write, motivated by the fear to dye before the message reaches those who it is for. And then is told how news is passed in the case of the simple and illiterate soldiers. The system, ingenious, described by Münim Mustafa in his memoirs, is based on the well-known organisation of the Ottoman regiments: the regional base camp of their enrolment making the men of one regiment come from the same "country". Münim Mustafa describes the following scene, played over and over again: a courier, who is called the "Saya" and for example collected information and news from the

villages near Izmir, then tells the soldiers the last events about their villages or families. His arrival, announced by the call "Saya is arrived!" puts the soldiers in effervescence and they hurry to ask him the last pieces of news, compelling the Saya to extraordinary memorisation efforts.

These memoirs also tell us in rather uncovered words the violence of the relations between superiors and simple soldiers who were beaten for not executing orders. But these texts also show how much the officers tried to protect their soldiers in front of sometimes arbitrary or unjust decisions of the commanders, then showing real and deep compassion.

The testimonies insist on the weight of the religious element, on the strength religion gives to men, preventing them to give up. This point is also evoked by some memoirs of high rank militaries, who underline that it is an essential instrument of motivation by promising the soldiers to fall as martyrs (*şehit*). To conclude it is difficult to judge if the religious belief is more an element of comfort or of exaltation. For many authors religious motivation and patriotic feeling go hand in hand, but sometimes – like in Münim Mustafa's text – the reference to religion is missing. It is true that his memoirs are published for the first time in the middle of the 1930's, at a moment when it is not seen with a good eye to give patriotism some Ottoman accents. In fact Münim talks of the "Turkish" army and of the "Turks", not of the "Ottomans". The exact time when a text was written and published plays a major role, as we suggested at the beginning of this paper.

To conclude, let us remind that our aim was mainly to show the stakes of these memoirs, but also their highly interesting side which cannot be doubted of. We think that the memoirs belonging to the second category, without minimising the expression of patriotic conscience, particularly enable to understand a battle through the way it was lived, being close to the men who experienced it. And this is maybe the best way to honour their memory.

TANIKLIĞIN ÖNEMİ: ÇANAKKALE ÜZERİNE «OSMANLI» SAVAŞ ANILARI

Alexandre Toumarkine*

Giriş

I. Dünya Savaşı tarihçileri Jay Winter ve Antoine Prost bu savaş üzerine bir bilanço niteliğinde olan ve araştırmanın durumunu gösteren yeni kitaplarında, savaşın tanıklarının anılarını bir yanda siyasi ve askeri sorumlularınkiler ve diğer yanda da erlerinkiler olmak üzere iki kategoriye ayırmışlar¹. Bu tebliğde, anılardan yola çıkarak bu ayrımın Osmanlı örneğinde anlamlı olup olmadığını araştırmaya, ve bunun da ötesinde bu kaynakların -tanıklıklar- savaş ve yaşantısı hakkında bize neler öğretebileceğini sorusunu cevaplamaya çalışacağız.

Konunun en can alıcı noktasına geçmeden önce; anılarının Türk ve Osmanlı tarihi açısından kaynak olarak doğası ve niteliği üzerine, ve Çanakkale Savaşları üzerine yazılmış anılarla ilgili birkaç noktaya dikkat çekmek gerekir.

Anı gibi kaynakların tarihi araştırmalardaki yeri ve değeri üzerine yazdığı bir metinde tarihçi Ali Birinci'nin de ustalıkla anlattığı gibi², başka kaynaklara ulaşmanın çoğunlukla zor olmasından ötürü; bu kaynakların yeri, büyük ihtimalle batı tarih yazımcılığında olduğundan da önceliklidir, ancak güvenilirlikleri tartışmaya açıktır. Bunun sebebiyse basittir: bu metinler çoğunlukla tarihi eleştirinin en temel kurallarına uyulmadan yayınlanmıştır, metinler çoğunlukla kullanılan elyazması hakkında ya da daha önceki basımlar hakkında hiçbir bilgi vermeden ucuz yayınlar vasıtasıyla okuyucuya yem gibi atılmıştır- birçok anı ilk olarak gazetelerde makale dizileri olarak hiçbir kontrolden geçmeden yayınlanmıştır-. Buna, Osmanlıca'nın Arap harflerinden Latince harflere yapılan harf çevirisinin ve Osmanlıca'dan Türkçe'ye yapılan çevirinin - çoğu zaman zıt anlamlar ya da metne riayet etmeme gibi sorunları taşır- getirdiği sorunları ilave etmek gerekir. Sonuç olarak; maalesef, hiç belirtilmediği halde, metnin değiştiğini, metne asıl biçiminde olmayan parçalar katıldığını ya da yerli yersiz metinden çıkarıldığını görürüz. Maalesef, Birinci Dünya Savaşı ile ilgili kaynakların yayınları da bu üzücü süreçlerden geçer.

Altı çizilmesi gereken bir başka nokta da - gerek izlenen metod gerekse elde elden bilgilerde tanıklıkların önemiyle ilgili tartışma açılmasına rağmen -

* Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü

¹ Antoine PROST ve Jay WINTER, *Penser la Grande Guerre*, s.237-238.

² Ali BİRİNCİ, *Tarih Yolunda*, s.18-27.

Norton Cru'nun 1929 ve 1930'da yayınlanan iki kaçınılmaz kitabında³ yapıldığı gibi, en küçük bir karşılaştırmalı düşünce ya da analizin Türklerin anılarında hiç yapılmadığıdır.

Son olarak; I. Dünya Savaşı'nda rol alan batılı tanıkların anıları çoğunlukla savaşın bitmesinden sonraki yirmi yıl içinde yayınlanmışsa da, Osmanlı tarafında bunların yayınlanması çok daha sonra olmuş ve elbette bu da bizim konumuzda. Cumhuriyet idaresinden Osmanlı geçmişiyle ilgisinin yetersizliğinden çok daha temel olan, tarihi anının «yeniden oluşturulması» sorununu beraberinde getirmiştir. Bu günlerde anılar yeniden yayınlanıyor, ama maalesef karışık ve kualsız olarak. O halde bu kaynakları, tüm bu eksikliklerini aklımızın bir köşesinde tutarak inceleyeceğiz.

I. Siyasi ve Askeri Yetkililerin Tanıklığı: Makro bir görüş açısı, Askeri Analiz ve Kendini Haklı Çıkarma

Siyasi ve askeri yetkililer tarafından yayımlanan anılar, doğaları gereği şu üç unsuru bulundurur: bir muharebeyi içinde geçtiği askeri savaşla birlikte tamamıyla ele alan çok geniş, makro bir görüş açısı; bir cephe; hatta bütünüyle bir savaş. Bunun artık klasikleşmiş bir örneği Winston Churchill'in 1933-1934'te yayınlanan anılarıdır. Amirallik birinci Lordu ve Çanakkale seferinin baş taraftarı Churchill, bu seferden anılarının ancak üçüncü ve son cildinde bahseder. Yani bu savaşın yorumlanması tüm savaşın yorumlanması üzerinden yapılır ve fiyaskoya dönen bu seferle ilgili olarak eleştirilen Churchill, kendini doğrulamaya çalışır ya da daha çok sadece «kader»e bağlanan bu trajedideki askeri sorumluluğundan kurtulmaya çalışır. Türk askeri liderlerin anıları (Bkz. Örneğin Cemil Conk, Şefik Aker, Fahreddin Altay ya da Esat Paşa'nın kitapları da bu üç boyutu yansıtır: geniş görüş açısı, titiz bir askeri analiz ve kendini haklı çıkarma). Kuzey cephesi komutanı Esat Paşa'nın anıları, muharebeyi Boğazlar'ın Osmanlılar tarafından savunulması konusundaki stratejik tartışma içinde ele alır. Bir planın⁴ ancak 1913'te Almanlar geldikten sonra yapıldığını kabul etmesine rağmen, Almanya'dan cephanelerin taşınması sorununu altını da çizer.

Komutanların bazıları, Osmanlı ordusunu yöneten Alman kadrosu hakkında üslerinden daha eleştirel savaş anıları yazdılar. Bu anılarda altı çizilen noktalardan biri de, Liman von Sanders'in Türk komutanların önerilerine ve uyarılarına kulak

³ Jean Norton CRU, *Témoins*, Les Etincelles, Paris, 1929. Aynı yazardan, *Du Témoignage*, Paris, NRF, 1930.

⁴ Bu plan şu noktaları kapsıyordu: kalelerin güçlendirilmesi, Boğaz'ın stratejik noktalarına mayın döşenmesi ve ikmal yollarının inşası, bkz. Esat Paşa, *Çanakkale Savaşı Anıları*, s.27.

asmasıdır. Bunun da ötesinde; bu savaş yazıları Çanakkale muharebesinin Alman stratejisiyle değil, Osmanlı komutanlarının enerjik tutumlarıyla kazanıldığını ispatlamaya çalışır.⁵ O halde ilk ayırım Osmanlılar ve Almanlar arasında yapılır. Ancak komutanların öne çıkarılması, (Bkz. "komutanların savaşı" terimi) kendi içinde, Esat ve Vehbi Paşalar gibi, yöneten konumundakilerin değerlerinin azaltılmasını içerir. Savaş alanında komutanların inisiyatif duygusu övülürken; Esat Paşa anılarında, o sırada komutan olan Mustafa Kemal'in önemli konularda kendisine danıştığını ileri sürer.⁶ Komutanların üstlerine göre öne çıkarılması, bizi, esasında Osmanlı ordusunda oldukça bildik bir duruma ve tanıdık tartışmalara götürür.

1877-78 Osmanlı-Rus Harbi bu ikiliğin en mükemmel örneğiydi. Çanakkale Savaşları, aynı zamanda, *Weltanschauung*'daki yaşça büyük üstleriyle, onların bir kurum olarak Osmanlı ordusuna ve bu ordunun Osmanlı «milleti»yle olan ilişkilerine bakışları açısından kendilerini onlardan tamamıyla farklı hisseden askerler arasındaki anlayış farklılığıdır. Çanakkale bize, Jön Türk Devrimi ve İttihad ve Terakkici genç askerlerin birkaç yıl önce gösterdiklerini ve askeri sosyoloji açısından Kurtuluş Savaşı'nın göstereceklerini, yani 1880'ler kuşağının milli kurtuluş mücadelesine ne kadar bağlı olduklarını gösterir.

Komutanların anıları, büyük bir çoğunlukla kendi birliklerini ilgilendiren olaylar üzerine yoğunlaşır, yani bakış açıları üstlerinkinden daha az geniştir. Bunlar okunurken, kendi askeri raporlarından ve yazışmalarından yola çıkılarak yazıldıkları anlaşılır. Bunların savaşı izleyen yirmi yıl içinde İngilizler'in anılarını anlatan benzerlerine oranla daha geç yayınlanmaları, bu komutanların, onlardan daha eleştirel⁷ konumlanabilmiş olmalarını açıklar.

Bununla birlikte; tüm komutanlar, aynı konumda değildir ve işin tuhaf yanı bunlardan anılarını gerçek anlamda yayınlamayanın askeri dehasının daha önemli olduğudur: bu öne çıkarma oldukça erkendir, çünkü bunu Ruşen Eşref Ünaydın'ın, 1918'de Çanakkale için özel bir sayı yayınlayan *Yeni Mecmuası* için, Mustafa Kemal'le yapmış olduğu röportaja kadar götürebiliriz. Komutanlar maiyetlerinin yaşadıklarından bahsederken; çoğunlukla onların kahramanlıklarından, bağlılıklarından ve yurtseverliklerinden bahsetmekle yetinirler.

II. Erlerin Tanıklıkları: Mikro Bakış Açısı ve Cephede Yaşanan Gündelik Savaş

⁵ Ergün GÖZE, *Çanakkale'de Kumandanlar Savaşı*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 2002.

⁶ Esat Paşa, *Çanakkale...*, s.83.

⁷ Conkbayırı muharebesi üzerine eleştirel bir yorum örneği, İngiliz askeri sorumluların anılarıdır, bkz. *Çanakkale Hatıraları* içinde Cemil Conk'un anıları, II. cilt, s. 232.

Esasında ulaşılması mümkün metinler, sadece basit askerler tarafından çoğunluğunun okuma yazması yoktur- yazılmış olanlar değildir. Rütbesiz askerlerin tanıklığını, bize assubaylarının -yani tanım olarak bunlara en yakın kişiler - anıları aktarır.

Burada «okumuş gençler» tarafından anlatılan birkaç anıyla, diğerleri arasındaki farkı belirtmek lazım. Anıları 1935'te yayınlanan İstanbul'da hukuk öğrencisi Münim Mustafa, okul gençliğinin seferberliğinin yurtsevgisi dolu toplumsal bir coşkuyla yapıldığını⁸, en genç sınıfların çağrıyla en başta yanıtladıklarını anlatıyor. Anılardan başka kaynaklar da eğitilmiş gençliğin osmanlı yurtseverliğini bu kadar benimsediği analizini doğruluyor. Peki ya erler? Bu konuda kaynaklar eksik ve elimizdeki haliyle de, son yıllarda Birinci Dünya Savaşı uzmanı Fransız tarihçilerinin üzerine tartıştığı baskı/rıza diyalektiği türünde bir tartışma konusu açmamıza izin vermiyor.

Buna karşılık, çatışmalara katılmayan tanıkların bazı ifadeleri, bize Çanakkale Savaşlarının, I. Dünya Savaşı sırasında, niçin ve nasıl başlı başına bir savaş haline gelip, milli bir efsaneye dönüştüğünü anlamamızı sağlıyor. Çanakkale'nin bu ayrıcalığını, birçok cephede savaşan askerlerin anılarında da görüyoruz: birçok Osmanlı için bir dönüm noktası ve geri dönülemeyen son nokta olan Çanakkale'nin bu anılarda ele alınışı, bu cephenin çabuk ve korkutucu ününü gösteriyor.

Astsubayların anıları, savaşın algılanışıyla ilgili çok temel bir şeyi daha ifade ediyor: savaşın geride kalanlar üzerindeki yankısı. Münim Mustafa Çanakkale'de cepheye gitmeden önce İstanbul'a uğrar: son derece kötü durumdaki yaralıları getiren gemileri kendi bakış açısıyla anlatır⁹. Aynı sahneye tanıklık eden entellektüel Hamdullah Suphi (Tanrıöver) de bu izlenimi doğrular¹⁰. Çanakkale cephesi, can alan, birbiri ardına tümenleri kana bulayan Verdun muharebesi gibidir. Tanık ifadeleri, ailelerin korku içinde beklediklerini ve izinli oğulları cepheden dönen annelerin gözlerine inanamadıklarını aktarır. O halde, askeri sansüre¹¹ ve bu cepheyle ilgili istihbarat üzerindeki 1915 yılının ortalarına kadar varolan yetersizliğe rağmen geride kalanlar "haberdardır".

Bu tanık ifadelerinin bize kazandırdığı bir diğer nokta da; cephedeki siperlerdeki gündelik yaşam ve askerlerin karışık duyguları hakkında verdiği

⁸ Münim Mustafa, *Cepheden cepheye*, Arma Yayınları, İstanbul, 1998, s.10.

⁹ Aynı yerde, s.39.

¹⁰ Tanrıöver, *Dağyolu ve Günebakan'dan seçmeler*, s.174.

¹¹ I. Dünya Savaşı sırasındaki sansür hakkında, bkz. Alpay Kabacalı, *Başlangıçtan Günümüze Türkiye'de Basın Sansürü*, s.94-100. Yazar *Sansür Talimatnamesi- Matbaa-ı Askeriye*, İstanbul, 1330 (1914) - kaynağına dayanır.

bilgilerdir. Askeri yetkililerin anıları, bize çatışmaların şiddeti, korkunçluğu ve insanların bu şartlara şaşkıncu bir şekilde alışma kapasitesini anlatırken, bunun yanında, yokluğu, hijyen eksikliğini ama aynı zamanda bir sigaranın, piponun, çay ya da kahvenin hazırlanıp içilmesi gibi dinlenme anlarını -hem de bazen çatışmanın tam ortasında yapılan- da anlatır. Bir siperin diğerini çay içmeye davet etmesi, birbirlerine verdikleri küçük hediyeler: kısacası bu sahneyi insanlaştıran birçok küçük alışkanlık.

Tanık ifadeleri bize geride kalanlarla, çoğunlukla mektup ya da eski gazeteler yoluyla kurulan iletişim hakkında da bilgi verir. Bunlar bize, savaşın değer verdikleri ama kendilerinin içinde bulunduğu cehennemden çok uzakta bulunan kişilerle iletişim kurabilmek için yazmakta ne kadar zorlandıklarını anlatır. Çoğu da, yolladıkları mektup alıcısına varmadan ölümün gelip kendilerini almasından korktuklarından yazmak istemezler¹². Bunun yanında okuma yazması olmayan erlerin nasıl haberleştikleri anlatılır. Münim Mustafa'nın anılarında anlattığı ustaca yapılmış sistem, Osmanlı birliklerinin oluşumuyla ilgili bilinen bir gerçeğe dayanır: askere alımların bölgesel bazda yapılması. Münim Mustafa daha önce yüz kere görülmüş şu sahneyi anlatır, haber ve istihbarat toplayan, İzmir çevresinden gelen "Saya"¹³ adında bir ulak, askerlere köyleri ve aileleri hakkında son bilgileri aktarmaya gelir. "Saya geldi!" çığıllarıyla duyurulan bu geliş, ona haber sormak için başına üşüşen askerlerde bir kaynaşmaya neden olur ve ulağın olağanüstü bir şekilde hafızasını zorlamasını gerektirirdi.

Bu anılar, tamamıyla olmasa da; amirler ve emirleri yerine getirmediğinde dövülen erler arasındaki şiddeti de anlatır¹⁴. Ancak bu metinler aynı zamanda, subayların askerlerini komutanların bazen adaletsiz ve keyfi olan kararlarına karşı nasıl korumaya çalıştıklarını ve böylece de ne kadar merhametli olduklarını da anlatır.

Bu ifadeler dini unsurun önemine ve umutsuzluğa kapılmamak için askere verdiği güce de değinir. Bu noktadan bazı askeri yetkililerin anılarında da bahsedilir; burada dini unsurun, şehit düşeceklerle vaadedilen söz sayesinde en önemli motivasyon usulü olduğu söylenir¹⁵. Ama sonuçta, dini duygunun daha çok bir teselli mi yoksa coşku unsuru mu olduğunu söylemek zordur. Diğer birçok anı yazarına göre, yurtseverlikle dini unsurlar birbirleriyle eşdeğerdedir. Ancak bazen Münim Mustafa'nın metninde de olduğu gibi bu dini unsurlara rastlanmaz. Tabii anılarının ilk kez 1930'lu yılların ortalarında yayınlandığı ve bu yıllarda vatanseverliğe pek önem verilmediği de gözönünde bulundurulmalı. Zaten Münim,

¹² Mehmed Fasih Bey, *Çanakkale Kanlısırtı Günlüğü*, s.62.

¹³ *Saya* Osmanlıca'da koyun sürüsü vergisini toplayan kişidir.

¹⁴ Mehmed Fasih Bey, *a.g.e.*, s.110.

¹⁵ Mustafa Kemal (Atatürk), *Anafartalar Hatıraları*, s.89.

"Osmanlılar" dan değil, "Türk" ordusundan ve "Türkler" den bahseder. O halde; bu tebliğin başında da belirttiğimiz gibi, metnin yazılma ve yayınlanma tarihi son derece önemlidir.

Bitirirken; amacımızın bu anıların öneminin ama aynı zamanda da yararlarının neler olabileceğini göstermek olduğunu hatırlatalım. Özellikle ikinci kategorideki anıların, son derece faydalı oldukları şüphe götürmez, ancak öyle gözüküyor ki özellikle ikinci kategorideki anılar yurtseverlik bilincinin ifadesinden hiçbir şey kaybetmeden bizi birçok konuda aydınlatıyor ve bir muharebeyi o savaş yapan adamların en yakınında olarak, gerçekten yaşandığı gibi anlamamızı sağlıyor. Bunu anlamak, belki de şehitlerin anısına en büyük saygı işaretidir.

'WAR AS THE CULTIVATION OF DOMESTIC VIRTUES': WILLIAM MALONE AND THE NEW ZEALAND EXPERIENCE AT GALLIPOLI

John Crawford*

Introduction

In this paper I will focus on the background and performance of Lieutenant-Colonel William George Malone and his unit, the Wellington Infantry Battalion at Gallipoli and use their experiences to make some general points about the part played by the New Zealand Expeditionary Force (NZEF) in the campaign. I will, in particular, focus on the question of how much influence battalion and regimental commanders had on the performance of their units in the campaign. The title of the paper comes from Malone's favourite saying: "War is the cultivation of domestic virtues",¹ which to him meant that success in war rested on such basic practices as good discipline, organisation, planning and cleanliness.² The saying encapsulates much of Malone's thinking about war and is particularly relevant to his work to reorganise and strengthen Courtney's Post and Quinn's Post.

Malone has attracted more attention than any other New Zealand commander at Gallipoli.³ This can be attributed to a number of factors: firstly, Malone's strong personality and charismatic and idiosyncratic leadership of his battalion, secondly, the survival of his detailed and revealing diary and extensive collection of letters, and thirdly, to Malone and his battalion's involvement in three crucial actions during the campaign. These were securing Walker's Ridge and Russell's Top (the highest point on the ridge) during the opening days of a campaign; the transformation of Quinn's Post into a secure stronghold, and finally, and most importantly, the capture of Chunuk Bair in August 1915.

* New Zealand Defence Force Historian

¹ Ben Smart diary, 15 July 1915, Kippenberger Military Archive and research Library [KMAL], Waiouru

² William George Malone [WGM] to Ida Katherine Malone [IKM], 3 and 17 July 1915, Alexander Turnbull Library [ATL], Wellington.

³ There are for example 20 references to Malone in Les Carlyon's popular general history, *Gallipoli* (published Sydney, 2001), but only one to Lieutenant-Colonel Arthur Bauchop, the outstanding commander of the Otago Mounted Rifles who was also killed in August.

Determining why some military units perform better than others is a rather complex task. A wide range of factors determine the performance of units, many of which have little or nothing to do with what occurs inside the unit itself. One important factor, however, is the leadership provided by a unit's commanding officer. At the level examined in this paper, battalions and regiments with a strength of between 700 and 1100 men the influence of the commanding officer is much more direct than say in a division.⁴ To put it simply, if he is an effective commander, he will know the strengths and weaknesses of his officers and his senior non-commissioned officers as well as those of many men in the ranks. This should, at least in theory, make it easier to differentiate influence exerted by commanding officer in this kind of unit from the impact of other factors. In this paper I will focus on Malone's background and on his approach before the start of the Gallipoli campaign to three issues that are crucial to the operational performance of military units: discipline, training and leadership. I will then briefly discuss the performance of Malone and his battalion at Gallipoli.

Background and Experience

Malone was born in England in January 1859. He was the son of a scientist and received a good education at Catholic schools in England and France. He served in the British Volunteer Force, before emigrating to New Zealand in 1880 where he enlisted in the para-military Armed Constabulary. He took his discharge from the Armed Constabulary in 1882 and then purchased a small block of rough bush country near Stratford in Taranaki. Over the next few years he developed this land, purchased additional property and undertook part-time legal studies. By the first years of the Twentieth Century Malone was a prominent citizen of the small town of Stratford, where he practised as a lawyer and had substantial property and other investments.⁵

Malone's active involvement in military affairs was renewed in 1900 when he was instrumental in the formation of the Stratford Rifle Volunteers. He was elected by the members of the corps to command it and was commissioned as a captain in the New Zealand Volunteer Force after passing the necessary examination. The Stratford Rifles was, like other Volunteer Corps, a small unit

⁴ See for example, Craig French, 'The fashioning of esprit de corps in the 51st Highland Division from St Valery to El Alamein', *Journal of the Society for Army Historical Research*, vol. 77, no. 312 (Winter 1999), pp. 276-92.

⁵ This paper is largely based on research undertaken for: John Crawford with Peter Cooke, 'No Better Death: The Great War Diaries and Letters of William Malone', Reed Auckland (forthcoming).

with three officers and 28 non-commissioned officers and other ranks. Malone, as a prominent local lawyer and farmer, was typical of the kind of men who dominated the leadership of the Volunteer Force.⁶

The New Zealand Volunteer Force consisted of numerous small corps, the bulk of which were either infantry or mounted rifles, but also included field and coastal defence artillery. The force had been established during the New Zealand Wars for use against Maori resisting British rule. By 1900 its focus was on repelling limited raids by naval forces. The Volunteer Force suffered from numerous deficiencies and was incapable of effectively carrying out this role. The military knowledge of most Volunteer officers was quite basic and the opportunities for training and education extremely limited. Some Volunteer officers, however, took their part-time military duties extremely seriously and did as much as they could to develop their expertise.⁷

William Malone was one of this group, and even amongst keen Volunteer officers, he stood out because of his almost obsessive dedication to the task of preparing himself to take part in the great war which he was sure was coming. In 1900, it appears, Malone gave up alcohol and tobacco and embarked on a regime of physical fitness and toughening intended to prepare him for the challenge of war. He, for instance, usually slept on a military stretcher instead of a soft bed. Malone also reduced his business commitments in the years leading up to the First World War so that he could spend more time on his part-time military duties.⁸ He was as his daughter Norah later wrote "an extremely disciplined and self-controlled man."⁹ There can be no doubt that Malone lived and died by the doctrine he set out for his children in a letter he wrote before he sailed from New Zealand in 1914: "work and duty - duty to themselves - their fellows and above all to their country!"¹⁰

⁶ Form V.-14, dated 16 September 1903, W.G. Malone P/F; J.A.B. Crawford, 'The Role and Structure of the New Zealand Volunteer Force 1885-1910', MA in history thesis, University of Canterbury, 1986, pp. 69-86, 183; *New Zealand Gazette*, no. 4, 1901; Stratford Rifle Volunteers, Nominal Capitation Roll for the Year Ending 28 February 1901, ARM41, 1910/4/O, Archives New Zealand [ANZ], Wellington.

⁷ Crawford, 'Volunteer Force', pp 69-70.

⁸ Obituary, *Taranaki Herald*, 12 August 1915, p. 4; E.P. Malone typescript, 'Diary of Lt Col W.G. Malone 1914-15, New Zealand-Egypt-Gallipoli', pp. 9-10; Kathleen Caverty to Judy Malone, 11 August 1991, Malone Family Collection Wellington [MFCW]; Murray Moorhead, *First and Strong: The Wellington West Coast and Taranaki Regimental Story* (Wanganui, 2002), p. 81.

⁹ Norah Crum (nee Malone) to Denis Malone (copy), 7 March 1965, MFCW.

¹⁰ WGM to IKM, 25 September 1914, Malone Family Collection London [MFCL].

In addition to his fitness and toughening regime, Malone conducted a substantial and systematic study of military administration, logistics, tactics and leadership. After the 1908 Wellington District annual manoeuvres, for instance, Malone delivered a lecture carefully analysing the exercise and setting out the lessons learned; such as the need for officers to be focused on the objective of an operation at all times.¹¹

He took careful notes on points made in military books and articles he was reading and set out his own thoughts in a series of notebooks. Unfortunately, only one of these seems to have survived, his notebook for 1909. This book contains material on a wide range of subjects including how artillery should be employed when faced with much superior enemy artillery, the best way to deploy troops in defensive positions on hills, the chain of supply in the field and the use of field entrenchments. For each of these subjects, Malone set out examples drawn from various conflicts including the Napoleonic Wars, American Civil War and above all the Russo-Japanese War.¹²

It is clear that he thought carefully about the knowledge, qualities and habits required to successfully lead men in battle. The breadth and depth of Malone's study of military matters is clearly evident in the scope and content of a series of six lectures he gave on military topics in New Plymouth, near Stratford, in mid-1910. In his first lecture Malone stressed that the education of military officers "must be more thorough than that of a Lawyer or Doctor" and that officers had a duty "to acquire and perfect [their] knowledge."¹³

Malone took a great interest in the practical aspects of soldiering as well as the more theoretical. He was for, example, scathing about the quality of the New Zealand-made boots issued to the NZEF in 1914. He purchased unattractive, but practical boots for himself, and used money from the private regimental fund he had established to purchase better quality boots for his battalion.¹⁴ Malone's foresight paid dividends in Egypt where the government issue boots did not stand up well to the rigours of hard training. This might seem like a minor point, but in Egypt many men from other battalions in the New Zealand Infantry Brigade could not take part in field training for varying periods because their boots were in such a bad state. A situation that disrupted the training of their units.¹⁵

¹¹ 'Lecture on Easter Manoeuvres at Drill Hall New Plymouth 19.5.08', MFCL.

¹² William George Malone 1909 notebook, MFCW.

¹³ Synopsis of the First Lecture, 27 May 1910, MFCL.

¹⁴ Malone to Harry Penn, 4 September 1914, MSX 2548, WGM to IKM, 20 September 1914, ATL.

¹⁵ C.S. Algie diary, 20 January 1915, MS-papers 1374, ATL.

Between 1900 and 1910 Malone continued to serve in the Volunteer Force. He was widely regarded as a very capable officer. In May 1910 he was made an acting lieutenant-colonel and appointed commanding officer of the 4th Battalion Wellington (Taranaki) Rifle Volunteers.¹⁶ At the time Malone was appointed to command this Volunteer battalion, the New Zealand Military Forces were undergoing a major reorganisation. A new Defence Act abolished the Volunteer Force and replaced it with a Territorial Force, based on a system of compulsory military training that required men between the ages of 18 and 25 to serve for at least 20 days (including an annual seven-day camp) a year, for three years, with their local Territorial Force unit. New Zealand, which had a population of less than one million, was divided into four military districts each of which had Territorial mounted rifles, infantry and field artillery brigades and other units. A 100-strong group of regular officers, the New Zealand Staff Corps (NZSC) and a 200-strong body of warrant and non-commissioned officers, the New Zealand Permanent Staff (NZPS), were established to lead the training of the Territorial Force, to assist with its administration, and in wartime help fill key appointments.¹⁷

A British Army officer, Major-General Alexander Godley, was recruited by the New Zealand Government to implement the new defence arrangements, which were designed to provide New Zealand with an effective local defence force and the basis for an expeditionary force. Although Godley was to prove to be, at best, a mediocre operational commander at Gallipoli and on the Western Front, he was a first-class organiser and trainer of soldiers.¹⁸ Godley thought highly of Malone and he was quickly confirmed in the rank of lieutenant-colonel and given command of one of the new Territorial Force battalions, the 11th Regiment (Taranaki Rifles).¹⁹ Godley was a long-serving professional officer and it is striking that he considered that "soldiering was not only his [Malone's] hobby. It was in his bones and I

¹⁶ Ward to Malone, 11 May 1910, W.G. Malone P/F; Officer Commanding Taranaki Battalion to Officer Commanding Wellington District, 26 September 1903, Form V-14 (appointment), signed by Webb, 29 September 1903, Appointment or Promotion of Volunteer Officer form, signed by Babington, 16 November 1904, W.G. Malone P/F; Withers to Officer Commanding Wellington District, 3 March 1904, Pitt to Governor, 19 March 1904, Appointment or Promotion of Volunteer Officer form, signed by Babington, 16 November 1904 and marginalia on form, W.G. Malone P/F; *New Zealand Defence Forces Army List 30th November 1905* (Wellington, 1905), cols 16, 28.

¹⁷ Ian McGibbon, *The Path to Gallipoli: Defending New Zealand 1840-1915* (Wellington, 1991), pp. 186-201.

¹⁸ McGibbon, *Path*, pp. 192-96.

¹⁹ Godley to Ida Malone, 7 June 1932, MFPL; Statement of the Services of William George Malone, Malone Personal File (P/F), Headquarters New Zealand Defence Force (HQ NZDF); *The Quarterly Army List of the New Zealand Forces for October 1911* (Wellington, 1911), col 76.

believe he foresaw that he and others like him would be proved in the furnace of war." Godley and Malone were on good terms and the commander of the New Zealand Military Forces admitted later that he had "often profited by his wise advice".²⁰

The commanding officers of Territorial Force units, especially initially, faced many difficulties. There was a significant level of popular opposition to compulsory training. Many men objected to compulsory training simply because of the way it disrupted their lives. A significant proportion of employers were also opposed to the new military training scheme, because it led to employees being called away for training at inconvenient times. In back country areas, such as much of Taranaki, roads were practically impassable after dark, making it difficult for many men to attend drills.²¹

From the outset Malone's Regiment was one of the most effective units in the Territorial Force.²² In his report for the 1913-14 year, the district commander wrote that the Taranaki Rifles was in "a very satisfactory condition" and that Malone was "very capable and is ably backed up by a number of excellent company commanders". He went on to comment that the battalion's work in the field was "good", but that discipline needed to be improved; something he thought would happen as officers gained more experience.²³ The commander of the Wellington Infantry Brigade Colonel R.W. Tate, thought that Malone was hard-working, but headstrong and that he took great care to look after the men under his command.²⁴

When the First World War broke out in August 1914, New Zealand raised the New Zealand Expeditionary Force, which initially consisted of an infantry brigade and a mounted rifles brigade and support units, for service overseas in accordance with imperial defence plans. On 6 August, Malone was one of the first officers to offer to serve in the new force, which was raised from volunteers drawn from throughout New Zealand. His reputation as an extremely capable officer led to him being offered command of the Wellington Infantry Battalion of the NZEF.

²⁰ Godley to IKM, 7 June 1932, MFCL.

²¹ 'Wellington District Report for the Year Ended 29 February 1912' by Colonel Edward Chaytor, AD19, 68/11, ANZ.

²² *ibid*; Colonel Tait to district headquarters, Palmerston North, 18 April 1913; Godley to Ida Malone (IKM), 7 June 1932, MFCL.

²³ 'Remarks by O/C District (Wellington) Colonel Edward Chaytor, Year 1913-1914', 16 July 1914, MFCL.

²⁴ 'Remarks by the Brigadier (Col R.W. Tate), W.I. Brigade, 19 June 1914, MFCL.

even though he was 55 years of age.²⁵ Malone's background and experience were, as can be seen from the tables below, similar to those of the other Territorial officers appointed to command infantry battalions or mounted rifles regiments:

August 1914 – August 1915

NZEF Infantry Battalion and Brigade Commanders

Name	Unit	Age*	Occupation	Previous Service	Gallipoli Notes
Arthur Plugge	Auckland IB	36	Headmaster	TF	Wounded 25/4 & 8/5/15 – evacuated
Robert Young	Auckland IB	37	Dentist	TF	
William Malone	Wellington IB	56	Farmer/lawyer	TF 1900→	KIA 8/8/15
McBean Stewart	Canterbury IB	42	Accountant	TF	KIA 25/4/15
Charles Brown	Canterbury IB	42	Professional Soldier	NZSC	WIA 5/6/15
John Hughes	Canterbury IB	49	Professional Soldier	NZSC, SA War	
Thomas McDonald	Otago IB	45	Professional Soldier	NZSC	Sick, 5.1.15 returned to NZ
Athelston Moore	Otago IB	36	Professional Soldier	British Army (Major)	WIA 2/5 and 8/8/15
Francis	NZ Infantry	42	Professional	British	Sick 24/6-

²⁵ Telegram, Temperley to WGM, 8 August 1914, MFCL; Godley to IKM, 7 June 1932, MFCL; *New Zealand Freelance*, 20 August 1915, p. 4; McGibbon, *Path*, pp. 244-45; Christopher Pugsley, *Gallipoli: The New Zealand Story* (Reed ed, Auckland, 1998), pp. 50-52.

Earl Johnston	Brigade		Soldier	Army (Major)	29/4 17/6- 23/6/15
------------------	---------	--	---------	-----------------	--------------------------

August 1914 – August 1915

NZEF Mounted Rifles Regiment and Brigade Commander

Name	Unit	Age	Occupation	Previous Service	Gallipoli Notes
Charles Mackesy	Auckland MR	53	Farmer/Real Estate Agent	TF 1900→	
William Meldrum	Wellington MR	49	Farmer/Lawyer	TF 1900→	
John Findlay	Canterbury MR	45	Farmer	SA War TF 1900→	WIA 8/8/15
Arthur Bauchoup	Otago MR	43	Professional Soldier	NZSC SA War	DOW 10/8/15
Andrew Russell	NZ Mounted Rifles Brigade	46	Farmer	Junior Officer British Army TF 1900→	

Key

DOW = Died of Wounds
 IB = Infantry Battalion
 KIA = Killed in Action
 MR = Mounted Rifles Regiment
 NZSC = New Zealand Staff Corps
 SA = South African
 TF = Territorial Force
 WIA = Wounded in Action *Age at Gallipoli

Sources: *Army List of the New Zealand Forces, January 1914* (Wellington 1914); Christopher Pugsley, *Gallipoli: The New Zealand Story; Dictionary of New Zealand Biography.*

The Wellington Infantry Battalion's organisation, like that of other units of the expeditionary force, rested on the Territorial Force. Each infantry regiment in the Wellington Military District was responsible for recruiting a double company of the new unit, which was named after it and wore its badge. This fostered a strong sense of competition between the four companies of the battalion. Each company was 227 strong and the whole battalion had a strength of just over 1000. Malone was fortunate in that he had a number of exceptionally capable officers posted to his unit. For instance, three of the battalion's initial complement of five majors (Hart, Young and Cunningham) later rose to become generals. Malone did not welcome the Great War, but he faced it confident that his years of preparation would stand him in good stead and with a degree of excitement about what the conflict would mean for him.²⁶

Discipline

Malone has a reputation as having been a rather harsh disciplinarian. This makes his actions during two pre-war Territorial Force camps particularly interesting. On both occasions disorder had broken out amongst men in the camps, which Malone dealt with in a moderate and responsible way. Malone was, it appears, clearly aware that in New Zealand, in peacetime, part-time soldiers could not be subjected to harsh discipline if the Territorial Force and the system of compulsory military training upon which it was based was to succeed. His actions were, however, criticised by Godley and other regular officers. Malone responded to this criticism with a well-argued letter to Godley that stressed the need for Territorials to be treated reasonably.²⁷

The standard of discipline within the New Zealand Territorial Force before the outbreak of war was not high, this in part reflected a long tradition of New Zealand citizen soldiers taking direct action to complain about what they considered unreasonable treatment or conditions.²⁸ Following the formation of the NZEF in 1914, Malone insisted on a markedly higher standard of discipline and

²⁶ WGM to Laurenson, 26 August 1914, ATL; Clemow to Judy Malone, 12 August 1991, MFCW.

²⁷ Lampden to Wellington Infantry Brigade, 9 May 1913, Malone to O.C. Wellington Infantry Brigade, 13 May 1913, Collins to District Headquarters Palmerston North, 29 May and 2 Jul 1913, Malone to O.C. Wellington Infantry Brigade, 12 Jun 1913, AD19, 22/87, ANZ; Court of inquiry evidence by Malone, Chaytor to HQ NZ Military Forces, 25 May 1914, AD 10, 2/11, ANZ; *New Zealand Freelance*, 20 Aug 1915, p. 4.

²⁸ Crawford, 'Volunteer Force', pp. 115-122; Christopher Pugsley, *On the Fringe of Hell: New Zealanders and Military Discipline in the First World War* (Auckland, 1991), pp. 12-13.

progressively tightened this during training in New Zealand, the voyage to Egypt and during the training and operations there. In this task Malone was greatly assisted by his excellent Regimental Sergeant Major, John Parks, a former Grenadier Guard who had a reputation within the battalion of having an uncanny ability to notice breaches of King's Regulations. Parks was a most capable man who by 1918 was a lieutenant-colonel.²⁹ This process of tightening discipline, in preparation for active service, went on throughout the expeditionary force, but Malone's battalion led the way and he saw discipline as one of the areas where his unit must excel if, as he wished, it was to be the best in the NZEF.³⁰

Malone was a stickler for officers and men being properly dressed and groomed at all times. A stand closely associated with his interest, almost obsession with neatness and he was careful to set a good example with regard to dress and grooming.³¹ Unlike other unit commanders, he refused to relax the standard of uniform to be worn during the long and often hot voyage from New Zealand to Egypt any more than was absolutely necessary. In his diary Malone noted that "I make my officers wear boots now when on duty and thus be completely properly dressed. I am satisfied that deck shoes, no belts, etc, leads to slackness and demoralisation."³² The most striking example of Malone's attitude is his decision to hold a parade in full marching order (full uniform, packs, rifles etc), while sailing up the Red Sea towards Egypt. After the parade he wrote in his diary that "My marching order parade yesterday morning was a success. It was an act of fortitude. . . . The men have improved! Their steadiness, general turn out and arms etc were up to a good standard. They stood like rocks the perspiration running down their faces in streams. It took me an hour and a quarter and wasn't I wet when I finished. I am proud of my men. Full marching order, in the hottest part of the Red Sea, Home, as medico [medical officer], was inclined to doubt the wisdom of it. I persisted however and no one was really the worse physically and all were the better morally."³³

The discipline of the Wellington Battalion, however, was not as good as you might think from reading Malone's diaries and letters. In these he plays down a serious incident when a ceremony to mark the crossing of the equator got out of

²⁹ Malone diary, 5 October 1914, WGM to IKM, 10 December 1914, ATL; Cecil Lovegrove, 'Wellington Infantry Battalion 1914-1916' Lovegrove Papers, transcript by Randal Springer edited by Gillian Tasker and Lynley Fowler, Wanganui District Library; John Parks Personal File (P/F), HQ NZDF.

³⁰ Pugsley, *Fringe*, p. 11; Malone diary, 20 August-23 September 1914, ATL.

³¹ Malone to Harry and Charlie Penn, 21 August 1914, ATL.

³² Malone diary, 25 October 1914, ATL; Regimental Order Number 69 Wellington Infantry Regiment, 19 October 1914, WA 73/2, ANZ.

³³ Malone diary, 29 November 1914, ATL.

hand and a medical officer suffered fatal injuries when he dived into a pool being used to dunk men. Malone also makes no mention at all of disorder involving his men after they arrived in Alexandria in December 1914.³⁴

Disturbances related to complaints about such matters as the quality of food or accommodation on ships were a relatively common occurrence in the NZEF and reflected the continuing currency of the idea evident before the war that if ordinary soldiers were not being treated fairly they could make their complaints heard through various forms of direct action.³⁵ An incident in Egypt described by one of his men demonstrates Malone's willingness to personally deal with soldiers' complaints just as he done during pre-war Territorial Force camps: "This morning our beef was positively putrid, and the men refused to touch it at any price, and as we had a five mile march in front of us, .. we naturally grumbled at having to start out on a cup of coffee and a piece of dry bread. In consequence the Colonel took the matter in hand and told us the meat was sweet and that he was prepared to eat a couple of pieces in front of us, (at which the chap behind me suggested audibly that he possibly was not used to any better) and that we were utterly wrong in our idea of the meat's state of health, and so after a little more palaver [talk] we were marched off to the range. The general opinion that prevailed however was that the Colonel would cheerfully eat a cat in order to prove it a hare."³⁶ Nonetheless, discipline within the Wellington Battalion and the rest of the NZEF was generally good in Egypt and during the Gallipoli campaign.³⁷

Malone's drive for a high state discipline in his unit would not have worked if it had not been combined with an equally strong emphasis on good unit administration. Malone was always conscious of the needs of his men and did his utmost to ensure that they were properly fed and otherwise well looked after. He disciplined officers or NCOs who failed to ensure that administrative tasks were properly carried out.³⁸

At Gallipoli, Malone continued to demand a higher standard of dress, especially amongst his officers, than other unit commanders, but quite properly he focused on aspects of discipline that affected operational performance. During the campaign the Wellington Battalion consistently showed itself to be a well

³⁴ Malone diary 13 November 1914, ATL; George Bollinger diary, 13 November 1914, 3 December 1914, MS papers 1419, ATL; Lovegrove transcript 'Wellington Battalion', p. 32.

³⁵ Pugsley, *Fringe*, pp 15-17.

³⁶ Oswald Meenkin diary, 13 January 1915 (copy in author's possession), Meekin family.

³⁷ Pugsley, *Fringe*, pp. 22-40

³⁸ WGM to IKM, 20 October 1914, Malone diary 20 October 1914, ATL; Pugsley, *Fringe*, pp. 11, 15-16.

disciplined and drilled unit. Even Major Arthur Temperley, the Brigade Major of the New Zealand Infantry Brigade, who was no friend of Malone, admitted that the Wellington Battalion "was splendidly drilled and disciplined".³⁹

Training

Apart from the comparatively small number of regular officers and non-commissioned officers, the Territorial Force provided virtually all NZEF's leadership. A majority of the ordinary soldiers were also current or former members of the Territorial Force. Overall, 82% of the 8417-strong Main Body of the NZEF had some previous military experience with nearly half being serving Territorials.⁴⁰ Malone understood very well that in order to be successful, soldiers need a thorough grasp of the basics of their trade before they move on to more complex training. At his battalion's mobilisation camp near Palmerston North, he therefore, placed great emphasis on such matters as musketry, platoon and company drill.⁴¹

Although opportunities for education and training had improved under the defence arrangements introduced in 1910, the level of knowledge amongst Territorial officers, non-commissioned officers and men was not good. Godley quickly recognised that the limited knowledge of officers was a key problem, which had to be addressed.⁴² During his battalion's initial training the limited knowledge of his officers was not evident to Malone.⁴³ However, once the battalion joined the other units of the NZEF in Wellington and began more complex training and exercises their limitations quickly became apparent to him. The weaknesses evident during the exercises in Wellington, such as the failure of junior officers to show initiative, failure to make good use of cover and attacking in dense formations were evident throughout the force. Lieutenant-Colonel W.G. Braithwaite, Godley's principal operations officer, was scathing about much of what he saw during these exercises. He, for instance, noted in one report that the "operations remind me more of a handful of Boy Scouts skirmishing against each other on a holiday than of real troops on field operations."⁴⁴ What makes Malone's

³⁹ A.C. Temperley, 'A Personal Narrative of the Battle of Chunuk Bair, August 6th-10th 1915,' Imperial War Museum, London, 95/16/1, p. 11.

⁴⁰ Pugsley, *Gallipoli*, p. 302.

⁴¹ Pugsley, *Fringe*, pp. 10-11; Lovegrove Transcript, p. 5.

⁴² See for example Godley to Allen, 24 November 1914, Pers Allen, ANZ and additional reference.

⁴³ See for example Malone to Harry and Charlie Penn, 21 August 1914, MSX 2548, ATL.

⁴⁴ 'Criticisms by Lieutenant-Colonel Braithwaite of the Operations around the Karori Hills 8th of October 1914', WA 70/3, ANZ.

response to these problems stand out is its typically forthright and effective nature. He pointed out failings he had observed to the officers involved and he and his capable second-in-command, Major (later Brigadier-General Sir) Herbert Hart began to directly supervise training each company in the battalion. At the same time he instituted a more intense training programme for officers to bring them up to the level required to properly instruct their men. Parks, the Regimental Sergeant Major, ran a similar programme for NCOs.⁴⁵ Other capable officers in the NZEF such as Colonel (later Major-General Sir) Andrew Russell also quickly recognised the need for the training of officers to be addressed as a matter of urgency. Some other unit commanders, however, did not address this issue so effectively.⁴⁶

After the Main body of the NZEF sailed from Wellington in October 1914, there were no more opportunities for field training until the force arrived at its destination, but on his troopship, Malone instituted a rigorous programme of training. In particular, he established a programme designed to improve the theoretical knowledge of both officers and NCOs, which made the best use of the space available. One of his most successful initiatives was a series of competitions between sections, platoons and companies. These competitions successfully tapped the strong rivalry between the different provinces which provided the men for the Wellington Battalion.⁴⁷ Malone's approach put provincial rivalries to a constructive use, whereas, the commander of the Auckland Battalion, Lieutenant-Colonel Arthur Plugge, caused rifts to develop in his unit by showing favouritism towards the company drawn from his territorial battalion.⁴⁸

The NZEF arrived in Egypt in December 1914, and there Godley instituted an increasingly demanding training programme and a more rigorous approach to discipline than was evident in the Australian Imperial Force.⁴⁹ But what Godley and the commander of the New Zealand Infantry Brigade, Brigadier-General F.E. Johnston, required was not sufficient for Malone, who instituted a training regime for his battalion which included two hours of additional training per day. He used this time to hone the basic skills of his officers and men, something he thought

⁴⁵ Malone diary, 2, 5, 13 October 1914, ATL.

⁴⁶ Braithwaite to officers commanding troop ships, 21 October 1914, WA 70/3, ANZ; Pugsley, *Gallipoli*, p. 56, 62.

⁴⁷ See for example Regimental Order Number 95, 14 November 1914, Wellington Infantry Battalion Routine Orders, WA 73/2, ANZ; 'Lecture on Tactical Principles' by W.G. Malone, October 1914, MFCL; Malone Diary 11, 13 November 1914, ATL; Lovegrove Transcript, p. 2.

⁴⁸ Pugsley, *Gallipoli*, p. 73.

⁴⁹ Pugsley, *Gallipoli*, pp. 73-80.

Johnston's programme failed to adequately address. His approach led to a clash with Johnston, but Malone's actions had the approval of Lieutenant-General Sir William Birdwood, the commander of the Australian and New Zealand Army Corps (ANZAC) and Godley, and the brigade commander was obliged to acquiesce to Malone's initiatives.⁵⁰ Malone was a very strong character and does not seem to have been intimidated by senior officers.⁵¹ Malone endeavoured to make the training they undertook as realistic as possible. During one night exercise, for example, he secretly deployed part of his command to ambush the main body of the Wellington Battalion. The encounter that followed revealed a number of problems and Malone later wrote in his diary that "It was perhaps a cold-blooded thing to do - to trip up my own Regiment, but it has learnt a lesson that every man in it will remember."⁵² All the units of the NZEF improved greatly in Egypt, but none more so than the Wellington Battalion, which seems to have excelled at the sort of basic skills that Malone emphasised. He was very satisfied with the results of brigade musketry practice held in January, which are set out below:

Unit	Strength	Exercised	Partly Exercised	Not Exercised
Auckland	1076	674	267	135
Canterbury	1083	697	199	187
Otago	1091	830	102	159
Wellington	1081	975	28	78

⁵⁰ Malone diary, 4 January 1915, ATL.

⁵¹ Malone diary, 2 April 1915, WGM to IKM, 30 July 1915, ATL.

⁵² Malone diary, 5 January 1915, ATL.

Unit	Marksmen	Fair Shots	3rd Class Shots
Auckland	165	501	410
Canterbury	133	411	539
Otago	106	438	547
Wellington	192	525	364

In his diary Malone carefully noted that the company of his battalion, which did not travel on his troopship and did not have the benefit of the programme of practical and theoretical musketry drill he had put in place, shot poorly.⁵³ Malone's capabilities as a trainer were recognised by others and he was on a number of occasions called upon to act as an umpire in exercises involving units outside the New Zealand Infantry Brigade.⁵⁴

Between late January and late February 1915, the New Zealand brigade was deployed along the Suez Canal where it saw a limited amount of action against the Turkish force that had crossed the Sinai Peninsula to attack Egypt. Malone had command of a detachment at El Kubri that consisted of two battalions of infantry and some support services. He impressed the commander of the canal defences, who reported to Birdwood that Malone would make a suitable brigade commander.⁵⁵ Although Malone would later dismiss this period of active service as "mere play" compared with the fighting at Gallipoli, this period of active service provided the New Zealanders with worthwhile experience.⁵⁶

By the end of the NZEF's stay in Egypt, Malone was convinced, with some justification, that his battalion was the best in the brigade.⁵⁷ Godley expressed himself well satisfied with the progress the force had made, but Malone was far less sanguine about the standard of training in the NZEF.⁵⁸ Consistent with this

⁵³ Malone diary, 23 January 1915, ATL.

⁵⁴ See for example Malone diary, 15 March 1915, ATL.

⁵⁵ Malone to Sister Teresa, 24 March 1915, ATL; Melliss to Birdwood (Copy), March 1915, MFCL.

⁵⁶ WGM to Sandford, 17 May 1915, ATL; Lovegrove Transcript, p. 51; Pugsley, *Gallipoli*, pp. 85-87.

⁵⁷ Malone diary, 7 April 1915, ATL.

⁵⁸ See for example Malone diary 7, 10 18 March 1915, ATL.

view, during the voyage to Lemnos, in April 1915, Malone continued to put his officers and men through further training.⁵⁹

Leadership

Malone was a tall, thick set man of "commanding appearance".⁶⁰ As soon as his battalion began to concentrate at Awapuni, near Palmerston North he made it clear that he was in charge and what he thought was the only opinion that really mattered. Malone did not believe asking subordinates for their opinions was generally a useful exercise and kept conferences to a minimum. Amongst the battalion's original officers he seems only to have paid a lot of attention to the opinions of his capable second-in-command, Major Herbert Hart.⁶¹ Above all, he was interested in achieving the best possible state of efficiency and one of his first acts as commanding Officer was to sack his adjutant. The man concerned was a regular officer, Major William Robinson, a member of the New Zealand Staff Corps. Malone soon concluded he lacked experience and knowledge and was "of no real use". Typically Malone told Robinson directly that he was not satisfied with his performance and had asked for him to be removed.⁶² For a Territorial Force officer to demand the removal of a regular officer was unheard of and is a good example of the fearless and single-minded approach Malone took to his duties. These qualities were central to his success as a leader, but could make him a rather awkward subordinate.

An important skill in any leader is the ability to identify talent and incompetence amongst other commanders and those under his or her command. Malone considered Godley to be "a bad picker of men".⁶³ He, however, generally seems to have been able to quickly identify the capable and effective, such as Colonel George Johnston and Lieutenant-Colonel William Meldrum, and those who were not. Malone's opinion of his brigade commander, Brigadier-General F.E. Johnston, was at first favourable, but as evidence of Johnston's poor judgement and incapacity mounted Malone radically changed his assessment.⁶⁴ Malone was also prepared to revise, when necessary, an initially unfavourable impression. He, for instance, was not at first impressed by one of his company

⁵⁹ Lecture on 'Officer Efficiency' by Malone, 14 April 1915, MFCL; Malone diary, 3-18 April 1915, ATL.

⁶⁰ Lovegrove transcript, p. 3.

⁶¹ Lovegrove transcript, p. 3, Malone diary, 13, 17 August, 25 October 1914, ATL.

⁶² Malone to Johnston, 18 August 1914, William Robinson P/F, HQ NZDF.

⁶³ Malone diary, 27 March 1915, ATL.

⁶⁴ See for example Malone diary 2 October 1914, 21 May 1915, 4 August 1915, WGM to IKM, 20 October 1914; WGM to Norah Malone, 25 May 1915, ATL

commanders, Major (later Major-General) Robert Young, but on Gallipoli Young surprised Malone by proving himself an extremely effective leader and in May 1915 he recommended him for command of the Auckland Battalion.⁶⁵

During the Gallipoli campaign Malone grew increasingly critical of many of the British regular officers who are holding command positions with in the NZEF. He was particularly irritated by the way in which comparatively junior, regular British officers had been promoted and placed in key positions within the force and the condescending way in which some of them dealt with their New Zealand colleagues. He was convinced that their previous active service experience counted for little on Gallipoli and that they had shown themselves to be, as a group, less able to get to grips with the demands of the campaign than New Zealand officers.⁶⁶ Malone was generally happy with the performance of his officers on Gallipoli. In June, for instance, when he was officer commanding Courtney's Post, he noted that "Major Cunningham who is running my Bn [Battalion] is doing very well. Keen, untiring and attentive to everything. I am pleased he has had the chance to act."⁶⁷

Malone made it clear to those under his command that he wanted his battalion to be the best in the NZEF. In pursuit of this objective he drove his men hard. In Egypt, one of his men condemned him as "a martinet who kept them toiling like the coolies of the land".⁶⁸ But at the same time Malone was quick to praise and reward effort and results. His men appreciated this and the fact that he always made it clear what he wanted and they in general responded well to Malone's approach.⁶⁹ Most of Malone's men regarded him with a mixture of respect and affection. In the lighthearted "official botanical catalogue" included in the troopship magazine produced by members of the Wellington Battalion, Malone was described as: "Abies Malonia: A magnificent tree of the colonel species; very hardy and of striking appearance; does best in clean sand and scrub."⁷⁰ In Egypt, men who failed to meet Malone's standards were ruthlessly culled from the battalion and in many cases sent back to New Zealand in disgrace.⁷¹

Lieutenant-Colonel William Cunningham, who was Malone's second-in-command for much of the Gallipoli Campaign, stated in 1923 that: "in camp at Awapuni, .. they soon found that he [Malone] meant to make soldiers of them.

⁶⁵ Malone diary, 25 October 1914, 13 May 1915, ATL.

⁶⁶ Malone diary, 19 May 1915, ATL.

⁶⁷ Malone diary, 5 June 1915, ATL.

⁶⁸ Thompson, as quoted in Pugsley, *Gallipoli*, p. 72.

⁶⁹ See for example Comyns, letter dated 22 December 1914, MS-papers 1417, ATL.

⁷⁰ *The Arrow*, 24 November 1914, p. 5.

⁷¹ WGM to IKM, 10 December 1914, ATL; Pugsley, *Gallipoli*, p. 82.

They at first disliked him, but later learned to respect him, and finally came to love him for a man who could be relied on, although they knew he was determined to try out every man who came under him and remove the soft spots from them. He knew war would be a hard business, and made up his mind that the regiment would be fit when it had to take its part."⁷²

More than any of the other original battalion or regimental commanders in the NZEF Malone stamped his mark on his unit. The Wellington Battalion "was Malone's battalion and every man in it breathed the spirit of Malone and had been moulded according to his ideas."⁷³

The Test: Gallipoli

Although the operations along Suez Canal provided useful training and experience for Malone and the NZEF as a whole, they were really first tested at Gallipoli. Like any thinking man, Malone had been concerned before he went into action at Gallipoli that somehow his nerve would not stand the strain of combat. He was very pleased when he proved himself both mentally and physically capable of meeting the demands of command in battle.⁷⁴

On the peninsula Malone seems to have quickly appreciated the operational realities that faced the Allied forces. In his diary on 14 May 1915, for instance, after a meeting with his brigade commander at which it appears that they clashed over tactics, he remarked that a "blundering plunging into action will gain nothing. Semi siege warfare is the order of the day and the future: sap and sap and mine and dig and night attack, and make good against c/[counter] attack." After this entry Malone outlined his proposal for an offensive to breakout from the Anzac beachhead, which was very similar to the plan put into effect in August. He went on to note that at "present it is stalemate, and attacks direct on ACHI BABA or 971, must be slow and costly, sap and sap. Manoeuvre is the antidote to entrenchment." These comments and other material in his diaries and letters show Malone to have had a sound grasp of tactics and strategy.⁷⁵

In this and other respects the performance of some New Zealand battalion regimental commanders fell well short of an acceptable standard. Arthur Plugge,

⁷² *Taranaki Herald*, 9 August 1923.

⁷³ A.C. Temperley, 'A Personal Narrative of the Battle of Chunuk Bair, August 6th-10th 1915', p. 11, 95/16/1, Imperial War Museum, London.

⁷⁴ See for example Malone diary, 29 April, 19 May 1915, ATL.

⁷⁵ Malone diary, 14 May 1915; Travers, *Gallipoli, 1915* (Stroud, 2001), p. 85.

"the amiable but weak",⁷⁶ commander of the Auckland Battalion who had already shown himself to be an ineffective commander in Egypt, utterly failed to cope with the demands of active service at Gallipoli and it was fortunate for his men that he was wounded and evacuated in early May.⁷⁷

As noted earlier, Malone emphasised discipline and such basic skills as digging entrenchments during training in Egypt and this approach proved its worth at Gallipoli. In May, he wrote that: "I am proud to say that what my men get they hold! . They are very clever, out-sniping the clouds of snipers who lay for us. . . . I have lost less than any other Bn. This I attribute to better discipline and training. We were told long ago in notes from the front, that the best disciplined lost the least and dug the best. My men are great diggers. When we get back to NZ we are going in for earth work contracts. .. 'Eat to live is old' - 'Dig to live' is the new tag."⁷⁸ Malone was very proud of the way his battalion remained effective after suffering heavy losses in the Second Battle of Krithia, whereas other New Zealand battalions were rendered ineffective for a considerable period of time by similar losses, a situation he attributed to the inferior training and leadership of the other battalions.⁷⁹

Malone's considerable organisational skills and commitment to orderliness and sanitation particularly well suited him for his role as commander at Courtney's and later Quinn's Posts. At both these key positions, but particularly at Quinn's, Malone made a substantial contribution to securing the ANZAC position. Much has been made of his remarks about wishing to plant roses at Quinn's Post, but it is clear from his diary and that these remarks had much more to do with his sense of humour than with any real front line gardening plans.⁸⁰ Malone was, perhaps, less comfortable in fluid situations⁸¹ and in my view would probably have made an effective battalion or brigade commander on the Western Front where his mix of skills, particularly his attention to detailed planning, would have well suited conditions.

The role of luck in war should never be underestimated and in this regard Malone was fortunate. He was never seriously wounded or sick before he was killed on 8 August 1915. This meant he had nearly four months of continuous service at Gallipoli to practice and develop his command skills. Others were not so

⁷⁶ Westmacott, as quoted in Pugsley, *Gallipoli*, p. 73.

⁷⁷ Travers, p. 85; Pugsley, *Gallipoli*, pp. 73, 117, 202.

⁷⁸ WGM to Sandford, 17 May 1915, ATL.

⁷⁹ Malone diary 18 May 1915, 28 April 1915, ATL; Pugsley, *Fringe*, p. 36.

⁸⁰ WGM to IKM, 23 July 1915, ATL; Peter Stanley, *Quinn's Post, Anzac, Gallipoli* (Crows Nest, 2005), pp. 100-110.

⁸¹ Travers, p. 84.

lucky, the capable commander of the Canterbury Infantry Battalion, Lieutenant-Colonel D. McBean Stewart, for example, was killed in action on 25 April.⁸² By the time of the August offensive Malone was the only one of the original battalion commanders still serving at Gallipoli. The unfortunate Canterbury Battalion was commanded at this time by Lieutenant-Colonel Jackie Hughes, its third commanding officer. Hughes had been made a DSO for an act of outstanding bravery in South Africa and had been a popular and successful aide-de-camp to the Governor of New Zealand, but he utterly lacked the mix of skills and experience required successfully command a battalion.⁸³

Conclusion

To conclude, I would like to outline the key points that I consider made Malone and his battalion successful at Gallipoli and demonstrate that a capable battalion commanding officer could have a substantial positive impact on the performance of his unit:

- In background and professional experience Malone was similar to the other Territorial Force officers appointed to battalion or regimental commands, it was his own efforts to educate and physically prepare himself for war that made him stand out.

- Malone ensured his officers and men had a sound grasp of the skills they needed at Gallipoli. He enjoyed the trust and respect of his battalion, something which some of the New Zealand commanders never had or lost during the course of the campaign.

- Malone was physically and mentally tough and brave, both of which are important qualities for a successful commander of a battalion or regiment.

- The Wellington Battalion was very fortunate in that it had a disproportionate number of highly talented officers posted to it when it was formed. Malone, however, should be given considerable credit for the way in which he identified and developed this talent during his period in command.

⁸² David Ferguson, *The History of the Canterbury Regiment NZEF, 1914-1919* (Auckland, 1921), pp. 26-27; Pugsley, *Gallipoli*, pp. 73, 132-33/ 138; C.E.W. Bean, *The Story of ANZAC: From 4 May 1915, to the evacuation of the Gallipoli Peninsula* (Sydney, 1924), pp. 312-14.

⁸³ Temperley, 'personal narrative', p. 5; John Crawford, 'John Gethin Hughes', *Dictionary of New Zealand Biography*, Volume Three (Auckland, 1996), pp. 238-39.

- The Wellington Battalion and Malone were lucky that he survived as long as he did at Gallipoli and was able to learn from his experience there. The other New Zealand infantry battalions were not so fortunate and suffered in consequence.

- The strength of Malone's leadership and his sound judgement ensured that the Wellington Battalion remained a highly effective unit throughout his period of command at Gallipoli. In these and other respects, some of Malone's colleagues, such as Plugge and Hughes, failed to meet the challenge of active service.

- Finally, although Malone had his faults and was by no means an easy man to serve under or to have as a subordinate, he possessed the hard to define quality that sets good leaders apart from the rest. He was a man with real presence who seemed to stand out in any setting.⁸⁴

⁸⁴ See for example letter by C.E. Major, *Auckland Star*, 30 August 1915, p. 8.

YEREL DEĞERLERİN İŞLENMESİ ANLAMINDA SAVAŞ: WILLIAM MALONE VE ÇANAKKALE SAVAŞLARINDA YENİ ZELANDA TECRÜBESİ**

John Crawford*

Bu çalışmada Albay William George Malone ve birliği Wellington Piyade Taburu'nun, Çanakkale Savaşlarında oynadığı rol ile genelde Yeni Zelanda Seferi Kuvvetleri'nin bu savaşlardaki yeri üzerinde durulmaktadır. Ağırlıklı olarak üzerinde durulan husus, tabur ve alay komutanlarının birliklerinin kabiliyetleri üzerinde ne derece etkili oldukları noktasıdır.

Tebliğin başlığı Malone'nun ünlü deyişi "Savaş ulusal değerlerin ekilip yetiştirilmesidir" cümlesinden gelmektedir. Ona göre bir savaşta başarı, şu temel prensiplere dayanmaktadır:

- Disiplin
- Örgütlenme
- Planlama
- Açıklık, netlik

Bu sözler Malone'nun savaş konusundaki genel düşüncesini ve Çanakkale Savaşları'nda Courtney Post (Merkezi Anzak Sırtları) ve Quinn's Post (Bomba sırtı)'taki birlikleri düzenleyip güçlendirmedeki çabalarını özetlemektedir.

William Malone, Çanakkale Savaşları'nda diğer komutanlardan daha çok dikkat çekmiştir. Bunun çeşitli nedenleri vardır:

- Güçlü, karizmatik kişiliği ve kendine özgü özellikleri, sevk ve idare yeteneği
- Ona ait çok sayıda günlük ve mektupların bulunması
- Çanakkale Savaşlarında önemli muharebelere katılması
- En önemlisi de Conkbayırı'nın ele geçirilmesindeki payı

** Bildirinin aslı 35 sayfadır. Burada sunulacak Türkçe özeti bildirinin ana noktalarının içermektedir.

* Tarihçi, Yeni Zelanda Savunma Kuvvetleri

1859 yılında İngiltere'de doğmuş, hem İngiltere hem de Fransa'da iyi eğitim görmüştür. 1880'de Yeni Zelanda'ya göç etmeden önce İngiliz gönüllü birlikleri'nde çalışmıştır. Yeni Zelanda'ya geldikten sonra 1882'de Taranaki'de (Stratford yakınlarında) geniş bir arazi satın alır ve burayı işleyip çalıştıran dışarıdan devam ederek, hukuk eğitimi görür. 20. yüzyılın ilk yıllarında o, Stratford Kasabası'nın önde gelen saygın vatandaşlarından birisi ve iyi bir avukattır.

1900'lu yıllarla birlikte yeniden askeri konularla ilgilenmeye başlar. Stratford Tüfekli Gönüllü Birliği'ne katıldı. Hatta gerekli eğitim ve sınavlardan geçip teğmen olarak görev aldı. İşine çok bağlı ve görev sırasında çok ciddiye alan Dünya Savaşı'nın yaklaştığına inanıyor ve buna hazırlanıyordu. 1900 yılında sigara ve alkolü de bırakıp sıkı bir spora başlar. Geceleri bile yumuşak yatak yerine, sert bir yerde yatmaktadır. Sivil yaşamdaki işlerini giderek azaltmıştı. Gönüllü birlikteki çalışmalarına ağırlık vermeye, askerliğe iyice yönelmeye başlayacaktır.

Askeri yönetim, lojistik, taktik ve liderlik gibi konularda geniş inceleme yapmış ve çalışmıştır. Öyleki 1908'de Wellington bölgesinde yapılan manevralarda verdiği bir ders ile, bu konularda ne derece bilgili ve tecrübeli olduğunu gösterecektir. Daha sonra 1910'da New Plymouth'ta bu derslere devam edecek ve çok takdir toplayacaktır. Malone askerliğin sadece teorik konularıyla değil, uygulama yönleriyle de yakından ilgilenmiştir. Örneğin, Yeni Zelandalı askerlere verilen postalların sert ve ağır eğitimler için uygun olmadığını ileri sürmüş ve bu görüşünü daha sonra, Yeni Zelandalı askerlerin Mısır'daki eğitimleri sırasında haklı olduğunu doğrulamış ve postallar çok çabuk yıpranmıştır. Bu yüzden, Yeni Zelanda birliklerinin eğitimi çok aksayacaktır.

Malone 1900-1910 arası dönemde ülkesinde gönüllü birliklerde asker çalışmasını sürdürür. Hem emrinde çalışanlar, hem de üstleri tarafından sevilip takdir edilir. 1910 yılında yarbaylığa yükselir ve Dördüncü Wellington Taranaki Tüfekli Gönüllü Birliği'ne atanır.

O yıllarda Yeni Zelanda'da orduda yeni bir düzenlemeye gidilmektedir. Bu çerçevede; İngiltere'den Tümgeneral Alexander Godly ülkeye getirilir ve orduda yeni düzenlemeler yapmakla görevlendirilir. Gerçi Godley, Çanakakale Savaşları'nda ve Batı Cephesi'ndeki çalışmalarıyla orta düzeyde bir komutan olarak tanınacaktır. Ama, aslında birinci sınıf bir teşkilatçı ve eğitimciydi. Godly Malone'u beğenip takdir etmektedir.

Bu birlikler eğitimlerinde çok başarılı olacak ve beğeni kazanacaktır. Malone'un disiplinli, ciddi, sert ama sevecen komuta becerileri, O'nun giderek daha çok sevilmesini sağlayacaktır. 1914 yılında I. Dünya Savaşı çıktığında, Yeni Zelanda Hükümeti İngiltere'nin çağrısıyla bu savaşa katılma kararı aldığında, Malone 55 yaşındaydı ve oluşturulan Yeni Zelanda Seferi Kuvvetleri'ne

Wellington Birliği'nde ilk görev verilen komutanlardan birisi oldu. Bir komutan olarak Malone çok disiplinli ve askeri eğitim ve çalışmalarına büyük önem veren, lider yeteneklerine sahip birisiydi. Ve Çanakkale savaşları onun bu becerilerini deneyip sergileyeceği bir yer olacaktır. "Yaşamak için yemek değil, yaşamak için kazanacaksın" O'nun ağızından bir slogan olarak çıkacak ve Malone'un birliği Çanakkale Savaşları'nda üstün başarılar sergileyecektir.

Ayrıca şanslıydı da. Çünkü 8 Ağustos 1915'te vurulup ölünecek kadar, ciddi bir yara da almayacak ve cephede dört ay üstün hizmetler verebilecektir.

Kısaca belirtmek gerekirse William Malone'un başarılı kılan özellikler şunlardır:

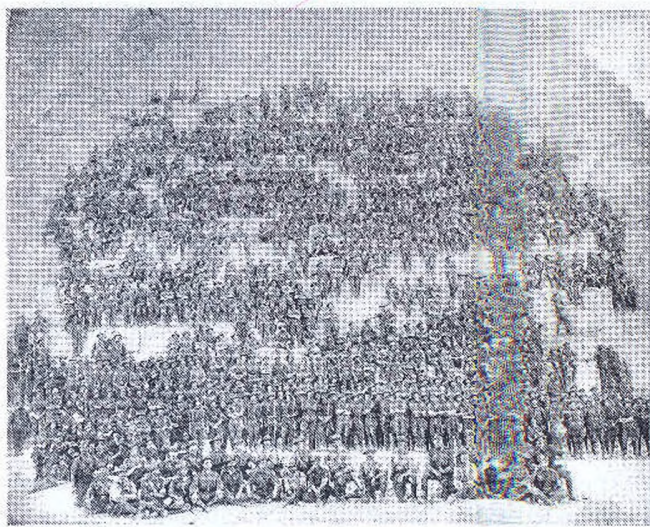
- O, kendisine verilen tüm görevleri birçok komutandan daha fazla ciddiye alıyor ve emrinde bulunan herkesi de, aynı şekilde çalıştırıp eğitiyordu.
- Birliđinde bulunan subay ve askerlerden hangisinin neyi ne kadar bilip bilmediğini çabuk kavramış ve onları ona göre eğitip çalıştırmıştır.
- Aslında Wellington taburu, diğerlerine kıyasla yetenekli subay ve askerlerin çok olduğu, şanslı bir birimdi. Malone, üstün komuta ve liderlik yetenekleriyle, bunları en iyi şekilde değerlendirebilecektir.
- Wellington Taburu ve Malone, Çanakkale Savaşları'nda –diğer birliklere kıyasla- daha uzun süre gündemde olacak ve böylece O, bilgi ve becerilerini sunup değerlendirebilecek üstün başarılar sergileyecektir.
- Ve son olarak da Malone, üstleri yada emrindekiler olsun, O'nula birlikte çalışanlar için zor bir komutandır. Bazı hataları olsa da net bir tanımlı yapılmayacak kadar gizemli bir komutandır. Kendini diğer komutanlardan farklı ve özel kılan, bulunduğu her durum ve koşulda varlığını ve özel olduğunu hemen hissettiren bir askerdi.

'TOUGH BUT FAIR'

THE 11TH INFANTRY BATTALION, AUSTRALIAN IMPERIAL FORCE, AND THEIR ENEMY, GALLIPOLI 1915.

James Hurst

The 11th Battalion was the first infantry battalion raised in the state of Western Australia on the outbreak of the First World War in 1914. As with all units of the first Australian Imperial Force (AIF) its members were all volunteers and the battalion's ranks included miners and timber-workers, accountants, bankers, farmers, doctors and teachers.¹

PYRAMID

The battalion landed in the first wave of the ANZAC landings at Gallipoli on 25 April, and in the following months fought a diverse range of actions, meeting the enemy frequently and in a variety of circumstances. This conference gave me the opportunity to examine how the members of this battalion viewed their Ottoman opponents, and whether and how this attitude changed as the campaign progressed.

¹ Unless otherwise stated, men mentioned by name belong to the 11th Battalion.

Before the Gallipoli Landings, the men make very little mention of their future enemy, the Turkish soldier. Their letters refer primarily to thoughts of home and final, pre-battle reassurances to loved ones, and their diaries to concerns that they perform well under the challenges and stresses ahead. Most men were more concerned that they not let their comrades down than about who they were to fight. This supports Professor Tuncoku's research from the early 1990s, in that those troops who fought at Gallipoli on 25 April had left Australia not knowing that their enemy would be Turkey, a country about which most knew very little. The 11th Battalion did not know they would be fighting in Turkey until the weeks before the Landing when they were stationed at the island of Lemnos, from where they could hear the naval bombardment of the Dardanelles forts.

To this ignorance about the enemy can be added a number of influences. The Australians considered themselves young members of the greatest empire in the world. Whether or not the men knew the long history of the Ottoman Empire, by 1914 Turkey was regarded as the 'sick man of Europe' and her performance in the recent Balkan Wars of 1912-1913 led many in the British high command to underrate her ability to fight. Although Lord Kitchener had sent a despatch to Sir Ian Hamilton, Commander-in-Chief of the Mediterranean Expeditionary Force, stating that the Turks were 'well disciplined, plucky and resourceful troops, not to be taken lightly', and that the Australian troops were given lectures on a range of subjects, such as the importance of respecting the culture and religion of Turkish civilians, it is unclear how much they were told about their enemy.² The Australians also possessed the confidence of youth and of young soldiers. Bert Facey, a private in the 11th Battalion, wrote many decades later, that on the night before the Landing he was 'scared stiff ... but ... eager ... We thought we would tear right through the Turks and keep going to Constantinople.'³

Most of the 11th Battalion had never before been to war, and their entry to this one was under possibly the worst of circumstances – they first came under enemy fire while trapped offshore in their crowded rowing boats. Once ashore, with rifles flashing at them from the darkness, they threw themselves at the scrub-covered slopes and met the soldiers of Turkey.

Lance Corporal Hedley Howe captured a wounded Turk halfway up the first hill and when he called out 'Prisoner here', received the reply from passing troops to 'Shoot the bastard!' While the ferocity of the fighting at Anzac on 25 April resulted in few prisoners being taken by either side, and that at this distance

² Eastcott, H. J., Manuscript, Ellam-Innes Collection; Newton, L. M. (1925) *The Story of the Twelfth: A Record of the 12th Battalion, A.I.F. during the Great War of 1914-1918*. J. Walch & Sons, Hobart. p.53

³ Facey, A. B. (1985) *A Fortunate Life*, Penguin Books, Ringwood, Victoria. p.253

from events it is not possible to be sure of intended meaning, I think it is important not to place too much emphasis on comments such as 'Shoot the bastard!', as they are probably more a product of high excitement than blood-lust and may not have been meant to be taken literally. The prisoner was not shot but **disarmed**, searched and sent down to the beach. Howe could later recall in **great** detail what the prisoner was wearing and had in his pockets – an indication of **the** intense interest taken in this first close examination of his enemy.

On top of the first height, later known as Plugge's **Plateau**, a barely conscious Turk with a severe head wound had his water bottle **placed** in his hand by an Australian soldier, while Major E.A.D. Brockman attempted to place a morphia tablet in the man's mouth. The wounded Turk 'looked **venom** at him and spat it out.'⁴ Perhaps the Turk believed he was being **poisoned**, he too being suspicious of the enemy he was meeting for the first time. **Meanwhile**, the fighting was moving inland. George Combs noted chasing enemy soldiers until 'we were able to get a shot' at them. One of those killed was an officer, 'a **fine** big fellow and I thought if he is the type of man we are to meet we are in for a **rough** time.'⁵

During the assault, Bugler Fred Ashton noticed 'Two **lifeboats** ... on the beach ... full of dreadfully still forms ... from two full boatloads, very few, and those badly wounded, came out alive. This terrible sight made **our** blood boil; and ... we were more than anxious to get to grips with the enemy responsible for such a tragedy.' Shortly after, Ashton came across the first dead enemy soldier he had seen. Someone had respectfully 'covered his face with a **greatcoat**, but the silent unmoving form lying right in our path caused us to view it with **mixed** feelings of satisfaction and, strangely, of compassion. "Poor devil" we thought ...'⁶

During these first hours of battle the men had to reconcile **their** experience with their training. Speaking generally about the AIF before **the** Landing, the Official History states that 'The men had been constantly warned ... that the Turks mutilated men whom they captured or found wounded, and in **these** early days the Australians nursed a strong suspicion and hatred of the enemy.'⁷ This suspicion led Ashton and many others to assume that, when they heard bullets **cracking** overhead for the first time, the Turks were using 'explosive bullets and **this** made us more indignant than ever at this cowardly enemy with whom we **could** not come to

⁴ Brockman, E. A. D., Official History, 1914-18 War: Records of C E W Bean, Official Historian; Official Historian's Notes, AWM 38, 3DRL606 item 27, AWM
⁵ Combs, G. F. S., Manuscript, Ellam-Innes Collection
⁶ Ashton, F., Manuscript, J.S. Battye Library, Perth
⁷ Bean, C. E. W. (1921) *Official History of Australia in the War, The Story of ANZAC, Volume 1*, Angus and Robertson.p.258

grips.⁸ Despite such anger, when a wounded Turkish soldier crawled out of the scrub, although 'half a dozen rifles were immediately trained upon him', he was not shot but sent down to the beach.⁹ The men later learned that explosive bullets were not being used.¹⁰

The Australians were not always so compassionate in the first hours of fighting on 25 April. George Blay recorded that soon after landing 'we found Colonel Clarke of the 12th [Battalion] shot through the mouth ... so we held our hats on a rifle ... to draw the fire of this sniper then surrounded his lair and we all fired at him ... he had three rifles [and] plenty of ammunition ... we could not take prisoners so he was shot. He had accounted for 5 or 6 of us.'¹¹

Thus within a very short time of coming ashore, the Western Australians had become aware of two sides of their opponents – they were soldiers, to be fought as an enemy, and people, to be assisted when hurt and pitied when killed.

The fighting at the Landing continued for days, the determination of both sides littering the scrub with casualties and exhausting the other. For the Australians and New Zealanders the strain was intense, particularly on 25 April when they lay defenceless beneath the fire of the Turkish artillery, rifles and machine guns. The men may have learned a new respect for their enemy, but hatred is recorded. Captain Everett noted that 'The Turks are good and plucky fighters', and Private Robert Cockburn, who was wounded during the fighting, recorded in his diary that, 'The Turks were ... very artful. They must have had [machine guns] concealed all over the place.'¹²

In the early days of the campaign, the Anzacs often assumed that the fighting qualities of their enemy were due to the presence of German officers attached to the Turkish Forces. An unidentified member of the 11th Battalion recorded pushing the Turks back from the beach on 25 April until 'German officers ... managed to rally the Turks', who turned and counter-attacked.¹³ In reality, the counter-attack was due to the arrival of Turkish reinforcements. Rob Lowson wrote that 'the enemy opened on us with shrapnel shells with deadly results ... I could see the German-manned guns were doing deadly work.'¹⁴ The Australians also

⁸ Cockburn for example also writing 'The Turks were using these dum-dum explosive bullets, they were bursting all over the place and the shrapnel was deadly.'

⁹ Ashton, F., Manuscript, J.S. Battye Library, Perth

¹⁰ Bean, C. E. W. (1921) *Official History of Australia in the War, The Story of ANZAC, Volume I*, Angus and Robertson, p.426

¹¹ Blay, G. H., 1915, Diary, Ellam-Innes Collection

¹² Everett, R. W., ; Cockburn, R. C., Diary,

¹³ Anonymous, Ellam-Innes Collection, Perth

¹⁴ Lowson, R. J., Manuscript, Ellam-Innes Collection

believed the enemy were using spies to enter their lines and give misleading orders, and were using ruses, such as pretending to be Indian troops, to make them hold their fire. Such cunning was also usually attributed to the presence of Germans. George Medcalf wrote in June 1915 that 'The Germans are ingenious ... A favourite ruse of theirs on the peninsula here during the first few days ... was to pass off themselves and their Turks as our Indian Allies.' He noted a cartoon in *Punch*, in which Germans in France, while crawling to attack a British trench, were calling out that they were from a British regiment. 'And so with our enemy here.'¹⁵ The over-emphasis on the role of the Germans is not surprising. If the fighting qualities of the Turks had been under-estimated, the Australians, when confronted with such a tough and aggressive defence, would have attributed it to outside influence and the German military mission was the most obvious contender. In fact, the number of German officers at the front was 'not nearly so great as was imagined' by the Australians.¹⁶

Ten days after the Landing, on 4 May, about 100 volunteers from the 11th Battalion, with a small party from the 3rd Field Company, Engineers, raided the 'Turkish Fort' on the promontory at Gaba Tepe, about a mile south of the ANZAC lines. The party suffered more than a dozen wounded and killed getting ashore from their boats and then found themselves trapped beneath the cover of a low cliff, with impenetrable barbed wire ahead and Turkish fire on the beach to their rear. With movement either towards the Turks or back to Anzac impossible, the navy sent a boat to evacuate the party's wounded. The Australians began helping their casualties across the bullet-swept beach, when, to their surprise, the Turks ceased firing, 'which was very decent of them, as they could have got us all quite easily', wrote Captain Brennan, the battalion's medical officer.¹⁷ Captain Ray Leane, who led the raid, wrote that 'The Turk that day proved himself not only a brave soldier, but a gallant gentleman.'¹⁸ The remainder of the party were evacuated soon after under a heavy covering fire from the Royal Navy. Although only a small portion of the battalion participated in this raid, word of the Turkish actions spread throughout the battalion. George Blay noted in his diary that 'The Turks allowed them to go without firing a shot at them'; and Ted Mofflin that 'Afterwards a boat went in under the Red Cross for the wounded and found all the wounded had been bandaged and the dead buried and the Turks didn't fire a

¹⁵ Medcalf, F. G., Memoir, J.S. Battye Library, Perth

¹⁶ Bean, C. E. W. (1921) *Official History of Australia in the War, The Story of ANZAC, Volume I*, Angus and Robertson, p. 470

¹⁷ Brennan, E. T., Letter, unidentified newspaper

¹⁸ Leane, R. L. T., (1932) *Listening Post* 22.

shot.¹⁹ While the facts had been distorted somewhat as is common when information is spread by word of mouth, the sympathetic or chivalrous intent of the Turkish actions clearly made an impression.

It is interesting to note that Captain Brennan, the doctor who had been tending the wounded on the beach, added 'We found out afterwards that there were some Germans there, too', suggesting the belief that, once again, the honourable gesture may have been attributable to German influence.²⁰

For the majority of the AIF at Gallipoli, the most prominent turning point in attitudes towards their enemy was the Turkish attack of 19 May, when between 30,000 and 47,000 Turkish troops attempted to drive the ANZAC invaders into the sea.²¹ Like the men of other units, the 11th Battalion lined their parapets and blazed away at all comers. Their machine gun sergeant, Wally Hallahan, 'was praying aloud ... to keep his gun from jamming and to keep it in action.'²² George Combs thought the fighting that morning like 'big game shooting' and Joseph Clohessy recorded that 'We were ready for them ... we ... mowed them down just like a chaff-cutter cutting hay.'²³

While the Australians' attitude may appear callous, this was the first major opportunity they had had to hit back at the enemy that had tormented them for days at the Landing, shot at them on the exposed beach at Gaba Tepe, and shelled and sniped at them ever since. As Tom Louch put it, the Turks put in 'a determined effort to push us back into the sea. Not very far—an average distance of perhaps 500 yards; so we could not afford to yield any ground'.²⁴ Moreover, if the Turks wanted fight they got it, but if they chose to surrender they were allowed to do so. While George Medcalf was shooting at Turks who in turn were shooting at Australians in another part of the line, a Turkish group nearby raised 'a white rag attached to a fixed bayonet. Slowly a bandaged head followed ... and a man crawled into the open. Up went his hands, and he walked safely across the narrow gully into our line. He was followed by half a dozen others in turn, all bandaged

¹⁹ Blay, G. H., 1915, Diary, Ellam-Innes Collection Mofflin, E. W., Letter, Army Museum of Western Australia, Fremantle

²⁰ Brennan, E. T., Letter, unidentified newspaper

²¹ Bean, *The Story of ANZAC*, Volume II, p. 135 gives three figures—30,000, 42,000, 47,000.

²² Belford, W. C. (1940) *Legs Eleven, Being the Story of the 11th Battalion (AIF) in the Great War of 1914--1918*, Imperial Printing Coy Ltd., p. 102

²³ Combs, G. F. S., Manuscript, Ellam-Innes Collection; Clohessy, J., 1915, Diary, Ellam-Innes Collection

²⁴ Louch, T. S., Memoir, Ellam-Innes Collection

roughly with torn clothing.²⁵ The Turks' wounds were dressed by Dr Brennan and they were sent to the Casualty Clearing Station (CCS) on the beach. Other wounded Turks were brought in later.

²⁵ Medcalf, F. G., Memoir, J.S. Batty Library, Perth

PRISONER

The 11th Battalion had suffered nine killed and eight wounded during the action, most of the casualties being caused by shell fire. The Turkish attacks failed all along the front.

Not all the Australians had welcomed the opportunity to hit back at the Turks. Arthur Deacon Pleydell had been badly shaken by the experience - 'The poor devils! Good God! I couldn't shoot them!' he exclaimed to George Medcalf after the attack. Pleydell had fought at the Landing and at Gaba Tepe. Yet it was not being shot at under these circumstances that had unnerved him, but the act of slaughtering his fellow man. 'For the rest of the day he went about shaking as if from an ague; his teeth chattered and he could not eat.'²⁶ We have no way of knowing, but one wonders if Pleydell's experience trapped beneath the Turkish guns at Gaba Tepe, when the enemy held their fire to enable evacuation of the Australian wounded, had any bearing on his reaction to the slaughter of 19 May. Pleydell was later evacuated with shell shock but served until the end of the war.

After this battle Turkish casualties lay 'in all directions'. The 'dead and wounded ... evoked feelings of pity in the breasts of the 11th Battalion, and ... any prisoners or wounded ... falling into the hands of the boys were treated as friends and helped as much as possible. The wounded lying in between the lines were

²⁶ Ibid.

indeed pitiable sights ...²⁷ Such heavy casualties and the determination, bravery and sacrifice of the Turkish soldiers, changed the opinions of many among the Australians and New Zealanders. The enemy who had fought so hard and caused them such casualties at the Landing, began to be seen as a man who was prepared to die bravely in defence of his country. In addition, the impact of modern weapons on the human body was now all too evident and the Australians realised that perhaps the enemy hadn't mutilated their dead after all. The blood-letting of 19 May may have also restored the balance of suffering in the eyes of the Australians and New Zealanders.

In the coming days, dangerous and unofficial attempts were made to 'bring in any poor devil who was still alive', but rifle-fire usually brought these to an end.²⁸ An armistice was officially arranged for 24 May to enable burial of the dead and retrieval of any surviving wounded, though Tom Louch noted that 'we wondered if the Turks would play fair'.²⁹ This armistice gave the enemies the unusual opportunity of working together. As did many others, Ted Mofflin began 'fraternising with the enemy' in no-man's land. 'We got quite friendly and were swapping cigarettes, and badges and shaking hands with them, and trying to talk to each other.'³⁰ Mofflin also discovered that the Turks had a similarly misguided perception of their enemy, as 'the Germans had told them that we were cannibals and black men and that we ate all our prisoners ... I saw one German officer that looked a fair terror ... and a Turk went up behind him and made as if it to stab him.'³¹ Mofflin's observations suggest a more sympathetic view of the Turks, whose country had fallen under the influence of the real enemy, Germany. Bernie Walther noted simply, 'War seems a ridiculous affair when one sees the rivals together and practically working on the same job.'³²

Most diarists in the 11th Battalion comment on an event the following day, when the German submarine *U21* torpedoed *HMS Triumph*. The capsizing and sinking of the great ship was a dramatic but disturbing sight. John Turner felt that the 'most regrettable part of the affair was that the Turkish batteries shrapneled' the rescue boats.³³ In reality, it is probably not surprising that artillery would shell such a concentration of shipping, but the men could see 'the shrapnel ... hit the water

²⁷ Belford, W. C. (1940) *Legs Eleven, Being the Story of the 11th Battalion (AIF) in the Great War of 1914--1918*, Imperial Printing Coy Ltd. p. 103

²⁸ Louch, T. S., *Memoir*, Ellam-Innes Collection

²⁹ *Ibid.*

³⁰ Mofflin, E. W., Letter, Army Museum of Western Australia, Fremantle

³¹ *Ibid.*

³² Walther, B. H., 1915, *Diary*, Private Collection, Perth

³³ Turner, J. W. G., Letter, Ellam-Innes Collection, Perth

where the sailors were swimming'.³⁴ Despite his horror at the sight, Ted Mofflin could still acknowledge the achievement of the enemy submariners who penetrated the Allied screen—'It was a very plucky thing to do'.³⁵ Even though the submariners were German, not Turkish, such comments shed light on the Australians' attitudes to their enemies and the conduct of the war - they admired courage, fairness and men who 'played the game' and were prepared to be influenced by such attributes.

As a post-script to the sinking of the *Triumph*, Mofflin recorded that a few weeks later 'six barrels of wine were washed ashore ... and the lads got to them and came running from all directions with mess tins, water cans, dixies, biscuit tins and I saw one man with even his cap full. The officers ... weren't there quick enough. My word they should have let the boys at the Turks that night - there would have been something doing'.³⁶ Mofflin also writes of an incident one night when he was in charge of a covering party in no-man's land, and he and his men believed the Turks were taunting them in good English - 'I had a job to keep my lads ... from going at them. What good could 30 do against hundreds?'.³⁷ While it seems unlikely the Turks would have called out such a taunt, these two stories demonstrate an attitude of competitiveness or respectful familiarity, rather than of hostility or animosity, towards the Turkish soldiers serving in the trenches opposite - I cannot imagine similar comments being made about an enemy regarded with great bitterness, such as, for example, the Japanese in World War II.

In the coming weeks the battalion garrisoned its trenches, suffered casualties from bullets and shells, sniped at the enemy in turn and came into contact with them while patrolling at night. On 28 June 1915, the 11th Battalion was ordered to make a demonstration or diversion in which members of the battalion were to advance in daylight onto an exposed spur and fire at the enemy trenches; for 3-4 hours they lay exposed to aimed Turkish rifle, machine gun and artillery fire. This operation cost the battalion 21 killed and over 40 wounded and many of those who took part regarded it as 'the most unpleasant undertaken by them during the war'.³⁸ While Tom Louch wrote that 'everybody hated' such actions, no one who wrote about it mentions any ill feeling towards the enemy:

³⁴ Ibid.

³⁵ Mofflin, E. W., Letter, Army Museum of Western Australia, Fremantle

³⁶ Ibid.

³⁷ Ibid. The 'taunt', directed at a noisy demonstration being made in the Australian front lines, was 'stop yelling you kangaroo eating fools and come out here and do a bit.'

³⁸ Bean, C. E. W. (1939) *Official History of Australia in the War, The Story of ANZAC, Volume II*, Angus and Robertson., p. 307

rather, their concerns were for the casualties suffered and the 'utter disregard for the value of good men's lives' shown by the planners.³⁹

The men didn't like leaving the bodies of their comrades to rot without a decent burial, and after the action, while attempting to locate a missing man, Corporal Les Truman was shot through the head at close range by a Turkish rifleman.⁴⁰ The men's lack of hatred for their enemy did not alter the fact that they were fighting a hard campaign, and one account states that 'within a few minutes the Turk had paid the penalty'.⁴¹

Sniping was a skill at which the Turkish soldier was particularly adept and many Australians and New Zealanders were killed and wounded by aimed Turkish rifle fire, even in the rear areas behind the front lines. The only effective solution was to eliminate the snipers and this often became a deadly, one on-one game. Roy Charman wrote that the enemy were 'well hidden' and it often took 'a slight movement or perhaps an empty cartridge' flying out of a bush to betray their location. 'Then I put a shot there and he knows he's located and ... then it's a duel to the death ... One ... about 100 yards in front of us ... gave us some sport. We fought for two hours before I silenced him. I did not see him at any time or he me, but we both knew where each other was. He used to get so hot on my loophole that I used to close up for a quarter of an hour to let him think he'd got me, and I'd suddenly open out on him again ... the shooting from the bush ceased suddenly in the middle of a hot bout and has been silent since.'⁴²

At the end of July, members of the battalion attacked a Turkish position on the edge of the Valley of Despair (Kars Deresi). Charman found himself in a position overlooking a portion of the trench and began a duel with a group of the enemy. 'They tried hard to locate me which shouldn't have been hard considering I was lying in full view about ten yards off and my rifle giving forth a sheet of flame in the moonlight every time I fired.' Charman had soon shot 16 of the party, and confided in a letter that 'the poor devils must have been terror stricken at the last.'⁴³ This night saw some hard fighting, with Turks in a central portion of the position fighting on after the rest of the trench was taken. Captain Leane recorded that 'Every opportunity was given to them to surrender but they refused' and 'fell

³⁹ Louch, T. S., Memoir, Ellam-Innes Collection; Belford, W. C. (1940) *Legs Eleven, Being the Story of the 11th Battalion (AIF) in the Great War of 1914--1918*, Imperial Printing Coy Ltd., p.120

⁴⁰ Belford, W. C. (1940) *Legs Eleven, Being the Story of the 11th Battalion (AIF) in the Great War of 1914--1918*, Imperial Printing Coy Ltd. p.120

⁴¹ Belford, *Legs Eleven*, p. 111.

⁴² Charman, L. R. B., Letter, Ellam-Innes Collection

⁴³ Ibid.

fighting as the brave men that they undoubtedly were.⁴⁴ This operation cost the 11th Battalion over 100 casualties, including 36 killed.

Dead 11th Battalion members after capture of the Turkish Despair Works

One of those injured during the fighting, John Davies, wrote afterwards 'I have just come out of the hardest battle since I landed at Gallipoli ... The Turks opposite us are very big and active men, and more than once my rifle has saved my life ... Although the Turk is our enemy and in fighting his survival or ours is the issue, I must say he is a fair fighter, and always recognises our hospital or Red Cross work.'⁴⁵

Such comments clearly portray the duality of the Australians' attitude to their enemy, as reflected in battle, sniping and other aspects of life on the peninsula. The Turkish soldier was fought with determination and to the death, but during the campaign his toughness, fighting qualities, courage and 'gentlemanly' actions, such as were demonstrated at Gaba Tepe, led to his being regarded with respect and even compassion. By this stage, references to Germans providing the backbone for the Turkish forces had ceased – the Turks fought hard at Leane's

⁴⁴ Leane, R. L., 3 DRL, 8042 item 15,

⁴⁵ Davies, J. R., Kalgoorlie Miner newspaper

Trench, but no-one expected to see Germans there. The Turk had earned his reputation and was given his due as a soldier.

A few days later the Turks recaptured a portion of the position and it took the 11th Battalion a great deal of fighting, 55 killed and 100 wounded, to evict them.

After the blood-letting of the two battles for Leane's Trench, as this position came to be known, and the failure of the August offensive, the two sides accepted that neither was going to easily gain the upper hand or give in. Although the campaign was not yet half over, and a future advance was still expected, Turk and Australian grudgingly tolerated each other's presence and kept their heads down. Peter Snodgrass noted 'We hardly ever see a Turk, except by accident and at a great distance.'⁴⁶ The enemy would be shot at or fought if necessary, but the Turkish soldier had proved himself a determined opponent and thousands of dead along the Anzac battle front evidenced the futility of frontal attacks by either side. In the final months of the campaign the Turks are mentioned far less frequently in 11th Battalion diaries, being replaced by the everyday concerns of garrison soldiers - food, illness, home, work, exhaustion, and the prospect of relief.

The 11th Battalion was withdrawn from the peninsula on the night of 16/17 November 1915. The men presumed they would return to continue the fight and so did not leave farewell messages to their enemy as did other troops when Anzac was evacuated a month later. It can be presumed their attitude was similar to others, such as the headquarters of the 3rd Light Horse Brigade, a brigade which contained a large number of Western Australians, who left a note to 'our worthy TURKISH opponents ... in bidding 'Au revoir' to our honourable foes we Australians desire to express appreciation of the fine soldierly qualities of our Turkish opponents and of the sportsmanlike manner in which they have participated in a very interesting contest, honourable, we trust, to both sides ... For us it is a matter of deep regret that the ancient friendship so long existing between the British and Turkish Empires should have been thus disturbed and broken by the insidious machinations of the arch-enemy of humanity'.⁴⁷ As Professor Bill Gammage put it, no rancour was felt for the Turks, 'the malice of every Australian soldier' being 'reserved for the Hun, for he had caused the war.'⁴⁸ Five months later, the 11th Battalion was on the Western Front, fighting that 'arch-enemy', Germany.

⁴⁶ Belford, W. C. (1940) *Legs Eleven, Being the Story of the 11th Battalion (AIF) in the Great War of 1914--1918*, Imperial Printing Coy Ltd. p. 164

⁴⁷ Gammage, B. (1990) *The Broken Years*, Penguin Books Australia Ltd, Penguin Books, Ringwood, Victoria. p.127

⁴⁸ *Ibid.* p.127

Arthur Pleydell, who found himself unable to shoot his enemy on 19 May, finished the war a lieutenant; he had been Mentioned in Despatches in 1917 and awarded the Meritorious Service Medal in 1919. After the war he 'did not say much' to his family about the Gallipoli Campaign. He spoke little of his part in the Landing, the Gaba Tepe raid or the Turkish attack of 19 May, but did talk of "Johno" the Turk for whom he seemed to have great respect.' He died in 1954 aged 62.

References

- Anonymous, Ellam-Innes Collection, Perth
- Ashton, F., Manuscript, J.S. Battye Library, Perth
- Bean, C. E. W. (1921) *Official History of Australia in the War, The Story of ANZAC, Volume I*, Angus and Robertson.
- Bean, C. E. W. (1939) *Official History of Australia in the War, The Story of ANZAC, Volume II*, Angus and Robertson.
- Belford, W. C. (1940) *Legs Eleven, Being the Story of the 11th Battalion (AIF) in the Great War of 1914--1918*, Imperial Printing Coy Ltd.
- Blay, G. H., 1915, Diary, Ellam-Innes Collection
- Brennan, E. T., Letter, unidentified newspaper
- Brockman, E. A. D., Official History, 1914-18 War Records of C E W Bean, Official Historian; Official Historian's Notes, AWM 38, 3DRL606 item 27, AWM
- Charman, L. R. B., Letter, Ellam-Innes Collection
- Clohessy, J., 1915, Diary, Ellam-Innes Collection
- Cockburn, R. C., Diary,
- Combs, G. F. S., Manuscript, Ellam-Innes Collection
- Davies, J. R., Kalgoorlie Miner newspaper
- Eastcott, H. J., Manuscript, Ellam-Innes Collection
- Everett, R. W.,
- Facey, A. B. (1985) *A Fortunate Life*, Penguin Books, Ringwood, Victoria.
- Gammage, B. (1990) *The Broken Years*, Penguin Books Australia Ltd, Penguin Books, Ringwood, Victoria.
- Leane, R. L. (1932) *Listening Post* 22.
- Leane, R. L., 3 DRL, 8042 item 15,
- Louch, T. S., Memoir, Ellam-Innes Collection
- Lowson, R. J., Manuscript, Ellam-Innes Collection

Medcalf, F. G., Memoir, J.S. Batty Library, Perth

Mofflin, E. W., Letter, Army Museum of Western Australia, Fremantle

Newton, L. M. (1925) *The Story of the Twelfth: A Record of the 12th Battalion
A.I.F. during the Great War of 1914-1918*, J. Walch & Sons, Hobart.

Turner, J. W. G., Letter, Ellam-Innes Collection, Perth

Walther, B. H., 1915, Diary, Private Collection, Perth

'ZORLU AMA ADIL'

11. PIYADE TABURI, AVUSTRALYA İMPARATORLUK KUVVETLERİ VE DÜŞMANLARI, 1915 GELİBOLU

James Hurst

11. Tabur, 1914'te Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle Batı Avustralya sınırları içinde yetiştirilen ilk piyade taburuydu. İlk Avustralya İmparatorluk Kuvvetlerinin (AİK) bütün birimlerinde olduğu gibi, tabur mensuplarının tamamı gönüllüydü ve Tabur, madenciden keresteciye, muhasebeciden çiftçiye, doktordan öğretmene kadar geniş bir meslek grubunu içeriyordu.¹

25 Nisan'da Tabur Anzak çıkarmasının ilk dalgasını başlattı, ve sonraki aylarda sık sık düşmanla karşı karşıya gelerek çeşitli şekillerde ve durumlarda savaştı. Bu toplantı, bana, bu Taburun düşmanları olan Osmanlıları nasıl gördüğünü ve savaş sürerken bu yaklaşımın nasıl değiştiğini inceleme olanağı verdi.

Gelibolu Çıkarmasından önce, askerler, muhtemel düşmanlarından, Türk askerlerinden çok az söz etmişlerdi. Mektupları, esas olarak evle ilgili düşünceleri ve savaş öncesi sevdikleri kişileri yatıştırıcı sözlerden, günlükleri ise ileride yaşayacakları mücadele ve stres karşısında doğru davranacaklarıyla ilgili vaatlerden oluşuyordu. Birçok asker, birlikte savaşacakları arkadaşlarını hayal kırıklığına uğratmaktan daha çok endişe duyuyordu. Bu, Profesör Tuncoku'nun, birçoklarının çok az şey bildiği bir ülke olan Türkiye'nin düşmanları olacağını bilmeden Avustralya'dan ayrılıp 25 Nisan'da Gelibolu'da savaşmış Taburla ilgili 1990'ların başlarında yaptığı araştırmasını desteklemekteydi. 11. Tabur, Çıkarmadan önceki haftalarda Çanakkale Boğazı kıyılarındaki bombardımanı çok net duyabildikleri Limni adasına konuşlanana kadar Türkiye'yle savaşacaklarını bilmiyordu.

Düşmanlarını bilmeme durumuna etki eden birkaç sebep eklenebilir. Avustralyalılar, kendilerini dünyadaki en büyük imparatorluğun genç üyeleri olarak görüyorlardı. Osmanlı İmparatorluğunun uzun tarihini bilseler de bilmeseler de; 1914 itibarıyla Türkiye, 'Avrupa'nın hasta adamı' olarak kabul ediliyordu ve 1912-1913 Balkan Savaşlarında gösterdiği performans, birçok yüksek rütbeli İngiliz'in Türklerin savaşma becerisini küçümsemesine yol açmıştı. Lord Kitchener, Sir Ian Hamilton'a, Türklerin 'disiplinli, cesur ve yetenekli askerler olduklarını ve hafife alınmaması gerektiğini' ifade eden bir mektup göndermesine

¹ Unless otherwise stated, men mentioned by name belong to the 11th Battalion.

ve Avustralyalı askerlere, Türklerin kültürüne ve dinlerine saygı duymanın önemi gibi çeşitli konularda dersler verilmesine rağmen; düşmanları hakkında ne kadar bilgilendirildikleri net değildir.² Yıllar sonra 11. Taburdaki askerlerden biri olan Bert Facey, Çıkarmadan önceki gece 'ne kadar çok korktuğunu... ama şevkli olduğunu... ve Türk ordusunu yarıp doğrudan İstanbul'a devam edebileceklerine inandıklarını'³ yazmıştı.

11. Taburdaki askerlerin çoğu, daha önce hiç savaş kazanmamıştı ve bu savaşa girişleri muhtemelen en kötü koşullardaydı – ilk geldiklerinde düşman ateşi altında kalabalık teknelerinde denizin ortasında mahsur kalmışlardı. Karaya çıktıklarında, karanlıkta kendilerine yöneltilmiş tüfeklerin ateşlenmesiyle, çalılarla kaplı yamaçlara kendilerini atmış ve Türk askeriyeye karşı karşıya gelmişlerdi.

Onbaşı Hedley Howe, tepenin yarı yolunda yaralı bir Türk askeri bulmuştu ve 'tutsak burada' diye seslenince, geçen bölükten "Öldür piçi!" diye bir cevap almıştı. 25 Nisan'da Anzak'taki şiddetli muharebe her iki tarafın da karşılıklı birkaç tutsak alınmasıyla sonuçlanırken ve olayların üzerinden çok zaman geçmesinden ötürü asıl amaç konusunda emin olmak mümkün olmasa da, 'Öldür piçi!' gibi yorumların muhtemelen kan tutkusundan çok, fazla heyecanın ürünü olmasından ve söylenenlerin kelimesi kelimesine tam anlamıyla kastedilmemesinden dolayı bu gibi yorumlara çok fazla bir önem atfetmemek gerektiğini düşünüyorum. Tutsak öldürülmedi, sadece silahı alındı, arandı ve sahile götürüldü. Howe, sonrasında, tutsak askerin ne giydiğini ve ceplerinde ne olduğunu tüm ayrıntısıyla hatırlayabiliyordu – bu, düşmanını yakından ilk tetkikinde göstermiş olduğu büyük ilginin bir işaretiydi.

Sonrasında Plugge'nin Platosu olarak adlandırılan ilk tepenin zirvesinde kafasından ciddi bir şekilde yaralanmış yarı baygın bir Türk'ün eline Avustralyalı bir asker tarafından bir şişe su ilâştirilirken, ağzına da Binbaşı E.A.D. Brockman tarafından bir morfin tableti veriliyordu. Yaralı Türk 'ona büyük bir nefretle baktı ve tableti tükürdü.'⁴ Türk, muhtemelen zehirlendiğini düşünmüştü, o da ilk defa karşı karşıya geldiği düşmanla ilgili şüpheler taşıyordu. Bu arada, savaş kararını içlerine doğru ilerliyordu. George Combs, düşman askerlerini 'onlara ateş edebilecek yakınlığa gelene kadar' kovaladıklarını belirtmişti. Öldürülenlerden biri

² Eastcott, H. J., Manuscript, Ellam-Innes Collection; Newton, L. M. (1925) *The Story of the Twelfth: A Record of the 12th Battalion, A.I.F. during the Great War of 1914-1918*, J. Walch & Sons, Hobart. p.53

³ Facey, A. B. (1985) *A Fortunate Life*, Penguin Books, Ringwood, Victoria.p.253

⁴ Brockman, E. A. D., Official History, 1914-18 War: Records of C E W Bean, Official Historian; Official Historian's Notes, AWM 38, 3DRL606 item 27, AWM

subaydı, 'iyi, büyük bir adamdı ve karşılaşacağımız adamlar eğer onun gibilerse, bizi zor zamanların beklediğini düşündüm.'⁵

Saldırıları sırasında, Bugler Fred Ashton'ın ifadesiyle 'Kumsalda... iki cankurtaran teknesi... korkunç ölü bedenlerle dolu... sandaldakilerden çok azı ve kötü şekilde yaralanmış olanların hayatta oldukları görülüyordu. Bu korkunç manzara hepimizin kanına dokunmuştu; ve ... böyle bir trajedinin sorumlularını sıkıştırmak için istekli olmaktan çok daha fazlasını hissediyorduk.' Kısa bir süre sonra, Ashton ilk ölü düşman askerle karşılaştı. Biri, büyük bir saygıyla 'ölü askerinin yüzünü bir parkayla örtmüştü, ama yolumuzun üzerinde yatan sessiz ve hareketsiz beden bizi, başarı ve garip bir şekilde merhametle karışık duygular içine itti. "Zavallı iblis" diye düşündük...'⁶

Savaşın bu ilk saatleri sırasında, askerler deneyimlerini eğitimleriyle birleştirmek zorundaydı. Resmî Tarih, çıkarmadan önce AİK hakkında genel ifadeler kullanarak şöyle yazıyordu; 'Askerler, Türklerin esir aldıkları ya da yaralı halde buldukları askerleri sakat bıraktıklarına dair sürekli olarak uyarılmıştı ve bu günlerde Avustralyalılar düşmana karşı güçlü bir kuşku ve nefret duyuyordu.'⁷ Bu kuşku, Ashton ve diğer birçoklarını çeşitli varsayımlara yöneltmişti; mermilerin ilk kez başlarının üzerinden geçtiğini hissettiklerinde, Türkler 'dom dom kurşunu' kullanıyordu ve 'yüz yüze gelemediğimiz bu korkak düşmana olan öfkemiz bu olaydan sonra daha da artmıştı.'⁸ Böyle bir öfkeye rağmen, yaralı bir Türk askeri çalıkların arasından sürünerek çıktığında, 'yarım düzine tüfeğin hemen üzerine doğrultulmasına' rağmen, yaralı Türk öldürülmemiş ve sahile gönderilmişti.⁹ Askerler daha sonra dom dom kurşunu kullanılmadığını öğrendiler.¹⁰

Avustralyalılar, 25 Nisan'daki ilk sıcak çatışmada hep o kadar merhametli değildiler. George Blay şöyle kaydetmiştir; çıkarmadan hemen sonra '12. [Tabur] Albay Clarke ağzından vurulmuştu... Bu yüzden biz de nişancının yerini tespit edebilmek için bir tüfeğin ucuna bir şapka yerleştirdik... Sonra etrafını sardık ve hepimiz ona ateş ettik... Üç tane tüfeği [ve] bol miktarda cephaneliği vardı... esir

⁵ Combs, G. F. S., Manuscript, Ellam-Innes Collection

⁶ Ashton, F., Manuscript, J.S. Battye Library, Perth

⁷ Bean, C. E. W. (1921) *Official History of Australia in the War, The Story of ANZAC, Volume I*, Angus and Robertson, p.258

⁸ Cockburn for example also writing 'The Turks were using these dum-dum explosive bullets, they were bursting all over the place and the shrapnel was deadly.'

⁹ Ashton, F., Manuscript, J.S. Battye Library, Perth

¹⁰ Bean, C. E. W. (1921) *Official History of Australia in the War, The Story of ANZAC, Volume I*, Angus and Robertson, p.426

alamıyorduk, bu nedenle onu vurduk. O nişancı, 5 ya da 6 adamımıza mâl olmuştu.’¹¹

Böylece karaya çıkalı beri çok kısa bir süre içinde, Batı Avustralyalılar düşmanlarının iki özelliğinin farkına vardılar – Onlar askerdiler, düşman olarak savaşılacak askerler ve insandılar, yaralandıklarında yardım edilecek ve öldüklerinde merhamet duyulacak insanlar.

Çıkarma sırasındaki çatışmalar, her iki tarafın da çalılıkları zayıatlarla doldurma ve diğerini bitirme azmiyle günlerce sürdü. Avustralyalılar ve Yeni Zelandalılar için, özellikle 25 Nisan günü, Türk topları, tüfekleri ve makineli tüfeklerinin ateşi altında savunmasız bir şekilde yatarken çok gerilimli geçmişti. Askerler düşmanlarına karşı yeni bir saygı geliştirmiş olabilirler, ama herhangi bir nefret duygusu kaydedilmemiştir. Yüzbaşı Everett, ‘Türkler iyi ve cesur savaşçılardır’ şeklinde ifade etmişti ve muharebe sırasında yaralanmış olan Er Robert Cockburn günlüğüne şöyle kaydetmişti; ‘Türkler... çok maharetliyidiler. Makineli tüfeklerini her yere gizlemiş olmalılar.’¹²

Muharebenin ilk günlerinde, Anzaklar, düşmanlarının savaşma meziyetlerini Türk Kuvvetlerini eğiten Alman subayların varlığına bağlıyorlardı. 11. Taburun kimliği belirlenememiş bir mensubu, 25 Nisan’da Türkleri sahilten geri püskürttiklerini ama Alman subayların yetişip Türkleri toparladığını, böylece de Türklerin dönüp karşı taarruza geçtiklerini kaydetmişti.¹³ Aslında karşı taarruz, Türk askerlerinin gelmesiyle sağladıkları takviye kuvvet sayesindeydi. Rob Lowson şöyle yazmıştı; ‘Düşman şarapnel parçalarıyla üzerimizde öldürücü yaralar açıyordu... Alman donatımlı silahlarla öldürücü bir iş yaptıklarını görebiliyordum.’¹⁴ Avustralyalılar, kendi cephesine girmek için düşmanın casuslar kullandığını ve şaşırtıcı emirler verdiklerini ve ateş etmelerini engellemek için Hint bölüğümüş gibi davranmak gibi hilelere başvurduğunu düşünüyorlardı. Böyle bir kurnazlık, Almanların varlığına bağlanmıştı. Haziran 1915’te George Medcalf, ‘Almanlar dahiler... Yarımada’daki ilk birkaç gün sırasında... en favori hileleri, kendilerini ve Türkleri bizim Hintli müttefiklerimiz olarak göstermeleriydi.’ şeklinde yazmıştı. Medcalf, *Punch*’ta yayınlanmış, Fransa’da Almanlar bir İngiliz siperine saldırmak için yerde sürünerek ilerlerken kendilerinin İngiliz Taburundan olduklarını söyledikleri bir karikatürden bahsetmişti. ‘Ve bu yüzden bugün burada düşmanımızla birlikte.’¹⁵ Almanların işlevine çok fazla önem atfetmek şaşırtıcı değildi. Türklerin savaşma meziyetleri küçümsenmişse, böyle zorlu ve saldırgan

¹¹ Blay, G. H., 1915, Diary, Ellam-Innes Collection

¹² Everett, R. W., ; Cockburn, R. C., Diary,

¹³ Anonymous, Ellam-Innes Collection, Perth

¹⁴ Lowson, R. J., Manuscript, Ellam-Innes Collection

¹⁵ Medcalf, F. G., Memoir, J.S. Battye Library, Perth

bir savunmayla karşı karşıya kalan Avustralyalılar bunu dış etkiye bağlamışlardı ve Alman askeri yetkilileri en açık düşmandı. Aslında, ön saflardaki Alman subaylarının sayısı, Avustralyalıların 'zannettiği kadar çok değildi'.¹⁶

Çıkarmadan on gün sonra, 4 Mayıs'ta, 11. Taburdan yaklaşık 100 gönüllü, 3. İstihkam Savaş Bölüğünden küçük bir ekiple, ANZAK cephesinin yaklaşık bir mil güneyinde Kaba Tepe burnundaki 'Türk Kalesi'ne baskın düzenledi. Teknelerden karaya çıkarken, ekipteki bir düzineden fazla asker yaralandı ve öldü ve sonra alçak bir kayalığın altında ileride geçilmesi imkansız dikenli teller ve arkalarında, sahilde Türk ateşiyle kendilerini tuzağa düşmüş buldular. Ne Türklere doğru ileri ne de Anzak cephesine doğru geri gitmek imkansızdı, bunun üzerine donanma, birliğin yaralılarını götürmek üzere bir tekne gönderdi. Avustralyalılar her yerine mermi yağın kumsalın bir yanından öbür yanına yaralılarını taşımaya başlamışlardı ki, hayrete düşüren bir şekilde Türklere ateşi kestiler. Taburun sağlık görevlisi Yüzbaşı Brennan şöyle yazmıştı; 'Bizi gayet kolay ele geçirebilecek bir durumdayken bu, onlara çok yakışır bir davranış olmuştu.'¹⁷ Baskını yöneten Yüzbaşı Ray Leanne, 'O gün Türklere sadece ne kadar cesur askerler olduklarını göstermekle kalmadılar ne kadar yürekli olduklarını da gösterdiler.'¹⁸ şeklinde ifade etmişti. Birlikten geriye kalanlar, Kraliyet Donanmasının şiddetli koruma ateşi altında kurtarıldılar. Bu baskına Taburun çok az bir bölümünün katılmasına rağmen, Türklerin yaptıkları Tabur içinde kulaktan kulağa yayılıyordu. George Blay günlüğüne şöyle yazmıştı; 'Türkler tek bir mermi dahi atmadan onların gitmelerine izin verdi'; ve Ted Mofflin ise, 'Sonradan yaralılar için bir tekne Kızıl Haçın altına yanaştı ve bütün yaralıların sargılanmış olduğunu ve ölümlerinin gömülmüş olduğunu ve Türklerin bir tek ateş dahi etmediklerini gördük.'¹⁹ diye ifade etmişti. Ağızdan ağza dağılınca, gerçeklerin çarpıtıldığı görüşü yaygın olmasına rağmen; Türklerin cana yakın ve mert hareketleri açıkça olumlu bir izlenim bırakmıştı.

Şunu da belirtmek dikkate değer olacaktır ki; kumsalda yaralılara bakan doktor Yüzbaşı Brennan 'Sonrasında gördük ki orada da Almanlar vardı.' diye bir eklemede bulunur. Böylece, bu onurlu hareketi bir kez daha Alman etkisine bağlama kanaatini akla getirmiştir.²⁰

¹⁶ Bean, C. E. W. (1921) *Official History of Australia in the War, The Story of ANZAC, Volume I*, Angus and Robertson. p. 470

¹⁷ Brennan, E. T., Letter, unidentified newspaper

¹⁸ Leane, R. L. (1932) *Listening Post* 22.

¹⁹ Blay, G. H., 1915, Diary, Ellam-Innes Collection Mofflin, E. W., Letter, Army Museum of Western Australia, Fremantle

²⁰ Blay, G. H., 1915, Diary, Ellam-Innes Collection Mofflin, E. W., Letter, Army Museum of Western Australia, Fremantle

Gelibolu'da AİK'in çoğunluğu için, düşmanlarına yönelik yaklaşımlarında en dikkat çeken dönüm noktası, 19 Mayıs günü 30000-47000 arasında askerden oluşan Türk Birliklerinin ANZAK istilacıları denize dökmek için planlanmış Türk taarruzuydu.²¹ Diğer birliklerdeki askerler gibi, 11. Tabur mevzilerine geçip kim gelirse ateşe tutmuştu. Makineli tüfek çavuşları Wally Hallahan, '... silahının tutukluk yapmasından korumak ve sürekli çalışır halde tutması için... sesli bir şekilde dua ediyordu.'²² George Combs, o sabahki çatışmanın 'büyük kumar' gibi olduğunu düşünmüştü ve Joseph Clohessy şöyle kaydetmişti; 'Onlar için hazırдық... biz... bıçakla saman kesiyor gibi onları biçmiştik.'²³

Avustralyalıların yaklaşımı duygusuz gibi görünüyorsa da; Çıkarmanın ilk günlerinden beri onlara azap çektiren, Kaba Tepenin korunmasız kumsalında mermi yağmuruna tutan düşmanlarına karşılık verebildikleri ilk büyük fırsattı. Tom Louch'un da ifade ettiği gibi, Türkler 'bizi tekrar denize dökmek için kararlı bir çaba' gösteriyordu. 'Çok uzak değil – ortalama genişlik 500 metre; bu yüzden herhangi bir toprak parçasından vazgeçemezdik.'²⁴ Üstelik, Türkler savaş istiyorlarsa bunu alacaklardı, ama eğer teslim olmak istiyorlarsa bunu da yapmalarına izin verilecekti. George Medcalf, Türklere ateş ederken karşılığında cephenin başka bir yanından da Avustralyalılar vurulurken, yakın mesafedeki bir Türk grup 'süngünün ucuna iliştirilmiş beyaz bir bez parçası kaldırdılar. Bunu yavaş bir şekilde hareket eden başı sargılı bir asker takip etti... ve açık alana doğru emeklemeye başladı. Ellerini yukarı kaldırdı ve dar hendekten cephemize doğru sağ salım yürüdü. Ardından yarım düzine kadar daha asker, paçavralarla sargılı bir şekilde onu takip etti.'²⁵ Türklerin yaraları Dr. Brennan tarafından temizlendi ve kumsaldaki İlk Yardım İstasyonuna (YTi) gönderildiler. Diğer yaralı Türkler daha sonra getirildiler.

11. Tabur, çatışma sırasında dokuz askerini kaybetti ve sekiz askeri yaralandı, yaralanmaların çoğuna şarapnel mermileri neden olmuştu. Türk taarruzu cephede hep başarısız oldu.

Ancak Avustralyalıların tümü, Türklere misilleme yapma fırsatını yakalayamadı. Arthur Deacon Pleydell, yaşadıkları deneyimden dolayı fena halde titriyordu – saldırıdan sonra George Medcalf'e 'Zavallı iblisler! Aman Allah'ım!

²¹ Bean, *The Story of ANZAC*, Volume II, p. 135 gives three figures—30,000, 42,000, 47,000.

²² Belford, W. C. (1940) *Legs Eleven, Being the Story of the 11th Battalion (AIF) in the Great War of 1914--1918*, Imperial Printing Coy Ltd., p. 102

²³ Combs, G. F. S., Manuscript, Ellam-Innes Collection; Clohessy, J., 1915, Diary, Ellam-Innes Collection

²⁴ Louch, T. S., Memoir, Ellam-Innes Collection

²⁵ Medcalf, F. G., Memoir, J.S. Batty Library, Perth

Onları vuramadım!' diye bağıyordu. Pleydell Çıkarmada ve Kaba Tepede savaşmıştı. Ancak onun cesaretini kıran, bu koşullar altında vurulmak değil, bir insanı katletme eylemiydi. 'Günün geri kalanını, sıtmaya yakalanmış gibi titreyerek geçirdi; dişleri takırdıyor ve yemek yiyemiyordu.'²⁶ Bilme imkanımız yoktu, ama Pleydell'in Kaba Tepede Türk ateşi altında sıkıştığı sırada yaralı Avustralyalıların tahliyesini sağlamak için düşmanın ateşi kestiği o deneyimin 19 Mayıs katliamına olan tepkisiyle bağlantılı olup olmadığı konusunda şüphelenilebilirdi. Daha sonra Pleydell şarapnel şokuna girdiğinden tahliye edildi, ama savaşın sonuna kadar göreve devam etti.

Bu savaştan sonra, ölü ve yaralı Türk askerleri 'her taraftaydı'. 'Ölü ve yaralı... 11. Taburdakilerin kalplerinde merhamet duygusu uyandırıyor, ve ... ele geçirilen herhangi bir esir ya da yaralıya arkadaşları gibi davrandılar ve mümkün olduğu kadar yardım ettiler. Cepheler arasında yatan yaralılar gerçekten merhamet uyandıran bir manzaraydı...'²⁷ Türk askerlerinin aldığı böyle ağır yaralar ve gösterdikleri azim, cesaret ve kayıpları, birçok Avustralyalı ve Yeni Zelandalının fikrini değiştirdi. Böyle çetin savaşan ve Çıkarmada böyle kayıplara neden olan düşman, ülkesini savunmak için cesurca ölmeye hazır bir insan olarak görülmeye başlandı. Ayrıca, modern silahların insan vücudu üzerindeki etkisi çok açıktı ve nihayetinde Avustralyalılar düşmanın ölümlerini muhtemelen katletmediğini anladı. 19 Mayıs katliamı, Avustralyalılar ve Yeni Zelandalıların gözlerinde acı dengesini yeniden kurabilmiştir.

İlerleyen günlerde, 'hala hayatta olan zavallı iblisi cezalandırmak' için tehlikeli ve gayri resmi girişimlerde bulunuldu, ama tüfek ateşi genellikle bunları sona erdirdi.²⁸ 24 Mayıs için ölümlerin gömülmesini ve hayatta kalan yaralıların geri verilmesini sağlayan resmi olarak bir ateşkes düzenlendi. Buna rağmen Tom Louch 'Türklerin dürüst oynayıp oynamayacağını merak ediyoruz.'²⁹ ifadesinde bulunmuştu. Bu ateşkes, düşmanla birlikte alışılmadık bir çalışma olanağı verdi. Diğerleri gibi, Ted Mofflin de iki cephe arasındaki bölgede 'düşmanla dostça münasebetler kurmaya' başladı. 'Gerçekten de dostluk kurmuştuk ve sigara ve nişanlarımız değiş tokuş ediyorduk ve onlarla el sıkışıyorduk ve birbirimizle konuşmaya çalışıyorduk.'³⁰ Ayrıca, Mofflin Türklerin de benzer bir şekilde düşmanlarıyla ilgili yanlıcı bir algılayışı sahip olduğunu fark etmişti. 'Almanların onlara söylediği gibi, bizler yamyamışız ve siyah deriliymişiz ve bütün tutsaklarımızı yiyormuşuz...Bir Alman subayının açık bir dehşet ifadesiyle

²⁶ Ibid.
²⁷ Belford, W. C. (1940) *Legs Eleven, Being the Story of the 11th Battalion (AIF) in the Great War of 1914--1918*, Imperial Printing Coy Ltd. p. 103

²⁸ Louch, T. S., *Memoir*, Ellam-Innes Collection

²⁹ Ibid.

³⁰ Mofflin, E. W., *Letter*, Army Museum of Western Australia, Fremantle

baktığını gördüm... ve bir Türk onun arkasından gitti ve bu onu yaralamış gibi davrandı.’³¹ Mofflin’in gözlemleri, ülkesi gerçek düşmanın, Almanya’nın nüfuzuna giren Türklere dair daha sempatik bir izlenim uyandırdı. Bernie Walther basit bir şekilde şöyle ifade etmişti; ‘Rakipleri birlikte görünce ve pratik olarak aynı iş üzerinde çalışınca savaş gülünç bir olay gibi görünür.’³²

11. Taburdaki birçok günlük yazarı, bir sonraki gün gerçekleşen Alman deniz altısı *U21*’in *HMS Triumph*’ı torpilleme olayını yorumlamıştı. O büyük geminin alabora oluşu ve batışı, dramatik ve rahatsızlık veren bir manzaraydı. John Turner’a göre, ‘bu olayın en üzücü kısmı Türk toplarının kurtarma teknelerini vurmasıydı.’³³ Gerçekte, büyük topların böyle bir nakliye konvoyunu bombalaması muhtemelen çok şaşırtıcı değildi, ama askerler ‘denizcilerin yüzdüğü sulara vuran şarapnelci’ görebiliyordu.³⁴ Bu manzara karşısında düştüğü dehşete rağmen, Ted Mofflin, müttefikinin menziline giren düşman deniz altısının başarısını kabul edebiliyordu – ‘Bu çok cesurca bir hareketti.’³⁵ Deniz altı Türk değil Alman olsa da, böyle yorumlar Avustralyalıların düşmanlarına ve savaşın idaresine yönelik yaklaşımlarını aydınlatı – cesarete, dürüstlüğe ve ‘oyunu kurallarına göre oynayan’ askerlere hayranlık duyarlardı ve böyle niteliklerden etkilenmeye hazırlanmışlardı.

Triumph’ın batışından sonraki yazısında Mofflin, birkaç hafta sonra ‘altı fiçi şarabın... ve onlara tutunan ve her taraftan teneke kutularla, su kaplarıyla, çaydanlıkla, bisküvi kutularıyla gelen genç çocukların kıyıya vurduğunu ve hatta bir askerin kepinin hala başında olduğunu gördüğünü’ kaydetmişti. ‘Subaylar... orada yeterince çabuk olamadılar. O akşam çocukların Türklere kalmasına izin vermeliydiler – yapılacak bir şey olabilirdi.’³⁶ Mofflin, ayrıca serbest bölgede savunma görevinden sorumlu olduğu bir gece, başından geçen bir olaydan da bahseder; adamları ve kendi, Türklerin iyi bir İngilizce ile onlarla Tabur ettiğini düşünüyordu – ‘Bir görevim var... çocukların onlara gitmesini engellemek. 30 kişi yüzlerce kişiye karşı ne kadar iyi olabilir ki?’³⁷ Türklerin böyle bir söz söyleyebileceği ihtimal dahilinde değilken, bu iki hikaye, karşı siperde hizmet veren Türk askerlerine yönelik düşmanlık ya da nefret değil rekabetçi ya da saygıdeğer bir samimiyete dair bir tutumu gösteriyordu – II. Dünya Savaşında

³¹ Ibid.

³² Walther, B. H., 1915, Diary, Private Collection, Perth

³³ Turner, J. W. G., Letter, Ellam-Innes Collection, Perth

³⁴ Ibid.

³⁵ Mofflin, E. W., Letter, Army Museum of Western Australia, Fremantle

³⁶ Ibid.

³⁷ Ibid. The ‘taunt’, directed at a noisy demonstration being made in the Australian front lines, was ‘stop yelling you kangaroo eating fools and come out here and do a bit.’

Japonlar gibi, büyük bir acıyla telakki edilen bir düşman hakkında benzer yorumların yapıldığını düşünemiyorum.

İlerleyen haftalarda, Tabur siperlerini kazıyor, düşmanın mermilerinden ve şarapnellerinden yaralananlar oluyor, karşılığında düşmana ateş açıyorlar ve geceleri devriye gezerken karşılaşıyorlardı. 28 Haziran 1915'te, 11. Tabur gündüz savunmasız ileri bir tahkimata ilerleyerek bir gösteri ya da eğlence şırtımına yapma ve düşman siperlerine ateş etme emri aldı; 3-4 saat boyunca, Türk tüfeklerinin, makineli tüfeklerinin ve toplarının ateşine maruz kaldılar. Bu operasyon 21 askere mâl oldu ve 40'ı yaralandı ve operasyonda yer alan askerlerin birçoğu da bunu 'savaş boyunca üstlendiği en tatsız görev' olarak saydı.³⁸ Tom Louch, herkesin böyle işlerden nefret ettiğini yazarken, bu operasyon hakkında yazan hiç kimse düşmana yönelik herhangi bir kötü duygudan söz etmemişti; bundan ziyade, daha çok yaralananlarla ve 'iyi insanların hayatlarına planlamacılar tarafından gösterilen kati umursamazlık'la ilgileniyorlardı.³⁹

Askerler, arkadaşlarının bedenlerini uygun bir şekilde defnetmeden öylece bırakmaktan hoşlanmıyorlardı ve eylemden sonra kayıp bir askerin yerine birini tayin ederken Onbaşı Les Truman Türk bir keskin nişancı tarafından yakın mesafeden başından vuruldu.⁴⁰ Askerlerin düşmanlarına nefret duymamaları, zorlu bir savaş içinde oldukları gerçeğini değiştirmezdi ve bir raporda şöyle ifade edilmişti; 'birkaç dakika içinde Türk cezayı kesmişti.'⁴¹

Keskin nişancılık, Türk askerlerin özellikle usta oldukları bir beceriydi ve birçok Avustralyalı ve Yeni Zelandalı ön safların arkasında bile keskin nişancının ateşiyle öldü ve yaralandı. Tek etkili çözüm nişancıları ortadan kaldırmaktı ve bu, genellikle öldürücü, bire bir oyunu haline geliyordu. Roy Charman, düşmanın 'iyi gizlendiğini' ve yerlerini bulmak için 'küçük bir hareketin ya da miltmeden kurusıkı bir fişegün çalılıklardan uçması' gerektiğini yazmıştı. 'Sonra oraya bir kez ateş ederim ve yerinin öğrenildiğini anlar ve ... sonra ölüm düellosu başlar... Bir ... önümüzde uzanan yaklaşık 100 metrelik mesafe ... bize biraz eğlence veriyordu. İki saat savaştık ta ki ben onu susturana kadar. Bir an olsun ne o beni gördü, ne de ben onu gördüm, ama ikimiz de birbirimizin yerini biliyorduk. Bazen sallandığımız kavuğa öyle yakın nişan alıyordu ki, beni vurduğunu zannetsin diye 15 dakika

³⁸ Bean, C. E. W. (1939) *Official History of Australia in the War, The Story of ANZAC, Volume II*, Angus and Robertson., p. 307

³⁹ Louch, T. S., *Memoir*, Ellam-Innes Collection; Belford, W. C. (1940) *Legs Eleven, Being the Story of the 11th Battalion (AIF) in the Great War of 1914--1918*, Imperial Printing Coy Ltd., p.120

⁴⁰ Belford, W. C. (1940) *Legs Eleven, Being the Story of the 11th Battalion (AIF) in the Great War of 1914--1918*, Imperial Printing Coy Ltd. p.120

⁴¹ Belford, *Legs Eleven*, p. 111.

kadar hareketsiz bekliyordum, ve sonra aniden yine ateş açıyordum... Sıcak bir çatışmanın ortasındaiken, bir anda, çalılıklardan gelen ateş kesildi ve o zamandan beri sessizliğini koruyor.’⁴²

Temmuz’un sonunda, Taburun askerleri Kars Deresi Vadisinin ucundaki bir Türk mevziine saldırdılar. Charman kendini, siperin bir kısmını yukardan gören bir yerde buldu ve bir grup düşmanla mücadeleye girişti. ‘Tahmin etmesi zor olmasa da yerimi belirlemek için çok uğraştılar. 10 metre ileride tam bir görüş açısıyla uzanıyordum ve tüfeğimden çıkan her kurşun ay ışığında bir ateş tabakası gibi görünüyordu.’ Çok geçmeden Charman 16 asker vurmuştu ve bir mektupta şöyle ifade ediyordu; ‘zavallı iblisleri en sonunda korku basmış olmalıydı.’⁴³ Siperdekilerin büyük bir kısmı yakalandıktan sonra, o gece, mevkiinin orta kısmındaki Türklerle birlikte zorlu bir savaş gördü. Yüzbaşı Leane, ‘Teslim olmaları için her türlü fırsat verildi, ama onlar reddettiler.’ ve ‘cesur askerler gibi savaşarak öldüler ki kesinlikle cesurdular’ diye kaydetmişti.⁴⁴ Bu operasyon, 11. Tabura 100’ün üzerinde yaralıya ve 36 kayba mâl oldu.

Savaş sırasında yaralananlardan biri olan John Davies, sonrasında şöyle yazmıştı; ‘Gelibolu’ya ayak bastığımdan beri çıktığım en zorlu savaştı... Karşımızdaki Türkler çok büyük ve aktif askerlerdi ve tüfeğim birden fazla kez hayatımı kurtardı... Türkler düşmanımız olmasına ve savaş sırasında asıl mesele onların ya da bizim hayatta kalmamız olmasına rağmen, Türklerin adil savaşçılar olduğunu söylemek zorundayım ve hastanemizi ya da Kızıl Haçı her zaman tanımışlardır. ...’⁴⁵

Yarımadada savaş sırasında, nişan alarak vurmalar sırasında ve diğer yaşam durumlarında yansıtılan bu gibi yorumlar, Avustralyalıların düşmanlarına yönelik yaklaşımının ikiliğini açıkça ortaya koymaktadır. Türk askerleri büyük bir azimle ve ölümüne savaşıyordu, ama bu muharebe sırasında dayanıklılığı, savaşma nitelikleri, cesareti ve Kaba Tepede göstermiş olduğu gibi ‘centilmence’ hareketleri onun saygıyla ve hatta merhametle karşılanmasına yol açtı. Bu aşamada, Almanların Türk kuvvetlerinin belkemiğini oluşturduğuna dair göndermeler son buldu – Türkler Leane’nin siperinde çetin bir şekilde savaştılar, ama kimse orada Almanları görmeyi beklemiyordu. Türkler itibarlarını kazanmıştı ve asker olarak hakkını vermişti.

⁴² Charman, L. R. B., Letter, Ellam-Innes Collection

⁴³ Ibid.

⁴⁴ Leane, R. L., 3 DRL, 8042 item 15,

⁴⁵ Davies, J. R., Kalgoorlie Miner newspaper

Birkaç gün sonra, Türkler mevziide bazı bölgeleri ele geçirdiler ve bu, 11 Taburu büyük bir çatışmanın içine soktu, Türkleri çıkarmak için 55 ölü ve 100 yaralı verdi.

Leane'nin mevzilenme için yapılan katliamlardan sonra, bu siperin yeri ortaya çıkınca ve Ağustos taarruzu başarısız olunca, iki taraf da hiçbirisinin diğerine kolaylıkla üstünlük sağlayamayacağını ya da teslim olmayacağını kabul etti. Muharebenin daha yarısı tamamlanmamasına ve müteakip gelişmeler beklenmesine rağmen; Türkler ve Avustralyalılar, istemeyerek de olsa birbirlerinin varlığını müsamaha gösterdi ve birbirlerini kontrol altında tuttular. Peter Snodgrass, 'Kazara ve uzak bir mesafeden olmadığı sürece Türkleri hemen hemen hiç görmüyorduk.' diyordu⁴⁶ Eğer gerekirse düşman vurulabilir ya da düşmanla savaşılabılırdi, ama Türk askerleri azimli düşmanlar olduklarını kanıtlamışlardı ve Anzak savaşından beri binlerce şehit, her iki tarafın cepheden taarruzlarının faydasız olduğunu kanıtlamıştır. Muharebenin son aylarında, Türkler 11. Taburun günlüklerinde daha az bahsedilmeye başlandı, onun yerini garnizondaki askerlerin günlük faaliyetleri – yemek, hastalık, ev, iş, yorgunluk ve kurtulma umudu – almıştı.

11. Tabur, 16/17 Kasım 1915 gecesi yarımadadan çekildi. Geri dönüp savaşa devam edeceklerini düşündükleri için, Anzak bir ay önce boşaltıldığında diğer bölüklerin yaptığı gibi, onlar da düşmanlarına veda mesajı bırakmadılar. Yaklaşımlarının diğerlerine benzediği düşünülebilir; büyük oranda Batı Avustralyalıları içeren bir tugay olan 3. Hafif süvari Tugayının bıraktığı mesaj örnek verilebilir; 'değerli TÜRK rakiplerimiz ... Şerefli düşmanlarımıza 'Au reservoir' derken biz Avustralyalılar Türk rakiplerimizin üstün asker niteliklerini ve her iki taraf için de değerli, ilginç olan bu mücadelede gösterdikleri centilmence tavırlarını takdir etme arzusundayız. Bizim için İngiliz ve Türk İmparatorlukları arasında uzun yıllar varolan kadim dostluğun insanlığın baş düşmanının sinsi entrikaları yüzünden böyle bozulması derin üzüntümüzün sebebidir.'⁴⁷ Profesör Bill Gammage'nin söylediği gibi, Türklere herhangi bir kin duyulmuyordu, 'Avustralyalı askerlerin bütün kötü niyetleri, savaşı başlattığı için Almanlara yönelmişti.'⁴⁸ Beş ay sonra, 11. Tabur Batı cephesindeydi, 'baş düşmanı' Almanya'yla savaşıyordu.

⁴⁶ Belford, W. C. (1940) *Legs Eleven, Being the Story of the 11th Battalion (AIF) in the Great War of 1914--1918*, Imperial Printing Coy Ltd. p. 164

⁴⁷ Gammage, B. (1990) *The Broken Years*, Penguin Books Australia Ltd, Penguin Books, Ringwood, Victoria. p.127

⁴⁸ *Ibid.* p.127

19 Mayıs günü, kendini düşmanını vuramaz halde bulan Arthur Pleydell savaşı bir teğmen olarak bitirdi; 1917'deki raporlarda kendisinden söz ediliyordu ve 1919'da Takdire Layık Hizmet Madalyasıyla ödüllendirildi. Savaştan sonra, Gelibolu Muharebesi hakkında ailesine 'çok fazla şey anlatmadı.' Çıkarmada, Kaba Tepe baskınında ya da 19 Mayıs Türk saldırısında kendi payından çok az bahsetmiştir, ama 'Büyük saygı duyduğu anlaşılan "Johno"dan, Türklerden bahsediyordu.' 1954'te 62 yaşında öldü.

Referanslar

- Anonymous, Ellam-Innes Collection, Perth
- Ashton, F., Manuscript, J.S. Batty Library, Perth
- Bean, C. E. W. (1921) *Official History of Australia in the War, The Story of ANZAC, Volume I*, Angus and Robertson.
- Bean, C. E. W. (1939) *Official History of Australia in the War, The Story of ANZAC, Volume II*, Angus and Robertson.
- Belford, W. C. (1940) *Legs Eleven, Being the Story of the 11th Battalion (AIF) in the Great War of 1914--1918*, Imperial Printing Coy Ltd.
- Blay, G. H., 1915, Diary, Ellam-Innes Collection
- Brennan, E. T., Letter, unidentified newspaper
- Brockman, E. A. D., Official History, 1914-18 War: Records of C E W Bean, Official Historian; Official Historian's Notes, AWM 38, 3DRL606 item 27, AWM
- Charman, L. R. B., Letter, Ellam-Innes Collection
- Clohesy, J., 1915, Diary, Ellam-Innes Collection
- Cockburn, R. C., Diary,
- Combs, G. F. S., Manuscript, Ellam-Innes Collection
- Davies, J. R., Kalgoorlie Miner newspaper
- Eastcott, H. J., Manuscript, Ellam-Innes Collection
- Everett, R. W.,
- Facey, A. B. (1985) *A Fortunate Life*, Penguin Books, Ringwood, Victoria.
- Gammage, B. (1990) *The Broken Years*, Penguin Books Australia Ltd, Penguin Books, Ringwood, Victoria.
- Leane, R. L. (1932) *Listening Post* 22.
- Leane, R. L., 3 DRL, 8042 item 15,
- Louch, T. S., Memoir, Ellam-Innes Collection
- Lowson, R. J., Manuscript, Ellam-Innes Collection

Medcalf, F. G., Memoir, J.S. Battye Library, Perth

Mofflin, E. W., Letter, Army Museum of Western Australia, Fremantle

Newton, L. M. (1925) *The Story of the Twelfth: A Record of the 12th Battalion, A.I.F. during the Great War of 1914-1918*, J. Walch & Sons, Hobart.

Turner, J. W. G., Letter, Ellam-Innes Collection, Perth

Walther, B. H., 1915, Diary, Private Collection, Perth

BROTHERS IN ARMS: TURKISH OFFICERS IN THE ÇANAKKALE (DARDANELLES) CAMPAIGN*

Mesut Uyar**

Many western military historians and enthusiasts have asked the same question for many years: "Why did the Allied forces lose the Çanakkale Campaign (Gallipoli Campaign)?" Beginning with the British official Dardanelles Committee in 1917, hundreds of books and articles have been written from the British perspective to explain the answer to this question.¹ This Anglo-centric approach has failed and it is good to note that some western historians finally began to question this approach by using Turkish source materials. But, unfortunately, their efforts are very localized and their effect on our historical view is still very limited.²

This paper restates the question in reverse form: "Why did the Turks win the Çanakkale Campaign?" and attempts to partially answer it by examining various aspects of the performance and effectiveness of Turkish officers³ who

* I should like to express my appreciation to my friend Edward J. Erickson for proof-reading.

** Assistant Professor (Major) Curator of Academy Archives and Museum, Instructor of International Relations, Turkish Military Academy, Ankara, Turkey.

¹ The main sources of these misconceptions and stereotypes are listed below. The list is long but the important ones include:

C.F. Aspinall-Oglander, *History of the Great War, Military Operations Gallipoli*, vol.1, 2, (Nashville: The Battery Press reprint, 1992)

C.E.W. Bean, *The Official History of Australia in the War of 1914-1918: The Story of Anzac*, vol.1, 2, 7th Edition, (Sydney: Angus & Robertson, 1937)

Alan Moorehead, *Gallipoli*, (Ware: Wordsworth, 1998)

Robert Rhodes James, *Gallipoli*, (New York: Pan Macmillan, 1984)

² Edward J. Erickson, "One More Push: Forcing the Dardanelles in March 1915", *The Journal of Strategic Studies*, vol.24, no.3, September 2001, 158-176.

Edward J. Erickson, "Strength Against Weakness: Ottoman Military Effectiveness at Gallipoli, 1915", *The Journal of Military History*, vol.65, October 2001, 981-1011.

Edward J. Erickson, *Ordered to Die: A History of the Ottoman Army in the First World War*, (Westport: Greenwood, 2001), 76-95.

Tim Travers, *Gallipoli 1915*, (Charleston: Tempus Publishing Inc., 2004).

Tim Travers, "The Ottoman Crisis of May 1915 at Gallipoli", *War in History*, vol.8, no.1, 2001, 72-86.

³ "Ottoman officers" is the more correct and official form. But nearly all Turkish and western sources prefer to use "Turkish" instead of "Ottoman". For this reason I also use the phrase "Turkish officers."

participated in the campaign. This paper focuses on illuminating our understanding of how education, ethnicity, command relationships with Germans, previous combat experiences, and officer-enlisted man relationships affected the outcome of the campaign. Since there are no academic studies on the Turkish officer corps in World War I, this paper (based on original sources and memoirs) also contributes to our understanding of the effectiveness of the Turkish officer corps itself.

I. THE BACKGROUND OF TURKISH OFFICERS:

A. Educational Background:

This section addresses the educational, social and geographical background of the Turkish officer class. The Turkish officer corps of World War I was the product of two centuries of Ottoman military reforms. In the early 1800s, the Ottoman political and military leadership determined that the poor performance and the main weakness of the army was its officers. But efforts to train officers according to western model failed until the foundation of Military Academy (*Mekteb-i Harbiye*) in 1834.⁴ Some military schools had been opened before the Military Academy, but either they disappeared in a short time or they were purely technical schools with very limited enrollment. One of them, however, the Military Engineering School (*Mühendishane-i Berri Hümayun*), founded in 1795, which continued to coexist with the Military Academy and to graduate officers for the artillery and engineer corps.⁵

⁴ The Military Academy had been opened to train infantry and cavalry officers. For some time veterinary officers also graduated from the Academy.

Turkish Prime Ministry Archives, Royal Decrees (Hatt-ı Hümayun) Catalog no. 1747. Mehmed Esad, *Mirat-ı Mekteb-i Harbiye*, (İstanbul: Artin Asaduryan Matbaası, 1310 [1894]), 1-57.

Turkish Military Academy Archives (here after TMAA), Registry Logbook (Künye Defteri) no.1

Avigdor Levy, "The Officer Corps in Sultan Mahmud II's New Ottoman Army 1826-1839", *International Journal of Middle East Studies*, vol.2, 1971, 32-36.

⁵ For early military schools and military reform efforts see Stanford J. Shaw, *Between Old and New: The Ottoman Empire Under Sultan Selim III 1789-1807*, (Cambridge: Harvard University Press, 1971).

Kemal Beydilli, *Türk Bilim ve Matbaacılık Tarihinde Mühendishane, Mühendishane Matbaası ve Kütüphanesi (1776-1826)*, (İstanbul: Eren Yayıncılık, 1995).

Çağatay Uluçay, Enver Kartekin, *Yüksek Mühendis Okulu*, (İstanbul: Berksoy Matbaası, 1958), 12-110.

See also Avigdor Levy, "Military Reform and the Problem of Centralization in the Ottoman Empire in the Eighteenth Century", *Middle Eastern Studies*, vol.18, no.3, July 1982, 227-249.

The early reformers wished to have officers who were not only very professional and having the same standards with their European counterparts, but who also could understand Europe in every aspect and be able to continue the reforms in the civilian sector. In order to achieve these widely different goals a very demanding semi-engineering curriculum was chosen, however, the Ottoman civilian educational system was not able to supply officer candidates with necessary educational prerequisites. Consequently, after the edict of 1845, military secondary schools were opened in the center of every field army in order to overcome deficiencies of the civilian educational system. According to the logic of the system, an officer candidate began military education at the age of 10 to 12, just after finishing the first stage of primary education. He had to finish the 3 years long *Askeri Rüştiye* (second stage of the primary education) and 4 years long *Askeri İdadi* (secondary school) schools in order to enter the Military Academy. The curricula of the military secondary schools were specially tailored for the needs of the academy. For this reason, special emphasis was given to "Mathematics" and "French" lessons. In the Military Academy, officer candidates took military application lessons and academic lessons at the same time over a 3-year period. The most successful cadets (top 5-10% of the class) were chosen for the Staff College (*Erkân-ı Harbiye Mektebi*) which was also 3 years long. So a normal officer would spend 10 years and a staff officer would spend 13 years in the military education system.

The outcome of this elitist approach was very obvious: there were limited numbers of well-trained officers available for an army starving for leaders. The academy managed to graduate less than 100 officers per year until the 1890s and only after 1896 managed to reach the target; 500 officers per year. At the same time, there were high demands coming from all departments of the government for these highly educated officers due to the shortcomings of the civilian educational system. Many graduates of the academy were assigned to different civilian posts. Moreover, most of the pioneers of art were officers and many famous writers and poets were also graduates of the Military Academy.⁶

The Ottoman Army was a fighting army and wars, civil wars, rebellions and social disorders were frequent occurrences. So the army high command had to find enough numbers of qualified officers to fill vacant positions. The only available source outside the Military Academy was from the units of the army itself. Ottoman Army was long accustomed to commissioned able soldiers, who

⁶ For a list of Military Academy graduate artist see İlkay Karatepe, *Asker Ressamlar Kataloğu*, (İstanbul: Askeri Müze Yay., 2001).
For a list of Military Academy graduate poets and writers see İlhan Çiloğlu, *Asker Yazarlar ve Şairler*, (İstanbul: Elif Kitabevi, 2002).

were called *Alaylı* (literally "from regiment"). Certain regiments and battalions performed the task of unofficial officer training corps in every field army. Even though the *Alaylı* were experienced small unit leaders and had good relations with the soldiers, most of them were illiterate and had very limited information about modern combat tactics and techniques. At the same time, they were politically very conservative and, in fact, often rebellious against academy graduated officers (*Mektebli*, literally "from school"), as well as European type training and administration. After the revolution of 1908, the new leadership of the army immediately focused on these rankers and, with the law of 1909, all of them were discharged from the army. However, the army had to call some of them back after the mobilization of 1914 in order to fill the vacant posts in the new depot regiments.⁷

The total defeat at the hands of the Russians in 1877/78 forced the Ottoman high command to reconsider the value of the Ottoman officer training system. A reorganization began after the arrival of German Military Advisory Mission. One of the Germans, Major Colmar von der Goltz, was assigned to reform the military educational system. After a brief inspection, von der Goltz found the cadets surprisingly superior in theoretical studies but deficient in the field of practical military applications. He decided to eliminate the old semi-engineering curriculum and to install a practical German-style system. But all of von der Goltz's attempts for drastic reform failed. He managed to add a few military application lessons and to remove some academic lessons, but the system preserved its semi-engineering identity.⁸

Successive German military advisors continued to emphasize the importance of military application lessons and tried to follow the German system as closely as possible. In 1914, the staff decided to reorganize the Military Academy after Turkish officers who were trained by the Germans reached posts of higher responsibility. But it was too late. Because of the approaching war, the decision was never carried out. Upon mobilization, the Military Academy and Military Engineering Schools were closed.⁹ The cadets were sent to the units as brevet lieutenants. Several officer training courses (*Zabit Talimğâhları*) were opened to provide junior officers for the units. Military secondary school graduates

⁷ The commissioning from the ranks continued until 1901. The figures of officer corps reduced from 26,310 to 16,121 after the discharge of the rankers. Selahattin Karatamu, *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi*, vol. 3, section 6, book 1, (Ankara: Genkur. Basımevi, 1971), 187-189.

⁸ Jehuda L. Wallach, *Bir Askeri Yardımın Anatomisi*, (trans.) F.Çeliker, (Ankara: Genkur. Basımevi, 1977), 41-42, 45-47, 56-57.

Harp Okulu Tarihçesi 1834-1945, (Ankara: Harp Okulu Matbaası, 1945), 26-28.

⁹ *Harp Okulu...*, *op.cit.*, 36-38.

and civilian high school graduates were enrolled to these courses. Cadets took basic officer training for 6-8 months and were sent to fronts with the rank of corporal. According to regulations, unit commanders would decide to commission them officers or not after examining them for 6 months. The officer candidates, by acting as NCOs, for the first 6 months or more fulfilled a very important duty for the army.¹⁰ The Ottoman Army did not have professional NCO corps and often, experienced soldiers were left to perform the NCO tasks.¹¹ Military school graduated NCOs were a very small minority¹² and most of the time they were assigned as junior officer positions - not to NCO positions. Thus, the brevet officers filled a very important gap in the army's junior leadership.

The empire's high schools had enough graduates and students to fill the necessary quotas for only one year. After 1915, the high command decided to enroll religious school (*medrese*) graduates and students and later on every available untapped source was used in order to overcome ever-increasing casualty numbers.

B. Geographical and Ethnic Background:

One of the biggest concerns and interests of British Military Intelligence was the ethnic and geographic composition of the Ottoman units during the war. Intelligence officers tried to show the ethnic composition of the unit and ethnic identity of the commanding officers in many reports.¹³ This tendency is still

¹⁰ Alaeddin Ören, "İlk Yedek Subay Yuvası: İhtiyat Zabitan Mektebi", *Piyade Yedek Subay Talimgâhı 35. Dönem Hatırası*, (Ankara: Güzel Sanatlar Matbaası, 1952).

İhsan Ali Alpar, *Anı: Kahraman Türk Silahlı Kuvvetlerimizde 55 Yıl 11 Ay*, (İstanbul: Nilüfer Matbaası, 1974), 21-35.

Faik Tonguç, *Birinci Dünya Savaşında Bir Yedek Subayın Anıları*, (İstanbul: T. İş Bankası Yayınları, 1999), 16-17, 63, 67.

¹¹ The first NCO school (Gedikli Küçük Zabıt Okulu) was founded by Mahmud Şevket Paşa in İstanbul in 1909. Some more schools were opened in important regional centers like Konya. These schools which were three years long, managed to graduate three classes before the war. Tahsin Yahyaoglu, "Astsubay Okullarının Tarihçesi", *Türk Kültürü*, year: 3, no.32, June 1965, 36.

İsmail Hakkı Süerdem, *Anılarım: Osmanlı'dan Cumhuriyet'e*, (ed.) O. Avcı, (Ankara: Bilge Yayınevi, 2004), 23-24.

¹² The most successful NCO cadets from each class were commissioned as officers. So in reality the NCO schools turned out to be supplementary military academies. Süerdem, op.cit., 39.

¹³ There are many examples for this concern and interest. Some representative samples are as follows:

"1st Division (Lieut.-Colonel Refet Bey, an Arab officer)" Aspinnall-Oglander, vol.1, op.cit., 157

continuing with the western scholars.¹⁴ This section is presented in order to clarify and expand the dialogue concerning this issue.

From the very beginning, the Ottoman high command tried to enroll Muslim youth from all corners of the empire. Unfortunately until the 1870s, efforts failed due to a lack of modern primary and secondary education that was the necessary entrance condition to the Military Academy. After the 1870s, many officers from almost every part of the empire began to graduate from military schools. The geographical diversity in the academy increased with the opening of each new military secondary school.¹⁵

Military schools were seen as an important part of the effort to integrate distinct Muslim ethnic groups into the political, economic, and cultural fabric of the empire. Special emphasis was given to the predominantly Arab and Albanian populated provinces. Even a special military school (*Aşiret Mekteb-i Hümayun*) was opened for the nomadic tribal chieftains' children for a brief period of time (1892-1907).¹⁶ This policy became successful especially in the larger provincial centers like Damascus and Baghdad. Poor and middle income families willingly sent their children to military schools. After commissioning, Arab and Albanian officers often served in their hometowns and became examples of success for the younger generation.¹⁷

"The condition of the 77th Regiment, composed of Arabs, was even worse.....The 72nd Regiment.....like the 77th it was an Arab formation, and none too trustworthy." Aspinall-Oglander, vol.1, op.cit., 199.

For various intelligence estimates about Arab officers and soldiers in the Ottoman Army ranks see *The Arab Bulletin: Bulletin of Arab Bureau in Cairo, 1916-1919*, vol.1-4, (Oxford: Archive Editions, 1986).

¹⁴ "The most reliable regiment of the 19th Division was the 57th Regiment, whose soldiers were Turks rather than Arabs." Nigel Steel and Peter Hart, *Defeat at Gallipoli*, (London: Papermac, 1995), 66.

"The commander of the 9th Turkish Division, the Arab Colonel Sami Bey" Michael Hickey, *Gallipoli*, (London: John Murray, 1995), 123.

¹⁵ The opening dates of military secondary schools in predominantly Arab populated provinces are good examples for this: Damascus (1875), Baghdad (first 1876 and the second 1886), Beirut (1877), Aleppo (1882), Tripoli (1886), Sana'a (1889), Süleymaniye-Iraq (1892), Benghazi (1892), Mosul (1893), Taiz-Yemen (1893), Abha-Asir (1896). *Osmanlı Döneminde Askeri Okullarda Eğitim*, (Ankara: Milli Savunma Bakanlığı, 2000), 14-169.

¹⁶ Eugene L. Rogan, "Aşiret Mektebi: Abdülhamid II's School for Tribes (1892-1907)", *International Journal of Middle East Studies*, vol. 28, no.1, 1996, 83-107.

¹⁷ *TMAA Cadet Grade Logbook (Numara Defteri) no.2*, 4, 5, 6, 9, 11, 12, 13, 14, 16, 18, 20, 22.

Non-Turkish Ottoman officers did not create any unusual problems until the beginning of nationalist movements within the Albanian and Arab communities. However, in 1910, several Albanian officers deserted their units during a counter insurgency operation against Albanian rebels.¹⁸ This, and some other incidents, created the question of loyalty to the empire of non-Turkish officers in the minds of Ottoman military leaders. But separatist nationalism never became a large problem in the army. Except some individual examples, Albanians and Arabs fought loyally during the Tripolitan and Balkan Wars. That is also true for their performance during World War I, in which almost all officers, regardless of their ethnic background, fought loyally (and quite importantly, deserters remained a small minority).¹⁹

C. The New Army System: Education and Merit:

The Turkish officer corps consisted of three different groups after the mobilization of 1914: Military Academy graduates (*Mektebli*), reserve officers (including the cadets of military secondary schools) and rankers (*Alaylı*). Military Academy graduates were also divided in to two groups: general staff officers (*erkân-ı harb*) and branch officers (*sinif subayı*).

The general staff officers were the flower of the officer corps. They were specially selected and highly trained officers. They were promoted rapidly in comparison to branch officers.²⁰ Their influence rose after the 1908 Revolution because most of the leaders of the *İttihad ve Terakki* (the Committee of Union and Progress or the "Young Turks") who became the *de facto* leaders of the country were themselves general staff officers. After the Balkan Wars, young general staff officers were assigned to important positions and most of the elderly generals were

¹⁸ Cemal Kutay, *Türkiye İstiklâl ve Hürriyet Mücadeleleri Tarihi*, vol.17, (İstanbul: Tarih Yayınları, 1961), 9837-9844.

Nilüfer Hatemi (ed.), *Mareşal Fevzi Çakmak ve Günlükleri*, vol.1, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2002), 174-228.

Several incidents in Military Academy cast suspicion on Albanian and Arab officers and cadets. See Adem Sarıgöl (ed.), *Harbiye Nazırı Sadrazam Mahmut Şevket Paşa'nın Günlüğü*, (İstanbul: IQ Kültürsanat, 2001), 223-224.

Also see Fahri Belen, *Tarih Işığında Devrimlerimiz*, (İstanbul: Menteş Kitabevi, 1970), 173-174.

¹⁹ The loyalty of non-Turkish officers during World War I remains a neglected topic. Many rumors and misleading views helped create erroneous stereotypes, which persist today. The author is currently conducting research on Ottoman Arab officers and the initial findings (which will be published soon) demonstrate that except for a few individuals, non-Turkish officers fought loyally.

²⁰ Muharrem Mazlum Iskora, *Harp Akademileri Tarihçesi (1846-1965)*, vol.1, (Ankara: Genkur. Basımevi, 1966), 43-71.

discharged from the army. At the same time, merit and combat success became the norms for promotion and assignment to important posts.²¹

The order of battle of the III Army Corps provides a good example of the new system. The corps commander, Brig.Gen. Esat (Bülkat) Paşa, whom was the hero of Yanya (Janina) defense, was 53 years old. 19th Division commander, Lt.Col. Mustafa Kemal (Atatürk) Bey was 34 and his 57th Regiment commander, LTC Hüseyin Avni Bey, who was a very successful officer but not a general staff officer was 43 years old. Mustafa Kemal Bey's classmate from the Military Academy and the Staff College Maj. Mehmet Arif (Ayıcı) Bey, who was also a general staff officer, was the chief of staff of the 5th Division.²²

Intellectual movements inside the officer corps were also an important indicator of the professional interests of Turkish officers. The 1908 Revolution, Tripolitan and Balkan Wars inspired Turkish officers to write about military matters.²³ Several military journals began to be published and were widely read.²⁴ Many original and translated books and booklets were also published. Officers wrote about their combat experience and new developments in military art and science. Every new subject or experience created new discussions. The army general staff and the Military Academy became the central forums for serious

²¹ Karatamu, op.cit., 189-195.

²² İsmet Görgülü, *On Yıllık Harbin Kadrosu (1912-1922)*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1993), 64-95. Although a staff college graduate, apparently Mehmet Arif was regarded as "not very bright." İsmet Görgülü, *Türk Harp Tarihi Derslerinde Adı Geçen Komutanlar*, (İstanbul: Harp Akademileri Basımevi, 1983), 145-151.

²³ Many books, booklets and articles were written about the defeat suffered at the hands of the Balkan nations. Many officers took part in these discussions and they used every opportunity to voice their concerns about the Ottoman Army. Following is a short list/sample of the kinds of publications that grew out of these discussions:

Mehmet Ali Nüzhet, *Balkan Harbi*, (İstanbul: Nefaset Matbaası, 1328)

Ragıp Rıfki, *Balkan Hükümetlerinin Teşkilat-ı Askeriyesi*, (İstanbul: Şems Matbaası, 1328)

Safvet, *Balkan Harbinde Askeri Mağlubiyetlerimizin Esbabı*, (İstanbul: Artin Asaduryan Matbaası, 1329)

Safvet, *Balkan Harbinde Neden Mültezim Olduk*, (İstanbul: Artin Asaduryan Matbaası, 1329)

İbrahim Hilmi, *Balkan Harbinde Askeri Mağlubiyetlerimizin Esbabı*, (İstanbul: Artin Asaduryan, 1329)

Bahri, *Balkan Harbinde Sırb Ordusu: Esbâb-ı Felâketimizin Orduya İsbet Eden Hisse-i Mesuliyetinden*, (İstanbul: Tanin Matbaası, 1329)

Ömer Zeki, *Balkan Harbi ve Şark Ordusunun Hezimet-i İnci Kısım*, (İstanbul: Matbaa-i Hayriye, 1332)

²⁴ One of the most prestigious military journals was *Askeri Mecmua* (Military Magazine).

military discussions.²⁵ It is interesting to note that most of the future commanders of large-scale army units during World War I served in the Military Academy academic staff and participated in these discussions.

This military renaissance was the main force behind the reorganisation of the Ottoman Army again and again. But neither German officers, who were working in the Ottoman Army, nor other foreign military officers in the empire, seemed to notice these intellectual developments. Throughout these times and even during World War I, Turkish officers continued to write their ideas in official reports and personal letters to higher command echelons. Moreover, many of them maintained pocket diaries even during the most intense combat operations.²⁶

²⁵ For a list of military books and articles see Ekmeleddin İhsanoğlu et. al., *Osmanlı Askerlik Literatürü Tarihi*, vol.1, 2, (İstanbul: IRCICA, 2004).
²⁶ Also see *Askeri Tarih Yayınları Bibliografyası*, (Ankara: Genkur. Basımevi, 1987).

Unfortunately, the Ottoman military renaissance has escaped the notice of scholars. No academic study is available covering these intellectual developments. Moreover, a good catalog of books and articles printed during this period does not exist. But luckily scholars or family members have recently begun to publish the memoirs and diaries of some of these officers.

II. MILITARY EFFECTIVENESS AND PERFORMANCE OF TURKISH OFFICERS:

A. Basic Facts and Figures about the Turkish Officers of Çanakkale Campaign:

As previously noted the Military Academy graduates were highly trained and spent 10 to 13 years in the military educational system. Many of them also took part in the military renaissance by writing their views or experiences. After the reorganizations of 1909 and 1913, Ottoman Army managed to get rid of old, conservative and unreliable officers. At the same time, Turkish officers gained much experience in the conduct of modern war by participating Tripolitan and Balkan Wars. After the wars, successful and meritorious officers received early promotions and were assigned to the important posts of the army.

A clear picture of this pattern may be seen in the assignments of Turkish officers by examining the August 1915 order of battle of Çanakkale Front. Taking into account only the units, which actually participated the battles, there were 2 field army HQs, 5 army corps HQs, 16 division HQs and 57 regiments-not counting the supporting arms. So, altogether, there were 80 commanding officers and 23 chief of staffs. Only 7 of them were Germans.²⁷ This means that there were 96 Turkish officers assigned to important combat posts (or 93% of the total available command and chief of staff posts). In addition to the information about these officers contained in the official histories, at least 16 of their memoirs may be found today. This information provides a clear picture that Turkish officers, rather than German officers, provided the majority of the important leadership positions on the peninsula in August 1915.²⁸

All the field army, army corps and chief of staffs were general staff officers. Most of the division commanders and a small minority of regiment

²⁷ These German officers were Fifth Army commander Liman Paşa, 9th Div. commander Lt.Col. Bötrich (a former Prussian major, who replaced Col. Kannengiesser on 8 August), Anafartalar Area commander Lt.Col. Willmer (a former Bavarian major), XIV Corps commander Brig.Gen. Trommer (a former Prussian Lt.Col.), 13th Div. commander Col. Heuck (a former Prussian Lt.Col.), V Corps Chief of Staff Lt.Col. Albrecht (a former Prussian major) and 28th Reg. commander Maj. Hunker (a former Prussian Cpt.).

²⁸ I mainly used these three reference books and several memoirs to collect the data. Necati Ökse et.al., *Türk İstiklâl Harbi'ne Katılan Tümen ve Daha Üst Kademelerdeki Komutanların Biyografileri*, (Ankara: Genkur Basımevi, 1989).

İsmet Görgülü, *On Yıllık Harbin Kadrosu (1912-1922)*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1993),

İsmet Görgülü, *Türk Harp Tarihi Derslerinde Adı Geçen Komutanlar*, (İstanbul: Harp Akademileri Basımevi, 1983)

commanders were also general staff officers. There were ~~some~~ general staff officers who were commanding battalions, but complete information about all battalion commanders is unavailable at the present time. The ~~average~~ average age of the field army and army corps commanders was 40 years old (the ~~oldest~~ - Esat Paşa was 53, the youngest - Vehib Paşa (Kaçi) was 38). The average ~~age~~ of the division commanders was 36 years. However, because most of the ~~regiment~~ regiment commanders were branch officers, their average age was higher - 41 years. The average age of the chief of staffs was 32 years.

An important indicator of the professionalism of these ~~officers~~ officers was that 20 of them served as instructors in the military schools. For ~~example~~, the Second Army commander, Brig. Gen. Vehib Paşa, was the Superintendent of the Military Academy. The III Corps commander, Brig. Gen. Esat Paşa ~~was~~ known as a "teacher of the teachers" (*hocaların hocası*), because he had ~~served~~ served in several military schools as an instructor and also became the ~~Dean~~ Dean of the Military Academy.²⁹ So, interestingly, most of their subordinate ~~commanders~~ commanders were their former students. And, in the example of Esat Paşa, nearly ~~all~~ the division and regiment commanders and chief of staffs were his former ~~students~~ students. From the memoirs of at least one commander, Esat continued to act as ~~a~~ instructor during the campaign by teaching his subordinates about the art of war.³⁰

B. Liman Paşa and the Saga of German Mentors:

One of the most important stereotypes of the campaign ~~is~~ the commonly held belief that the Turkish victory was the outcome of the ~~German~~ German leadership.³¹ This paper will not discuss the psychological, racist or colonial ~~mentality~~ mentality behind

²⁹ He was the Dean of Turkish Military Academy between June 14, 1898 and June 10, 1907.

³⁰ Fahrettin Altay, *10 Yıl Savaş ve Sonrası (1912-1922)*, (İstanbul: İncelemeleri, 1970), 80.

Harp Okulu..., op.cit., 28-32.

Erickson put special emphasis on the role of Esat Paşa. Erickson, "Strength Against Weakness....", op.cit., 995-996.

³¹ "It needed but a few weeks' experience of his surroundings to show ~~how~~ Inspector-General [Liman Paşa] that from top to bottom the Turkish Army was ~~roughly~~ roughly unready for war....Despite this serious disadvantage the work of the German ~~mission~~ mission was so far successful that during the spring and summer of 1914 the efficiency ~~of~~ the army rapidly improved." Aspinall-Oglander, vol.1, op.cit., 18.

"Liman von Sanders's arrival and his emphasis on mobility reinvigorated ~~the~~ Turkish defences...the Turks, under German direction, have perfected their ~~defences~~ defences." Steel, Hart, op.cit., 46-47.

"Liman and his enthusiastic Turkish pupils" Hickey, op.cit., 125.

this, nor the picture painted by German sources.³² Instead this paper will examine aspects of the Turkish officer corps' performance in the Çanakkale campaign.

1. Disregard of Artillery Expertise:

The Çanakkale area was a fortress command from very early times. Many fortresses and other fortifications were built, enlarged and rebuilt during the reign of several Ottoman sultans. But until the activation and assignment of Fifth Army on 24 March 1915, the main responsibility of the defenses remained under the command of the artillery corps. So nearly every artillery officers - especially heavy artillery branch - served at least one term in Çanakkale fortified zone before 1914. They knew the area thoroughly. And during Balkan Wars the entire Gelibolu (Gallipoli) peninsula was prepared for possible amphibious operations.³³ Although defense system was immature it gave an opportunity for staff and artillery officers to analyze and practice the idea of defense against amphibious operations.³⁴ The outcome of these experiences was the victory of 18 March and the successful performance of Turkish artillery officers under the command of Brig. Gen. Cevat (Çobanlı) Paşa.

Liman von Sanders and his small staff arrived and took the command of Çanakkale fortified zone on 26 March. After a brief inspection, Liman Paşa disregarded the experience and advice of the Fortified Area Command and disbanded the old defense system.³⁵ According to the old plan, all units placed their main body near the possible landing sites and kept small reserves in the interior. The Fortified Area Command expected the main attacks to come at the southern tip of the peninsula (Cape Helles) and Kabate regions, because only these two areas

³² "They [Liman von Sanders and his team] found an army in terminal decay; its officers, inadequately paid and reliant for advancement on patronage and bribery, had in many cases virtually abdicated their duties.....The new arrivals saw that they had much to do and set about their task with all the energy and efficiency of their race." Hickey, op.cit., 23-24

³³ These fortifications were prepared by Kuva-i Mürettebe under the command of Şevket Turgut Paşa and Fahri Paşa. Hikmet Süer, *TSK Tarihi Osmanlı Devri Balkan Harbi: Şark Ordusu İkinci Çatalca Muharebesi ve Şarköy Çıkarması*, 2nd edition, (Ankara: Genkur. Basımevi, 1993), 47-50, kroki 6, 17, 19.

Hüsni Ersü, *1912-1913 Balkan Harbinde Şarköy Çıkarması ve Bulayır Muharebeleri*, (İstanbul: Askeri Matbaa), 14-26.

For a short summary see Erickson, op.cit., 986-987.

³⁴ Mustafa Kemal Atatürk put special emphasis on his experience about Gallipoli peninsula gained during the Balkan wars. Mustafa Kemal Atatürk, *Artburnu Muharebeleri Raporu*, (ed.) Uluğ İğdemir, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1986), 6-7.

³⁵ Liman von Sanders, *Five Years in Turkey*, (Baltimore: The Williams & Wilkins Co., 1928), 57-59.

created an immediate danger to the straits defenses. Unfortunately, the fortifications were unfinished except for those at Seddülbahir-Teke Koyu. This was mainly due to the shortage of materials and manpower.³⁶ Liman Paşa categorically rejected the Ottoman plan and its assumptions as unsuitable for defense against modern amphibious warfare. According to his own ideas and plan, units would place an observation and screening force overwatching the beaches and maintain main bodies as mobile reserves. Moreover, he identified the Bolayır (Bulair) region and Beşiçe bays as the probable main landing sites.³⁷

It is now well known that Liman Paşa's concept of defense failed completely. Allied units did land southern tip and one mile north of Kabatepe – the original planned site was Kabatepe - and not at Liman Paşa's probable landing sites. Moreover, he stubbornly kept the 7th Division at Bulair for an entire day and did not pay attention to the situation reports coming from subordinate units.³⁸

The small screening forces were not able to oppose the landings effectively except at the fortifications built by Fortified Area Command in the Seddülbahir-Teke Koyu area. Additionally, the large reserves suffered great difficulty in reaching the landing sites due to the poor roads, shortage of transportation, and the effects of the allied naval bombardment. His counter-attacks to destroy the landing parties were unsuccessful and ended with heavy Ottoman casualties.³⁹

Had all the Turkish unit commanders followed Liman Paşa's orders exactly, the Anzac landing at Arıburnu would have been successful and the 9th Division would have been unable to offer the kind of resistance that stopped the further enlargement of the beach head. The 19th Division commander, Mustafa Kemal Bey, openly disobeyed Liman's orders and committed his 57th Regiment to Arıburnu.⁴⁰

³⁶ Muhterem Saral et.al., *Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi: Çanakkale Cephesi Harekati*, vol. 5, book 1, (Ankara: Genkur Basımevi, 1993), 109-110.

Selahattin Adil, *Hayat Mücadeleleri*, (İstanbul: Zafer Matbaası, 1982), 235-237.

Atatürk, op.cit., 6, 9-11.

³⁷ Sanders, op.cit., 59-61.

Saral, op.cit., 225-230.

Even his chief of staff LTC Fahrettin Bey criticized his concept. ALTAY, op.cit., 84-85.

³⁸ Even the staff officers of the XV Army Corps which was located in Anatolian side tried in vain to convince Liman Paşa that the real landing sites are Seddülbahir and Kabatepe.

Altay, op.cit., 85-86.

Sanders, op.cit., 63-67.

³⁹ Aspinall-Oglander, vol.1, op.cit., 292-293.

⁴⁰ Atatürk, op.cit., 19-26.

Altay, op.cit., 87-89.

During the battle, Liman Paşa and his staff never communicated with the Fortified Area Command in order to make use of their expertise. This attitude also created a tension between both of the commands throughout the campaign.

2. Costly Counter-attacks:

The costly Turkish counter-attacks were one outcome of Liman Paşa's defensive concepts. As already mentioned he tried to defeat landing parties with mobile reserves. But he was unable to calculate the effects of naval bombardment on the infantry units attacking in dense formations.⁴¹ Col. Halil Sami Bey who was the *de facto* commander of the southern zone of the peninsula, also did not blindly obey the orders of higher command and tried to maintain the initiative. He was a good unit commander and knew the area of responsibility intimately. However, Liman Paşa preferred to assign a trusted German officer Colonel von Sodenstern (former Prussian LTC) as the commander of the newly formed Southern Group on 28 April 1915.⁴²

Colonel von Sodenstern took over the command on 29 April. He quickly issued a night attack order without making any preparations and without getting sound information on the enemy and the terrain. As a result the night attack of 1/2 May was a costly failure.⁴³ Von Sodenstern ordered a second night attack in order to use the 15th Division -an elite division, which came to front after a tiring journey - without giving the division time to reorganize. The night attack of 3/4 May was another and more costly failure. The 15th Division lost more than 60 % of its strength and sent back to rear areas.⁴⁴ After these two costly failures Liman Paşa relieved von Sodenstern and assigned Brigadier General Weber Paşa (former Prussian Col.) as the commander of the Southern Group.⁴⁵

⁴¹ 36th Regiment commander, LTC Cemil Bey, pointed out that unit commanders (including himself also) initially did not understand the destructive power of the naval guns. Cemil Conk, *Canlı Tarihler: Cemil Conk Hatıraları*, (İstanbul: ?, 1947), 140.

⁴² Remzi Yiğitgüden et.al., *Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi: Çanakkale Cephesi Harekatı*, vol. 5, book 2, (Ankara: Genkur Basımevi, 1978), 327.

Sanders, op.cit., 68.

Altay, op.cit., 92.

⁴³ Yiğitgüden, op.cit., 329-357.

⁴⁴ Ibid., 365-393.

Liman Paşa's remark about these costly failures is very interesting: "Painful as it was for me, I now had to give orders to abstain from further attacks on the Seddulbar front and to remain on the defensive." Sanders, op.cit., 71.

⁴⁵ Ibid., 394.

Sanders, op.cit., 73.

Liman Paşa's flawed counter-attack concept also affected the Arıburnu front. Similar day and night attacks on 27 April and 27/28 April ended without achieving any positive results and with heavy casualty figures.⁴⁶ Esat Paşa wrote a report to the chief of general staff asking help to stop these relentless counter-attacks.⁴⁷ But unfortunately Esat Paşa's attempt failed. Turkish units again suffered heavy casualties during the day attack of 1 May and night attack of 1/2 May.⁴⁸

After these costly failures Liman Paşa ordered commanders not to make any more counter-attacks and, instead, to improve their defensive positions.⁴⁹ Unfortunately, now Enver Paşa began to ask for more counter-attacks. He sent 2nd Division, which was one of the best divisions in the entire army, to the Arıburnu front in order to renew the attacks.⁵⁰ The day attack of 19 May was the most costly failure of the Turkish side during the whole campaign. In less than seven hours the division's units lost 30 % of their strength. The 2nd Division literally evaporated as an effective fighting force. The biggest damage was the loss of 148 officers (51 KIA, 97 WIA) and the regiments were never able to overcome these officer casualty figures.⁵¹

Turkish units lost hundreds of officers and thousands of soldiers during these costly counter-attacks.⁵² Unfortunately this costly attack concept gained

Sodenstern's name became synonymous with costly attacks. Selahattin Adil, *Hayat*

Mücadeleleri, (İstanbul: Zafer Matbaası, 1982), 245.

⁴⁶ Yiğitgüden, op.cit., 134-136.

⁴⁷ Ibid., 148-150.

⁴⁸ Ibid., 157-161.

Altay, op.cit., 93-94.

⁴⁹ Ibid., 175-180.

⁵⁰ Ibid., 180-182.

⁵¹ Ibid., 191-211.

İ. Hakkı Tümerdem, *Osmanlı İmparatorluğu Devrinde Büyük Meydan Muharebeleri ve Çanakkale Deniz ve Kara Harbi*, (İstanbul: Çeltut Matbaası, 1941), 161

Liman Paşa's after action review was short but very meaningful: "I feel that the attack was an error on my part based on an underestimation of the enemy." Sanders, op.cit., 76.

Fifth Army Chief of Staff LTC Fahrettin Bey cried after learning the figures of casualties.

Altay, op.cit., 97-98.

Adil, op.cit., 248

MSgt Emin Efendi gave interesting details concerning the infamous 19 May attack.

According to Emin, his unit, the 48th Regiment, quickly became disorganized under heavy enemy fire and the unit commanders lost the control of their units. The main reasons of poor performance were alien terrain, poor staff work and no coordination at all. Emin Çöl, *Çanakkale-Sina Savaşları*, (Ankara: Güryılmaz Mabaası, 1977), 35-38.

⁵² İzzettin Çalışlar, *On Yıllık Savaşın Günlüğü: Balkan, Birinci Dünya ve İstiklal Savaşları*, (ed.) İ. Görgülü, İ. Çalışlar, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1997), 102.

credibility again during July 1915 and many more units were decimated without achieving anything.⁵³ Why did the Turkish officers not challenge the orders? The first reason was related to the Balkan Wars. Many of the officers were psychologically affected by the disasters and desertion of whole units during the Balkan Wars. Accordingly, they saw the Çanakkale Campaign as an opportunity to cleanse the Ottoman Army's reputation. For example, Mustafa Kemal Bey clearly pointed out this rationale in his order for the 27/28 April night attack.⁵⁴ The second reason was the inexperience of some of the unit commanders in trench warfare. Their counterinsurgency experiences affected their conduct of combat operations. In effect, they learnt modern trench warfare in a hard way.⁵⁵ The third reason was the exaggerations and misleading clauses that crept into the combat reports. Consequently, the Ottoman general staff saw the situation completely different from the commanders who knew the realities at the front.⁵⁶ As a result, commanders did not dare to disobey the orders of Liman Paşa. Liman Paşa removed any commander who dared to oppose his orders. This policy succeeded in some cases but generally it was counter-productive among Turkish officers.⁵⁷

⁵³ Adil, op.cit., 255.

⁵⁴ Atatürk, op.cit., 70.

Yiğitgüden, op.cit., 137-138.

⁵² 12th Division commander LTC Selahattin Bey also blamed this Balkan syndrome for the blind obedience to Liman von Sanders' orders. Adil, op.cit., 246.

⁵⁵ Adil, op.cit., 253.

Conk, op.cit., 140.

⁵⁶ Yiğitgüden, op.cit., 179-180.

⁵⁷ LTC Selahattin Bey was a very successful officer but Liman Paşa was very nervous because of his continuous criticism and independent attitude. He removed him from the command of the 12th Division and assigned the obedient German Col. Heuck as the new commander. Çalışlar, op.cit., 116-117.

Another interesting example was Col. Ahmet Fevzi Bey. Fevzi Bey was a very famous officer among the general staff officers. He did not obey the order of attack on 8 August against British units in Anafartalar due to the fact that his two divisions were tried and disorganized. He asked for a one-day rest and reorganization, but Liman Paşa immediately sacked him and assigned Mustafa Kemal Bey as the Northern Group commander. Even though this decision proved fortunate for the Ottoman army, the decision of Fevzi Bey is regarded as the most correct action for the sake of the 9th August attack. Adil, op.cit., 259-260.

Liman Paşa initially planned to assign LTC Bötrich. But Bötrich's performance was very poor and did not provide confidence for the units. All the Turkish staff officers immediately asked for some one, who had the necessary determination and qualifications. Mustafa Kemal Bey was assigned after about eight hours of hesitation. Altay, op.cit., 108-110.

3. Unknown Heroes:

Liman Paşa had a high regard for the Turkish soldiers but very low regard for the Turkish officer corps in general.⁵⁸ According to Liman Paşa, they were poor in the field of applied military sciences and very unreliable. They did not take care of their soldiers and for this reason Ottoman soldiers suffered many hardships. At the same time their relations between themselves were very bad and political partiality made it worse. For this reason he rarely relied on his Turkish subordinates except in some isolated individual cases. He refused to change his orders even under severe conditions. In most of the cases, he preferred to see the conditions with his own eyes before making any amendments or changes to his orders.⁵⁹

Liman Paşa sometimes sent German staff officers to control the Ottoman units and to seek more information about the situation. This was an obvious attempt to establish a private command and control system independent of his immediate subordinates. An interesting example was the assignment of Maj. Raimond to the 19th Division. Liman Paşa decided to assign Maj. Raimond to this division in order to control the most active formation of the Northern Group. Mustafa Kemal Bey did not like the idea from the very beginning. After some bitter discussions with Kemal, Liman Paşa removed Raimond from the 19th Division a few weeks later. Similar incidents also took place in XVI Army Corps HQ and in the 11th Division.⁶⁰

Turkish officers often voiced their problems with the personality of Liman Paşa and his way of commanding the Fifth Army many times. But Enver Paşa who also had some misgivings about Liman Paşa did not relieve him. Enver Paşa interfered with the conduct of campaign several times.⁶¹ His continued interference created such difficulties that the senior Turkish officers decided to keep the affairs of the campaign "in house."

⁵⁸ Ali İhsan Sabis, *Harp Hatıralarım: Birinci Dünya Harbi*, vol.1, (İstanbul: Nehir Yayınları, 1990), 79-80

⁵⁹ Sanders, op.cit., 10-11, 74.

Tension and misunderstandings between Turkish and German officers were wide spread problem. Neither victories nor defeats improved the relations. İsmet İnönü, *Hatıralarım: Genç Subaylık Yılları (1884-1918)*, (ed.) Sebahattin Selek, (İstanbul: Burçak Yayınları, 1969), 141.

⁶⁰ Atatürk, op.cit., 63-64.

⁶¹ Çalışlar, op.cit., 98, 126, 136.

One of the officers who voiced his frustration with Liman Paşa was Mustafa Kemal Bey. He wrote to Enver Paşa and asked him to take the command of the fight personally during the Arıburnu battles. Altay, op.cit., 94.

Liman Paşa highlighted the role of individual German officers and preferred to keep the credit for victories in their names only.⁶² His memoir became, and remains, the main source for many western scholars of the campaign. Furthermore, many western scholars began to use his viewpoints and opinions as a basis in order to understand the Turkish side of the campaign. But Liman Paşa and his fellow Germans are not the only ones to be blamed for diminishing the contribution of the Turkish officers. It also has something to do with the role of Turkish historians in writing the Turkish histories.

The saga of German mentors is closely related with the story of the unknown heroes. The available sources have been generally silent about the individual unit commanders who actually won many battles (except, of course, Mustafa Kemal Atatürk). Even in the very detailed Turkish official history it is nearly impossible to find the names of the junior unit commanders and their contribution to the war throughout the campaign. For example we do not know the name of the commander of 10th Coy who stopped the British advance in Ertuğrul Koyu (V Beach).⁶³ It is also true for the 7th Coy commander, who was ordered to support Teke Koyu but instead placed his company against British troops in İkiz Koyu (X Beach) after recognizing it as the gravest danger to the whole front.⁶⁴

In some cases it is possible to find the names of a few heroic individuals but only in some short paragraphs and without many details. For example, the 3rd Battalion, 27th Infantry Regiment defended Mersin Bayırı against the attacks of the 1st Australian Division on 25 April. The unit suffered heavy casualties and lost all of its officers by mid-day. Battalion clerk Muharrem Vehbi Efendi took over command and managed to continue the defense more than 12 hours. This is the only piece of information we have - we do not know any more details or the fate of Vehbi Efendi.⁶⁵

We still do not have a comprehensive list of "who's who" and a complete order of battle of the Turkish side. Turkish historians still prefer to look at the battles in a collectivist way and pay little attention to the contributions of

⁶² Sanders, op.cit., 54-55, 64, 76-77.

Colonel Şerif Güralp –veteran of Çanakkale- was very harshly criticizing the Liman Paşa's exaggerations. According to him the victory was the clear outcome of Turkish officers' and soldiers sacrifice. Şerif Güralp, *1918 Senesinde Türk Ordusunun Filistin ve Suriye'den Çekilişinde 3. Sv. Tümenin Hareketleri*, (İstanbul: Askeri Matbaa, 1941), 43

⁶³ Yiğitgüden, op.cit., 239-240.

⁶⁴ Ibid., 243-244.

⁶⁵ Ibid., 116.

individuals.⁶⁶ Because of this collectivist approach in the available sources it is nearly impossible to remedy "German mentors" saga.

⁶⁶ Our information about the logistical side is also very limited. We do not know the captains of the ships which carried their loads without any protection against enemy submarines. We also do not know the heroic leaders of the caravans who walked under the naval and air bombardment, doctors who saved the lives of thousands under enemy fire, quartermasters and ordnance officers and technicians.

C. Counterinsurgency Experiences:

One of the least known parts of Turkish officers is doubtlessly their counterinsurgency experiences. Many books were written about the colonial experiences of British and French officers and their effect on their performance during the World War I.⁶⁷ But unfortunately nothing was written about the Turkish officers with similar experiences. As I already pointed out Turkish officers participated many counterinsurgency operations in different corners of the empire. Especially their participation to suppress Balkan guerrillas (komitaci) had far reaching results on their mentality.

Most of the Turkish officers preferred small unit tactics and techniques to the large scale operations. We can easily identify this tendency. The performances of small Turkish outposts against the Allied landings in 25 April and 6 August were very good examples of unconventional infantry tactics. The performance 1st Platoon (8 Coy 3 / 27 Infantry) under the command of brevet Lieutenant İbrahim⁶⁸ in Arıburnu on 6 August was clearly one of the best. Platoon was given the duty to observe enemy activity in Balıkçı Barınakları (Fishermen's Huts). Platoon defended their post successfully against an attacking battalion. They managed to perform fighting withdrawal under heavy fire after delaying the enemy advance several hours. And they were the ones who met Mustafa Kemal Bey near Conkbayırı. Mustafa Kemal Bey ordered them to take position against advancing Anzac troops even after learning that they had no ammunition left. This small incident saved the day.⁶⁹

Another outcome of counterinsurgency experiences was sniper tactics and techniques. Turkish snipers were the common subject in official histories and memoirs. They really created havoc in the Allied ranks. Snipers managed to kill many officers during the amphibious landing operations. Allied units did not able to perform their tasks because of lack of officers. Many opportunities were lost and leaderless units affected adversely the operations of other units also. And in the end Allied units spared many soldiers to combat with Turkish snipers. Neither Liman

⁶⁷ For a good work about French experience of colonial warfare and its effects see Douglas Porch, "Bugeaud, Gallieni, Lyautey: The Development of French Colonial Warfare", in *Makers of Modern Strategy From Machiavelli to the Nuclear Age*, (ed.) Peter Paret, (Princeton: Princeton University Press, 1986), 376-407.

⁶⁸ I spent many hours in several archives and libraries in order to find the name of the platoon commander. And I just managed to find his name nothing more. Tümerdem, op.cit., 136.

⁶⁹ Ibid, 136-137.

Yiğitgüden, op.cit., 98, 109-110.

Atatürk, op.cit., 22.

Paşa nor any commander higher than him gave any order to perform sniper tactics. Turkish officers independently trained and used snipers.

Another important indicator of counterinsurgency experiences is of course initiative. Turkish officers were well accustomed to act independently and to take short, task oriented operational orders. There many good examples of these short orders in Turkish official campaign history.⁷⁰ Mustafa Kemal Bey's decision to commit 57th Regiment to support 27th Regiment was a well known example. Mustafa Kemal Bey waited 2 hours impatiently to get a concrete order. But no orders were received. He took the responsibility and committed his best regiment to combat. But he did not forget to inform Corps CO about his action.⁷¹

In some cases Turkish officers disobeyed the orders in order to perform their tasks successfully. There were many examples about this attitude but one of them was very remarkable. 9th Div. CO Col. Halil Sami Bey ordered general retreat after getting many pessimistic and confused reports at Southern Front on 28 April 1915. 26th and 20th Regiments commanders immediately understood that Halil Sami Bey did not see the situation clearly and gave a wrong order. They decided independently to stick to their trenches and continued to defend the line. Their independent decisions were very instrumental for saving the day and stopping the allied advance.⁷²

Counterinsurgency experiences sometimes created big problems.⁷³ The most obvious one was the difficulty to adjust trench warfare. But luckily for the Turkish side this had a temporary affect. Turkish officers began to use their semi-engineering background to accustom themselves to new type of warfare after bitter experiences during the opening phase of the campaign. Mine-tunnel wars were the outcome of accustoming to trench warfare.⁷⁴

⁷⁰ Ibid., 104-105, 112.

⁷¹ Ibid., 106-109.

⁷² Ibid., 310-315.

⁷³ Ahmet İzzet Paşa who was the real architect of Ottoman military reorganization after 1908 had deep concerns about the consequences of counter insurgency experiences on the conduct of officers during a conventional warfare. Ahmet İzzet Paşa, *Feryadım*, vol.1, (İstanbul: Nehir Yayınları, 1992), 176.

⁷⁴ Digging mines under the enemy trenches and destroying them by explosives and trying to capture them with a storming attack were all Turkish inventions. This method was first used in Arıburnu near Quinn's Post on May 29th. We did not know the name of the inventor. But we know that mining operation (lağımçılık) was one of the favorites of cadets in Military Academy. For the text-book this lesson see İsmail Cem, *Muharebe Lağımaları*, (İstanbul: Mekteb-i Fünun-u Harbiye-i Şahane Matbaası, 1297).
Aspinall-Oglander, vol.2, op.cit., 22-23.

D. Officer-Officer and Officer-Soldier Relations:

As noted the graduates of the Military Academy spent 10 to 13 years in the military educational system. Because of this most of them knew each other before graduation and the demanding conditions of service in the Ottoman Army created a perfect atmosphere to create a brotherhood mentality. The Tripolitan War, Balkan Wars, and counter-insurgency operations strengthened these "brothers in arms" bonds. The elimination of rankers and old-guard also contributed greatly. There were, however, several incidents of tension and occasional feuds. But these were isolated examples.⁷⁵

Throughout the campaign and war, British intelligence officers struggled to find an answer to the famous question, "Are the Ottoman Arab officers loyal to empire or are they planning to revolt against it?"⁷⁶ An examination of the official Turkish campaign accounts, memoirs and archival documents do not reveal any answers about any tension between Turkish and Arab officers during Çanakkale campaign. Notably, there are no bad remarks about the performance of Arab officers during the campaign either.

There was only one reported case of an Arab officer deserting to the enemy. His name was Lt. Mehmet Şerif el Faruki (Muhammad Sharif al Faruqi). He was a member of secret Arab organization *al-Ahd* before the war. He and some of his friends planned to rebel or to escape to join Sharif Hüseyin of Mekke (Mecca). But Faruki was arrested and sent to the First Army in İstanbul. He was then assigned to the Çanakkale front as a platoon leader, but he deserted to the

Steel, Hart, op.cit., 46.

Çöl, op.cit., 51.

The mine warfare concept and lessons learned during Çanakkale continued to be an important discussion topic among the Turkish officer corps. See Bruh Müller, *Çanakkale Harbinde Lağım Muharebesine Dair Elde Edilen Tecarib*, (İstanbul: Matbaa-i Amire, 1332)

⁷⁵ Rapid promotion of general staff officers working in field army HQs and higher staffs created tension and uneasiness among the other general staff officers in division and corps HQs. There were more than five entries in the diary of 19th Division Chief of Staff Maj. İzzettin about this issue. Çalışlar, op.cit., 108, 110, 116, 130-132.

⁷⁶ In fact it is nearly impossible to identify the ethnic origins of the most of the officers. The Ottoman Empire was a multinational dynastic empire and official documents did not give information about ethnic identity. British intelligence officers labeled every Ottoman officer whose hometown had predominantly Arab populations as "Arab." In truth, most officers seemed to pay little attention to their ethnic identity and their personal feelings.

British on 20 August 1915, after spending ten days in his unit. Later Faruki became a prominent figure during the Arab rebellion.⁷⁷

All other officers, who came from predominantly Arab populated provinces remained loyal to the Ottoman Army and fought bravely. The available casualty figures confirm this deduction - 97 officers killed in action.⁷⁸

The main problem was the training and preparation of the officer candidates. The academy graduated officers numerically were not enough to fill all the company and platoon level positions in the army. This problem became acute after the mobilization of new divisions and regiments. The vacancies were filled with officer candidates coming from the officers training corps, rankers that were recalled back, and military school graduated NCOs. Most of the rankers were not reliable and old -average age was more than 40 years. The first groups of officer candidates were graduates of high schools and learned their tasks easily but the following groups of candidates were students and very young - their average age was 17 years.⁷⁹ The ever increasing casualty figures forced the high command to shorten the officer training corps period of training.⁸⁰ These novice and young officer candidates acted as NCOs and junior officers. They learned their trade the hard way in the school of combat. Moreover, because of their youth and lack of experience, sometimes their commanding officers had to perform some of the tasks of their subalterns.

We can understand from the memoirs that officer candidates from civilian origins suffered many difficulties to developing an understanding of the military mentality, while at the same time learning to command soldiers in war. Some of them never managed to get along with regular officers. However, after a period of exposure to the army, most of them began to like or admire regular officers. They

⁷⁷ Eliezer Tauber, "The Role of Lieutenant Muhammad Sharif al-Faruqi: New Light on Anglo-Arab Relations During the First World War", *Asian and African Studies*, vol.24, no.1, March 1990, 19-20.

⁷⁸ Unfortunately most of the military recruitment centers' logbooks of the Arab provinces were destroyed during and after the war. So the original figures must be higher.

⁷⁹ *Şehitlerimiz*, vol.5, (Ankara: Milli Savunma Bakanlığı, 1998), 154-248.

⁸⁰ LTC Cemil Bey who commanded first a regiment and later a division was very frustrated with the officer candidates and voiced his concerns to Enver Paşa. But Enver Paşa did not like the criticism. Conk, op.cit., 180

The casualty figures of the officers of the 36th Regiment during its attack in 4 June 1915 are very good examples; out of 62 officers 21 KIA, 15 WIA and 3 MIA. Ibid, 147-149

The total casualty figures of the officers of Fifth Army between 25 April 1915-9 January 1916 are very impressive: 589 KIA, 1017 WIA, 27 MIA. İrfan Tekşüt, Necati Ökse, *Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi: Çanakkale Cephesi Harekatı*, vol.5, book 3, (Ankara: Genkur. Basımevi, 1980), çizelge 4.

learned also to differentiate academy graduates from the rankers, whom they generally disliked.

Officer-soldier relations were difficult to understand, primarily because, there are only the surviving memoirs of the officers.⁸¹ Unfortunately most of the privates were illiterate and they were unable to leave a written record of their side of the story. Interestingly, criminal records do provide some useful information. Most of the reported cases were matters of minor discipline. There were no incidents of open rebellion against officers or the army, and the number of deserters was very limited. Executions were rare, however, three deserters from 77th Regiment were shot in order to overcome the disorganization of the regiment and to set an example for the incoming units.⁸²

We know that Turkish officers suffered problems with the Arab soldiers. There was, of course, the language barrier, but more importantly, there was difficulty with the Arabs' lack of military experience. Most of the Arab soldiers newly recruited to the army for the first time and they did not know anything about military life and problems.

The most frequently cited example of difficulty in Arab units was the poor performance of the 77th Regiment.⁸³ The recruitment district of 77th Regiment was the province of Halep (Aleppo). For this reason it was known as an "Arab" regiment. But the demographics of Halep province tell another story. In fact, there were many ethnic Turks living around the Halep but these were mostly nomads. And there were some religious minorities like Yezidis and Nusayris. Consequently, the regiment was not composed of only Arabs. Unit commanders generally complained about the Yezidis and Nusayris because of their non-military bearing.⁸⁴

The 77th Regiment became disorganized and fled during the 25/26 April attack and, at first, everybody blamed the soldiers. But after a detailed examination, Mustafa Kemal Bey clearly identified the real culprit as the regiment commander.

⁸¹ The only available memoirs belonged to MSgt. Emin Efendi and Cpl. Hüseyin Atuf Efendi who gave us brief glimpses of the soldiers' life. Çöl, *passim*.

Gülüz B. Erginsoy (ed.), *Dedem Hüseyin Atuf Beşe: Bir Cemiyet-i Osmaniye Askerinin Savaş Hatıratı*, (İstanbul: Varlık Yayınları, 2004), 140-163

⁸² Atatürk, *op.cit.*, 94.

Çalışlar, *op.cit.*, 95.

⁸³ Yiğitgüden, *op.cit.*, 122-126, 156.

⁸⁴ Altay, *op.cit.*, 82-83.

According to Mustafa Kemal Bey the role of the soldiers in the retreat was relatively minor.⁸⁵

We know that, except for regiment and higher commanders, all the officers lived and fought with their soldiers in the same trenches. Their living conditions were nearly the same. Their only luxuries were occasional food and clothing parcels that came from their families. It was very difficult to identify a junior officer from a soldier except by observing that he carried binoculars or a map case. Their relations were very intimate and most of the soldiers saw their commanders as a kind of father.⁸⁶ The military school graduated NCOs suffered problems regarding their status in the units. These NCOs were very limited in numbers and neither officers nor the soldiers managed to get accustomed to them. This status problem remained a small but constant problem throughout the war.⁸⁷ In conclusion officer-officer and officer-soldier relations were very good and remained good throughout the campaign.

III. CONCLUSION AND AFTER EFFECTS OF ÇANAKKALE EXPERIENCE:

Many Turkish officers served in the Çanakkale campaign and an important percentage of them never returned home. The casualty figures were astonishing; more than 600 officers were KIA-not including the figures of the officer candidates. Units were decimated and battlefields were covered with deteriorating bodies. The Ottoman army was never able to overcome these losses. The availability of trained officers in Ottoman units was never again as high as it was prior to Çanakkale. And after the end of the war Turkey, as a country, endured many problems trying to find the trained cadres to overcome the destruction of wars in building a new nation.⁸⁸ "The flower of the Turkish Army" was lost.⁸⁹ Moreover, many of the veterans returned with physical scars as well.

⁸⁵ 77th Regiment was not the only unit that performed poorly. For example, the 33rd Regiment also displayed poor performance and some of its units fled under heavy enemy fire. For the details of these incidents and Mustafa Kemal Bey's evaluation see Atatürk, op.cit., 28-51, 60-61.

Altay, op.cit., 90.

⁸⁶ Adil, op.cit., 267.

Çöl, op.cit., 34, 39.

The victory and remembrance ceremony of 1952 was a good example of the relations between officers and soldiers. Many veterans attended the ceremony and their affection between each other was beyond words. Avni Çoker, *Çanakkale Şehitlerini Ziyaret*

Münasebetiyle, (Ankara: Akın Matbaacılık, 1952), passim.

⁸⁷ Çöl, op.cit., 75-76.

⁸⁸ Altay, op.cit., 113

This great sacrifice adversely affected the army in materialistic sense. But the pride of victory was so great that, psychologically, it improved the combat effectiveness of the whole army. The prestige and cohesion of the army was greatly improved. The units, which took part in the campaign, created a special identity and managed to protect it until the very end of the war.⁹⁰ The example of 25th Regiment was very interesting in this sense. 25th Regiment was one of the most heroic units of the Çanakkale campaign. The regiment was sent to the Eastern Front after the end of Çanakkale. It took over the responsibility of some parts of the defense line ranging near Bayburt. The Russians attacked on the very same day of takeover on 3 July 1916, but the 25th Regiment easily stopped the main Russian assault and chased the withdrawing attackers. All of the veteran units of the Eastern Front watched this performance with awe and their admiration for the veterans of Çanakkale greatly increased.⁹¹

The Çanakkale victory also provided many benefits to the army in terms of military proficiency. A large number of officers served in the campaign and learned their trade in a modern trench warfare environment. They already had a good educational, and theoretical background but their practical combat experiences made them real leaders. They learned the tactics and techniques of the modern warfare and able to defeat the well-prepared and powerful armies of Britain and France.⁹² But the most important benefit of the campaign was the creation of new bonds between the officers. Facing danger and hardship everyday, their shared experiences in the trenches created a special brotherhood. It was not a chain of coincidences that the future commanders of the Turkish Independence War and new Turkish Republican Army were the veterans of the Çanakkale campaign.⁹³ Being a veteran of Çanakkale became a clear distinction and endowed prestige. Most of the veterans proudly wore their Çanakkale medals all the time as in the example of Mustafa Kemal Atatürk. Furthermore, they tried to preserve their comradeship during the rest of their lives.

The Çanakkale victory was the clear outcome of the efforts of the Turkish officers and without their contributions the result would be very different. But the Çanakkale campaign itself also greatly affected the entire Turkish officer corps.

İnönü, op.cit., 149

⁸⁹ Aspinall-Oglander, op.cit., ix

⁹⁰ Erginsoy, op.cit., 173-175

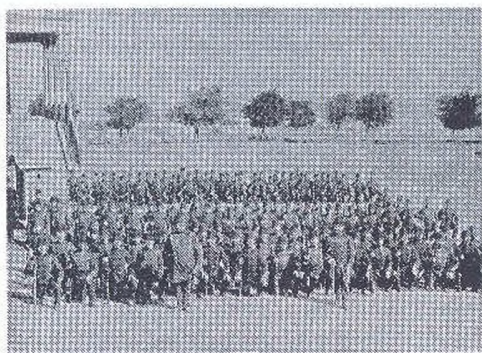
⁹¹ Faik Tonguç, *Birinci Dünya Savaşı'nda Bir Yedek Subayın Anıları*, (İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 1999), 161-164

⁹² İnönü, op.cit., 146-147

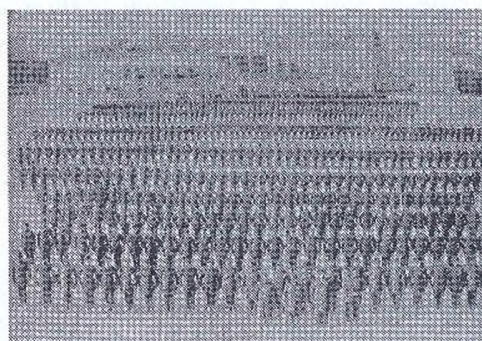
⁹³ The total number of high ranking officers (divisional commanders and higher) was ninety-one during the Turkish Independence War. Twenty-seven of them were veterans of Çanakkale campaign. Türk İstiklâl Harbi..., op.cit, passim.

Before the campaign Turkish officers served under the psychological pressure of complete defeat at the hands of Balkan nations. Even though several drastic measures and a dramatic reorganization of the army helped to overcome the grief, psychological pressures continued to affect the officer corps. The Çanakkale victory cleansed the stains of defeats and improved the moral and cohesion of the officer corps.⁹⁴ It became a symbol of Turkish determination and courage against the invaders. It also helped to improve officers' position and prestige among the public. They began to see themselves proudly as the saviors and protectors of the nation once again.

⁹⁴ Çoker, *op.cit.*, 14, 20-21

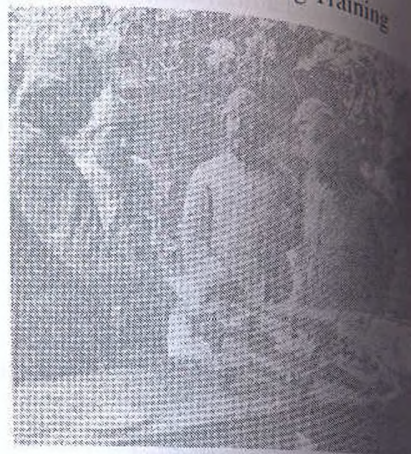
Military Academy Cadets

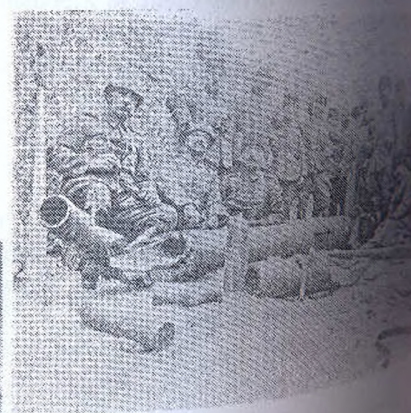
Military Academy Cadets

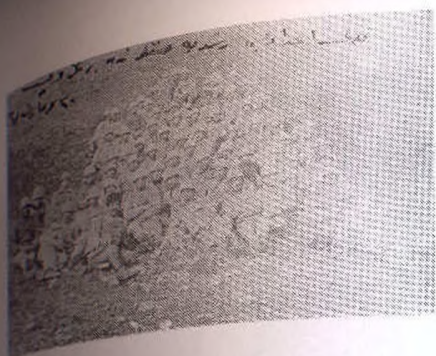
Officer Candidates During Training

Vehib Paşa Introducing New Machine-guns to His Subordinates

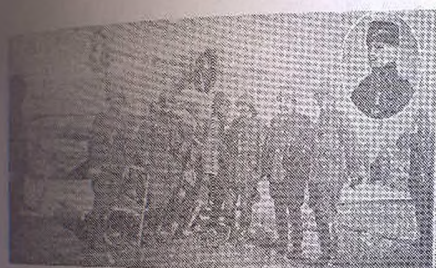
Esat Paşa Inspecting the Trenches

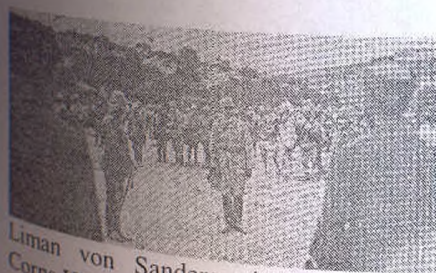
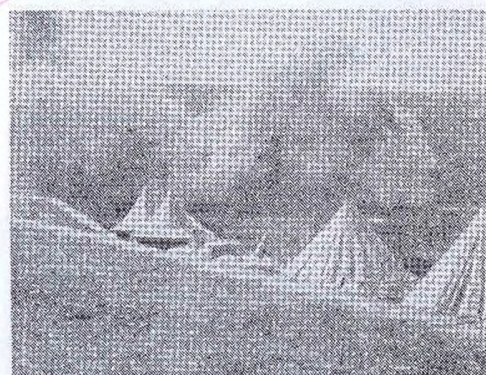
Officer Candidates During Training

Recruits Under Going Training in Hamidiye Tabya

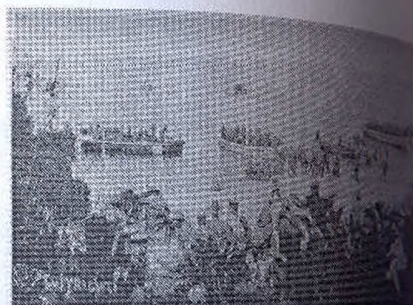
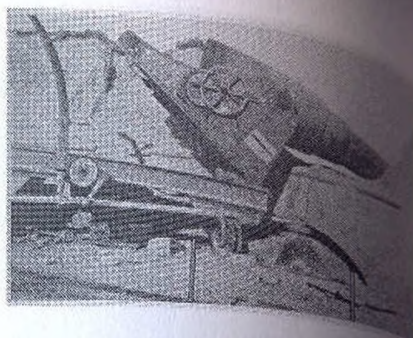
Enver Paşa with Esat Paşa Inspecting Wreckage of a British Plane Shot Down by a German Pilot

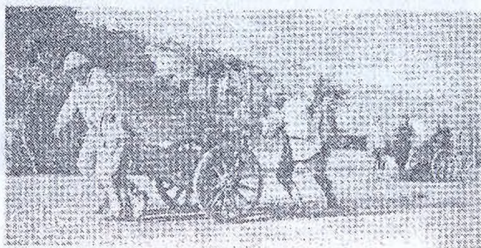
Liman von Sanders visiting IIIrd Corps HQ

Von Usedom Commander of Straits Defences

58. The Landing of Torpedoes

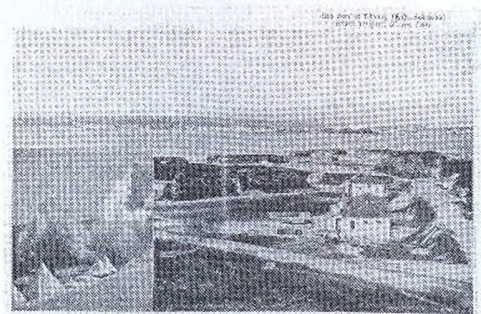
Turkish Light Torpedo Launchers

Anzac Landing

"Somebody Killed."

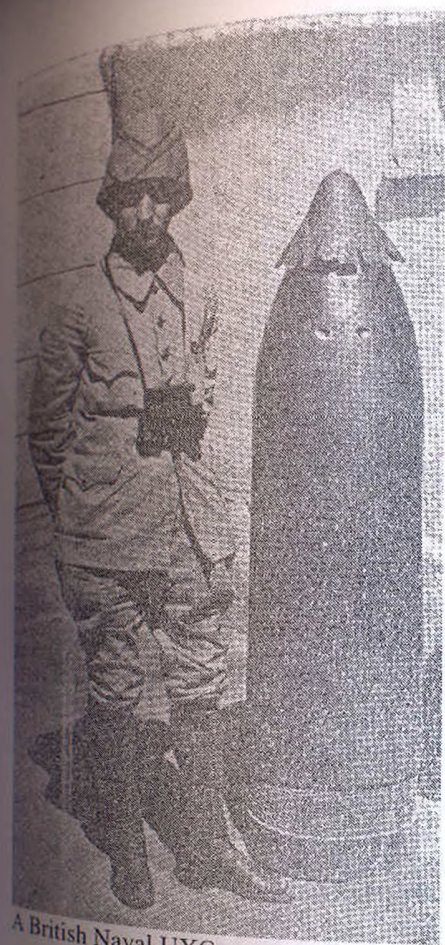

71. THE ARMISTICE, 24th OF MAY, 1915

67. The Structure of the Launcher, etc.

Turkish Medics Collecting Dead Bodies of Their Comrades May 24, 1915

A British Naval UXO

LTC Wherle Artillery Group
Commander

SİLAH ARKADAŞLARI: ÇANAKKALE CEPHESİNDE SAVAŞAN TÜRK SUBAYLARI*

Mesut Uyar**

Batılı askeri tarihçiler ve araştırmacılar senelerdir aynı soruyu sormaktadırlar: “İtilaf devletleri Çanakkale Muharebeleri’ni neden kaybetti?” 1917’de teşkil edilen İngiliz resmi Çanakkale Komisyonu’ndan bu yana İngiliz perspektifinden bu soruyu cevaplamaya çalışan yüzlerce kitap ve makale yazıldı.¹ Bu İngiliz merkezli yaklaşım başarısız olmuştur. Bazı batılı tarihçiler Türk kaynaklarını kullanarak bu yaklaşımı sorgulamaya başlamışlardır. Ne yazık ki bu tarihçilerin çabaları soyutlanmış ve yarattığı etkiler de çok sınırlıdır.²

Bu bildiri de soru tam zıt şekilde sorulmaktadır: “Türkler neden Çanakkale Muharebeleri’ni kazandı?” ve Türk subaylarının³ başarı ve etkinliklerinin bir kısmı ortaya konarak sorunun bir kısmı cevaplanmaya çalışılmaktadır. Bu bildiri de Türk subaylarının eğitimi, milli yapısı, Almanlarla olan komuta ilişkileri, muharebe deneyimleri ve subaylarla askerler arasındaki ilişkiler harekâtın sonucunu nasıl etkilediği ortaya konacaktır. Şimdiye kadar 1. Dünya Savaşı’na katılan Türk

* Atf yaparken İngilizce orijinali esas alınır.

** P.Bnb. Uluslararası İlişkiler Öğretim Üyesi ve Tarihi Arşiv ve Müze Subayı, Kara Harp Okulu Dekanlığı, Ankara.

¹ Bu önyargı ve yanlış anlamalara neden olan temel eserler aşağıda listelenmiştir. Liste aslında daha uzundur. Burada sadece en önemliler belirtilmiştir:

C.F. Aspinall-Oglander, *History of the Great War, Military Operations Gallipoli*, vol.1, 2, (Nashville: The Battery Press reprint, 1992)

C.E.W. Bean, *The Official History of Australia in the War of 1914-1918: The Story of Anzac*, vol.1, 2, 7th Edition, (Sydney: Angus & Robertson, 1937)

Alan Moorehead, *Gallipoli*, (Ware: Wordsworth, 1998)

Robert Rhodes James, *Gallipoli*, (New York: Pan Macmillan, 1984)

² Edward J. Erickson, “One More Push: Forcing the Dardanelles in March 1915”, *The Journal of Strategic Studies*, vol.24, no.3, September 2001, 158-176.

Edward J. Erickson, “Strength Against Weakness: Ottoman Military Effectiveness at Gallipoli, 1915”, *The Journal of Military History*, vol.65, October 2001, 981-1011.

Edward J. Erickson, *Ordered to Die: A History of the Ottoman Army in the First World War*, (Westport: Greenwood, 2001), 76-95.

Tim Travers, *Gallipoli 1915*, (Charleston: Tempus Publishing Inc., 2004).

Tim Travers, “The Ottoman Crisis of May 1915 at Gallipoli”, *War in History*, vol.8, no.1, 2001, 72-86.

³ “Osmanlı subayları” tabiri daha doğru ve resmi olarak kullanılan ifadedir. Ancak nerdeyse bütün Türk ve batılı kaynaklarda “Osmanlı” yerine “Türk” tabiri kullanılmaktadır. Bu nedenle ben de “Türk subayları” tabirini kullanmayı tercih ettim.

subaylarını inceleyen bir akademik çalışma yapılmadığı için bu bildiri aynı zamanda Türk subaylarının genel olarak muharebe etkinliğini de anlamamıza yardımcı olacağını düşünüyorum.

I. TÜRK SUBAYLARININ ALT YAPISI:

A. Eğitim Alt Yapısı:

Bu bölümde Türk subaylarının eğitim, sosyal ve coğrafi alt yapısı incelenecektir. 1.Dünya Savaşı'na katılan Türk subay sınıfı iki asırdan beri devam eden Osmanlı askeri reformlarının ürünüdür 1800'lü yılların başlarında Osmanlı siyasi ve askeri liderliği ordunun kötü performansı ve ana zayıflığının asıl nedeninin subayların vasfından kaynaklandığını anlamıştı. Ancak batı modeline göre subay yetiştirme çabaları 1834'te Kara Harp Okulu (*Mekteb-i Harbiye*) kuruluncaya kadar başarısızlıkla sonuçlandı.⁴ Harp Okulu öncesinde de bazı askeri okullar açılmıştı. Ama ya kısa sürede kapandılar ya da kısıtlı öğrenci kapasitesine sahip tamamen teknik okullardı. Bu okullardan sadece 1795'te açılan topçu ve istihkâm subayı yetiştiren Kara Mühendishanesi (*Mühendishane-i Berri Hümayun*), varlığını sürdürmeye devam etti.⁵

İlk reformcular subayların sadece profesyonel ve Avrupa'daki muadilleri standartlarında olmasını değil aynı zamanda Avrupa'yı bütün yönleri ile kavramasını ve reformları sivil alanda da devam ettirmelerini istiyorlardı. Bu geniş kapsamlı hedefleri ifa edebilmek için oldukça zorlu yarı mühendislik ders müfredatı uygulamaya konuldu. Ancak Osmanlı sivil eğitim sistemi gerekli

⁴ Kara Harp Okulu piyade ve süvari subayı yetiştirmek için açılmıştı. Ayrıca kısa bir süre veteriner subaylar da Harp Okulu'nda yetiştirilmiştir..

Başbakanlık Osmanlı arşivleri Hatt-ı Hümayu Katalog no.1747.

Mehmed Esad, *Mirat-ı Mekteb-i Harbiye*, (İstanbul: Artin Asaduryan Matbaası, 1310 [1894]), s.1-57.

Kara Harp Okulu Tarihi arşivi (bundan sonra TMAA), *Künye Defteri no.1*

Avigdor Levy, "The Officer Corps in Sultan Mahmud II's New Ottoman Army 1826-1839", *International Journal of Middle East Studies*, vol.2, 1971, s.32-36.

⁵ İlk askeri okullar ve reform çabaları için bknz Stanford J. Shaw, *Between Old and New: The Ottoman Empire Under Sultan Selim III 1789-1807*, (Cambridge: Harvard University Press, 1971).

Kemal Beydilli, *Türk Bilim ve Matbaacılık Tarihinde Mühendishane, Mühendishane Matbaası ve Kütüphanesi (1776-1826)*, (İstanbul: Eren Yayıncılık, 1995).

Çağatay Uluçay, Enver Kartekin, *Yüksek Mühendis Okulu*, (İstanbul: Berksoy Matbaası, 1958), s.12-110.

Ayrıca bknz. Avigdor Levy, "Military Reform and the Problem of Centralization in the Ottoman Empire in the Eighteenth Century", *Middle Eastern Studies*, vol.18, no.3, July 1982, 227-249.

özelliklere haiz subay adayları sağlayacak yeterlilikte değildi. Bunun üzerine sivil eğitim sisteminin bu açığını karşılamak için 1845 fermanı ile her ordu merkezinde askeri orta öğretim okulları açılmasına karar verildi. Sistemin temel esaslarına göre subay adayı ilk öğretimin ilk aşamasını tamamladığı 10 ilâ 12 yaşında askeri eğitime başlayacaktı. Harp Okulu'na girebilmek için önce üç senelik askeri orta okulu (*Askeri Rüştîye*) ve sonra dört senelik askeri liseyi (*Askeri İdadi*) bitirmeliydi. Askeri orta öğretim okullarının ders müfredatları Harp Okulu'nun ihtiyaçlarına göre özel olarak oluşturulmuştu. Özellikle "matematik" ve "Fransızca" derslerine önem verilmekteydi. Harp Okulu'nun üç yıllık eğitim süresi içinde akademik dersler ve uygulamalı askeri eğitim aynı anda verilmekteydi. Mezuniyette dereceye giren subaylar (sınıflarının ilk % 5-10'u) üç yıl süreli Harp Akademisi'ne (*Erkân-ı Harbiye Mektebi*) seçilmekteydi. Dolayısıyla askeri eğitim sistemi içinde sınıf subayları 10 yıl, kurmay subaylar ise 13 yıl kalmaktaydı.

Bu elitist yaklaşımın sonuçları çok açıktır. Subay kadroları büyük ölçüde boş olan orduya az sayıda ama iyi eğitilmiş subaylar atanmıştır. Harp Okulu 1890'lara kadar her yıl 100'den az subay mezun edebilmiştir. Hedeflenen 500 sayısına ise ancak 1896 sonrasında ulaşılabilmiştir. Aynı zamanda devletin her kurumundan bu iyi eğitilmiş subayların kendilerine atanması için yoğun bir baskı geliyordu. Bir çok Harp Okulu mezunu çeşitli sivil görevlere atandı. Ayrıca Harp Okulu mezunu subaylar Türk sanat ve edebiyat hayatının ilk öncülerini de teşkil ettiler.⁶

Osmanlı Ordusu muharip bir orduydü. Savaşlar, iç ayaklanmalar ve toplumsal olaylar sık sık patlak vermekteydi. Bu nedenle başkomutanlığın subay kadrolarını bir şekilde tamamlaması gerekiyordu. Harp Okulu dışında tek kaynak subayları kıtandan yetiştirmektü. Aslında Osmanlı Ordusu kıtalardan Alaylı diye isimlendirilen subayları uzun bir süredir yetiştirmekteydi. Her orduda belirli bir tabur veya alay gayri resmi subay talimğâh görevini yürütmekteydi. Her ne kadar alaylı subaylar tecrübeli küçük birlik komutanları olup askerler iyi ilişki kurmayı beceriyorlarsa da büyük çoğunluğu cahildi. Modern muharebe taktik ve tekniklerini konusunda bilgileri kısıtlıydı. Üstelik siyasi açıdan gericiydiler. Harp Okulu mezunu Mektepli subaylara karşı düşmanlık duyuyorlar ve Avrupa tipi askeri eğitim ve yönetimden rahatsızdılar. 1908 inkılabı sonrasında yeni komuta heyeti derhal alaylı subay sorununa çözüm bulmaya çalıştı 1909 tarihli kanun ile tamamı

⁶ Harp Okulu mezunu ressamlar için bknz. İlkan Karatepe, *Asker Ressamlar Kataloğu*, (İstanbul: Askeri Müze Yay., 2001).

Harp Okulu mezunu yazar ve şairler için bknz. İlhan Çiloğlu, *Asker Yazarlar ve Şairler*, (İstanbul: Elif Kitabevi, 2002).

ordudan atıldı. Ancak 1914 seferberliği ile depo alaylarındaki boş kadroları doldurmak için bir kısmı tekrar silah altına alındı.⁷

1877/78 Osmanlı-Rus Savaşı'nın tam bir mağlubiyetle sona ermesi komuta kademesinin subay yetiştirme sistemini yeniden gözden geçirmesine neden oldu. Alman Askeri Yardım Heyeti'nin gelmesiyle beraber yeniden yapılanma süreci başladı. Yardım Heyeti'nde görevli subaylardan biri olan Binbaşı Colmar von der Goltz askeri eğitim sisteminde reform yapmakla görevlendirildi. Kısa bir inceleme sonrasında Goltz askeri öğrencilerin teorik konularda şaşırtıcı derecede iyi olduğunu ama uygulamalı askeri eğitimde zayıf olduklarını tespit etti. Eski yarı mühendislik müfredatını kaldırarak uygulamalı askeri eğitime ağırlık veren Alman sistemini uygulamaya karar verdi. Ancak Goltz'un temelli bir reform yapma çabaları sonuçsuz kaldı. Sadece bazı mühendislik derslerini kaldırarak yerine bazı askeri dersler koymayı başarabildi. Müfredatın yarı mühendislik kimliği devam etti.⁸

Daha sonra gelen Alman danışmanlar uygulamalı askeri derslerin önemini ve Alman sistemini mümkün olduğu kadar taklit etmenin gerektiğini vurgulamaya devam ettiler. Alman eğitimciler tarafından yetiştirilen Türk subayları önemli mevkilere gelince Harp Okulu'nun yeniden yapılandırılması kararı 1914'de alındı. Ancak artık çok geçti. Karar savaş tehlikesi nedeniyle uygulanamadı. Seferberliğin ilan edilmesi sonrasında Harp Okulu kapatıldı.⁹ Harbiyeliler subay adayı olarak kıtalara gönderildi. Birliklerin küçük birlik komutanı ihtiyaçlarını karşılamak için subay talimğâhları açıldı. Üniversite öğrencileri, askeri ve sivil lise mezunları subay talimğâhlarına sevk edildi. Subay adayları 6-8 ay talimğâhta eğitim aldıktan sonra birliklere onbaşı rütbesiyle tertip ediliyorlardı. Mevcut düzenlemeye göre birlik komutanları 6 aylık deneme süresi sonrasında subay nasbedilip edilmemelerine karar veriyorlardı. Subay adayları 6 ay veya daha fazla astsubaylık görevini ifa ederek önemli bir işlevi de yerine getiriyorlardı.¹⁰ Çünkü o dönemde

⁷ Kıtadan subay yetiştirme sistemi 1901 yılına kadar devam etti. Alaylı subayların ordudan atılması sonrasında subay mevcudu 26.310'dan 16.121'e düştü. Selahattin Karatamu, *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi*, vol. 3, section 6, book 1, (Ankara: Genkur. Basımevi, 1971), s.187-189.

⁸ Jehuda L. Wallach, *Bir Askeri Yardımın Anatomisi*, (çev.) F.Çeliker, (Ankara: Genkur. Basımevi, 1977), s.41-42, 45-47, 56-57.

Harp Okulu Tarihçesi 1834-1945, (Ankara: Harp Okulu Matbaası, 1945), s.26-28.

⁹ *Harp Okulu...*, *op.cit.*, s.36-38.

¹⁰ Alaeddin Ören, "İlk Yedek Subay Yuvası: İhtiyat Zabitan Mektebi", *Piyade Yedek Subay Talimğâhı 35. Dönem Hatırası*, (Ankara: Güzel Sanatlar Matbaası, 1952).

İhsan Ali Alpar, *Anı: Kahraman Türk Silahlı Kuvvetlerimizde 55 Yıl 11 Ay*, (İstanbul: Nilüfer Matbaası, 1974), s. 21-35.

Osmanlı Ordusu'nda modern anlamda astsubay yoktu. Tecrübeli ve kıdemli erler astsubay görevlerini yerine getirmeye çalışıyorlardı¹¹ Askeri okul mezunu astsubaylar az sayıdaydı¹² ve çoğu zaman astsubay değil subay kadrolarında kullanılıyorlardı. Dolayısıyla subay adayları ordu alt kademe liderlik sistemindeki önemli bir boşluğu dolduruyorlardı.

İmparatorluğun yüksek okulları ve liseleri ancak bir yıl boyunca yedek subay ihtiyacını karşılayacak öğrenci sayısına sahipti. 1915 sonrasında başkomutanlık önce dini okulların (*medreseler*) mezun ve öğrencilerini ve sonar mümkün olan her kaynaktan bulabildiklerini subay talimğâhlarına sevketti.

B. Coğrafi ve Milli Alt Yapı:

İngiliz askeri istihbaratının en önemli ilgi ve endişesi Osmanlı birliklerinin milli ve coğrafi kökenleriydi. İstihbarat subaylarının yazdıkları raporlarda birlik komutanları ve personelinin milli ve coğrafi kökenlerini belirtmeye özen gösterdikleri dikkati çekmektedir.¹³ Bu yaklaşım tarzını günümüz batılı araştırmacılarının sürdürmeye devam ettiği gözlenmektedir.¹⁴ Bu bölüm sorunu aydınlığa kavuşturmak ve tartışmalara farklı bir boyut getirmek için eklenmiştir.

¹¹ Alaeddin Ören, "İlk Yedek Subay Yuvası: İhtiyat Zabitan Mektebi", *Piyade Yedek Subay Talimğâhı 35. Dönem Hatırası*, (Ankara: Güzel Sanatlar Matbaası, 1952).

İhsan Ali Alpar, *Anı: Kahraman Türk Silahlı Kuvvetlerimizde 55 Yıl 11 Ay*, (İstanbul: Nilüfer Matbaası, 1974), s.21-35.

Faik Tonguç, *Birinci Dünya Savaşında Bir Yedek Subayın Anıları*, (İstanbul: T. İş Bankası Yayınları, 1999), s.16-17, 63, 67.

¹² Mezuniyette sınıflarının en başarılıları subay olarak nasbedilmekteydi. Dolayısıyla astsubay okulları uygulamada alternative subay yetiştiren bir kaynağa dönüşmüştü. Süerdem, *op.cit.*, s.39.

¹³ Bu ilgi ve endişe konusunda bir çok örnek bulunmaktadır. Bazı örnekler aşağıda sunulmuştur:

"11th Division (Lieut.-Colonel Refet Bey, an Arab officer)" *Aspinall-Ogländer*, vol.1, *op.cit.*, s.157

"The condition of the 77th Regiment, composed of Arabs, was even worse.....The 72nd Regiment.....like the 77th it was an Arab formation, and none too trustworthy." *ASPINALL-UGLANDER*, vol.1, *op.cit.*, s.199.

Arapların çoğunluğu teşkil ettiği vilayetlerden gelen subay ve askerler hakkındaki İngiliz istihbarat değerlendirmeleri için bknz *The Arab Bulletin: Bulletin of Arab Bureau in Cairo, 1916-1919*, vol.1-4, (Oxford: Archive Editions, 1986).

¹⁴ "The most reliable regiment of the 19th Division was the 57th Regiment, whose soldiers were Turks rather than Arabs." Nigel Steel and Peter Hart, *Defeat at Gallipoli*, (London: Papermac, 1995), 66.

"The commander of the 9th Turkish Division, the Arab Colonel Sami Bey" Michael Hickey, *Gallipoli*, (London: John Murray, 1995), 123.

Askeri reformlarının başlangıcından itibaren Osmanlı başkomutanlığı imparatorluğun her köşesinden Müslüman gençleri subay olarak orduya almak istemişti. Ne yazık ki 1870'li yıllara kadar ilk öğretim okullarının yetersizliği veya yokluğu nedeniyle Harp Okulu'na istenildiği kadar geniş bir coğrafyadan öğrenci alınamamıştır. 1870'ler sonrasında imparatorluğun hemen hemen her köşesinden bir çok subay askeri okullardan mezun olmaya başladı. Her yeni açılan askeri orta öğretim okulu ile birlikte Harp Okulu'na o vilayetten gelen öğrenci sayısında artış olmuştur.¹⁵

Askeri okullar farklı Müslüman toplulukların imparatorluğa siyasi, ekonomik ve kültürel olarak entegre edilmesi çabasının önemli bir parçası olarak görülüyordu. Arapların ve Arnavutların çoğunluğu teşkil ettiği vilayetlere özel bir önem verilmişti. Hatta göçebe aşiret liderlerinin çocuklarını eğitmek için özel bir okul (*Aşiret Mekteb-i Hümayun*) bile belirli bir dönem (1892-1907) açık kalmıştı.¹⁶ Bu politika özellikle Bağdat ve Şam gibi önemli eyalet merkezlerinde başarılı oldu. Alt ve orta gelir gruplarında yer alan aileler çocuklarını büyük bir istekle askeri okullara gönderdi. Arap ve Arnavut kökenli subaylar mezuniyet sonrasında kendi memleketlerine tayin edilerek yeni yetişen nesillere örnek teşkil etmesi sağlandı.¹⁷

Türk kökenli olmayan subaylar Arap ve Arnavut toplumlarına milliyetçi hareketler başlayıncaya kadar her hangi probleme neden olmadı. Buna rağmen 1910 yılında icra edilen bir iç güvenlik harekâtı esnasında bazı Arnavut kökenli subaylar Arnavut isyancılara katıldı.¹⁸ Bu ve benzeri bazı hadiseler Osmanlı komuta kademesinde Türk kökenli olmayan subayların sadakati konusunda şüphe yarattı. Ancak bazı istisnalar dışında Arnavut ve Arap kökenli subaylar Trablusgarp ve Balkan savaşlarında sadakatle görev yaptılar. Benzeri şekilde

¹⁵ Arapların çoğunluğu teşkil ettiği vilayetlerde askeri orta öğretim okullarının açılış tarihleri buna iyi bir örnektir: Şam (1875), Bağdat (birincisi 1876 ve ikincisi 1886), Beyrut (1877), Halep (1882), Trablus (1886), Sana (1889), Süleymaniye (1892), Bingazi (1892), Musul (1893), Taiz-Yemen (1893), Abha-Asir (1896). *Osmanlı Döneminde Askeri Okullarda Eğitim*, (Ankara: Milli Savunma Bakanlığı, 2000), s.14-169.

¹⁶ Eugene L. Rogan, "Aşiret Mektebi: Abdülhamid II's School for Tribes (1892-1907)", *International Journal of Middle East Studies*, vol. 28, no.1, 1996, s.83-107.

¹⁷ TMAA Numara Defteri no.2, 4, 5, 6, 9, 11, 12, 13, 14, 16, 18, 20, 22.

¹⁸ Cemal Kutay, *Türkiye İstiklâl ve Hürriyet Mücadeleleri Tarihi*, c.17, (İstanbul: Tarih Yayınları, 1961), s.9837-9844.

Nilüfer Hatemi (ed.), *Mareşal Fevzi Çakmak ve Günlükleri*, c.1, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2002), s.174-228.

Okullarda cereyan eden bazı olaylar üzerine Arnavut ve Arap kökenli öğrenciler takibata alınmıştı. Bknz Adem Sarıgöl (ed.), *Harbiye Nazırı Sadrazam Mahmut Şevket Paşa'nın Günlüğü*, (İstanbul: IQ Kültürsanat, 2001), s.223-224.

Ayrıca bknz Fahri Belen, *Tarih Işığında Devrimlerimiz*, (İstanbul: Menteş Kitabevi, 1970), s.173-174.

1.Dünya Savaşı'nda da Osmanlı subayları hangi kökenden olurlarsa olsun sadakatle savaşmışlardır. Firar edip düşman saflara katılan subayların sayısı ihmal edilecek kadar az sayıdadır.¹⁹

C. Yeni Ordu Sistemi: Eğitim ve Liyakat:

1914 seferberliği sonrasında teşkil edilen Türk ordusunun subayları üç gruptan müteşekkildi: Harp Okulu mezunları (*Mektepli*), yedek subaylar (askeri öğrenciler de dahil) ve alaylı subaylar. Harp Okulu mezunları da kendi aralarında ikiye ayrılıyorlardı; sınıf subayları ve kurmay subaylar.

Kurmay subaylar ordunun en güzide subaylarıydı. Özel olarak seçilip iyi bir eğitime tabi tutuluyorlardı. Ayrıca sınıf subaylarına göre daha çabuk terfi ediyorlardı.²⁰ İttihad ve Terakki'nin nüfuzlu üyelerinin kurmay subay olması nedeniyle etki ve nüfuzları 1908 inkılabı sonrasında daha da arttı. Balkan Savaşı'nda uğranılan yenilgi sonrasında ihtiyar ve yetersiz generallerin büyük bir çoğunluğu emekliye sevk edildi ve genç kurmay subaylar önemli mevkilere atandı. Aynı zamanda liyakat ve muharebe başarısı terfi ve önemli mevkilere atamalarda temel ölçüt haline geldi.²¹

3ncü Kolordu'nun muharebe teşkilatı yeni sisteme güzel bir örnek teşkil etmektedir. Kolordu Komutanı Mirliva Esat Paşa "Yanya Kahramanı" olarak nam salmıştı ve 53 yaşındaydı. 19ncü Tümen Komutanı Yb. Mustafa Kemal (Atatürk) Bey 34 yaşındaydı ve emrindeki 57nci Alay Komutanı Yb. Hüseyin Avni Bey, 43 yaşındaydı (Avni Bey sınıf subayı olduğu için tümen komutanından daha yaşlıydı). Mustafa Kemal Bey'in Harp Okulu ve Harp Akademisi'nden sınıf arkadaşı Bnb. Mehmet Arif (Ayıcı) Bey, 5nci Tümen Kurmay Başkanı'ydı.²²

Türk subayları arasında başlayan düşünce akımları ve entelektüel tartışmalar profesyonelliğin önemli bir göstergesidir. 1908 inkılabı, Trablusgarp ve

¹⁹ Türk kökenli olmayan Osmanlı subaylarının sadakati konusu ihmal edilmiştir. Asılsız dedikodu ve hatalı yargılar gerçek durumdan farklı bir izlenim vermektedir.

²⁰ Muharrem Mazlum Iskora, *Harp Akademileri Tarihçesi (1846-1965)*, vol.1, (Ankara: Genkur. Basımevi, 1966), s.43-71.

²¹ KARATAMU, op.cit., s.189-195.

²² İsmet Görgülü, *On Yıllık Harbin Kadrosu (1912-1922)*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1993), s.64-95. Mehmet Arif Harp Akademisi mezunu olmasına rağmen "parlak" bir subay olarak görülüyordu.

İsmet Görgülü, *Türk Harp Tarihi Derslerinde Adı Geçen Komutanlar*, (İstanbul: Harp Akademileri Basımevi, 1983), s.145-151.

Balkan Savaşları Türk subaylarını askeri konularda yazmaya teşvik etti.²³ Askeri dergiler yayımlanmaya ve geniş okur kitlelerine ulaşmaya başladı.²⁴ Bir çok telif ve tercüme kitap basıldı. Subaylar muharebe tecrübelerini, savaş sanatı ve biliminde yeni gelişmeler yazdıkları eserlerde aktarmaya çalışıyorlardı. Her yeni kitap ve konu yeni bir tartışma başlatıyordu. Özellikle Osmanlı Genelkurmayı ve Harp Okulu askeri tartışmaların yoğun bir şekilde gerçekleştiği merkezlerle dönüşmüştü.²⁵ İşin ilginç tarafı 1. Dünya Savaşı'nda önemli komuta kademelerinde bulunacak olan bir çok subay Harp Okulu'nda görev yapmıştı ve aktif bir şekilde bu tartışmalara katılmıştı.

Osmanlı Ordusu'nun yeniden yapılandırılmasında bu askeri rönesansın önemli rolü olmuştur. Fakat ne Yardım Heyeti'ndeki Alman subaylar ne de imparatorlukta bulunan diğer yabancı subaylar bu entelektüel gelişimi farkettiler. Bütün bu dönem ve 1. dünya Savaşı boyunca Türk subayları kendi düşüncelerini resmi raporlar ve mektuplar vasıtasıyla komuta kademelerine bildirmeye devam etti. Ayrıca subayların büyük bir çoğunluğu yoğun muharebeler esnasında bile günlük tutarak görüş ve duygularını sonraki nesillere aktarmaya çalıştı.²⁶

²³ Balkan Savaşı'nda uğranılan mağlubiyet sonrasında bunun askeri nedenleri konusunda bir çok kitap ve makale yazıldı. Önemli sayıda subay bu tartışmalara aktif bir şekilde katılıp kendi görüşlerini duyurabilmek için bütün fırsatlardan istifade etti. Bu tartışmalar sonucu yazılan çalışmalardan bazı örnekler aşağıda sunulmuştur:

Mehmet Ali Nüzhet, *Balkan Harbi*, (İstanbul: Nefaset Matbaası, 1328)

Ragıp Rıfki, *Balkan Hükümetlerinin Teşkilat-ı Askeriyesi*, (İstanbul: Şems Matbaası, 1328)

Safvet, *Balkan Harbinde Askeri Mağlubiyetlerimizin Esbabı*, (İstanbul: Artin Asaduryan Matbaası, 1329)

Safvet, *Balkan Harbinde Neden Mültezim Olduk*, (İstanbul: Artin Asaduryan Matbaası, 1329)

İbrahim Hilmi, *Balkan Harbinde Askeri Mağlubiyetlerimizin Esbabı*, (İstanbul: Artin Asaduryan, 1329)

Bahri, *Balkan Harbinde Sırb Ordusu: Esbâb-ı Felâketimizin Orduya İsbet Eden Hisse-i Mesuliyetinden*, (İstanbul: Tanin Matbaası, 1329)

Ömer Zeki, *Balkan Harbi ve Şark Ordusunun Hezimet-i İnci Kısım*, (İstanbul: Matbaa-i Hayriye, 1332)

²⁴ Dönemin en prestijli askeri dergisi Askeri Mecmua'ydı.

²⁵ Askeri kitap ve makalelerin listesi için bknz Ekmeleddin İhsanoğlu et. al., *Osmanlı Askerlik Literatürü Tarihi*, vol.1, 2, (İstanbul: IRCICA, 2004).

Ayrıca bknz *Askeri Tarih Yayınları Bibliyografyası*, (Ankara: Genkur. Basımevi, 1987).

²⁶ Ne yazık ki askeri rönesans bilim adamlarının dikkatinden kaçmıştır. Bu dönemdeki entelektüel akımları inceleyen hiç bir akademik çalışma yapılmamıştır. Fakat son dönemde çeşitli kurumların ve özel kişilerin subay anılarını yayınlamaya başlaması kayda değer bir gelişmedir.

II. TÜRK SUBAYLARININ ASKERİ ETKİNLİK VE BAŞARILARI:

A. Çanakkale Muharebelerine Katılan Türk Subayları ile İlgili Temel

Bilgiler:

Yukarıda belirttiğimiz gibi Harp Okulu mezunu subaylar iyi eğitimliydi ve askeri eğitim sisteminde 10 ila 13 yıl geçirmişlerdi. Büyük bir çoğunluğu yazarak veya tartışmalara iştirak ederek askeri rönesansın içinde yer almışlardı. 1909 ve 1913 yeniden yapılandırılmaları sayesinde Osmanlı Ordusu ihtiyar, gerici ve güvenilmeyen subaylardan kurtulmuştu. Aynı zamanda Türk subayları Trablusgarp ve Balkan Savaşlarına katılarak modern savaş konusunda tecrübe kazanmışlardı. Savaşlardan sonara başarılı ve liyakatli subaylar ordu içinde önemli mevkilere atanmışlardı.

Bu yaklaşımın iyi bir örneğini Çanakkale Cephesi Ağustos 1915 kuruluşunda görebiliriz. Muharebelere katılan birinci hat manevra birliklerini dikkate alacak olursak 2 ordu karargahı, 5 kolordu karargahı, 16 tümen karargahı ve 57 alay bulunmaktaydı. Toplamda komuta kademesinde 80 ve kurmay başkanı olarak 23 subay bulunuyordu. Bunların sadece 7'si Alman subayı idi.²⁷ Dolayısıyla önemli mevkilerde 96 Türk subayı bulunuyordu (veya toplam komuta ve kurmay başkanı kademelerinin % 93). Bu subaylar hakkında resmi askeri tarih kitaplarında mevcut bilgilerin yanı sıra 16 anı kitabı da bulunmaktadır. Bu bilgiler açıkça Almanların değil de Türk subaylarının komuta kademelerinde bulunduğunu göstermektedir.²⁸

Bütün ordu, kolordu komutanları ile kurmay başkanları kurmay subaydı. Tümen komutanlarının çoğunluğu ve bir kısım alay komutanı da kurmay subaydı. Hatta bazı tabur komutanlarının da kurmay subay olduğunu biliyoruz ama tabur komutanları ile ilgili kesin veriler olmadığı için elimizde sayısal değerleri bulunmamaktadır. Ordu ve kolordu komutanlarının ortalama yaşı 40'dı (en yaşlı - Esat Paşa 53, en genç - Vehib Paşa (Kaçı) 38 yaşındaydı). Tümen komutanlarının ortalama yaşı ise 36'ydı. Alay komutanlarının çoğunluğu sınıf subayı olduğu için

²⁷ Bu Alman subayları 5.Or.K. Liman Paşa, 9.Tüm.K.. Yb. Bötrich, Anafartalar Böl.K. Yb. Willmer, 14.Kor.K. Tuğg. Trommer, 13.Tüm.K. Alb. Heuck, 5.Kor.Kur.Bşk.Yb. Albrecht ve 28.A.K. Bnb. Hunker.

²⁸ Bu sayısal verileri toplamak için büyük ölçüde şu kitaplardan istifade ettim: Necati Ökse et.al., *Türk İstiklâl Harbi'ne Katılan Tümen ve Daha Üst Kademelerdeki Komutanların Biyografileri*, (Ankara: Genkur Basımevi, 1989).

İsmet Görgülü, *On Yıllık Harbin Kadrosu (1912-1922)*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1993),

İsmet Görgülü, *Türk Harp Tarihi Derslerinde Adı Geçen Komutanlar*, (İstanbul: Harp Akademileri Basımevi, 1983)

onların ortalama yaşı daha yüksekti; 41. Kurmay başkanları için ortalama yaş ise 32'ydi.

Bu subayların profesyonelliğinin önemli bir göstergesi ise 20'sinin askeri okullarda öğretmen/egitimci olarak görev yapmış olmasıdır. Örneğin 2nci Ordu Komutanı Mirliya Vehib Paşa, Harp Okulu komutanlığı görevinde bulunmuştu. Hocaların hocası olarak bilinen 3ncü Kolordu Komutanı Mirliya Esat Paşa ise çeşitli askeri okullarda öğretmenlik yapmış ve Harp Okulu Ders Nazırlığı görevinde bulunmuştu.²⁹ Dolayısıyla alt kademelerde bulunan bir çok subay kendilerinin eski öğrencileriydi. Örneğin Esat Paşa'nın tümen ve alay komutanlarından çoğunluğu eski öğrencisiydi. Anılardan öğrendiğimiz kadarıyla muharebeler boyunca Esat Paşa astlarına savaş sanatı konusunda öğretmenlik yapmaya devam etmişti.³⁰

B. Liman Paşa ve Alman Liderliği Efsanesi:

Çanakkale Muharebeleri ile ilgili batıda hakim olan önyargılardan en önemlisi hiç şüphesiz Türk zaferinin Alman liderliği sayesinde mümkün olduğu inancıdır.³¹ Bu önyargının psikolojik, ırkçı³² veya sömürge mantığı ile Alman kaynaklarının verdiği yanlış bilgileri tartışmayacağım. Ben sadece Türk zaferinin gerçekleşmesini sağlayan asıl gücün Türk subayları olduğunu kanıtlamaya çalışacağım. Ulaştığım sonuçları aşağıda sunuyorum.

²⁹ Esat Paşa 14 Haziran 1899 ile 10 Haziran 1907 tarihleri arasında Harbiye Ders Nazırlığı görevinde bulunmuştur.

³⁰ Fahrettin Altay, *10 Yıl Savaş ve Sonrası (1912-1922)*, (İstanbul: İnsel Yayınları, 1970), s.80

Harp Okulu..., op.cit., s.28-32.

Erickson Esat Paşa'nın savaşta oynadığı role özel önem vermektedir. ERICKSON, "Strength Against Weakness....", op.cit., s.995-996

³¹ "It needed but a few weeks' experience of his surroundings to show the new Inspector-General [Liman Paşa] that from top to bottom the Turkish Army was thoroughly unready for war....Despite this serious disadvantage the work of the German mission was so far successful that during the spring and summer of 1914 the efficiency of the army rapidly improved." ASPINALL-OGLANDER, vol.1, op.cit., p.18

"Liman von Sanders's arrival and his emphasis on mobility reinvigorated the Turkish defences...the Turks, under German direction, have perfected their defences." STEEL, HART, op.cit., pp.46-47

"Liman and his enthusiastic Turkish pupils" HICKEY, op.cit.p.125

³² "They [Liman von Sanders and his team] found an army in terminal decay; its officers, inadequately paid and reliant for advancement on patronage and bribery, had in many cases virtually abdicated their duties....The new arrivals saw that they had much to do and set about their task with all the energy and efficiency of their race." HICKEY, op.cit., pp.23-24

1. Topçu Birliklerinin Deneyiminin Gözardı Edilmesi:

Çanakkale bölgesi oldukça erken dönemlerden bu yana müstahkem mevki komutanlığıydı. Çeşitli Osmanlı padişahları dönemlerinde bir çok kale ve tahkimat inşa edilmiş ve mevcutlar genişletilmişti. 5nci Ordu'nun kurulup bölgenin komutasını 24 Mart 1915'te üstlenmesine kadar savunma tesislerinin komutası topçu sınıfının denetiminde kaldı. Dolayısıyla başta ağır topçu sınıfı olmak üzere topçu subaylarının büyük bir çoğunluğu 1914 öncesinde Çanakkale Müstahkem Bölge Komutanlığı'nda en az bir dönem görev yapmıştı. Bölgeyi çok iyi biliyorlardı. Üstelik Balkan Savaşları esnasında bölge amfibi taarruzlara karşı hazırlanmıştı.³³ Her ne kadar savunma sistemi zayıf olsa da karargâh ve topçu subayları amfi harekâta karşı bölgenin savunulması fikrini analiz edip uygulamaya koymuşlardı.³⁴ 18 Mart deniz zaferi bu tecrübelerin ve Mirliya Cevat (Çobanlı) Paşa komutasındaki Türk topçu subaylarının olağanüstü çabalarının bir sonucudur.

Liman von Sanders ve küçük karargâhı bölgenin emir komutasını 26 Mart tarihinde Çanakkale Müstahkem Bölge Komutanlığı'ndan devraldı. Liman Paşa kısa bir inceleme sonrasında eski savunma sistemini tamamen terk etti ve Müstahkem Bölge Komutanlığı'nın tavsiye ve fikirlerini dikkate almadı.³⁵ Eski plana göre bütün birlikler asıl kuvvetlerini olası çıkarma bölgelerine mümkün olduğu kadar yakın yerleştirecek ve iç tarafta zayıf ihtiyat birlikleri bulunduracaktı. Bölge Komutanlığı asıl çıkarmanın yarımadanın güney ucu (Helles) ve Kabate bölgelerinden yapılacağını bekliyordu. Çünkü sadece bu bölgeler Boğaz savunması için doğrudan tehlike teşkil ediyordu. Fakat tahkimat Seddülbahir-Teke Koyu bölgesi dışında malzeme ve iş gücü eksikliğinden kaynaklı olarak tamamlanamamıştı.³⁶ Liman Paşa bu planı ve mülahazalarını temelden reddetti.

³³ Bu tahkimat Şevket Turgut Paşa ve Fahri Paşa'nın komuta ettiği Kuva-i Mürettebe tarafından hazırlanmıştır. Hikmet Süer, **TSK Tarihi Osmanlı Devri Balkan Harbi: Şark Ordusu İkinci Çatalca Muharebesi ve Şarköy Çıkarması**, 2nd edition, (Ankara: Genkur. Basımevi, 1993), s.47-50, kroki 6, 17, 19

Hüsnü Ersü, **1912-1913 Balkan Harbinde Şarköy Çıkarması ve Bulayır Muharebeleri**, (İstanbul: Askeri Matbaa, s.14-26

Kısa bir özet için bknz ERICKSON, op.cit.,s.986-987

³⁴ Mustafa Kemal Atatürk Balkan Savaşı esnasında edindiği tecrübelerin önemini özellikle belirtmektedir. Mustafa Kemal Atatürk, **Arıburnu Muharebeleri Raporu**, (ed.) Uluğ İğdemir, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1986), s.6-7

³⁵ Liman von Sanders, **Five Years in Turkey**, (Baltimore: The Williams & Wilkins Co., 1928), s.57-59

³⁶ Muhterem Saral et.al., **Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi: Çanakkale Cephesi Harekatı**, vol. 5, book 1, (Ankara: Genkur Basımevi, 1993), s.109-110

Salahattin Adil, **Hayat Mücadeleleri**, (İstanbul: Zafer Matbaası, 1982), s.235-237

ATATÜRK, op.cit., s.6, 9-11

Kendi planına göre birlikler kıyıda erken uyarı ve perdeleme kuvveti bırakacak asıl kuvvetlerini yarımada içinde ihtiyat olarak bulunduracaktı. Bolayır (Bulair) bölgesi ve Beşiğe koyularını da asıl çıkarma bölgeleri olarak tespit etti.³⁷

Günümüzde Liman Paşa'nın savunma konseptinin tamamen başarısız olduğu iyi bir şekilde bilinmektedir. İtilaf birlikleri Liman Paşa'nın beklemediği yerler olan yarımadanın güney ucu ve Kabatepe'nin 1 mil kuzeyine (planlanan asıl yer Kabatepe'ydi) çıkarma yaptı. Birliklerden gelen bütün bilgi ve uyarılara rağmen Liman Paşa bir gün boyunca inatla birlikleri olduğu yerlerde tuttu.³⁸

Zayıf perdeleme ve erken uyarı kuvvetleri düşman çıkarmasını Müstahkem Bölge Komutanlığı tarafından tahkim edilen Seddülbahir-Teke Koyu bölgesi dışında engelleyemedi. Güçlü ihtiyat kuvvetleri çıkarma bölgelerine ulaşmakta kötü yollar, ulaştırma imkânlarının kısıtlı olması ve düşman donanmasının bombardımanı nedenleriyle büyük güçlük çekti. Karşı taarruzları ise amacına ulaşmadığı gibi büyük kayıplara yolaçtı.³⁹

Eğer bütün Türk birlik komutanları Liman Paşa'nın emirlerine körü körüne itaat etseydi Anzak birliklerinin Arıburnu çıkarması büyük bir başarı ile sonuçlanır 9ncu Tümen kıyı başının genişletilmesini önleyen direnişi gösteremezdi. 19ncü Tümen Komutanı Yb. Mustafa Kemal Bey açıkça kendisine verilen emirleri çiğneyerek 57nci Alayı Arıburnu'na sevk ederek savaşın mukadderatını değiştirmiştir.⁴⁰

Liman Paşa ve karargâhı Müstahkem Bölge Komutanlığı ile irtibata geçmeyerek, tavsiyeleri dikkate almayarak böyle bir sonuca sebebiyet vermişlerdir. Üstelik bu hatalı yaklaşım tarzı iki komutanlık arasında muharebelerin sonuna kadar devam edecek bir gerilim ve rahatsızlık yaratmıştır.

³⁷ SANDERS, op.cit., s.59-61

SARAL, op.cit., s.225-230

Kendi Kurmay Başkanı Fahrettin Bey bile bu yaklaşımı eleştirmektedir. ALTAY, op.cit., s.84-85

³⁸ Anadolu yakasında konuşlu olan 15nci Kolordu karargâh subayları bile asıl çıkarma bölgelerinin Seddülbahir ve Kabatepe olduğu konusunda Liman Paşa'yı ikna etmeye çalışmışlardır. ALTAY, op.cit., s.85-86

SANDERS, op.cit., s.63-67

³⁹ ASPINALL-OGLANDER, vol.1, op.cit., s.292-293

⁴⁰ ATATÜRK, op.cit., s.19-26

ALTAY, op.cit., s.87-89

2. Ağır Zayiata Sebep Olan Karşı Taarruzlar:

Ağır zayiata neden olan Türk karşı taarruzları Liman Paşa'nın savunma konseptinin doğal sonucudur. Yukarıda belirttiğim gibi çıkarma birliklerini oynak ihtiyat birlikleri ile imha etmeye kalkıştı. Fakat donanma topçu ateşinin sık saflar halinde taarruz eden piyade birliklerinin üzerinde yaratacağı etkiyi tahmin edememişti.⁴¹ Güney Grubunun fiili komutanı olan Alb. Halil Sami Bey emirlere körü körüne itaat etmedi ve inisiyatifini korumaya çalıştı. İyi bir komutandı ve bölgesini iyi tanıyordu. Fakat Liman Paşa onu görevden alarak yerine 28 Nisan 1915'te sadakatine güvendiği Alman Alb. von Sodenstern (eski Prusya yarbayı) Güney Grup Komutanı olarak atadı.⁴²

Sodenstern 29 Nisan'da komutayı devraldı. Düşman ve arazi hakkında hiç bir bilgi edinmeden gece taarruzu emir verdi. 1/2 Mayıs gece taarruzu ağır zayiata neden olan bir fiyaskoydu.⁴³ Sodenstern 15nci Tümeni (seçme bir birlikti ama zorlu bir yolculukla cepheye ulaşabilmiş ve daha teşkilatlanmasını tamamlayamamıştı) kullanabilmek için ikinci bir gece taarruzu emretti. 3/4 Mayıs gece taarruzu daha çok zayiata yolaçan ikinci fiyaskodur. 15nci Tümen mevcudunun %60'ını kaybetti ve cephe gerisine alınmak zorunda kaldı.⁴⁴ Bu iki fiyasko sonrasında Liman Paşa Sodenstern'ı görevden alıp Miriliva Weber Paşa'yı (eski Prusya albayı) atamak zorunda kaldı.⁴⁵

Liman Paşa'nın karşı taarruz konsepti Arıburnu Cephesi'ni de etkiledi. 27 Nisan gündüz ve 27/28 Nisan gece taarruzları ağır zayıtlara rağmen sonuçsuz kaldı.⁴⁶ Esat Paşa bu durmaksızın devam eden taarruzlara bir son verilmesi için

⁴¹ 36ncı Alay Komutanı Yb. Cemil Bey kendisi de dahil olmak üzere birlik komutanlarının donanma ateşinin yıkıcılığını bilmediğine dikkati çekmektedir. Cemil Conk, **Canlı Tarihler: Cemil Conk Hatıraları**, (İstanbul: ?, 1947), s.140

⁴² Remzi Yiğitgüden et al., **Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi: Çanakkale Cephesi Harekati**, vol. 5, book 2, (Ankara: Genkur Basımevi, 1978), s.327

SANDERS, op.cit., s.68

ALTAY, op.cit., s.92

⁴³ YİĞİTGÜDEN, op.cit., s.329-357

⁴⁴ Ibid., s.365-393

Liman Paşa'nın bu maliyetli fiyaskolar konusundaki kanısı oldukça ilgi çekicidir: "Painful as it was for me, I now had to give orders to abstain from further attacks on the Seddulbar front and to remain on the defensive. SANDERS, op.cit., s.71

⁴⁵ Ibid., s.394

SANDERS, op.cit., s.73

Sodenstern'in adı bu zayıtlı taarruzlarla eşanlımlı olarak kullanılmaya başlandı. Selahattin Adil, **Hayat Mücadeleleri**, (İstanbul: Zafer Matbaası, 1982), s.245

⁴⁶ YİĞİTGÜDEN, op.cit., s.134-136

Genelkurmay Başkanlığı'na başvurdu.⁴⁷ Fakat ne yazık ki Esat Paşa'nın çabası sonuçsuz kaldı. Türk birlikleri 1 Mayıs gündüz ve 1/2 Mayıs gece taarruzlarında ağır zayıyat verdi.⁴⁸

Bu maliyetli fiyaskolar sonrasında Liman Paşa birliklere karşı taarruzlara son verilmesi ve savunma mevzilerinin güçlendirilmesini emretmek zorunda kaldı.⁴⁹ Fakat bu kez Enver Paşa daha fazla karşı taarruz yapılması konusunda ısrar etmeye başladı. Osmanlı Ordusu'nun en seçme birliği olan 2nci Tümeni taarruz etmek üzere Arıburnu Cephesi'ne gönderdi.⁵⁰ 19 Mayıs gündüz taarruzu Türk tarafının bütün Çanakkale harekâtı boyunca yaşadığı en büyük fiyasko olacaktı. Yedi saatten az sürede birlikler mevcutlarının % 30'undan fazlasını kaybetti. 2nci tümen tam anlamıyla yok oldu. Ancak asıl kayıp 148 subayın zayı (51 şehit, 97 yaralı) edilmesiydi. Birlikler bu subay kayıplarını savaş boyunca telafi edemeyecekti.⁵¹

Türk birlikleri bu maliyetli karşı taarruzlarda yüzlerce subay ve binlerce asker kaybetti.⁵² Ne yazık ki bu manasız ve maliyetli taarruz konsepti kendini bir kez daha Temmuz 1915'te gösterecekti.⁵³ Peki neden Türk subayları bu emirlere karşı çıkmadı? Birinci neden Balkan Savaşları ile yakından ilgilidir. Subayların çoğunluğu yenilgiler ve birliklerin topluca firar etmesinden psikolojik olarak etkilenmişti. Dolayısıyla Çanakkale harekâtını Osmanlı Ordusu'nun zedelenecek omur ve prestijini düzeltmek için bir fırsat olarak görüyorlardı. Örneğin Mustafa Kemal Bey 27/28 Nisan gece taarruzu emrinde bu hususu açık bir şekilde

⁴⁷ Ibid., s.148-150

⁴⁸ Ibid., s.157-161

ALTAY, op.cit., s.93-94

⁴⁹ YİĞİTGÜDEN, op.cit., s.175-180

⁵⁰ Ibid., s.180-182

⁵¹ Ibid., s.191-211

Liman Paşa'nın faaliyet sonrası değerlendirmesi anlamlıdır: "I feel that the attack was an error on my part based on an underestimation of the enemy. SANDERS, op.cit., s.76
5nci Ordu Kurmay Başkanı Yb. Fahrettin Bey zayıyat rakamlarını duyunca ağlamıştır.

ALTAY, op.cit., s.97-98

ADİL, op.cit., s.248

Başçavuş Emin Efendi anılarında meşhum 19 Mayıs taarruzu hakkında ilginç detaylar vermektedir. 48nci Alay düşman ateşi karşısında kısa sürede dağılmış alay komutanı bir türlü birliği toparlayamamıştır. Ona göre bu kötü performansın asıl nedenleri yabancı arazi, kötü karargâh çalışması ve koordinasyonsuzluktur. Emin Çöl, **Çanakkale-Sina Savaşları**, (Ankara: Gürülmaz Mabaası, 1977), s.35-38

⁵² İzzettin Çalışlar, **On Yıllık Savaşın Günlüğü: Balkan, Birinci Dünya ve İstiklal Savaşları**, (ed.) İ. Görgülü, İ. Çalışlar, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1997), s.102

⁵³ ADİL, op.cit., s.255

belirtmişti.⁵⁴ İkinci neden bazı birlik komutanlarının modern siper savaşı konusundaki deneyimsizlikleridir. Üstelik geçmiş dönemde iç güvenlik görevlerinde edindikleri muharebe tecrübeleri kendilerini olumsuz yönde etkiledi. Modern siper savaşını en zor şekilde öğrendiler.⁵⁵ Üçüncü neden ise hatalı ve abartılı raporlardı. Genelkurmay Başkanlığı cephedeki gelişmeleri çok hatalı bir şekilde algılamaktaydı.⁵⁶ Dolayısıyla hiç kimse Liman Paşa'nın emirlerine karşı çıkmayı göze alamadı. Liman Paşa emirlerine itiraz eden bütün komutanları hemen görevden alıyordu. Bazı durumlarda olumlu sonuç veren bu uygulama bütün durum dikkate alındığında olumsuz sonuçlar doğurmuştur.⁵⁷

⁵⁴ ATATÜRK, op.cit., s.70

YİĞİTGÜDEN, op.cit., s.137-138

12nci Tüm.K. Yb. Selahattin Bey'de bu itaatin sebebi olarak Balkan Savaşları deneyimini göstermektedir. ADİL, op.cit.,s.246

⁵⁵ ADİL, op.cit., s.253

CONK, op.cit., s.140

⁵⁶ YİĞİTGÜDEN, op.cit., s.179-180

⁵⁷ Yb. Selahattin Bey çok başarılı bir subaydı. Ama Liman Paşa onun devamlı eleştire yapması ve bağımsız tutumlarından çok rahatsızdı. Onu 12nci Tüm.K.lığından alarak yerine sadık adamı Alb. Heuck'u atadı. ÇALIŞLAR, op.cit., s.116-117

Bir başka ilginç örnek ise Alb. Ahmet Fevzi Bey'dir. Fevzi Bey kurmay subaylar arasında çok meşhur ve sevilen bir subaydı. Anafartalar'da 8 Ağustos'ta taarruz etmesi için verilen emir yerine getirmedi. Çünkü emrindeki iki tümen de dağılmış ve yorgundu. Bir gün istirahat verilmesi için izin istedi. Liman Paşa onu hemen görevden alarak yerine Mustafa Kemal Bey'i Kuzey Grup Komutanı olarak atadı. Liman Paşa'nın bu kararının yerinde olduğu daha sonra ortaya çıksa da, Fevzi Bey'in kararının da doğru olduğu anlaşılacaktı. Bir günlük dinlenme sayesinde başarılı) Ağustos taarruzu ifa edilebildi.

ADİL, op.cit., s.259-260

Aslında Liman Paşa Fevzi Bey'in yerine önce Yb. Bötrich'i atamayı düşünmüştü. Fakat Bötrich'in geçmiş sicili o kadar kötüydü ki bütün kurmay subaylar bu karar karşı çıktı. Bu görevin gerektirdiği nitelik ve kararlılığa sahip birinin atanmasını istediler. Mustafa Kemal Bey sekiz saatlik bir tereddüt sonrası atandı. ALTAY, op.cit., s.108-110

3. Bilinmeyen Kahramanlar:

Liman Paşa Türk askerine karşı büyük saygı duymasına rağmen Türk subaylarını beğenmiyordu.⁵⁸ Ona göre subaylar hem askeri uygulamada zayıftılar hem de güvenilmezdiler. Askerlere gereken özeni göstermedikleri için askerler büyük zorluklarla baş başa kalıyorlardı. Üstelik ona göre subayların birbirleri ile ilişkileri çok kötüydü ve politik çekişmeler durumu daha da kötüleştiriyordu. Bu nedenlerle bir kaç istisna dışında astlarına güvenmiyordu. En zor durumlarda bile kararını değiştirmiyordu. Bir çok bizzat kendi gözleriyle durumu görmeden emirlerinde değişiklik yapmamıştı.⁵⁹

Liman Paşa bazen Alman karargâh subaylarını birlikleri kontrol etmek ve gelişmeler hakkında bilgi edinmek için görevlendirmekteydi. Amacı çok açıktı ast birlik komutanlarından bağımsız kendine özel bir komuta ve kontrol sistemi tesis etmekte. Bu uygulamaya ilginç bir örnek Bnb. Raimond'un 19ncü Tümen'e görevlendirilmesidir. Liman Paşa Bnb. Raimond sayesinde Kuzey Grubu'nu daha iyi denetim altına almak istiyordu. Mustafa Kemal Bey başlangıçtan itibaren bundan rahatsız oldu. Uzun tartışmalar sonrasında Liman Paşa bir kaç hafta sonra Raimond geri çekmek zorunda kaldı. Benzeri hadiseler 16ncü Kolordu karargâhı ve I Inci Tümen'de de yaşanmıştı.⁶⁰

Türk subaylar Liman Paşa'nın kişiliği ve komuta tarzı ile ilgili yaşadıkları sorunları başkomutanlığa defalarca iletmişlerdi. Enver Paşa, kendisinin de Liman Paşa hakkında bazı endişeleri bulunmasına rağmen onu görevden almadı. Enver Paşa bir kaç kez muharebelerin idaresine müdahale etti.⁶¹ O'nun müdahaleleri o kadar kötü sonuçlar doğurdu ki subaylar sorunları kendi başlarına çözmeye karar verdiler.

Liman Paşa Alman subaylarına vurgu yapmayı ve zaferlerde sadece onların rolünü ön plana çıkarmayı tercih etti.⁶² Onun anıları batılı akademisyenler için halâ temel kaynaktır. Onun bakış açısı ve verdiği bilgilerle muharebenin Türk tarafını

⁵⁸ Ali İhsan Sabis, *Harp Hatıralarım: Birinci Dünya Harbi*, vol.1, (İstanbul: Nehir Yayınları, 1990), 79-80

⁵⁹ SANDERS, op.cit., s.10-11, 74

Gerginlik ve yanlış anlaşılma Türk ve alman subayları arasında yaygın bir sorundu. Zaferler de yenilgiler de aradaki ilişkiyi iyileştirmedi. İsmet İnönü, *Hatıralarım: Genç Subaylık Yılları (1884-1918)*, (ed.) Sebahattin Selek, (İstanbul: Burçak Yayınları, 1969), s.141

⁶⁰ ATATÜRK, op.cit., s.63-64

⁶¹ ÇALIŞLAR, op.cit., s.98, 126, 136

⁶² Liman Paşa ile yaşadığı sıkıntılar ve onun başarısızlığını dile getiren subaylardan biri de Mustafa Kemal Bey'di. Enver Paşa'ya yazdığı mektupta bizzat Enver Paşa'nın Arıburnu'nda komutayı üstlenmesini kendisinden istiyordu. ALTAY, op.cit., s.94

⁶² SANDERS, op.cit., s.54-55, 64, 76-77

anlamaya çalışmaktadırlar. Ancak Türk subaylarının zafere katkısının görülmemesinde sadece Liman Paşa ve Alman subaylar sorumlu değildir. Bu aynı zamanda Türk tarihçileri ile ilgili bir husustur.

Almanların zaferin asıl yaratıcısı olarak gözükmemesi bilinmeyen kahramanlar konusu ile yakından ilgilidir. Mustafa Kemal Atatürk dışındaki komutanların muharebelerin başarısına katkısı konusunda kaynaklar büyük ölçüde sessiz kalmaktadır. En ayrıntılı Türk resmi askeri tarih kitaplarında bile küçük birlik komutanlarının adını ve muharebelerin icrasına katkısını bulamamaktayız. Örneğin İngilizlerin Ertuğrul Koyu (V Beach)ndaki ilerlemesini durduran 10ncu Bölük Komutanı'nın ismini bilmiyoruz.⁶³ Bu bilinmezlik Teke Koyu savunmasını desteklemek için görevlendirilen ama İkiz Koyu (X Beach)ndaki İngiliz birliklerinin bütün cephe için yarattığı tehlikeyi fark ederek inisiyatif kullanıp birliğine buranın savunması için emir veren 7nci Bölük Komutanı için de geçerlidir.⁶⁴

Bazı örneklerde kahramanların isimlerine rastlıyoruz ama kenarda köşede ve her hangi ayrıntı verilmeden. 25 Nisan günü İnci Avustralya Tümeni'nin taarruzlarına karşı Mersi Bayırı'nı savunan 3-27nci Piyade Taburu'nun başına gelenler buna iyi bir örnektir. Tabur savunması esnasında çok ağır zayıat vermişti ve gün ortasında subaylarının tamamını kaybetmişti. Tabur Kâtibi Muharrem Vehbi Efendi emir komutayı alarak taburun 12 saat daha dayanmasını sağladı. Bu elimizdeki tek bilgi kırtısıdır. Diğer ayrıntılar ve Vehbi Efendi'nin kaderini bilmiyoruz.⁶⁵

Biz halâ Türk tarafının ayrıntılı kuruluşunu ve komutanların kimlik bilgilerini bilmiyoruz. Türk tarihçileri halâ bütün harekâta kolektivist bir yaklaşımla bakmayı ve bireysel katkıları önemsememeye devam ediyor.⁶⁶ Dolayısıyla böyle bakmaya devam edildikçe Alman liderliğinin zaferin kazanılmasını sağladığı efsanesi yıkılmaz.

⁶³ YİĞİTGÜDEN, op.cit., s.239-240

⁶⁴ Ibid., s.243-244

⁶⁵ Ibid., s.116

⁶⁶ Harekâtın lojistik tarafı ile ilgili bilgilerimiz oldukça kısıtlıdır. Düşman denizaltılarının varlığına rağmen korumasız bir şekilde yüklerini taşıyan gemi kaptanlarının kimliğini bilmiyoruz. Benzeri şekilde yoğun düşman ateşi altında yük taşıyan mekkâre kolları personelini, hastanelerde binlerce yaralı ve hastayla başa çıkmayı başaran doktorları, teknisyenleri, levazım ve ordonatım subaylarını bilmiyoruz.

C. İç Güvenlik Harekâtı Deneyimleri:

Türk subayları hakkında en az bilinen hususların başında hiç şüphesiz onların iç güvenlik harekâtlarında edindikleri tecrübelerdir. İngiliz ve Fransız subaylarının sömürge savaşlarında edindikleri deneyim ve bunların 1. Dünya Savaşı'na etkileri konusunda bir çok çalışma yapılmıştır.⁶⁷ Ama ne yazık ki benzeri deneyimlere sahip Türk subayları konusunda hiç bir çalışma yapılmamıştır. Yukarıda belirttiğim gibi Türk subayları başta Balkanlarda Komitacılara karşı verilen mücadele olmak üzere imparatorluğun her köşesinde iç güvenlik harekâtlarına katılmışlardır. Bu deneyimleri bundan sonraki meslek hayatları üzerinde önemli etkileri olmuştur.

Çoğu Türk subayı küçük birlik harekâtını büyük birlik harekâtına tercih ediyordu. Bu yaklaşımı muharebelerin cereyanı esnasında kolaylıkla farketmek mümkündür. İtilaf kuvvetlerinin 25 Nisan ve 6 Ağustos çıkarmalarına karşı küçük dış posta ve perdeleme kuvvetlerinin icra ettiği gayri nizami piyade birliği taktik ve teknikleri bu söylediklerimize iyi birer örnek teşkil etmektedir. Asteğmen İbrahim Efendi⁶⁸ komutasındaki İnci Takım'ın (8.B1 3/27. P.A.) Arıburnu'nda 6 Ağustos günü gösterdiği başarı belki de en iyi örnektir. Takıma Balıkçı Barınakları (Fishermen's Huts) bölgesinde perdeleme ve erken uyarı görevi verilmişti. Takım bölgesini taarruz eden bir tabura karşı kahramanca savundu. Düşman ilerleyişini saatlerce durdurmayı başardıktan sonra takım yoğun düşman ateşi altında oyalama muharebeleri yaparak geri çekilmeye başladı. Mustafa Kemal Bey Conkbayırı'na geldiğinde karşılaştığı mühimmatı olmadığı için geri çekilen küçük birlik bu takımdı. Mustafa Kemal Bey mühimmatları olamamasına rağmen takıma süngü taktırtarak mevzi almasını emretmişti. Bu takımın gün boyunca gösterdiği kahramanlık cephenin muhafaza edilmesinde önemli rolü olmuştur.⁶⁹

İç güvenlik deneyiminin bir başka sonucu ise hiç şüphesiz keskin nişancı kullanma taktik ve teknikleridir. İtilaf devletleri resmi tarih kitaplarında ve anılarda Türk keskin nişancılarından devamlı bahsedilmektedir. Özellikle çıkarma harekâtı esnasında düşman saflarında büyük kargaşa ve düzensizliğe sebebiyet vermişlerdir.. Keskin nişancıların asıl hedefi düşman subaylarıydı. Önemli sayıda

⁶⁷ Fransız sömürge savaşı deneyimi ve etkileri konusunda iyi bir çalışma için bknz. Douglas Porch, "Bugeaud, Galliéni, Lyautey: The Development of French Colonial Warfare", in *Makers of Modern Strategy From Machiavelli to the Nuclear Age*, (ed.) Peter Paret, (Princeton: Princeton University Press, 1986), s.376-407

⁶⁸ Takım komutanı hakkında bilgi bulabilmek için günlerce kütüphane ve arşivlerde araştırma yapmak zorunda kaldım. Ne yazık ki hakkında bulabildiğim tek bilgi ismi oldu. Tümerdem, op.cit., 136.

⁶⁹ YİĞİTGÜDEN, op.cit., s.98, 109-110

ATATÜRK, op.cit., s.22

düşman subayı öldürüldü veya yaralandı. Bu ağır subay zayıyatı yüzünden İtilaf kuvvetleri bir çok fırsatı değerlendiremedi. Lidersiz kalan birlikler komşu birliklerin de görevlerini yapmasını olumsuz yönde etkiledi. Sonunda İtilaf birlikleri keskin nişancılarla mücadele edebilmek için çok sayıda askeri tahsis etmek zorunda kaldı. Ne Liman Paşa ne de onun üstünde yeralan komuta kademeleri bu konuda emir vermemişti. Türk subayları kendi inisiyatifleri ile çoğu zaman birbirinden habersiz keskin nişancı eğitip kullandı.

İnisiyatif hiç şüphesiz iç güvenlik deneyiminin en göze çarpan sonucudur. Türk subayları bağımsız hareket etmeye, kısa ve görev tipi emir almaya alışkındı. Türk resmi tarih kitaplarında bu tarz görev tipi emirlerin çeşitli örneklerini bulmak mümkündür.⁷⁰ Mustafa Kemal Bey'in 57nci Alayı 27nci Alayı desteklemek için görevlendirmesi emir en bilinen örneklerden biridir. Mustafa Kemal Bey iki saat üst komutanlıktan belirgin bir emir gelmesi için bekledi. Ancak hiç bir emir gelmeyince sorumluluğu üstüne alarak en iyi alayının muharebeye soktu. Bu kararını tabii ki en kısa sürede üst komutanlığa iletmeyi de ihmal etmedi.⁷¹

Bazı örneklerde Türk subaylarının görevlerini daha iyi yerine getirmek için emirleri dikkate almadığını görüyoruz. Bu konuyla ilgili bir çok örnek olmasına rağmen her halde en çarpıcısı 9ncu Tümen bölgesinde 28 Nisan 1915'te gerçekleşen hadisedir. Tümen Komutanı Alb. Halil Sami Bey cepheden gelen karamsar ve karmaşık raporlar sonrasında genel geri çekilme emir verdi. 26ncı ve 20nci Alay komutanları tümen komutanının cephedeki durumu tam olarak göremediğini ve bu yüzden yanlış emir verdiğini anladı. Birbirlerinden habersiz olarak emir dikkate almayıp savunmaya devam etme kararı aldılar. Sonuçta günü ve cepheyi kurtaran bu kararlar oldu.⁷²

İç güvenlik deneyiminin bazı sakıncaları da olmuştur.⁷³ En bariz olanı siper savaşına alışmada yaşanan güçlüklerdir. Başlangıçta yaşanan büyük sıkıntılar sonrasında Türk birlikleri siper savaşına da uyum göstermeye başladı. Türk subayları yarı mühendislik eğitimlerinin sağladığı bilgi ve deneyimleri kullanarak bu yepyeni savaşa uygun yepyeni taktik ve teknikler geliştirmeye başladılar. Lağım-tünel muharebeleri tamamen Türk subaylarının özgün katkılarıdır.⁷⁴

⁷⁰ YİĞİTĞÜDEN, op.cit., s.104-105, 112

⁷¹ Ibid., s.106-109

⁷² Ibid., s.310-315

⁷³ 1908 sonrası askeri yeniden yapılandırmanın mimarı olan Ahmet İzzet Paşa'nın iç güvenlik deneyiminin klasik savaşta menfi tesirleri olabileceği endişesi taşımaktaydı. Ahmet İzzet Paşa, *Feryadım*, c.1, (İstanbul: Nehir Yayınları, 1992), s.176

⁷⁴ Düşman siperleri altına uzanan lağım kazma, patlayıcılarla siperleri tahrip etme ve ani bir karşı darbe ile düşman siperlerini ele geçirme tamamen Türk icatlarıdır. Bu yöntem ilk defa Arıburnu-Quinn's Post bölgesinde 29 Mayıs'ta kullanılmıştır. Bu ilk uygulamayı

D. Subay-Subay ve Subay-Asker İlişkileri:

Yukarıda belirttiğim gibi subaylar askeri eğitim sisteminde 10 ilâ 13 yıl geçirmekteydi. Dolayısıyla çoğu subay birbirini daha mezuniyet öncesi iyi bir şekilde tanıma fırsatı edinmekteydi. Osmanlı Ordusu'nda görev yapmanın zorluğu silah arkadaşlığı ve dayanışma duygusunun gelişmesi için uygun bir ortam yaratmıştı. Trablusgarp ve Balkan Savaşları ile iç güvenlik görevleri bu duyguları iyice güçlendirdi. Alaylı ve ihtiyar subayların tasviye edilmesinin de çok olumlu etkileri olduğunu söyleyebiliriz. Tabii ki bazı tartışma ve kavgaların meydana geldiğini inkâr etmiyorum. Ancak bunların tamamı münferit hadiseler olarak kalmış bütüne sirayet etmemiştir.⁷⁵

İngiliz istihbaratı Çanakkale Harekâtı ve bütün savaş boyunca meşhur sorularına cevap bulmaya çalıştılar: "Osmanlı Arap subayları⁷⁶ imparatorluğa sadık mı yoksa isyan etmeye mi hazırlanıyor?" Araştırmam boyunca inceleme fırsatı bulduğum resmi kitap ve belgelerle anılarda Türk subaylarla Arap kökenli subaylara arasında sorun olduğuna dair hiç bir bilgi veya olaya rastlamadım. Benzeri şekilde Arap kökenli subayların kötü olduklarına dair bir emareye de rastlamadım.

Arap kökenli bir subayın kaçarak düşmana sığınması konusunda bilinen tek bir hadise mevcuttur. Bu subayın adı Tğm. Mehmet Şerif el Faruki (Muhammad Sharif al Faruqi)dir. Savaş öncesinde al-Ahd isimli Arap milliyetçisi gizli bir örgüte üyeydi. O ve bazı arkadaşları görev yaptıkları 4ncü Ordu'dan firar ederek Şerif Hüseyin'e katılmayı planlamışlardı. Fakat bunu başaramadan şüphe üzerine

başlatılan subayın adını bilmiyoruz. Ama "Lağımçılık" dersinin Harp Okulu'nda oldukça sevilen bir ders olduğunu biliyoruz. Ders kitabı ve muhteviyatı için bknz. İsmail Cem, **Muharebe Lağımları**, (İstanbul: Mekteb-i Fünun-u Harbiye-i Şahane Matbaası, 1297) ASPINALL-OGLANDER, vol.2, op.cit., s.22-23
STEEL, HART, op.cit., s.46
ÇÖL, op.cit., s.51

Savaş sonrasında da lağımçılık askeri tartışmalara konu olmuştur. Bknz. Bruh Müller, **Çanakkale Harbinde Lağım Muharebesine Dair Elde Edilen Tecarib**, (İstanbul: Matbaa-i Amire, 1332)

⁷⁵ Ordu ve daha üst karargâhlarda görevli kurmay subayların kısa süre içinde terfi etmeleri tümen ve daha alt seviyelerde görev yapan kurmay subaylar arasında rahatsızlığa neden olmuştur. Örneğin 19ncü Tüm. Kurmay Başkanı Bnb İzzettin'in günlüğünde beş ayrı yerde bu sorun dile getirilmektedir. ÇALIŞLAR, op.cit., s.108, 110, 116, 130-132

⁷⁶ Gerçekte Osmanlı subaylarının milli kökenlerini tespit etmek neredeyse imkansızdır. Osmanlı İmparatorluğu çok uluslu bir devlettir. Belgeler de milli köken belirtmemiştir. İngiliz istihbaratı Arapların çoğunlukta olduğu vilayetlerden gelen subayları Arap olarak etiketlemiştir. Bunu yaparken gerçek milli kimlikleri ve şahsi düşüncelerine bakmamışlar sadece memleketlerini dikkate almışlardır.

önce tutuklandı ve İnci Ordu'ya atandı. Müteakiben de takım komutanı olarak Çanakkale Cephesi'ne gönderildi. 20 Ağustos 1915'te birliğine katılmasından on gün sonra kaçarak İngiliz saflarına sığındı. Arap isyanının önemli liderlerinden olacak olan Faruki'nin firarı münferit bir hadise olarak kalacaktı.⁷⁷

Arapların çoğunluğu teşkil ettiği vilayetlerden gelen subayların büyük bir kısmı sadakatle savaşmıştır. Çanakkale'de şehit düşen 97 olası Arap kökenli subay sayısı da bu iddiamızı kanıtlamaktadır.⁷⁸

Osmanlı Ordusu'nun subaylarla ilgili asıl problemi Arap kökenliler değil subay adaylarının birliklerine intibaklarıydı. Harp Okulu mezunları bütün bölük ve takım komutanı kadrolarını dolduracak sayıda değildi. Seferberlik sonrasında yeni birliklerin kurulmasıyla bu problem iyice arttı. Kadro boşlukları subay talimğâhlarda yetiştirilen subay adayları, tekrar silah altına alınan alaylı subaylarla ve askeri okul mezunu astsubaylarla doldurulmaya çalışıldı. Çoğu alaylı subay hem güvenilmezdi hem de yaşlıydı. Kıtalar gönderilen ilk grup subay adayları yüksek okul mezunlarıydı ve görevlerini kolayca öğrendi. Ancak müteakip subay adaylarının çoğunluğu ortalama yaşı 17 olan öğrencilerdi.⁷⁹ Üstelik zayıf rakamları yükseldikçe⁸⁰ subay talimğâhların eğitim süreleri kısaltıldı. Bu acemi ve genç subay adayları ast subay ve küçük birlik komutanı görevlerini icra ettiler. Görevlerini ateş altında öğrenmek zorunda kaldılar. Bunların gençliği ve deneyimsizliği yüzünden bölük ve daha üst seviye birlik komutanları çoğu zaman astlarının da görevlerini yapmak zorunda kaldı.

Anılardan anladığımız kadarıyla sivil kaynak kökenli subay adayları askerliği anlamada ve askerlere komuta etmede önemli sorunlar yaşadı. Bazıları muvazzaf subaylara iletişimde güçlük çekti. Fakat büyük bir çoğunluğu zaman için

⁷⁷ Eliezer Tauber, "The Role of Lieutenant Muhammad Sharif al-Faruqi: New Light on Anglo-Arab Relations During the First World War", *Asian and African Studies*, vol.24, no.1, March 1990, s.19-20

⁷⁸ Ne yazık ki savaş nedeniyle bir çok arşiv kaydı tahrip olduğu için verdiğimiz bu sayı kesin değildir. Gerçek şehit sayısının çok daha fazla olduğunu değerlendiriyorum.

⁷⁹ **Şehitlerimiz**, vol.5, (Ankara: Milli Savunma Bakanlığı, 1998), s.154-248

Alay ve tümen komutanlığı yapan Yb. Cemil Bey subay adaylarının eğitim düzeylerinden rahatsız olduğu için durumu Enver Paşa'ya bildirmişti. Fakat Enver Paşa bu eleştiriden hiç hoşnut kalmamıştı. CONK, op.cit., s.180

⁸⁰ 36ncı Alay'ın 4 Temmuz 1915'de icra ettiği taarruzda verdiği subay zayıfatı buna iyi bir örnektir. Toplam 62'dan 21'i şehit düşmüş, 15'i yaralanmış ve 3'ü kaybolmuştur. Ibid, s.147-149

İnci Ordu'nun 25 Nisan 1915- 9 Ocak 1916 tarihleri arasındaki toplam subay zayıfatı oldukça ağırdır: 589 şehit, 1017 yaralı, 27 kayıp. İrfan Tekşüt, Necati Ökse, **Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi: Çanakkale Cephesi Harekatı**, vol.5, book 3, (Ankara: Genkur. Basimevi, 1980), çizelge 4

komutanlarını sevmeye onları örnek almaya başladı. Mektepli subaylarla alaylı subayların farklı olduğunu kavradılar. Çoğunluğu alaylı subaylardan nefret ediyordu.

Subaylarla askerler arasındaki ilişkileri belirlemek ve incelemek oldukça güçtür. Çünkü elimizde sadece subayların yazdığı anılar bulunmaktadır.⁸¹ Ne yazık ki askerlerin büyük çoğunluğu cahildi ve başlarından geçenleri aktaracak kayıt bırakmamışlardır. Ancak askeri ceza kayıtları kısıtlı olsa da bize resmin bir kısmını göstermektedir. Rapor edilen olayların büyük çoğunluğu basit suçlardır. Emirlerle açıkça karşı gelme ve isyan suçuna rastlamıyoruz. Harekât boyunca firar eden sayısının da çok az olduğu dikkat çekmektedir. 77nci Alay'ın firar eden üç eri diğer birliklerin önünde kurşuna dizilerek idam edilmesi kayıtlara geçen en ciddi vakadır.⁸²

Türk subayların Arap askerlerle çeşitli sorunlar yaşadığı bilinmektedir. Her şeyden önce dil sıkıntısı mevcuttu. Fakat en önemli sıkıntı Arapların askeri deneyim ve bilgilerinin kısıtlı olmasıydı. Çoğu Arap ilk defa askere alınıyordu. Askerliğe ve bir savaşın zorluklarına hazır değillerdi.

En sık bahsedilen örnek 77nci Alay'ın kötü performansdır.⁸³ 77nci Alay'ın askere alma bölgesi Halep'ti. Bu nedenle Arap alayı olarak bilinmektedir. Fakat Halep vilayetinin demografik yapısı bunu doğrulamamaktadır. Halep çevresinde çoğunluğu göçebe olan çok sayıda Türk yaşıyordu. Ayrıca Yezidi ve Nusayri gibi dini azınlıklar da bulunmaktaydı. Dolayısıyla alay sadece Araplardan kurulu değildi. Üstelik birlik komutanlarının daha çok Yezidi ve Nusayriilerin askerliğe elverişsiz olmalarından şikayetçi olduklarını unutmamak gerekmektedir.⁸⁴

77nci Alay 25/26 Nisan taarruzu esnasında dağıldı ve kaçtı. Başlangıçta herkes bundan askerleri sorumlu tuttu. Fakat ayrıntılı inceleme sonrasında Tümen Komutanı Mustafa Kemal Bey asıl sorumlunun alay komutanı olduğunu tespit etti.

⁸¹ Asker anılarına yeğane örnekler Bşvş. Emin Efendi ve Onbaşı Hüseyi Atıf Efendi'nin anılarıdır. Askerlerin yaşadıklarını anlamamız için güzel bir pencere açmaktadırlar. ÇÖL, passim.

Güliz B. Erginsoy (ed.), *Dedem Hüseyin Atıf Beşe: Bir Cemiyet-i Osmaniye Askerinin Savaş Hatıratı*, (İstanbul: Varlık Yayınları, 2004), s. 140-163

⁸² ATATÜRK, op.cit., s.94

ÇALIŞLAR, op.cit., s.95

⁸³ YİĞİTGÜDEN, op.cit., s.122-126, 156

⁸⁴ ALTAY, op.cit., s.82-83

Alay komutanının hataları ile mukayese edildiğinde askerlerin rolü oldukça kısıtlı olduğu anlaşılmıştır.⁸⁵

Alay ve daha üst komutanlar dışındaki bütün subaylar askerlerle aynı siperlerde çarpıştı ve uyudu. İlaş ve ibate durumları büyük ölçüde aynıydı. Subayların askerlerden tek farkı ailelerinin arada bir gönderdikleri yiyecek ve giyecek paketleriydi. Küçük rütbeli bir subayla askeri fiziki olarak ayırt etmek neredeyse imkansızdı. Harita çantası ve dürbün tek ayırt edici işaretlerdi. Askerlerle subayların ilişkileri yakındı ve çoğu asker komutanlarını bir baba gibi görüyordu.⁸⁶ Askeri okul mezunu astsubaylar birlikteki statüleri konusunda sıkıntı yaşıyorlardı. Oldukça az sayıda olan bu astsubaylara ne subaylar ne de askerler bir türlü nasıl davranacaklarını bilemiyorlardı. Astsubayların statü problemi küçük ama daimi bir problem olarak savaş boyunca devam etti.⁸⁷ Sonuç olarak subay-subay ve subay-asker ilişkileri çok iyi idi ve bu durum savaş boyunca böyle devam etti.

III. SONUÇ VE ÇANAKKALE DENEYİMİNİN ETKİLERİ:

Türk subaylarının önemli bir kısmı Çanakkale muharebelerine katıldı ve ciddi bir yüzdesi bir daha geri dönemedi. Zayıf rakamları çok yüksekti. Subay adayları hariç tutulmak üzere 600 subay şehit düştü. Birliklerin bir kısmı tamamen yok oldu ve savaş alanları cesetlerle kaplandı. Osmanlı Ordusu bu zayıfların üstesinden hiç bir zaman gelemeydi. Osmanlı birlikleri bir daha Çanakkale'de olduğu kadar subay sayısına hiç sahip olamadı. Savaşların sonunda Türkiye bu eğitilmiş insan kaybı yüzünden yepyeni bir millet ve devlet kurarken büyük sıkıntılar yaşadı.⁸⁸ "Türk Ordusu'nun en güzide çiçekleri" kaybedildi.⁸⁹ Ayrıca savaşın gazileri bir çok fiziki ve psikolojik yaralarla geri döndü.

Bu büyük fedakârlık maddi anlamda orduyu çok kötü etkiledi. Fakat zaferin onuru o kadar büyüktü ki psikolojik olarak bütün ordunun savaşma gücü ve etkinliğini arttırdı. Ordunun prestiji, birlik ve beraberliği önemli ölçüde arttı.

⁸⁵ 77nci Alay dağılıp kaçan tek birlik değildir. 33ncü alay'da kötü performans göstermiş ve bazı birlikleri kaçırmıştı. Bu hadiseler hakkında bilgi ve Mustafa Kemal Bey'in değerlendirmeleri için bknz ATATÜRK, op.cit., s.28-51, 60-61

⁸⁶ ALTAY, op.cit., s.90

⁸⁷ ADİL, op.cit., s.267

⁸⁸ ÇÖL, op.cit., s.34, 39

⁸⁹ ÇÖL, op.cit., s.75-76

ALTAY, op.cit., s.113

İNÖNÜ, op.cit., s.149

⁸⁹ ASPINALL-OGLENDER, op.cit., s.ix

Çanakkale muharebelerine katılan birlikler kendilerine özgü bir kimlik ve aidiyet geliştirdi ve bunu savaşın sonuna kadar muhafaza etmeyi başardı.⁹⁰ 25nci Alay bu açıdan iyi bir örnektir. 25nci Alay Çanakkale Savaşı'nın en kahraman birliklerinden biriydi. Harekâtın bitmesi sonrasında alay Doğu Cephesi'ne gönderildi. 3 Temmuz 1916'da Bayburt yakınlarındaki savunma hattının bir kısmının sorumluluğunu üstlendi. Aynı gün Rus birlikleri alaya taarruz etti. Alay Rus asil taarruzunu kolaylıkla durdurmayı başardığı gibi geri çekilen düşmanı takip ederek ağır zayıat vermesini sağladı. Doğu Cephesi'nin deneyimli birlikleri alayın bu başarılı savunma ve takip harekâtını büyük bir hayranlıkla izledi. Çanakkale gazilerine karşı duyulan saygı iyice arttı.⁹¹

Çanakkale zaferi askeri anlamda buna benzer bir çok fayda sağlamıştır. Ancak bana göre en önemli faydası Türk subayına kazandırdığı niteliklerdir. Türk subaylarının önemli bir kısmı muharebelere aktif olarak katıldı. İyi eğitim altyapısına sahiptiler ama Çanakkale deneyimi onları askerlerin ve milletin güvendiği birer lider yaptı. Modern savaşın taktik ve tekniklerini öğrendikleri gibi İngiltere ve Fransa gibi iki güçlü ülkenin ordularını yenmeyi başardılar.⁹² Aynı zamanda birbirlerini daha iyi tanıdılar ve özel bir silah arkadaşlığı bağı gelişti. Kurtuluş Savaşı ve yeni kurulan cumhuriyet ordusunun liderlerinin önemli bir kısmının Çanakkale gazisi olması bir tesadüfler zinciri sonrasında olmamıştır.⁹³ Çanakkale gazisi olmak belirgin bir prestije sahip olmak demektir. Gazilerin çoğunluğu Atatürk örneğinde olduğu gibi Çanakkale'de kazandıkları madalyaları ömürleri boyunca taşıdılar. Silah arkadaşlıkları mezara kadar devam etti.

Çanakkale zaferi Türk subaylarının çaba ve katkılarının doğal sonucudur. Ama aynı zaman Türk subaylarını büyük ölçüde etkileyen bir deneyim olmuştur. Çanakkale öncesinde Türk subayları Balkan yenilgisinin ağır sıkıntı ve buhranını yaşıyorlardı. Çanakkale zaferi bu yenilginin etkisini sildi ve subaylar arasındaki birlik ve beraberliği arttırdı.⁹⁴ Zafer işgalcilere karşı Türk azim ve kararlılığının bir simgesi oldu. Toplum nezdinde Türk subayının statü ve prestiji arttı. Bir kez daha milletin kurtarıcısı ve koruyucusu olarak görülmeye başladılar.

⁹⁰ ERGİNSOY, op.cit., s.173-175

⁹¹ Faik Tonguç, **Birinci Dünya Savaşı'nda Bir Yedek Subayın Anıları**, (İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 1999), s.161-164

⁹² İNÖNÜ, op.cit., s.146-147

⁹³ Türk İstiklal Harbine katılan tümen ve daha üst düzey subayların toplam sayısı 91'dir. Bunlardan 27'si Çanakkale gazisiydi. Türk İstiklal Harbi..., op.cit, passim.

⁹⁴ ÇOKER, op.cit., s.14, 20-21

ASPHYXIATING GAS AND THE GALLIPOLI CAMPAIGN: THE INTRODUCTION OF CHEMICAL WARFARE TO THE MIDDLE EAST

Yigal Sheffy*

The First World War was the only war so far in which deadly chemical agents were used as a regular weapon systematically by European armies against each other, mainly on the Western Front. But during this war they were also introduced to the Middle East, mainly by the British. In four eastern Mediterranean fronts, namely Gallipoli, Mesopotamia, Palestine and Salonika, British forces were equipped with chemical weapons and in two - Palestine and Salonika - they actually employed them. In the former - against the Ottomans, in the latter - against Ottoman and Bulgarian troops. Salonika, by the way, was the only of these four fronts in which Entente troops were themselves chemically attacked by the Germans and the Bulgarians.

This paper focuses on the process by which the British decision-makers shaped their attitudes towards the issue of employing chemical weapons in the Middle East.

I argue that between 1915 and 1917, British approach went a complete change. Initially, deliberations were affected by cultural values no less than by practical considerations. These values significantly contributed to the reluctance to actually initiate gas in Gallipoli. Yet, it was precisely the Gallipoli Campaign that laid the foundations for the decision to use it in Palestine a year and a half later. Moral and ethical values as well as juridical obstruction gave way entirely to practical cost-benefit considerations.

Chemical warfare emerged on the Middle Eastern agenda almost simultaneously with the opening of the Gallipoli Campaign ground phase. Three weeks after their landing, Allied forces found themselves in a tight spot. They achieved none of their operational objectives and failed in their recurrent attempts to advance.

The landing, coincidentally, started merely three days after the first appearance of chemical weapons on the European battlefields, when the German first sprayed chlorine gas from metal cylinders in Ypres on 22 April. This was an unforeseen development that caused British intelligence to urgently look for evidence indicating chemical preparations by enemy armies and to hurriedly

* Ph.D., Program for Security Studies Tel-Aviv University

ZEHİRLİ GAZ VE ÇANAKKALE SAVAŞLARI: KİMYASAL SAVAŞ YÖNTEMLERİNİN ORTADOĞU'DA KULLANIMININ BAŞLANGICI

Yigal Sheffy*

Bugüne kadar, Birinci Dünya Savaşı, Avrupa Ordularının birbirlerine karşı (özellikle batı Cephesinde) ölümcül kimyasal maddeleri bir silah olarak sistemli bir şekilde kullandıkları tek savaş olmuştur. Birinci Dünya Savaşı boyunca kimyasal maddeler özellikle İngilizler tarafından Ortadoğu'da kullanılmaya başlatılmıştır. İngiliz birlikleri, Doğu Akdeniz'deki dört ayrı cephede, yani Gelibolu, Irak, Filistin ve Selanik'te kimyasal silahlara sahipti ve bu cephelerden Filistin ve Selanik'te de bu silahları kullandılar. Bu silahlar Filistin'de Osmanlı birliklerine karşı kullanılmışken; Selanik Cephesinde Osmanlı ve Bulgar birliklerine karşı kullanılmıştır. Bu arada, bu dört cepheden sadece Selanik Cephesinde, İtilaf birlikleri Almanlar ve Bulgarların kimyasal silah taarruzuna maruz kalmışlardır

Bu bildiri, İngiliz politikacılarının Ortadoğu'da kimyasal silah kullanma konusundaki politikaları üzerinde durmaktadır.

1915-1917 yılları arasında İngilizlerin politikalarının tamamen değiştiği kanaatindeyim. Başlangıçta; kimyasal silahların kullanımı konusundaki mütalaalar, pratik uygulama sorunları kadar kültürel değerlerden de etkilenmiştir. Bu kültürel değerler, zehirli gaz kullanımı konusunda ilk zamanlarda yaşanan tereddütlerin oluşmasında büyük rol oynamıştır. Yine de bir buçuk yıl sonra Filistin'de kimyasal silahların kullanılması kararının temellerinin atıldığı yer tam olarak Çanakkale Cephesi'dir. Hukuki engellerin yanı sıra; manevi ve ahlaki değerler pratik anlamda maliyet hesaplarına gidilmesine neden olmuştur.

Orta Doğu'da kimyasal savaş, Çanakkale Savaşlarının kara safhasının başlangıcı ile neredeyse eşzamanlı olarak ortaya çıkmıştır. Çıkartmadan üç hafta sonra, İtilaf Devletleri kendilerini çok zor bir durumda bulmuşlardı. Bu süre içinde, amaçlarının hiç birini yerine getirememişler, bu yöndeki bütün çabaları da başarısız olmuştu.

Çıkarma; tesadüfi olarak, Almanların 22 Nisanda Ypres'te metal tüplerden klor gazı yayması ile Avrupa savaş alanlarında kimyasal silahların ilk defa ortaya çıkmasından sadece üç gün sonra başlamıştı. Bu daha önceden planlanmamış bir olaydı ve İngiliz İstihbaratını, acil olarak diğer düşman ordularının kimyasal silah hazırlıkları ile ilgili kanıt toplamaya yöneltti. İstanbul'a doğru yola çıktığından şüphelenilen öldürücü kimyasal maddelerle ilgili toplanan bütün bilgi ve

* Dr. Güvenlik Araştırmaları Programı Tel-Aviv Üniversitesi

söylentiler, ilgili yerlere iletilyordu. Bu yeni silahın ortaya çıkmasından çok rahatsız olan İngiliz yöneticiler, Osmanlıların da Çanakkale savaş alanında zehirli gazları kullanabileceği; bunun da çıkartmanın sonu olabileceği korkusuyla doğal olarak aşırı derecede tedirgin olmuşlardır.

Londra'da Amirallik Birinci Deniz Lordu olan Winston Churchill, konuyu biraz daha ileri götürdü. Kendisi, Almanlara karşı kimyasal silahların kullanarak misilleme yapılmasını savunuyordu ve kimyasal ilgisini hemen Çanakkale'ye de çevirdi. Çanakkale Boğazından geçme fikrinin mimarı olarak bilinen Churchill, ününün ve siyasi geleceğinin Gelibolu Yarımadasındaki gelişmelerden çok etkileneceğinin farkındaydı. Bu yeni ölümcül silah, açılması zor olan bu kilidi kırmak için en ideal çözüm gibi görünmüştü. Churchill, Çanakkale Boğazındaki İtilaf Donanması ikinci komutanı de Robeck'c Akdeniz Seferi Kuvvetleri komutanı General Ian Hamilton'la birlikte Gelibolu Yarımadasında "Türklerin kendilerine karşı kullanması oldukça muhtemel olduğu için" Osmanlılara karşı gaz kullanma konusunu hesaba katmaları konusunda bir telgraf mesajı gönderdi.

Mayısın ortalarında, çıkarmadan üç hafta sonra Churchill'den gelen mesajın ve kendisine ulaşan istihbaratın etkisi altında kalan Hamilton, birlikleri kimyasal bir taarruza maruz kalma olasılığı ile Kitchener'dan gaz maskesi ile misilleme yapmak için kullanılacak saldırı amaçlı kimyasal silah talep etti. Ancak yine de her ne olursa olsun "Türlere karşı böyle silahı kullanmayı başlatmak gibi büyük bir hataya düşmeyeceğinin" de özellikle belitti.

İngiliz Savaş Kabinesi hemen yanıt verdi. Ertesi gün 50.000 gaz maskesi ve "gaz maskesinin" yani savunma ekipmanlarının hemen gönderilmesini emretti; ancak taarruz amaçlı kimyasal silah gönderme sözü vermekten kaçındı.

Britanya'nın güvenilirlikten yoksun göz yaşartıcı bombalar dışında kimyasal silahı olmayışı gerçeğinin yanı sıra, uluslar arası hukuk, ahlak kuralları ve toplumsal imaj da söz konusuydu. 1889 ve 1907 yıllarında Hague'da yapılan savaş kuralları konulu iki konferansın katılımcıları zehirli gazların kullanımının yasaklanması konusunda fikir birliğine varmışlardı. Hukuki kısıtlamalara ahlaki kaygılar da eklenmişti. Çünkü, Anglo-Sakson toplum, bu tür silahları barbarca, ahlakdışı ve centilmenlikten uzak buluyordu.

Bu silahları ilk olarak kullanan olmamanın olumsuz sonuçları da olabilirdi. Tarafsız ülkelerinin medya unsurlarının yanı sıra Britanya gazeteleri, Almanya'yı Gaz kullandığı için ağır bir biçimde lanetlemiş ve İngiliz kamuoyu, o zamanın Times Gazetesinin de tasvir ettiği gibi bu acımasız savaş tarzına karşı çok tepki göstermişti. Eğer Almanlar ya da Osmanlılar, İngilizlerin gazları ilk önce kullandığını ortaya çıkartırlarsa bu, İngiliz ahlaki değerleri için ağır yara anlamına gelirdi.

Ancak Savaş Bakanlığı, Hamilton'un kimyasal silah talebini reddederken, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı bu silahlar konusunda ısrar ediyordu. Londra, Churchill'in politik geleceği için de çok önemli olan bir koalisyon hükümeti kurma çabası içindeydi. Churchill, Çanakkale savaşlarında hücum imkanını yeniden kazandıracak herhangi bir yol bulma telaşıyla, Gelibolu Cephesinde kimyasal silah kullanma konusunda ısrarcıydı. Ancak; Kitchener, bu konuda hiçbir girişimde bulunmadı. Hamilton da, kimyasal silah kullanımında ilk olmamaya çalışıyordu.

Kitchener ve Hamilton'un kimyasal silah kullanmayı reddetmesinde, bir yanda İtilaf Devletlerinin hedeflerinin yerine getirilebileceği konusundaki aşırı iyimserlik; diğer taraftan da kimyasal silah kullanmanın Doğu'da Britanya'nın prestijini sarsacağı endişesiyle birleşmiş temel ahlaki gerekçeler yatmaktaydı. Hamilton, bunu "Bu tür silahların kullanımı İslam dünyasında prestijimizi yaralayacaktır" diyerek dile getirmiştir.

Tarihçiler, daha önce de Britanya İmparatorluğunun prestijini Hint-İslam dünyasında koruma konusunda hassas olmalarının önemine işaret etmişlerdir. Hatta bu durumun, Gelibolu Yarımadasının boşaltılmasındaki gecikmenin sebeplerinden birisi olduğu da vurgulamışlardır. Öyle görünüyor ki; bu kaygılar, Londra'nın bu bölgede kimyasal silah kullanmaktan uzak durmasında da rol oynamıştır.

Çanakkale savaşlarının kimyasal boyutları bakanlar kurulu seviyesinde ilk olarak Haziran ortalarında tartışıldı. Ancak bakanlar arasındaki fikir uyuşmazlıkları Çanakkale Komitesinin Akdeniz Seferi Kuvvetleri için kimyasal saldırı gücü yaratma konusunda bir karar almalarına engel oldu.

Bu arada; endişe verici istihbarat bilgileri, Haziran ve Temmuz aylarında artış göstermişti. Bu konuda ulaşan bilgiler, gizli servisin yeni kurulmuş olan Akdeniz Şubesinin ajanları tarafından ve özellikle Rusya gibi dost istihbarat servisleri tarafından gönderiliyordu. Bu bilgilerin odağında da, Osmanlı ordusunun kimyasal madde içeren ekipmanları, Alman kimyasal silah uzmanlarının İstanbul'a gelişi ve düşmanın kimyasal gaz kullanımı konusundaki hazırlıkları bulunuyordu. Türk savaş muhabirleri de, kimyasal silahların zaten Gelibolu Yarımadasına vardığı yolunda söylentiler çıkartıyordu. Ön saflarda bulunan İngiliz birliklerine hemen yeni ulaştırmış olan gaz maskesi dağıtıldı. Hamilton'un kaygıları bir Türk sözcüsü çok açık olarak İngiliz Kimyasal gaz bombalarının Türk birliklerinin üzerine atıldığı yönündeki suçlamalarıyla daha da yoğunlaştı.

Türk askeri tarihindeki bazı kaynaklardan, bu suçlamaların kimyasal silahların kullanılabilceği konusunda uyarılmış olan Osmanlı ordusundaki aşırı duyarlılığın sonucu olduğu anlaşılmaktadır. Öyle görünüyor ki, yanlışlıkla top mermilerinin dumanını ve bombardıman sırasında ortaya çıkan su buharını yanlışlıkla zehirli gaz zannetmişlerdir. Ancak; İngilizler, düşmanın bu yanıltıcı

suçlamalarının sadece kendileri üzerinde kimyasal silah kullanabilmek için bir kılıf olduğundan emindiler. Bu yüzden 300,000 tane daha gaz maskesi acil olarak bölgeye gönderildi.

Temmuz'un son haftasında, İngilizlerin Çanakkale Komitesi, Yarımada'daki durumu iyileştirecek yeni bir saldırı biçiminin olasılıklarını tartışmak üzere toplandı. Bu toplantıda, Fransaya gönderilmek üzere hazırlanmış 1,600 gaz tüpünün bir hafta içinde yerine ulaşılabileceği söylendi. Bu kez Kitchener, tutumunu değiştirerek, Churchill'in de desteğini alarak, bu silahların bir kısmının Fransa yerine misilleme amaçlı kullanılmak üzere Gelibolu Yarımadasına gönderilmesini önerdi. Churchill aslında, Osmanlılar kimyasal silahları kullanmasın ya da kullanmasın, ilk saldırıda gaz kullanmalarını istiyordu. Dışişleri Bakanı Edward Grey'in desteğini alan yeni Birinci Lord James Balfour, bunun iyi bir fikir olmadığını savunuyordu. Balfour, her şeyden önce Türkler kullanmadan kimyasal gazların kullanılmayacağı konusunda daha önceden alınmış bir karar olduğunu; ayrıca Türklerden önce kendilerinin gaz kullanması durumunda ise Türklerin de hakim rüzgarlardan da faydalanarak mutlaka benzer bir saldırı düzenleyebileceklerini savunuyordu. Sonuç olarak Churchill'in dediği oldu ve daha önce alınmış olan saldırıdan sonra misilleme yapılabileceği kararları göz ardı ederek Komite 1,600 tüpün hepsini Gelibolu Yarımadasına gönderme; bu tüplerin hangi şartlar altında kullanılabileceği yetkisinin de Hamilton'da olduğu kararı alındı.

İngiliz ordusunun sahip olduğu en etkili kimyasal silahı, ikincil derecede önemli ama kimyasal özelliği bulunmayan bir cepheye, belli olmayan uygun bir zamanda kullanılmak üzere gönderilecekti. Halbuki bu silahlar, batıdaki esas manevra alanlarını güçlendirmek için kullanılabilirdi. Zira İngiliz Seferi Kuvvetleri bir sonraki saldırısında bu silahlara ihtiyaç duyuyordu. Tabii ki, bu karar sadece birkaç gün geçerli kaldı. Dış İşleri Bakanlığı'ndan FM Haig'in protestoları sonucunda, tüplerin sadece yaklaşık üçte birine denk gelecek kadar bir kısmı olan 600 tanesi, Gelibolu Yarımadasına, geri kalan 1000 tanesi de Fransa'ya gönderildi. Gaz, Ağustos ayının sonlarında Midilli Adasına vardı. Ancak Gelibolu Yarımadasına gönderilmedi. Zira Hamilton, kimyasal saldırıya girişme konusundaki fikrini değiştirmemişti. Ekim 1915 Gelibolu cephesinde hem savunma hem de taarruz amaçlı kimyasal savaşa karşı tutumların değişmeye başladığı bir dönem olmuştur. Bunun çeşitli sebepleri vardır. Birincisi, seferi kuvvetler, Sırbistan'ın işgali ve Bulgaristan'ın İttifak Devletlerine katılmasından sonra açılan ve hiçbir kesintiye uğramadan Almanya'dan Türkiye'ye mühimmat getiren yeni yoldan çok rahatsızlık duyuyorlardı. Çünkü bu yol, Gelibolu yarımadasında ihtiyaç duyulan ağır silahlar ve kimyasal silahlarla bu cephenin takviye edilmesi konusunda düşmana büyük bir avantaj sağlıyordu. İkincisi neden ise, Osmanlılarının kimyasal silah kullanma niyetleri konusunda kesintisiz olarak

İbreyi MEF'in kimyasal silahlarla donatılması yönünde kimin çevirdiği hala bilinmemektedir. Açık olan bir şey vardır ki; o da Ekim ayının sonları ile Kasım ayının başlarında çıkartmanın akıbetinin ne olacağına dair sürdürülen mütalaalar sırasında Londra, 85 ton klor gazı ile doldurulmuş 3000 tüpü, Batı Cephesinden bir grup uzmanla birlikte Çanakkale'ye göndermeye karar verdiğidir.

Öldürücü yükü dolu gemi, Kasım ayının son on günü içinde İngiltere'den yola çıkar ve bir aylık bir yolculuktan sonra Midilli Limanına 26 Aralıkta demir atar (yani Anzak koyunun ve Saros'nın boşaltılmasından çok sonra) ve yükünü hiç boşaltmaz. Ağustostan beri adada tutulan 600 tüp de gemiye yüklenir ve iki hafta sonra 1916 Ocak ayının ortalarında gemi Mısır'a doğru yola çıkar. Geri çekilmenin hemen ardından yayımlanan bazı Türk medya raporları ihtilaf kuvvetlerini yasaklanmış silah kullanmakla suçlamıştır. Ancak gözden kaçan bir şey vardır ki o da zehirli gaz tüplerinin kendi cephelerine ulaştığıdır.

Son olarak; bu kimyasal dönemin önemi üzerinde durmak istiyorum. İngilizler ya da Osmanlılar tarafından kimyasal silahların kullanılmasının Gelibolu Yarımadası coğrafyası için uygun olup olmayacağı; kimyasal silahlar kullanılsaydı bu savaşın sonucunu değiştirebilir miydi gibi farazi sorular bu sununun kapsamı dışındadır. Ancak bu kimyasal dönemin önemi Çanakkale Savaşlarının ötesine gitmektedir. Burada yaşanan uzun dönemli savaş, İngiliz karar mekanizmalarının kimyasal silah kullanılması hakkındaki görüşlerinin ilk olarak bu silahları kullanma konusundaki tam tereddüt duyma noktasından düşman ne yaparsa yapsın kimyasal silah kullanmaya hazır olma yönüne doğru değişmesinde hızlandırıcı bir etkisi olmuştur. Bu noktadan sonra; Londra'daki politikacılar ve Orta Doğu'daki komutanların mütalaaları, daha pragmatik bir görüntü çizmiş ve daha çok askeri kazanç ve kayıplar göz önüne alınarak yapılmışlardır. Bu değişimde etkili olan diğer faktörler arasında ana cephelerdeki savaş biçimine kimyasal silahların entegrasyonunun kaçınılmazlığı; yeni başbakan David Lloyd George'un üzerinde oluşan, kamuoyunun moralini yükseltmek için anlamlı bir askeri başarı sağlanması gerektiği yönündeki baskılar ve İngilizlerin Ortadoğu politikalarındaki prestij faktörünün önemini yitirmesi sayılabilir.

Sonuç: Kimyasal savaş iki tarafı da ilgilendirmektedir. İki taraf ta diğer tarafın ölümcül silahla donanmış olduğunu ve bunu kullanmaya kararlı olduğuna inanmıştır. İngilizlerin yanlış bilgiler üzerine ya da Batı cephesindeki duruma dayandırarak yaptığı değerlendirmeleri tamamen yanlış çıkmıştır. İngilizlerin savaş zamanında yaygın olarak Osmanlı İmparatorluğunun kimyasal silahlara sahip olduğu yönündeki düşüncelerini destekleyecek bir kanıt da bulunamamıştır. Ancak Osmanlıların görüşü doğrulanmıştır. İlk önceleri kimyasal silahları ilk kullanan olmama kararı alan; gerçekten de Çanakkale Savaşlarında kimyasal silah kullanmayan İngilizler, iki yıl sonra Filistin'de Gazza Cephesinde bunun tam tersini yapmışlardır.

A GALLIPOLI SIDE SHOW: THE WAR IN THE AIR

Bülent Yilmazer*

To those who have studied the battles at the Ottoman Fronts during the Great War, the diary of Captain Wedgwood Benn published under the aptly applied title of "In the Side Shows" is well known.¹ Historical works on the battles of the First World War have treated the Ottoman Fronts as if they were a "side show" and more so ever the aerial battles over these fronts. The naval operations and the land battles of the Gallipoli Campaign are well covered by numerous publications. However, the aerial warfare during the campaign has been treated as if it were an incidental diversion within the side show. What has been so far published has been a narrative of the action in the air, sometimes loosely connected to the operations below. In-depth analysis of how the war in the skies of Çanakkale developed and shaped the outcome of the campaign has remained mostly neglected. We must admit with some regret that especially the Turkish works are much lacking in this respect.

There is a prelude and an epilogue to the aerial operations of the Gallipoli Campaign that we shall not overlook. The prelude concerns the general attitude of the European military powers regarding the use of aircraft in warfare. What importance they placed on establishing and developing airpower and what type of roles they were willing to relegate to this new force before World War One. The epilogue concerns the aerial operations that continued over and around Çanakkale after the evacuation of the peninsula, the lessons learned from the use of airpower during this campaign and how those lessons relate to the battles on the other fronts, with due emphasis on the Ottoman Fronts.

PRELUDE TO MILITARY AVIATION

It is necessary to say a few words to widen our perspective on the state of military aviation before the campaign started in order to understand why, first the naval operation and than the amphibious operation at Çanakkale failed when the British had placed so much faith in aviation for the success of this campaign.

In Europe it was first the French army that displayed interest in heavier-than-air flight as early as 1892 when the French War Ministry subsidized inventor

* Mechanical Engineer, instructor of "History of Aviation" at the Aerospace Engineering Department of the Middle-East Technical University; Ankara-Turkey.
(Makine Mühendisi, Havacılık Tarihi öğretim görevlisi, ODTÜ Havacılık ve Uzay Mühendisliği Bölümü.)

¹ Capt. Wedgwood Benn, *In The Side Shows*, (London: Hodder and Stoughton, 1919).

Erich Muhra wearing the Ottoman pilot's badge on his hat and on his chest

Leutnant Emil Meinecke
6 confirmed aerial victories over
Çanakkale

Hauptmann Hans-Joachim Buddecke
Known as "El Schahin" in Germany,
he was called "İzmir Şahini (Falcon
of İzmir)" in Turkey

Pilot Mülâzım-ı Evvel Ali Rıza

ÇANAKKALE'DE KÜÇÜK GÖSTERİ: HAVA SAVAŞLARI

Bülent Yılmaz*

1. Dünya Savaşında Osmanlı Cephelerindeki savaşları inceleyenler Yüzbaşı Wedgwood Benn'in, adına çok yakışan "In the Side Shows (Küçük Gösteride)" isimli eserini bilirler. Birinci Dünya Savaşıyla ilgili yurtdışındaki tarih çalışmaları Osmanlı Cephelerini büyük bir gösterinin yanındaki küçük bir gösteriş gibi ele alırlar. Bu durum Osmanlı Cephelerindeki hava savaşları için daha da belirgindir. Çanakkale cephesindeki deniz ve kara savaşları üzerine birçok eser yayınlanmıştır. Ancak, bu cephedeki hava savaşları sanki asıl oyunun yanında küçük bir gösteri gibi değerlendirilmiştir. Bu konuda yayınlanan eserlerin çoğu havadaki çarpışmaları düz bir anlatımla sunmuştur. Çanakkale'deki hava savaşlarının nasıl geliştiği ve hareket üzerindeki etkilerinin irdelenmesi genellikle ihmal edilmiştir. Bu konuda Türkçe çalışmanın oldukça az olduğunu da üzümlere kabul etmek zorundayız.

Çanakkale hareketinin başarısı için havacılığa büyük bir umut bağlayan İngilizlerin önce deniz muharebesi ve ardından çıkarma hareketinde neden başarısız olduklarını anlamamız için hareket öncesinde askeri havacılığın ne durumda olduğunu üzerine için birkaç söze ihtiyaç vardır.

Fransız havacı Louis Bleriot'nun Temmuz 1909'da uçakla Manş Denizini aşması ile İngilizler artık sadece donanma ile koruyabilecekleri güvenli bir adada yaşamadıklarını anladılar. Aralarında Kraliyet Genelkurmay Başkanı'nın da bulunduğu bazı katı şüpheciler ise havacılığı işe yaramaz ve pahalı bir geçici heves olarak nitelendiriyorlardı. Osmanlı Ordusu 1911 yılı içinde askeri havacılığı kurduğu halde Kraliyet Hava Gücünün (Royal Flying Corps) kuruluşunun Nisan 1912'ye kadar gecikmesinin sebebi bu bağnaz direniş olmalıdır. Kraliyet Deniz Hava Gücü (*Royal Naval Air Service*) deniz uçaklarının gemiler üstünde uzak cephelere taşınabilmesi gibi zamanının ilerisindeki bazı yenilikleri deniyordu. Tersanede ticari bir gemi için oluşturulmuş omurga üzerine yeni bir gövde tasarlayıp inşa ederek Eylül 1914 tarihinde "deniz uçağı taşıma vasıtası" olarak *Ark Royal*'i suya indirdiler. Bazı İngiliz kaynaklar *Ark Royal*'i ilk "uçak gemisi" olarak tanımlamaya aday göstermektedirler. Bu iddia uçak gemisi tanımını oldukça zorlamak olacaktır. *Ark Royal*'in uçakların kalkmasına imkan sağlayan bir güvertesi mevcut değildir. Hele uçakların üzerine inmesine hiç imkan sağlamamaktadır. O, deniz uçaklarını sadece vinçleri vasıtasıyla güvertesinden suya indirmekte ve uçuş görevlerini tamamladıktan sonra yine vinçle sudan

* Makine Mühendisi, Havacılık Tarihi öğretim görevlisi, ODTÜ Havacılık ve Uzay Mühendisliği Bölümü.

kaldırarak güvertesine koymaktadır. Eğer *Ark Royal*'i uçak gemisi sınıfına sokacak olursak, Osmanlı Donanmasında görev yapan *Yavuz* gemisine de uçak gemisi diyebiliriz. Çünkü o da, çeşitli cephelerde kullanılmak üzere kara uçaklarını güvertesinde taşımıştır!

Almanya'da askeri havacılığı gündeme taşımak üzere Alman Hava Filosu Kurumu (*Deutscher Luftflottenverein*) 1908 senesinde kuruldu. Bu erken teşebbüse rağmen havadan ağır araçlardan daha ziyade havadan hafif araçlara, yani balonlara önem verildi. En büyük düşmanları olarak gördükleri Fransız ordusunda uçakların kullanımını konusundaki gelişmeler Alman Genelkurmayını uçak kullanan askeri hava birlikleri kurmak konusunda harekete geçirmişti. Ancak tüm kademeler gözetleme görevinin uçaklara verilmesi ve onların daha da geliştirilmesine aynı sıcaklıkla bakmıyorlardı.

1900'lü yılların başında Fransız mucitlerin ve sivil havacıların havadan ağır taşıtlarla elde ettiği başarılar uçakların potansiyelini ve askeri önemlerini ortaya koydu. Uçaklar, Eylül 1910'da Fransız Ordusu tarafından düzenlenen Picardie askeri manevralarında ilk defa askeri amaçla kullanıldılar. Savaş Bakanlığı uçaklar tarafından yerdeki birliklerinin üzerine "*fléchette*" tabir edilen çivilerin atılmasını da öngörüyordu. Uçakların taarruz amacıyla kullanılmasını incelemek üzere bir komisyon kurulmuştu ama yürütülen araştırmalar ordunun desteğinden mahrum olarak yapılmaktaydı. Komuta katındakiler uçaklara silah konmasının havacıların kendilerinden beklenen gözetleme faaliyetini aksatmalarına neden olacağını düşünüyorlardı.

1910 yılında Picardie askeri manevralarını izleyen yabancı subaylar arasında Osmanlı Devleti Paris askeri ataşesi Binbaşı Ali Fethi (Okyar) ve yakın arkadaşı Kolağası Mustafa Kemal (Atatürk)'de vardı. Uçakların askeri ehemmiyetini ilk defa burada izleyen Atatürk, ileride havacılık konusundaki vizyonunu "İstikbal Göklerdedir" sözleri ile dile getirdi.

Paris askeri ataşesinin raporlarından bu genç subayımızın da havacılığın askeri potansiyeli konusunda derin bir öngörüye sahip olduğunu anlıyoruz. Raporlarında, uçaklardan en iyi şekilde istifade edilmesi için havacıların hem uçuş bilgisi hem de uçaklarının teknik donanımı konusunda çok iyi eğitilmesi gerektiğini vurguluyor, uçakların askeri hizmetlerinin çok önemli olacağından bu konuda geri kalınmaması için Osmanlı Ordusunun gerekli önlemleri ivedilikle almasını istiyordu. Genç subayımız havacılığın geleceğini bu şekilde görürken, ünlü bir Fransız Generali dönemin Avrupa'daki diğer birçok askeri lideri gibi, olayları oldukça gerici bir bakışla değerlendiriyordu.

1911 yılında Kaymakam Süreyya (İlmen), zamanın Harbiye Nazırı Mahmut Şevket Paşa'dan aldığı direktifle havacılık faaliyetleriyle ilgilenmeye

başladı ve "Tayyare Komisyonu"nu kurdu. Bu komisyon bugün ki Türk Hava Kuvvetlerinin çekirdeğini oluşturdu. Ayastefanos, bugünkü adı ile Yeşilköy, yakınlarında bir arazi satın alınarak uçuş eğitimi vermek üzere burada bir "Tayyare Mektebi" kuruldu.

Şubat 1911'de Avrupa'da pilot eğitimi almak üzere gönüllü adaylar çağrıldığında, bunların fotoğraf çekebilme yeteneğine sahip olması bir ön şarttı. Bu, havacılığı sadece havadan keşif olarak değerlendiren Avrupa devletlerinin bile henüz pilotlarında aramadığı bir özellikti! Aday subayların teknik yeterliliklerini değerlendiren sınavlara ilaveten; adaylar fizyolojik ve psikolojik olarak pilot eğitimi almaya elverişli olduklarını değerlendirmek üzere sağlık muayenesinden de geçirildiler. Havacılık tıbbı daha henüz çok uzaklardaydı. Ancak, askeri tabiplerimiz uçuşun insan fizyolojisi ve psikolojisi üzerindeki etkilerini öngörebiliyorlardı. Düzenledikleri sağlık raporunda pilot adayının psikolojik durumunu belirliyorlardı.

İngiliz tıp camiası, henüz pilotların özel koşulları ve onlara gösterilmesi gereken ihtimamın farkında değildi. Çanakkale Savaşları devam ederken bile, pilot seçiminde çok basit bir sağlık muayenesi yapılmakta, adayın psikolojik durumu ise "Yalnızlıktan sıkılır mısınız?" gibi basit sorularla son derece yüzeysel olarak ele alınıyordu.

Gerçekten de, İngilizler daha sonradan yaptıkları incelemelerde, savaşın ilk yılındaki havacılık kayıplarının yarısından fazlasının pilotun fizyolojik bir yetersizliğinden kaynaklandığını tespit ettiler. Daha da acı olanı, adayların neredeyse yarısının uçuş eğitimleri sırasında psikolojik bir bunalım geçirdiği sonucuna varmalarıydı.

Donanma-i Osmânî Muâvenet-i Milliyye Cemiyeti kasasından aktarılan paranın yanı sıra, uçak alımı için halktan da büyük miktarda bağış toplandı. Osmanlı Ordusunun ilk uçakları, halkın askeri havacılığımıza verdiği bu destek sayesinde satın alındı. Bundan birkaç ay sonra benzeri bir girişimde bulunan İngiliz Hava Kurumu (*British Aerial League*) ise, halkından aynı desteği alamadı. Avrupa'da halkın askeri havacılığa desteği zayıftı.

Bir grup gönüllü İtalyan havacının, ordularını desteklemek üzere Kuzey Afrika'ya gitmesiyle uçaklar harp sırasında ilk olarak 1911-1912 yıllarında Osmanlı-İtalyan Savaşı (Trablusgarb Savaşı)'nda kullanıldılar. Osmanlı Ordusu, bu savaşta balon veya uçak kullanma imkanı bulamadı ama havacılık tarihine bazı katkılarda bulundu. Kuzey Afrika'daki Osmanlı kuvvetleri uçaksavar savunma sistemlerini geliştirdiler. Eldeki sahra topraklarının kundağını bir toprak yığını üzerine çıkartarak namlu açısının yükselmesini ve hava hedeflerine karşı şarapnel mermisi atabilmesini sağladılar. Birinci Dünya Savaşında, Almanya'dan gelmesi beklenen

uçaksavar topları gecikince, Çanakkale cephesinde aynı çözüm yoluna başvurulmuştur.

Tayyare Komisyonu, daha 1912 yılından itibaren uçakların taarruz amaçlı olarak kullanılmasını öngörüyordu. Süreyya Bey, Almanya'da Harlan uçak fabrikasında imzalanan satın alma mukavelesine bir madde ekletti: Teslim alınan uçakların hedefe isabet kaydedebilecek hassasiyetle bomba atabilme kabiliyetleri, İstanbul'da yapılacak havadan bomba atma testleri ile kanıtlanacaktı. Bu, havacılık tarihinde bir askeri uçak şartnamesinde bu türden bir maddenin yer almasına ilk örnektir.

Bir miktar Osmanlı subayı daha, Avrupa'da pilot ve uçak makinisti eğitimi almaya başlamıştı. Ancak, Balkanlarda başlayan harp nedeniyle, çoğu temel eğitimlerini dahi tamamlayamadan cephede görev almak üzere geri çağrıldı. Hava subayları büyük bir cesaret ve özveriyle hayatlarını tehlikeye attılar ve uçmayı kendi kendilerine öğrendiler.

Balkan Savaşları, birbirleriyle çatışan tarafların karşılıklı olarak "hava gücü"ne başvurduğu ilk savaştır. Maalesef bazı yabancı araştırma makaleleri, "Balkan Savaşları boyunca Osmanlı Ordusunun uçak kullandığına işaret eden bilgiler yoktur" şeklinde ifadeler kullanmaktadır. Hem milli arşivlerde hem de yabancı arşivlerde mevcut belgeler göz önüne alındığında; bu araştırmacıların olaylara "at gözlükleri" ile baktığına veya akademik herhangi bir güvenilirlikleri olmadığına hükmetmemiz gerekmektedir.

Balkan Savaşları sırasındaki tüm olumsuz koşullar ve yokluklara rağmen; bir avuç Osmanlı havacısı görevlerini büyük bir başarı ile gerçekleştirmişlerdir. Düşmanın üstünde ve gerisinde, uzun mesafeli ve uzun süreli görev uçuşları yaptılar. Kullandıkları uçakların çoğu esasen eğitim amaçlı olup; harp görevine uygun uçaklar değildir. Uçaklarının bakım ve onarımı için en temel lojistik destekten dahi yoksundular. Hayati tehlike içeren bir çok zorlu görevi başarı ile yerine getirirken; Balkan Savaşları boyunca bu güç şartlar altında bir tek havacımızın dahi hayatını kaybetmemesi Türk havacıların görev anlayışı ve uçuş yetenekleri konusunda yeterli bilgiyi vermektedir.

Muharebe sahasında görev uçuşları yapan Osmanlı havacıları, yerden açılan ateşle taciz ediliyorlardı. Birbiriyle savaşan taraflar henüz uçaklara milliyet tanıtım işareti uygulamadığı için, kendini savunmak amacıyla ateş açan yerdeki birlikleri suçlayamayız. Osmanlı havacıları dost birliklerin açtığı ateşten şikayetçi olunca; Mart 1913'te yayınlanan bir emirle, uçakların kanat altlarına portakal renginde boya ile ay-yıldız boyandı. Bu, uçaklara milliyet tanıtım işareti uygulanması konusundaki ilk resmi girişimdi. İngiliz uçaklarının kanat altlarına

bayrak boyanması emri, ancak 1914 yılının Ağustos ayının sonuna doğru yayınlanmıştır!

Havacılık tarihi üzerine çalışma yapanlar, Trablusgarb Savaşı ve Balkan Savaşlarındaki havacılık faaliyetlerini çoğunlukla küçümsemiştir. Halbuki; uçakların askeri amaçlı olarak kullanılmasının ilk prensipleri bu savaşta ortaya çıkmıştır. Görünen odur ki; zamanın askeri liderleri de tarihçilerle aynı anlayışa düşmüşlerdir. Avrupa devletlerinin ordularına komuta edenler, uçakların askeri önemini değerlendirirken; Balkan Savaşlarından gelen istihbarat raporlarını hesaplarına katmamışlardır. Derslerini, Birinci Dünya Savaşının yıllarında birçok hayatın kaybedilmesi pahasına, acı bir biçimde öğrenmişlerdir!

Osmanlı Ordusu, Balkan Savaşlarının ilk safhasındaki faaliyetlerden ders çıkartarak uçaklarla gözetleme görevini yürütecek bağımsız bir sınıfın gerekliliğini anlamıştır. Mayıs 1913'de kurmay subayların râsıd (gözetleme) olarak yetiştirilmesi için gerekli düzenlemenin yapılması ve eğitimlerine başlanması için emir verilmiştir. Bir eğitim programı ve hava keşifleri için bir el kitabı matname yayınlanmıştı. Bir kez daha Türklerin havacılığın tüm potansiyelinden faydalanmak konusunda, batı dünyasındakilerden daha ileride olduklarını görüyoruz. Her ne kadar Fransızlar ve İngilizler uçakların temel görevi havadan gözetleme olarak belirlemişlerse de, İngilizler râsıd eğitimi ancak Temmuz 1914'de ele aldılar. İngilizler Çanakkale'de savaşa başladıklarında cepheye gönderdikleri hava birliklerinde râsıd eğitimi görmüş bir tek kişi yoktu.

İngilizlerin râsıd eğitimi hiç ciddiye almadıkları gözlenmektedir. Kraliyet Hava Gücü, Ağustos 1914'te savaşa katıldığında, halen "pilot" yanında bir havacılık görevi tanımlamamışlardı. Gözetleme görevini yapmak üzere uçağa ikinci bir kişinin binmesi gerektiğinde bu diğer bir pilot oluyordu. Hatta iki pilotun birden hayatını riske atmanın akıllıca olmadığını oldukça geç anladılar. 1915 yılında eğitime gelen genç subaylar için bile henüz resmi bir râsıd eğitim sistemi geliştirilmemişti. Râsıdların kendi başlarının çaresine bakmaları gerekiyordu.

İngiliz resmi havacılık tarihinde Çanakkale Seferinin sadece donanma saldırısı olarak planlanmasının ana nedeni olarak; yeni hava silahına sahip uçakların havadan yapacakları gözetleme ile donanma top atışlarının daha etkili olacağına duyulan inanç gösterilmektedir. Ancak; İngiliz politikacıların ve askerî liderlerinin hava gücünün başarıyla kullanılabilmesi için gerekli unsurları kavramak konusundaki zafları, Çanakkale Seferinin büyük bir hezimetle sonuçlanmasına neden oldu.

Tarih bize, Çanakkale Seferinin daha başından itibaren İngilizlerin ellerindeki mevcut donanma ve kara ordusu güçlerini, bunları destekleyebilecek

kapasitede hava birlikleri cepheye gelmeden harcadıklarını göstermiştir. Çanakkale Seferinde hava gücünün bu kadar sorumsuzca harcanmasında, General Ian Hamilton'un havacılıkla ilgili olumsuz önyargısı da etkili olmuş olmalıdır. Kendisi havacılığı eleştirenlerin başında geliyordu ve havadan yapılacak keşfi "yanıltıcı" ve "faydasız" olarak değerlendiriyordu.

Savaş Konseyi donanmadan Gelibolu Yarımadasını işgal etmek üzere bir harekate girişmesini istediğinde, *Ark Royal* deniz uçağı taşıma gemisi alelacele bölgeye gönderilmişti. Ancak; İngiliz donanması için henüz yeterince güvenli deniz uçakları üretilmemiş, havadan gözetleme yapacak râsıdların eğitimi dikkate alınmamış ve hava gözetlemesi sonuçlarının bunlara ihtiyaç duyanlara iletilmesi için bir yöntem geliştirilmemişti. Hareketleri için uygun bir pist olmadığından; geminin taşıdığı 4 kara uçağı kullanılamıyordu. Deniz uçakları ise, zaten Çanakkale'de pek nadir görülen rüzgarsız hava koşullarında bile nispeten durgun deniz yüzeyinden kalkmakta dahi zorlanıyorlardı. En güvenilir motor bile, uçuşların üçte ikisinden çoğunda mekanik arıza çıkartıyordu. Motor güçleri az olduğundan, alçaktan uçmak zorunda kalıyorlardı. Bu durum, onların birliklerimizin yerden açtığı etkili uçaksavar ateşine maruz kalmalarına neden oluyordu. İngiliz deniz uçaklarından en az beşinin yerden açılan ateş neticesinde yara aldığı bilinmektedir. Kraliyet Donanma Hava Gücü, râsıd eğitimi konusunda henüz hiç adım atmamıştı. Ağırlık önemli olduğundan hafif sıklet deniz subaylarından bu özel görev için gönüllü olmaları isteniyordu. Hava gücünün kullanılmasına bu türden bir baştan savma anlayışla yaklaşılmaması, 18 Mart tarihindeki büyük deniz mağlubiyetinin hazırlayıcısı oldu.

Uygun eğitimleri ve yeterli deneyimleri olamayan râsıdları Boğaz üzerinde uçarken daha çok boğazı enlemesine kesen deniz mayınlarını arayan gözlerle görev yapıyorlardı. Aslında, daha önce konumları bilinmeyen mayınları tespit edebilecek durumda değillerdi. İngiliz resmi harp tarihi "Boğazın, *Sedd-ül Bahir*'deki girişinden en dar yerine yaklaşık 7.000 metre mesafeye kadar dikkatlice incelendiğinden" bahsetmektedir. Ancak, Erenköy Koyunda kıyıya paralel olarak yerleştirilen mayınların fark edilememesi İngiliz resmi tarihçesinde söylendiği gibi "kaderin kötü bir cilvesi" değildi. Hezimetin sebebi, İngiliz komuta heyetinin büyük bir gaflet içinde olması, Osmanlı Ordusunun bağımsız bir râsıd sınıfı kurmakla ve bu sınıf için özel bir eğitim programı oluşturmakla gösterdiği ileri görüşlülüğü takdir etmemesiydi. Dolayısıyla, Boğazdan geçmek üzere ilerleyen Fransız ve İngiliz armadasının kaderini "hava gücünün akıllıca kullanılmaması" belirliyordu. İngiliz havacılığının savaşa hazır olmaması ve söz konusu yetersizlikleri, Çanakkale'ye karşı yürütülen tüm hareket boyunca sonuç üzerinde belirleyici rol oynadı.

İngilizler bu cephede, sabit-balon taşıyan gemiler de kullandılar. Aslen bir gübre nakil gemisi olan *Manica*'nın taşıdığı *Drachen* tipindeki balon, donanma

topçu atışlarının tanziminde kullanıldı. Sabit-baloların avantajları: uzun süre havada kalabilmeleri, gözlemlerini kablolu telefon hattı ile doğrudan rapor edebilmeleri ve uçaklarda oldukça sık gözlenen arızalara maruz kalmamalarıydı. Kıyı topraklarının menziline uzakta durmak zorunda olmaları ve sabit-balonun nispeten alçak irtifadan gözetleme yapmak zorunda olmasına rağmen; *Hector* ve *Canning* adındaki iki sabit-balon taşıma gemisi daha harekate katıldılar. Bazı yayınlarda, bu isimler "balonların adları" olarak anılmaktadır. Bu yanlışın devamını önlemek için, anılan isimlerin sabit-balonları taşıyan ve uçuran gemilerin adları olduğunu bir kez daha belirtmekte fayda vardır. Cephedeki düşman birliklerinin hareketine çok kısıtlı da olsa katkısı bulunduğu için, "başarılı" olarak nitelenebilecek hava gözetleme faaliyetlerinin çoğunun sabit balonlar tarafından gerçekleştirildiğini söyleyebiliriz.

Çanakkale cephesindeki çıkarma hareketinde; kara uçakları, deniz uçakları ve balonlar aktif görev aldı. Hava koşulları çok uygundu ve uçaklar çıkarmayı destekleyen gemilere yardımcı olmak için uzun süreli havadan gözetleme uçuşlarına çıkabildiler. Ancak; gemiler, uçaklardan aldıkları mesajlara itibar etmiyorlardı. İngiliz resmi havacılık tarihçesi gemilerin önlerinde bulunan birçok hedefle meşgul oldukları için uçakların raporlarından faydalanmadıklarını iddia emektedir. Halbuki tarihi gerçekler bize; eğer hava gözetleme raporlarını dikkate alsalardı çıkarma hareketini çok daha iyi destekleyebileceklerini göstermektedir. Deniz seviyesindeki alçak irtifadan kıyıdaکی engebeli arazide gizlenmiş olan savunma mevzilerini görmeleri ve bunlara karşı etkili olmaları söz konusu olamazdı. Deniz subaylarının tercih ettikleri hedeflere karşı daha etkili olabilmek için uçakların bu hedefleri hava gözetlemesi altına almalarını istemeleri gerekirdi.

İngilizler bu cephe kabili-sevk (serbest uçar-yönetilebilir) balonlar da kullanmışlardır. Ancak bunların faaliyetleriyle ilgili bilgi oldukça azdır. Genellikle denizaltı tehdidine karşı devriye görevi üstlenmişlerdir. Henüz etkin bir denizaltı savar silahı olmadığı için; uçar balonların yürüttüğü bu görevler, taarruz veya savunma amaçlı değil, daha çok erken uyarı mahiyetinde olmuştur.

İngiliz resmi tarihçelerinde, Çanakkale Harekatının neden başarısız olduğuna dair birçok gerekçeler yer almaktadır. Bunlardan resmi havacılık tarihçesinde yer alan bir ifadenin altını çizmek gerekmektedir. 6 Mart tarihinde *Queen Elizabeth* gemisinin topraklarının atışını tanzim etmek için yapılan hava keşif görevinde, "düşmanın telsiz haberleşmesini karıştırmayı nedeniyle uçağın gemiye rapor göndermekte güçlük çektiği" ifadesi yer almaktadır. Bu, belki de askeri tarihte uçakla havadan yapılan keşfe karşı kaydı düşülmüş ilk elektronik harp örneğini teşkil etmektedir.

İngiliz Kraliyet Donanması Çanakkale cephesine ilk önce *Ark Royal* ve daha sonra *Ben-my-Chree* deniz uçağı taşıma gemilerini sevk ettiğinde; deniz

uçaklarının etkin kullanılabilmesi için gerekli olan bir unsur daha gözden kaçırmıştı. Eğer deniz uçakları kendilerinden beklenen tüm yetenekleri bünyelerinde toplayabilecek kadar gelişmiş olsalardı bile; halen bir zaafı vardı. Mekanik bir arıza veya savunun kuvvetlerin ateşi sonucu zorunlu bir inişi, ancak su üzerinde güvenli olarak yapabiliirdi. Halbuki, onlardan kara üzerinde uçarak görev yapmaları istenmekteydi. Deniz uçaklarının motorları sürekli arızalardan dolayı güvenilmez olarak kabul edildiklerinden, pilotlar tüm görev uçuşlarında denizi bir aksilik halinde süzülerek yetişebilecekleri mesafede görüş alanları içinde tutuyorlardı. Kara üzerinde denizden çok uzak uçuşları, ancak görevinin amacı çok önemli ise uçağını ve mürettebatın hayatını riske atarak yapıyordu.

Yarbay Sykes'ın Temmuz 1915'de verdiği öneriler listesi, bu cephedeki Müttefik hava birliklerinin tüm eksiklerini ortaya koymaktaydı. Durumu savaş görevi yapmaya pek müsait olmayan uçakların cephede rasıd eğitimi için kullanılması önerisi, neredeyse bir yıl önce Osmanlı Ordusunun Balkan Savaşlarındaki aynı çabasından kopya edilmiş gibiydi. Bölgedeki İngiliz hava birliklerinin hepsinin İmroz Adası'nda toplanması yönündeki önerisinin arkasında çok geçerli bir sebep vardı. Buradan çıkılacak görevlerde, yarımada kadar yapılması gereken uçuş süresi yarı yarıya azalmaktaydı. Ancak, önerilerinin hayata geçirilmesi uzun bir süre aldı.

İngiliz hava birlikleri, Osmanlı Ordusunun ulaşım hatlarına karşı faaliyetlerde de bulundu. Deniz nakliye yollarını kesmek için, gemilere uçaklardan atılan torpillerle saldırdılar. Ayrıca; gemilere karşı, havadan bombardıman saldırıları da düzenlediler. Osmanlı Ordusu ikmalini devam ettirebilmek için kara yolunu kullanmak zorunda kaldı. Bulgaristan'ın da Almanya'nın yanında savaşa katılmasıyla Berlin-İstanbul demiryolu önemli bir hedef haline geldi. Bu hattın Ege Denizi tarafından gelecek uçakların menzili içinde kalan zayıf bir kısmı vardı. Düşmanın bu yöredeki demiryolu istasyonları ve köprülere karşı yürüttüğü faaliyetler yakından takip ediliyor ve intikal konvoylarının hareketi buna göre planlanıyordu. Düşmanın hava bombardıman uçuşları, ikmal faaliyetlerinin kısmen aksamasında etkili oldu.

Osmanlı havacılığı üzerine daha önceki bir çalışma, "Mahmut Şevket Paşa havacılığı kurmak için planlar yaparken havacılık endüstrisi oluşturmayı ihmal etmiştir" demektedir. Ancak, yapılan yayının aksine, Mahmut Şevket Paşa 5 Mart 1912 tarihli emrinde *İmâlât-ı Harbiyye Müdüriyyetine* bağlı olarak faaliyet gösterecek bir "*tayyare inşaat fabrikasının*" tesisi için gerekli incelemenin yapılmasını istemektedir. Mevcut şartlar, özellikle Osmanlı'nın ekonomik durumu böyle bir girişime hiç uygun değildir. Dolayısıyla Osmanlı Devleti savaşa girdiğinde, askeri havacılıkla ilgili her türlü teçhizat için müttefiki Almanya'nın eline bakmak zorundaydı.

Alman yardımı ile gelen ilk uçaklar "B" sınıfı keşif uçaklarıydı. Motor güçleri nispeten düşük olduğu için fazla irtifa alamıyorlar ve oldukça yavaş uçuyorlardı. Uçağın ön tarafında, üst kanadı taşıyan yapının arasında oturmakta olan râsıdın görüş alanı dikmeler, gergi telleri ve alt kanat tarafından kısıtlanmaktaydı. Kendini savunmak için bile silahı bulunmayan bu uçakların inşasında bazı yerlerde hafif çelik boruların kaynatılmasıyla oluşturulmuş iskelet kullanılıyordu. Bu tür bir yapı, uygun teknoloji ve ekipman mevcut olmadığı için, Osmanlı cephelerine hiç uygun değildi.

İlk "C" sınıfı keşif uçakları Eylül 1915'de gelmeye başladı. Bunlarda râsıd çok daha açık bir görüş alanına sahip olan arka kısımda oturmaktaydı. Râsıdın oturduğu yerde aynı zamanda uçağın arkasına ve yanlarına doğru savunma imkanı sağlayan bir makineli tüfek vardı. Silahlandırılmış uçakların gelmesiyle MF 98.T Fransız hava birliğine bağlı bir Fransız uçağını düşüren havacılarımız ilk zaferlerini elde ettiler. Burada bir hatanın daha düzeltilmesi gerekmektedir. Bu hava zaferi pilotumuz Mülâzım-ı Evvel Ali Rıza'ya atfedilmektedir. Ancak, "C" sınıfı uçaklarda sadece râsıd konumunda makineli tüfek vardır ve düşman uçağını düşüren râsıd Mülâzım-ı Sâni Orhan'dır. "C" sınıfı uçaklar, tamamen ahşaptan imal edilen yapılarıyla mevcut hammadde ve zanaatkarlar tarafından kolayca bakım ve onarımları yapılabilirdiğinden; Osmanlı cepheleri için çok uygundular.

Almanya'dan İstanbul'a gelen havacı subayların yanında, bazı Alman sivil havacılar da vardı. Bu sivil havacılarla mukavele imzalanıyor ve askeri rütbelerle Çanakkale Cephesinde Osmanlı havacılığı içinde görev alıyorlardı.

Temmuz 1915'de bölgeye gelen ilk Alman deniz uçakları, motor güçleri düşük ve silahsız olduklarından; Çanakkale için elverişli değillerdi. Almanya'da eğitim gören denizci pilotlarımız daha geliştirilmiş bir model istediler. Bu istek üzerine geliştirilen, % 50 daha güçlü motora sahip ve kanat üzerinde makineli tüfeği bulunan uçaklar Ekim 1915'te Osmanlı havacıları tarafından getirildi. Osmanlı cephelerindeki savaşlar, daha şimdiden Avrupa'daki uçak tasarımları ve imalatını etkilemeye başlamıştı. Deniz uçaklarımız Nara'da kurulu olan üstün göreve çıkıyorlardı. Düşman râsıdlarının gözleri bu deniz hava üssümüzü hiç keşfedemedi.

Uçaklarımız genel keşif görevlerinin yanı sıra düşmanın hava birliklerine saldırıyor, adalardaki üslerine bombalar, çiviler atıyor, makineli tüfekle tarıyorlardı. Adalar'daki hava üslerine verdikleri ciddi hasar düşmanın hava faaliyetlerini aksatıyordu.

Motorun üzerinden pervanenin arasından öne doğru ateş edebilen makineli tüfekle teçhiz edilmiş Fokker "E" sınıfı ilk gerçek avcı uçaklarımız, Aralık 1915'te Çanakkale'ye gelmeye başladı. Düşman kuvvetleri bu sırada "Çanakkale geçilmez"

gerçeğini nihayet görmüştü ve Yarımada'yı boşaltmak üzere planlar yapmaya başlamıştı. Fokker uçakları savaşın diğer cephelerinde olduğu gibi, burada da düşmanın sırtında bir kamçı gibi canını yakıyordu.

Türk kaynaklar Osmanlı cephelerinde ihtiyaç duyulan havacılıkla ilgili teçhizat ve personelin temini, sevk ve idaresi konusundaki yorumlarda Alman hava birliklerinin modeline uygun olarak Osmanlı Ordusunda bir hava gücü oluşturmakla görevlendirilmiş olan Üsteğmen Erich Serno'ya haksızlık etmektedirler. Serno, hava birliklerimize gerekli teçhizatın akışını sağlayamamakla ve iyi vasıfta personeli tayin etmemekle suçlanmaktadır. Bunlar gerçeklerden çok uzak ifadelerdir. Hem kara hem de deniz hava birliklerinin sevk ve idaresinden sorumlu olan bu genç Alman hava subayı, Almanya'da kendi hesabına pilotluk eğitimi almış olan yardımcısı Mülâzım-ı Evvel Şakir Fevzi (Generaloğlu) ile birlikte zor görevini büyük bir başarı ile gerçekleştirmiştir. İstanbul'a geldiğinde Yüzbaşı rütbesi ile Tayyare Mektebi müdürlüğüne atanan Serno, başarılı çalışmaları ile Binbaşı rütbesine terfi etmiş ve Kuvâ-yi Hâva-ıyye Müfettişi olarak tüm havacılık işlerini tek elden yönetmiştir. Osmanlı Ordusunda yetişmiş uçak makinisti bulunmadığı için Serno birliklerin elindeki uçak ve benzeri havacılık teçhizatının lojistik desteği için vasıfsız iş gücünden faydalanmak zorunda kalmıştır. O gün ki Osmanlı İmparatorluğunda hava birliklerinin ihtiyaç duyacağı yedek parça ve ekipmanı sağlayacak bir endüstri alt yapısı yoktu. En basit civata ve somunun dahi Almanya'dan gelmesi beklenmeliydi.

Bulgaristan Almanya saffına katılmadan önce, Almanya'dan gönderilen uçakların Sırbistan üzerinde uçurularak getirilmesi gerekiyordu. Serno, Çanakkale cephesinde çok acil ihtiyaç duyulan uçakların yerine ulaştırmaları amacıyla mahiyetindeki Alman havacılarla hayatlarını tehlikeye atarak düşman bölgesi üzerinden uçarak gelmeleri konusunda tereddütsüz emir verdi. Osmanlı hava gücünün etkinliğini artırmak için Alman havacılık sanayinin sağlayabildiğinin en iyisini temin etmek için her türlü çabayı gösterdi. Personel eğitiminin idaresi, malzeme tedariki, Osmanlı'nın geniş cephelerinde ihtiyaç duyulan hava birliklerinin uygun şekilde oluşturulması, hava saldırılarına karşı uyarı ve savunma sistemlerinin oluşturulması ve hava durumu gözetlemek üzere *Rasadat-ı Hâvai-ye Şubesi* ağı kurmakla sorumluydu. 1915 yılının sonunda havacı personel için bröve tertip edilmesini sağladı. Osmanlı topraklarında bir uçak ve motor fabrikasının kurulması için Prusya Savaş Bakanlığından ve Benz firmasından yetkililerin İstanbul'u ziyaretlerini sağladı. Batı cephesinde düşmana kan kusturan en son sistem Fokker av uçaklarının Avrupa'da görev yapmaya başlamalarıyla aynı tarihlerde Osmanlı havacılığı envanterine girmelerini sağladı. Batı Cephesinde zor durumda bulunan Almanya bu tür silahlara en çok muhtaçken, bunların Osmanlı Devletine sevk edilmesinin sağlanması küçümsenecek bir iş değildi.

Serno, en iyi Alman uçucuların Çanakkale cephesinde görev almalarını sağladı. Bunların arasında toplam 13 teyit edilmiş hava zaferi bulunan Yüzbaşı Buddecke'nin Çanakkale semalarında görev yaparken 4 düşman uçağı düşürdüğünü sayabiliriz. Uçmak konusunda özel yeteneğı olan Teğmen Emil Meinecke, Ayastefanos'taki uçuş eğitimi görevinin yanında 6ncı Fokker Av Bölüğünde av pilotu olarak görev yaparken Çanakkale semalarında 6 düşman uçağı düşürdü. Aslen, Teğmen Meinecke Türk semalarındaki ilk ve tek hava asıdır.

Eğer temin edilen malzeme ve insan gücünde bir eksiklik varsa; bunun sebebi Binbaşı Serno'nun bu konuda isteksiz veya yetersiz kalması değildir. Tek sebep, o gün ki Osmanlı kaynaklarının yetersizliğı ve her türlü askeri teçhizat için eline baktığı Alman Yüksek Komutanlığının öncelikleri başka olduğu içindir. Binbaşı Serno'yu görevini iyi yapmamakla itham edenler bir akademisyene yakışır biçimde belge ve bilgiye dayanan önyargısız yaklaşımı sergileyememişlerdir.

Havacıların eğitiminin iyileştirilmesi ve ileri seviyede teçhizatın cepheye gelmesiyle Osmanlı avcı uçakları bölgede üstünlüklerini hissettirmişlerdir. Ocak 1916'da arka arkaya düşman uçakları düşürüldü. İngiliz resmi havacılık tarihçesi "yarımada üzerinde sürekli hava üstünlüğü" sağlamış olmaktan bahsetmektedir. Ne yazık ki; eldeki verileri yeterince incelemeyen ve yakın zamanda yayınlanmış Türkçe çalışmalarda düşmanın bu görüşünü destekler biçimde; "Çanakkale hava savaşında Anlaşma Devletlerinin daha etkin olduğu" şeklinde ifadeler yer almaktadır. Sadece bu cephedeki hava savaşlarındaki kayıplarla ilgili rakamlara bakmak bunu söyleyenlerin ne kadar büyük bir yanılğı içinde olduğunu göstermeye kafidir.

Çanakkale cephesinde 1915 yılının başında Birinci Dünya Savaşının sona erdiği 1918 yılının sonlarına kadar devam eden hava savaşlarında Osmanlı Ordusu 22'si görgü tanıkları ve enkazlarıyla teyit edilmiş olmak üzere toplam 31 Müttefik Devletler uçağını düşürmüştür. Çanakkale cephesine sevk edilen toplam 21 uçağımızdan sadece bir tanesi düşman hareketi sonucu onarılamaz derecede hasar görmüştür. Hasar gören diğer 11 uçağımız yeniden onarılabilmüş ve görevlerine devam etmişlerdir. Bu cephede görev yapan 13 deniz uçağımızdan sadece üçü düşman hareketi sonucu kaybedilmiş, diğer üçü de görev sırasında meydana gelen kazalarda kaybedilmiştir.

Bu cephedeki Osmanlı hava bölüğü, başlangıçta o zaman ki Çanakkale kasabasının hemen dışındaki küçük bir alandan hizmet vermiştir. 1915 Haziran ayının sonunda, hava keşif raporlarının 5nci Ordu Komutanlığına daha çabuk ulaşmasını sağlamak amacıyla, havaalanı Galata'daki yeni yerine taşınmıştır. Bu yer değişikliğı İngiliz Yarbay Sykes'ın kendi hava birliklerinin yarımadaya daha yakın olan İmroz Adası'nda toplanmasını önerdiği sırada gerçekleşmiştir. İngilizler kendi önerilerinin gereğini yerine getirmekte bu cephedeki diğer bir çok hareketleri

gibi geç kalmışlardır. Çanakkale'deki eski alanda ise, düşmanı aldatmak amacıyla sahte hangarlar kurulmuş, maket uçaklar yerleştirilmiş, geceleri ateş yakılmıştır. Bu nedenle İngiliz ve Fransız hava birlikleri aslen boşaltılmış olan bu alanı, savaşın sonuna kadar anlamsız yere bombalamışlardır. Düşmanın yerde imha ettiğini söylediği bir çok uçak, aslında buradaki maket uçaklardır.

Alman yardımı ile gelen uçakların yanı sıra, diğer bir kaynak da düşmanın kendisi olmuştur. Hava savaşları neticesinde zorunlu iniş yaptırılan veya düşürülen düşman uçaklarından bazıları, onarılarak Osmanlı ordusu için görev yapmıştır.

Çanakkale Harekatının kapanış safhasında yapılan hava keşifleri ve havadan çekilen fotoğraflar, düşmanın çekilme için hazırlık yaptığına işaret etmektedir. Bu durum, Alman Hava Birlikleri Başkanının yardımcısı Binbaşı Siegert'in Aralık 1915'de cephe üzerinde Binbaşı Serno ile birlikte yaptıkları keşif uçuşu ile de tespit edilmiştir. Ne yazık ki; daha önce düşmanın Bolayır'da çıkarma yapacağı konusunda "fikri sabit" olan cephe komutanı, bu sefer de "Cebelitarık Tezi" olarak tanımlanan bir başka fikri sabite kapılmış, İngilizlerin Çanakkale'den asla vazgeçmeyecekleri görüşü ile hava keşif raporlarının sergilediği gerçeği reddetmiştir.

Fransız kaynaklarında dahi bu cephedeki hava savaşları hakkında çok az bilgi yer aldığından Çanakkale Savaşında Fransız havacılığının faaliyetleri hakkında fazla bir şey söyleyemiyoruz. *Smithsonian Institute* tarafından yayınlanmış olan "Fransız Askeri Havacılık Tarihi" kitabında Çanakkale cephesinden bir satırla dahi söz edilmemektedir. Belki de Fransızların inatçı gururu onların Çanakkale'de yenilgiyi kabullenmelerine mani olduğundandır! Mayıs 1915'ten itibaren Fransız MF 98.T hava filosu Bozcaada'da üslenmişti. Ancak; bu cephede hiçbir etkinlik göstermediler. Yine de, Fransızlar propaganda amaçlı yalanlarına devam etmişlerdir. Bu durum bize eski bir deyim hatırlatıyor: "Merd-i kıbtî şecâat arz ederken sirkatin söyler." İşin aslında Fransızlar bu cephede hiç uçak düşüremedikleri gibi, bir tanesi az önce bahsettiğimiz 30 Kasım hava zaferimiz olmak üzere Çanakkale Savaşında 3 Fransız uçağı düşürülmüştür.

Yabancı yayınlar, Çanakkale Savaşıyla ilgili olarak genellikle şu sonucu çıkartmaktadırlar: "Sekiz aylık zorlu mücadelenin sonunda Çanakkale Harekatının başarısız sonu eğer havacılık bu hareketin sürdürülmesini desteklemeseydi çok daha önce gelebilirdi."

Bu saptamayı kaybedenlerin bir bakış açısı olarak mazur görebiliriz. Ancak şu tarihi gerçeği değiştiremeyiz: İngiliz politikacıları ve askeri liderleri Çanakkale'de zafer için bütün ümtlerini yeni hava silahına, uçaklara bağlamışlardı. İşin aslında "hava savaşları" küçük bir gösteri değil, Çanakkale'deki tüm gösterinin "asıl teması" idi.

Açıkça görülmektedir ki; İngilizlerin Balkan Savaşlarından elde ettikleri istihbarat raporlarını değerlendirirken sergiledikleri dar görüşlülük, uçakların temel işlevini havadan gözetleme olarak tanımladıkları halde yetkin hava gözetleyicileri yetiştirmek konusundaki yetersizlikleri, uçakların mevcut durumunun onlardan beklenen görevlere yeterli olmaması, hava keşif raporlarının güvertedekilere veya yerdekilere iletilmesi için yeterli cihaz ve yöntemlerin geliştirilmemiş olması, bütün bu eksiklerin askeri liderlerin uçakların caydırıcı bir güç olabileceği konusundaki şüphelerini güçlendirmesi Çanakkale Savaşında İngiliz hava gücünün yetersiz kalmasına neden olmuştur.

Anglo-Saxon görüşün aksine benim vardığım sonuç: "Hava gücünün Müttefikler tarafından beceriksizce sevk ve idaresi hareketi 200 bin aşkın bir kayıpla bitirmelerine kadar uzatmıştır."

**'Those heroes that shed
their blood and lost their lives....
You are now lying in the soil of a friendly
country, therefore rest in peace. There is no
difference between the Johnnies and the Mehmets to us
where they lie side by side here in this country of ours... You,
the mothers, who sent their sons from far away countries wipe
away your tears; your sons are now lying in our bosom are in
peace, after having lost their lives on this land they have
become our sons as well.'**

ATATURK 1934

Hassle Free

TRAVEL AGENCY

www.anzachouse.com